

Mazowsze

ANALIZY I STUDIA

6

**Założenia programów działań
w Ostrołęckim
Obszarze Problemowym**

**Założenia programu działań
w Obszarach Problemowych
Obszar Ostrołęcki**

Warszawa, 2006

Opracowanie/Wydawca
Mazowieckie Biuro Planowania Przestrzennego i Rozwoju Regionalnego
ul. Lubelska 13
03-802 Warszawa
tel/ fax (022) 741 34 50
tel/ fax (022) 618 90 96
e-mail: mbp@mbp.mazovia.pl

Dyrektor Biura
prof. dr hab. Zbigniew Strzelecki

Zastępcy dyrektora
mgr Bartłomiej Kolipiński
mgr inż. arch. Tomasz Sławiński

Dyrektor Oddziału Terenowego w Ostrołęce
mgr Antoni Holcel

Wykonano przez Oddział Terenowy w Ostrołęce
pod kierunkiem mgr Antoniego Holcela

przez zespół w składzie:
mgr Antoni Holcel
mgr Krzysztof Kacperski
mgr Andrzej Luśniewski
mgr Honorata Siemińska
mgr inż. Bożena Szymańska
mgr inż. Bronisław Trzaska (koordynator)
mgr inż. Jadwiga Zadrożna

Przy współpracy:
mgr Honorata Dębek
mgr Magdalena Kwiatkowska
mgr inż. Robert Rusoł

Redakcja naukowa:
dr Dariusz Piotrowski

Korekta językowa:
mgr inż. Bożena Szymańska

Opracowanie graficzne:
mgr Andrzej Luśniewski
mgr inż. Bożena Szymańska

Tłumaczenie:
mgr Konrad Szylar

Redakcja techniczna, skład i łamanie:
Tomasz Cybulski

**Mazowsze
Analizy i Studia**

Zeszyt 6/2006

„Założenia programu działań w Obszarach Problemowych. Obszar Ostrołęcki”

ISSN 1896-6322

Spis treści

1	Wprowadzenie	5
2	Diagnoza	7
2.1	Wstęp	7
2.2	Potencjał ludnościowy	7
2.3	Rozwój gospodarczy	13
2.4	Wieś i rolnictwo	19
2.5	Rynek pracy	25
2.6	Infrastruktura społeczna i warunki życia ludności.....	28
2.7	Turystyka	33
2.8	Infrastruktura techniczna	37
2.9	Zasoby i ochrona środowiska	52
2.10	Zewnętrzne uwarunkowania rozwoju	61
3	Analiza SWOT	64
4	Analiza ustaleń zawartych w dokumentach programowych polityki rozwoju regionalnego dla OOP	70
4.1	Strategia Rozwoju Województwa Mazowieckiego do roku 2020	70
4.2	Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Mazowieckiego.....	71
4.3	Program Ochrony Środowiska Województwa Mazowieckiego	73
4.4	Wojewódzki Plan Gospodarki Odpadami	75
4.5	Program Rozwoju Rolnictwa Ekologicznego na Mazowszu	76
4.6	Program Małej Retencji Wodnej dla Województwa Mazowieckiego	76
4.7	Strategia Wojewódzka w zakresie Polityki Społecznej dla Województwa Mazowieckiego na lata 2005-2013	78
4.8	Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami na lata 2006 – 2009.....	79
5	Priorytety i programy działań	80
5.1	Rozwój systemów infrastruktury technicznej	82
5.1.1	Szybciej – do regionu, Polski i Europy	82
5.1.2	Sprawniej do gminy i powiatu.....	85
5.1.3	Bezpieczniej na drodze.....	86
5.1.4	Pewność zasilania – energia dla gospodarstw domowych i gospodarki	88
5.1.5	Wodociągi i sanitacja – wygoda dla ludzi, bezpieczeństwo dla środowiska	90
5.2	Dywersyfikacja struktury gospodarczej – rozwój sektorów pozarolniczych	92
5.2.1	Instytucje otoczenia biznesu – ułatwienie dla przedsiębiorców.....	93
5.2.2	Promocja potencjału gospodarczego – pierwszy krok do sukcesu obszaru	94
5.2.3	Przez innowacje do rozwoju.....	95

5.2.4	Wzrost przez rozwój specjalizacji energochłonnej	96
5.2.5	Prosperity turystyki - impuls dla gospodarki	96
5.3	Wspieranie zrównoważonego rozwoju obszarów wiejskich.....	99
5.3.1	Silniejsze i efektywniejsze rolnictwo	99
5.3.2	Większe i sprawniejsze gospodarstwa rolne	102
5.3.3	Konkurencyjne przetwórstwo rolno-spożywcze	103
5.3.4	Sprawniejsze ośrodki gminne.....	103
5.3.5	Woda dla rolnictwa	105
5.4	Rozwój kapitału ludzkiego	106
5.4.1	Ostrołęka kuźnią wykwalifikowanych kadr	107
5.4.2	Edukacja – szansą na lepszą przyszłość	108
5.4.3	Spółczesność informacyjna impulsem rozwoju.....	110
5.4.4	Wysokie zatrudnienie - szybszy wzrost gospodarczy	112
5.4.5	„Nie” dla wykluczenia społecznego.....	113
5.4.6	Zdrowe społeczeństwo	114
5.4.7	Wygodnie i przyjemnie w domu i w okolicy	116
5.4.8	Bezpieczniej w mieście i na wsi.....	118
5.4.9	Aktywnie po pracy i szkole	119
5.5	Poprawa stanu środowiska przyrodniczego i ochrona jego zasobów.....	121
5.5.1	Edukacja dla środowiska	121
5.5.2	Rolnictwo przyjazne środowisku	123
5.5.3	Opanować odpady	123
5.5.4	Ścieki do oczyszczalni.....	126
5.5.5	Bez obaw o powódź	126
5.5.6	Odorany precz z Ostrołęki.....	127
5.5.7	Czyste powietrze – zdrowsze życie.....	128
5.5.8	Ochrona przyrody – atutem, nie ograniczeniem	130
6	Ocena zgłoszonych wniosków	132
7	Załącznik	134
8	Spisy	147
8.1	Spis źródeł	147
8.2	Spis map	149
8.3	Spis tabel	150
8.4	Spis wykresów.....	151
8.5	Spis załączników	151

Wprowadzenie

Województwo mazowieckie charakteryzuje się największymi w kraju wewnętrznymi dysproporcjami w rozwoju społeczno-gospodarczym. Obok silnego gospodarczo obszaru metropolitalnego Warszawy występują tereny, na których kumulują się negatywne zjawiska społeczno-gospodarcze. W *Planie zagospodarowania przestrzennego województwa mazowieckiego*, uchwalonym w 2004 roku, wskazano 5 obszarów problemowych, charakteryzujących się nagromadzeniem niekorzystnych cech i procesów społeczno-gospodarczych oraz ograniczonymi możliwościami samodzielnego ich przewycięzania: **mławsko-żuromiński, ostrołęcki, nadbużański, radomski i plocki**. Wobec tych obszarów samorząd województwa sformułował w *Planie* politykę przeciwdziałania występującym dysproporcjom, polegającą na wspieraniu działań sprzyjających procesom rozwojowym. Także w sporządzonej przez MBP-PiRR i przyjętej 29 maja b.r. przez Sejmik *Aktualizacji Strategii rozwoju województwa mazowieckiego* podkreślona jest konieczność łagodzenia różnic w poziomie życia mieszkańców pomiędzy centralną częścią regionu i obszarami peryferyjnymi. Głównie do nich adresowany jest cel długookresowy *Strategii*, dotyczący dążenia do spójności społecznej, gospodarczej i przestrzennej w regionie, w tym szczególnie spójności komunikacyjnej.

Zgodnie z ustaleniami wyżej wymienionych dokumentów, Zarząd Województwa Mazowieckiego w czerwcu 2005 r. podjął decyzję o opracowaniu *Programów działań w obszarach problemowych*, mających na celu łagodzenie dysproporcji w ich rozwoju społeczno-gospodarczym. Programy powstawały w wyniku współpracy i konsultacji z podmiotami realizującymi zadania społeczno-gospodarcze w przedmiotowych obszarach, ze szczególnym uwzględnieniem samorządów lokalnych. Prace zostały przygotowane i skoordynowane przez Delegatury Urzędu Marszałkowskiego, a wykonawcą opracowania było Mazowieckie Biuro Planowania Przestrzennego i Rozwoju Regionalnego. Sporządzone założenia do programów działań prorozwojowych zostaną wykorzystane przy opracowywaniu dokumentów programowania regionalnego województwa mazowieckiego na lata 2007–2013 i następne okresy, a zapisane w nich przedsięwzięcia będą realizowane przez różne podmioty społeczno-gospodarcze i finansowane ze środków publicznych, w tym funduszy Unii Europejskiej oraz środków prywatnych.

Ostrołęcki Obszar Problemowy, położony w północno-wschodniej części województwa, obejmuje powierzchnię ponad 5 tys. km² (14,7% obszaru województwa mazowieckiego), zamieszkaną przez około 285 tys. osób (5,4% ludności województwa), z czego ogromną większość (2/3) stanowią mieszkańcy wsi. Obszar ten graniczy z województwami: warmińsko-mazurskim na północy, podlaskim na wschodzie, a także z dwoma obszarami problemowymi (nadbużańskim i mławsko-żuromińskim) oraz strefą największych wpływów aglomeracji warszawskiej.

Założenia Programów Działań w Ostrołęckim Obszarze Problemowym, uszczegółwiająca ustalenia *Planu zagospodarowania przestrzennego województwa mazowieckiego* i *Strategii rozwoju województwa*, opracował ostrołęcki Oddział Terenowy Mazowieckiego Biura Planowania Przestrzennego i Rozwoju Regionalnego przy udziale Delegatury Urzędu Marszałkowskiego w Ostrołęce. Prace zainicjowane zostały w czerwcu 2005 roku wystąpieniem Marszałka Województwa Mazowieckiego, Pana Adama Struzika, skierowanym do samorządów lokalnych i innych podmiotów funkcjonujących na terenie obszarów problemowych, zachęcającym do współpracy nad przygotowaniem programów działań. W lipcu 2005 roku Delegatura Urzędu Marszałkowskiego w Ostrołęce zaprosiła do współpracy 68 podmiotów, prosząc o zgłoszenie wniosków do programów w postaci działań, które z ich punktu widzenia należałoby podjąć na terenie Ostrołęckiego Obszaru Problemowego. Wnioski nadesłało 29 jednostek (43% zaproszonych), zaś ogólna liczba uczestniczących w pracach sięgnęła 2/3 zaproszonych (niektóre uczestniczyły w pracach zespołów, pomimo nienadesłania wniosków), co oznacza znaczny stopień zaangażowania podmiotów w sprawę rozwoju swojej „małej ojczy-

zny”. W międzyczasie ostrołęcki Oddział Terenowy podjął prace nad diagnozą sytuacji społeczno-gospodarczej Obszaru, którą zaprezentowano na plenarnym posiedzeniu współpracujących podmiotów w listopadzie 2005 roku. Na tymże spotkaniu wyłoniono trzy zespoły problemowe: rozwoju gospodarczego (wraz z zagadnieniami wsi i rolnictwa), infrastruktury i środowiska oraz problematyki społecznej. Zespoły te miały za zadanie zweryfikować przygotowaną przez MBPPIRR diagnozę, podjąć próbę identyfikacji silnych i słabych stron Obszaru oraz szans i zagrożeń dla jego rozwoju (analiza SWOT), a następnie – uwzględniając wynikające stąd przesłanki – podjąć dyskusję nad priorytetami i programami działań rekomendowanymi dla Obszaru. Zespoły robocze poświęciły na ten cel łącznie 9 spotkań w okresie od listopada 2005 do lutego 2006 roku. Wykorzystując prace zespołów, przy uwzględnieniu ustaleń dokumentów programowych samorządu wojewódzkiego oraz nadesłanych wniosków, MBPPIRR OT w Ostrołęce przygotował propozycję części strategicznej opracowania złożoną z priorytetów oraz wynikających z nich programów działań, rozumianych jako sekwencje w miarę jednorodnych projektów i przedsięwzięć. Materiał uzupełniają uszeregowane wg priorytetów i programów konkretne działania, projekty i przedsięwzięcia zgłoszone we wnioskach lub wynikłe z dyskusji zespołów roboczych. Należy przy tym wyraźnie zaznaczyć, że wnioski te – zawarte w załączniku – nie stanowią w żadnym razie zbioru zamkniętego, lecz są swoistą egzemplifikacją stanu poglądów i rozpoznania potrzeb (a i możliwości) partnerów społecznych współtworzących programy na obecnym etapie. Opracowanie zakończono w kwietniu 2006 roku, po akceptacji przez zespoły robocze projektu sporządzonego przez MBPPIRR i wniesieniu zaleconych przez nie korekt.

1 Diagnoza

1.1 Wstęp

Ostrołęcki Obszar Problemowy (w dalszej części opracowania dla jego oznakowania będzie niekiedy używany skrótowiec OOP), wyznaczony w północno-wschodniej części województwa, obejmuje powierzchnię ponad 5 tys. km² (14,7% obszaru województwa mazowieckiego), zamieszkaną przez około 285 tys. osób (5,4% ludności województwa), z czego ogromną większość (2/3) stanowią mieszkańcy wsi. Obszar ten graniczy z województwami: warmińsko-mazurskim – na północy, podlaskim na wschodzie, a także z dwoma obszarami problemowymi (nadbużańskim i mławsko-żuromińskim) oraz strefą największych wpływów aglomeracji warszawskiej. W *Planie zagospodarowania przestrzennego województwa mazowieckiego* granice wyznaczające ten obszar mają charakter orientacyjny, dlatego na potrzeby niniejszego opracowania przyjęto, że ich przebieg pokrywa się z granicami administracyjnymi gmin, które (według schematu z *Planu*) przynajmniej częściowo znajdują się w tym obszarze, co zilustrowano na zamieszczonej niżej mapie (Mapa 1). Według takiego kryterium w strefie tej znajdują się: miasto Ostrołęka i wszystkie gminy położone w powiecie ostrołęckim, z powiatu makowskiego wszystkie gminy z wyjątkiem gminy Karniewo, z powiatu przasnyskiego gminy Chorzele, Krzynowłoga Mała, Jednorozec i Przasnysz (gmina wiejska), z powiatu ostrowskiego miasto Ostrów Mazowiecka i gmina Ostrów Mazowiecka (gmina wiejska), Stary Lubotyń i Wąsewo, z powiatu wyszkowskiego gminy Brańszczyk, Długosiodło, Rzańnik oraz gmina Obryte z powiatu pułtuskiego.

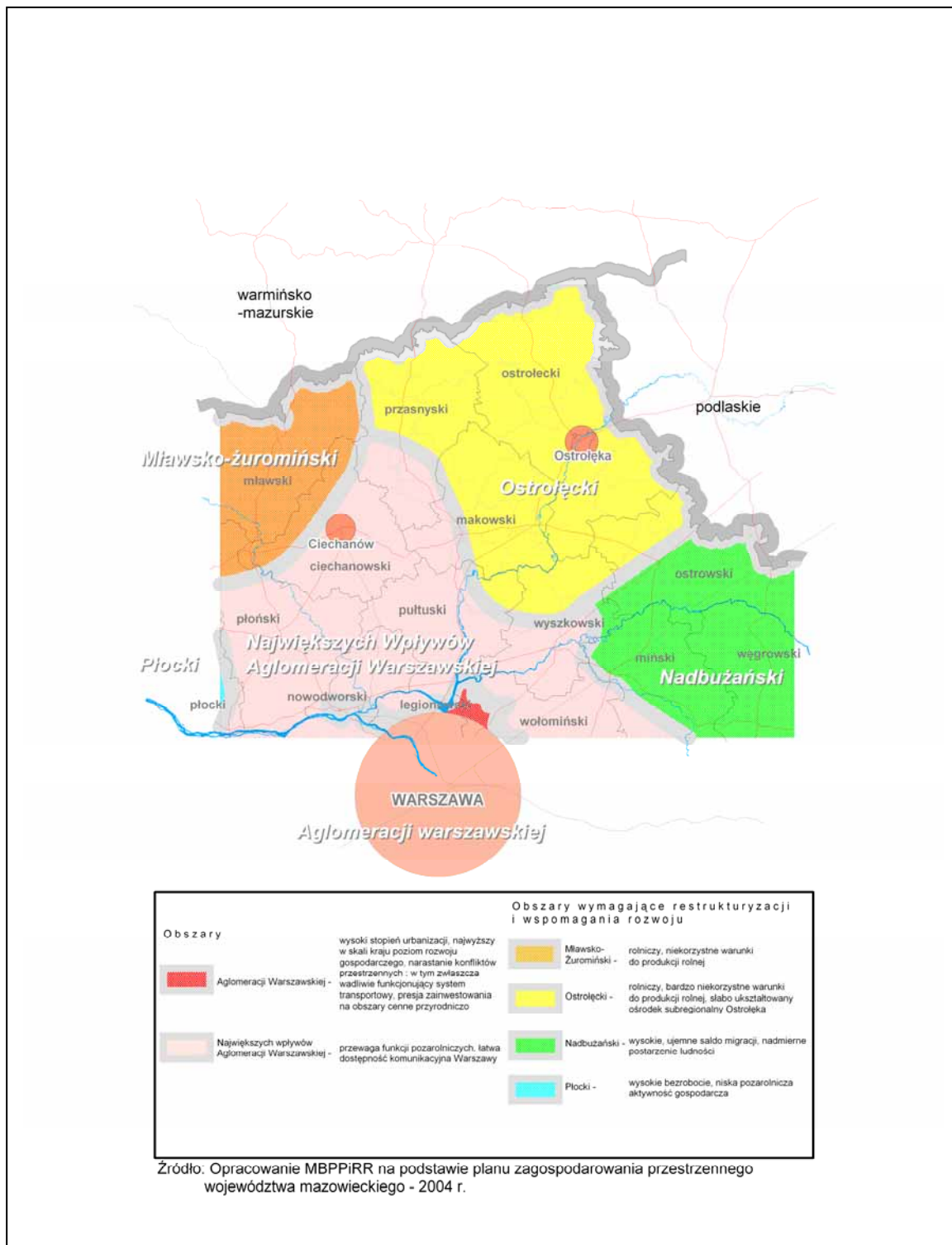
Niniejsza diagnoza w założeniu stanowi podstawę analityczną do pogłębienia i ewentualnej weryfikacji słabości (a także walorów), które były przesłankami wyodrębnienia obszaru problemowego, a w dalszej kolejności – do identyfikacji zagrożeń i szans oraz sformułowania programów działań zmierzających do łagodzenia dysproporcji w rozwoju społeczno-gospodarczym tu występujących.

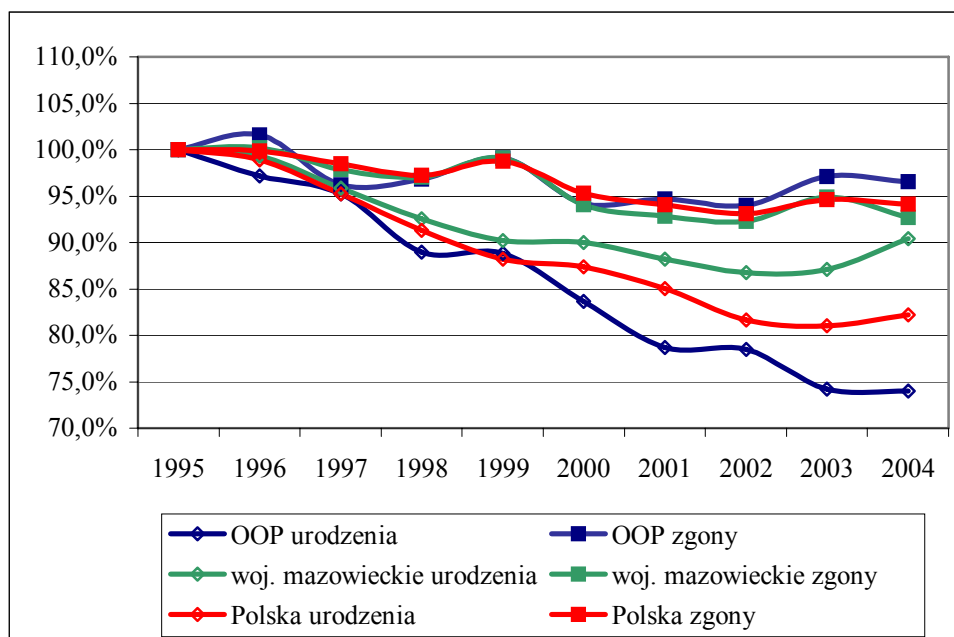
Przedstawiona diagnoza opiera się przede wszystkim na danych Głównego Urzędu Statystycznego, udostępnionych w publikacjach, lub na stronach internetowych tej instytucji, uzupełnionych informacjami, które zgodziły się udostępnić niektóre podmioty (np. wyższe uczelnie, Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska w Warszawie, Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa – biura powiatowe, PKP Polskie Linie Kolejowe SA, Zakład Energetyczny Warszawa Teren SA). Niestety stosowany w statystyce system agregacji czyni dostępnymi tylko część danych na poziomie gmin (a tylko te jednostki w całości składają się na badany obszar). Z tego powodu w szeregu przypadkach ocen dokonano na podstawie informacji przybliżonych, odnoszących się do powiatów (tylko jeden z nich w całości wchodzi w skład obszaru objętego analizą), a nawet podregionu (NTSIII) ostrołęcko-siedleckiego.

1.2 Potencjał ludnościowy

Ostrołęcki Obszar Problemowy należy do słabiej zaludnionych w województwie i kraju. Zamieszkiwało tu w 2004 roku 281,1 tys. osób, co stanowi 5,4% populacji województwa mazowieckiego. Gęstość zaludnienia – niespełna 55 osób/km² – znacznie odbiega od przeciętnej w województwie (144 osoby/km²) i kraju (122 osoby/km²). W ostatnim dziesięcioleciu ludność obszaru problemowego zmniejszyła się o 2,4%, przy czym przyrosty (coraz mniejsze) notowano do 2000 roku, po czym zarysował się coraz wyraźniejszy spadek. O takim kierunku zmian zdecydowało znaczne osłabienie dynamiki procesów demograficznych, wynikające z silnej tendencji zmniejszania urodzin, przy niewielkim spadkowym trendzie zgonów (sytuacja w tym względzie jest nieco korzystniejsza niż w województwie, zwłaszcza w odniesieniu do wsi) (Wykres 1).

Mapa 1. Obszary polityki przestrzennej

Wykres 1. Dynamika zmian demograficznych w OOP na tle województwa mazowieckiego i kraju

Źródło: Opracowanie MBPPIRR na podstawie Banku Danych Regionalnych GUS.

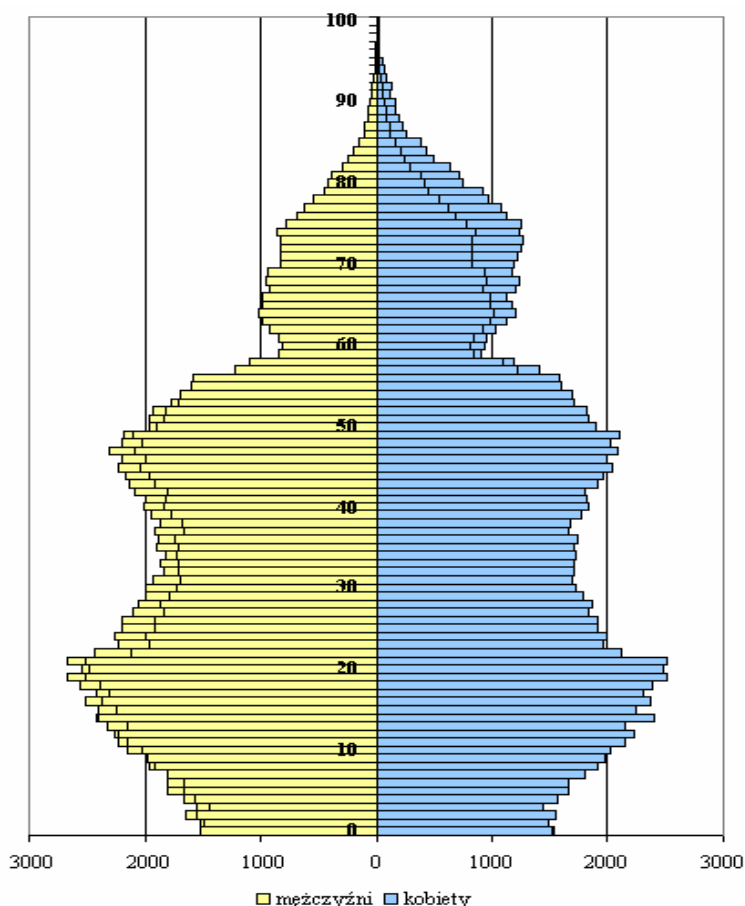
Powyżej zaprezentowano dynamikę zmian ruchu naturalnego (rok 1995 = 100%) OOP na tle województwa i kraju.

Wskaźnik urodzeń w OOP zmniejszył się z ok. 14,9‰ w 1995 r. do 10,9‰ w 2004 r. (przy czym tendencja taka obserwowana była we wszystkich gminach), aczkolwiek sytuacja w tym zakresie była nieco korzystniejsza niż średnio w województwie (odpowiednio: 10,6‰ i 9,4‰) oraz w kraju (odpowiednio: 11,2‰ i 9,3‰).

Efektom powyższych zjawisk był wyższy niż przeciętnie w kraju spadek stopy przyrostu naturalnego z ok. 4,3‰ w 1995 r. do 0,9‰ w 2003 r. (w województwie przyrost naturalny zmniejszył się w tym okresie z ok. -0,4‰ do -0,6‰, a w kraju z 1,2‰ do -0,2‰). Procesom słabnięcia dynamiki demograficznej towarzyszy utrzymywanie się ujemnego salda migracji poza teren obszaru na poziomie od -2,1‰ w 1995 r. do -2,2‰ w 2003 r. Nie równoważy ich malejący przyrost naturalny, toteż OOP jest strefą odpływu ludności, który to proces dotyczy głównie obszarów wiejskich. Zamieszkująca je populacja zmniejszyła się w latach 1999-2004 o 18,2‰, w województwie i w kraju, jej stan zmalał o 0,2‰ i 5,6‰.

Specyfiką narastających procesów migracyjnych jest ich zdominowanie przez najmłodsze grupy wiekowe oraz kobiety, co ma przełożenie na cechy strukturalne populacji. Na przykład w 2003 r. opuściło obszar 28% osób z grupy wiekowej 20–29 lat, 16% z grupy wiekowej 30–39 lat, a także 22% dzieci w wieku do 14 lat, przy czym udział kobiet w grupie wiekowej 20–39 lat wyniósł 31%, wobec 22% mężczyzn. Zjawisko to wpływa na strukturę płci populacji OOP. Współczynnik feminizacji¹ w 2004 r. wynosił 100,7 i był zdecydowanie mniejszy niż średnio w kraju (106) i województwie (109,6), co byłoby przejawem równowagi w tym zakresie na obszarze problemowym, gdyby odnosiło się w podobnym stopniu do poszczególnych grup wiekowych. Tymczasem w grupie 19-35 lat, niezwykle reprezentatywnej dla zawierania małżeństw, równowaga ta jest naruszona: na 100 mężczyzn przypada 90,5 kobiet, a więc zdecydowanie mniej niż przeciętnie w województwie (98,2) i kraju (97,2), co może powodować określone perturbacje społeczne. Ilustracją cech populacji OOP w odniesieniu do struktury płci i wieku jest wykres (Wykres 2), sporządzony dla roku 2004.

¹ Liczba kobiet przypadająca na 100 mężczyzn

Wykres 2. Struktura płci i wieku w OOP w 2004 r.

Źródło: Opracowanie MBPPIRR na podstawie Banku Danych Regionalnych GUS.

Pomimo występowania generalnie niedobrych tendencji demograficznych, struktura wiekowa społeczeństwa Ostrołęckiego Obszaru Problemowego jest nieco korzystniejsza niż przeciętnie w województwie i kraju, głównie za sprawą najmłodszych grup wiekowych. Dzieci i młodzież w wieku 0–17 lat stanowiły ponad 1/4 populacji (województwo 20,5%, kraj niespełna 22%), a osoby w najbardziej mobilnej grupie produkcyjnej (tzw. I), tj. w wieku 18–44 lat – blisko 40% (podobnie jak w województwie, w kraju o ponad 1 pkt procentowy mniej). Udział osób w wieku poprodukcyjnym wynosi 15,1% i jest minimalnie mniejszy niż przeciętnie w województwie i kraju. Sumaryczny wskaźnik obciążenia² wynosi 677 (2004 r.) i jest wyraźnie wyższy niż w kraju (582) oraz w województwie (591), głównie za sprawą grupy przedprodukcyjnej, która w OOP jest relatywnie liczniejsza, a wskaźnik obciążenia odnoszący się do niej (424) jest znacznie wyższy niż w województwie (326) i w kraju (341).

Deformacja struktury wieku ludności, a zwłaszcza jej starzenie się dotyczy głównie ludności wiejskiej. Odpływ ludności ze wsi obejmuje niemal wyłącznie młodsze grupy wiekowe, stąd też w ostatnich latach nastąpił wzrost zarówno liczby jak i udziału ludności w wieku poprodukcyjnym na wsi. Udział ten od lat utrzymuje się w OOP na poziomie wyższym od średniej wojewódzkiej i krajowej; w 2003 r. wynosił 11,3% tj. o ponad 5 punktów procentowych więcej niż w województwie mazowieckim i kraju.

Ostrołęcki Obszar Problemowy należy do słabiej zurbanizowanych w województwie mazowieckim. W latach 1999–2003 odsetek ludności zamieszkującej w miastach spadł z 33,6% do 33,3% i jest blisko dwukrotnie mniejszy niż przeciętnie w województwie, znacznie ustępu-

² Jest to liczba osób w wieku nieprodukcyjnym (przed- i poprodukcyjnym) przypadająca na 1000 osób w wieku produkcyjnym.

jąc także średniej krajowej, która uległa również niewielkiemu obniżeniu do poziomu: województwo – 64,7%, i kraj – 61,7% w 2003 r.

Słabą stroną determinującą rozwój OOP jest jedna z najrzadszych w Polsce sieci miast. Ośrodek miejski obsługuje średnio obszar 889 km², czyli ponad dwukrotnie większy niż w województwie mazowieckim (418 km²) i kraju (357 km²), co stanowi utrudnienie w dostępie do podstawowych usług. Poważnie zmniejsza to możliwość generowania przedsiębiorczości, aktywności i innowacji. Ośrodki gminne, np. Myszyniec, Chorzele, Różan, Baranowo i Krasnosielc powinny przejmować część zadań ośrodków powiatowych, skracając drogę mieszkańców do ośrodków obsługi ludności i rolnictwa, obejmując swym zasięgiem okoliczne gminy. Wiejska sieć osadnicza w OOP jest rzadziej rozlokowana niż w województwie a gęściej niż w kraju. Na 100 km² przypada 21,8 miejscowości (w województwie 27,4, w kraju 19,7) – z zauważalną tendencją do zabudowy rozproszonej.

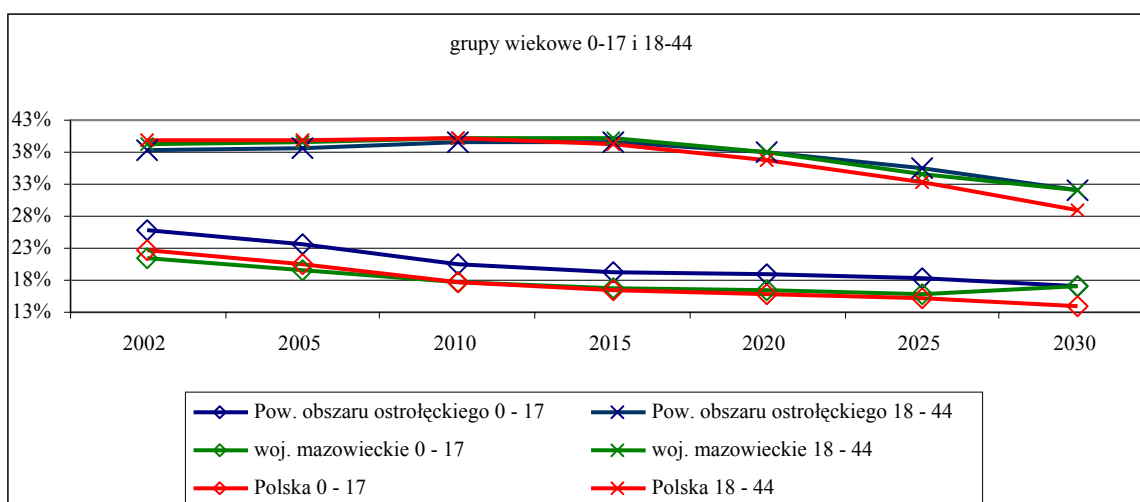
Długoterminową prognozę demograficzną GUS dla OOP można scharakteryzować tylko w sposób pośredni, odnosząc się do powiatów wchodzących w skład obszaru ostrołęckiego³. Zbliżona struktura demograficzna powiatów wchodzących w skład jednostek terytorialnych OOP powoduje, że błąd w ocenie nie wydaje się być zbyt duży.

Według tej prognozy⁴ na lata 2002–2030 struktura wiekowa populacji przejdzie niekorzystną transformację, istotną dla rozwoju tego obszaru. Liczba ludności zmniejszy się o około 20 tys., sumaryczny wskaźnik obciążenia ludności produkcyjnej⁵ przekroczy poziom 700 osób, podobnie jak w województwie i kraju (obecnie wynosi odpowiednio 677, 582, 591). Podstawowym problemem będzie stały ubytek liczby dzieci i młodzieży w wieku 0–17 lat, których liczba do roku 2030 ulegnie zmniejszeniu o około 26 tys. osób, tj. o 34% (woj. 31%, kraj 38%). Udział osób aktywnych zawodowo (18–44 lata) do roku 2015 praktycznie nie zmieni się, a w latach następnych się zmniejszy, co z jednej strony oznaczać będzie zmniejszenie presji na rynek pracy, z drugiej jednak może powodować nierównowagę w niektórych jego segmentach i nowe problemy społeczne obserwowane już dzisiaj w społeczeństwach krajów rozwiniętych. Do 2030 r. wzrośnie o 20 pkt % udział osób w grupie wiekowej 45–59K/64M oraz w wieku poprodukcyjnym o 50 pkt % - podobnie jak w województwie (w kraju o około 66 pkt %). Poniższe wykresy (Wykres 3 i Wykres 4) prezentują prognozowaną strukturę ludności, wg podstawowych grup wiekowych, obejmującą powiaty OOP, województwo mazowieckie i kraj:

³ Najniższą strukturą, dla której GUS publikuje dane prognozy demograficznej jest czwarty poziom tzw. Nomenklatury Jednostek Terytorialnych dla Celów Statystycznych (NTS), dla gminy takie dane nie są dostępne.

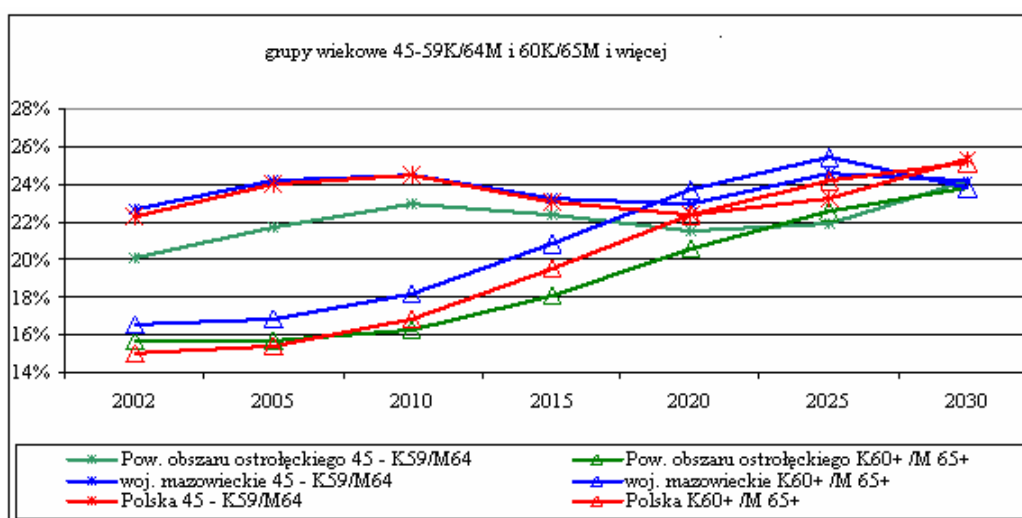
⁴ Prognoza demograficzna GUS uwzględniająca przyrost naturalny i migrację.

⁵ Patrz przypis nr 2.

Wykres 3. Prognoza dynamiki zmian ludności w wieku przedprodukcyjnym i I. grupie produkcyjnej

Źródło: Opracowanie MBPPIRR na podstawie Banku Danych Regionalnych GUS.

Wykres 4. Prognoza dynamiki zmian ludności w wieku II. grupy produkcyjnej i poprodukcyjnej

Źródło: Opracowanie MBPPIRR na podstawie Banku Danych Regionalnych GUS.

Spis ludności z 2002 r. ukazał przejrzysty obraz struktury źródeł utrzymania ludności zamieszkałej w OOP. Dominującym źródłem utrzymania ludności jest praca, z której utrzymywało się 186 tys. osób (66,3%), natomiast z niezarobkowych źródeł 31,6% (w woj. mazowieckim odpowiednio 65% i 32%). Specyfiką tego obszaru jest okazały 21% udział osób utrzymujących się z własnego gospodarstwa rolnego (w woj. mazowieckim – zaledwie 8,3%) i stosunkowo niewielki udział osób utrzymujących się z pracy najemnej 39,3% (w województwie mazowieckim 48,5%) – co jest efektem dominującego tu sektora rolniczego oraz stosunkowo małą liczbą dużych zakładów pracy. Struktura ta jest wynikiem niskiego stopnia urbanizacji tego obszaru i brakiem możliwości znalezienia alternatywnego źródła utrzymania poza rolnictwem. Proporcjonalnie mniejszy udział osób utrzymujących się z niezarobkowych źródeł ma swoje odzwierciedlenie w strukturze, w której grupa osób utrzymujących się z emerytur stanowi 16,8% całej populacji (w woj. mazowieckim 17,8%) i rencistów 9,9% (w województwie 8,6%). Udział osób utrzymujących się z innych niezarobkowych źródeł (w tym z zasiłków) stanowił 6,8% ogółu populacji (w woj. mazowieckim 6%).

1.3 Rozwój gospodarczy

Przy pomocy najbardziej syntetycznego miernika poziomu rozwoju gospodarczego regionów (produkt krajowy brutto – PKB) OOP można scharakteryzować tylko w bardzo pośredni sposób, odnosząc się do podregionu ostrołęcko-siedleckiego, w skład którego wchodzi⁶ w całości. Zbliżona struktura gospodarcza składających się na podregion jednostek terytorialnych powoduje, że błąd w ocenie nie wydaje się być zbyt duży.

Dysproporcje w poziomie rozwoju gospodarczego obszaru ostrołęckiego najwyraźniej obrazuje PKB w przeliczeniu na mieszkańca, który w 2003 r. dla podregionu ostrołęcko-siedleckiego wynosił około 14 tys. zł, co odpowiada 66,5% poziomu krajowego i 43,3% wojewódzkiego (Tabela 1). Podregion ten plasował się w 2003 r. na 39 miejscu w kraju na 45 podregionów. Podobny poziom wskaźnika osiągnęły również podregiony: radomski 14,7 tys. zł, elbląski 14,5 tys. zł, krakowsko-tarnowski 14,4 tys. zł, wyprzedzając jedynie podregiony: łomżyński, krośnieńsko-przemyski, białkopodlaski, chełmsko-zamojski, nowosądecki i ełcki.

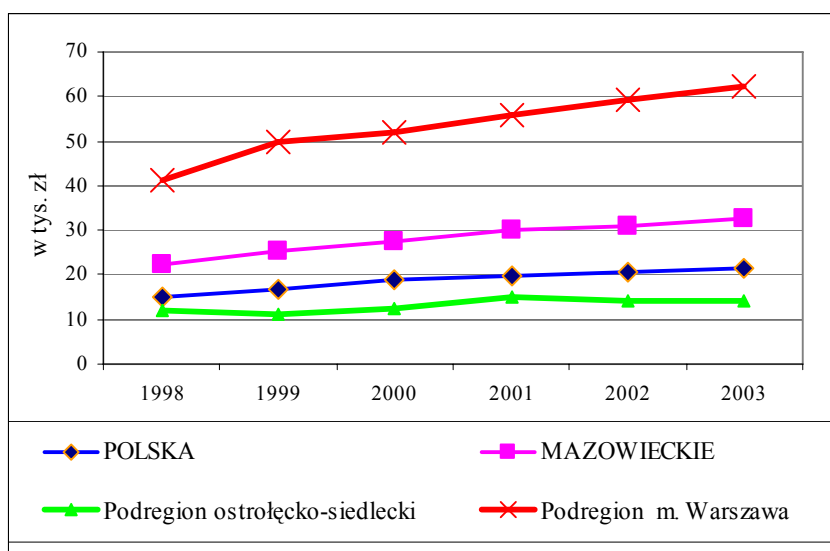
Tabela 1. Produkt krajowy brutto na mieszkańca

Jednostka terytorialna	1998	1999	2000	2001	2002	2003
POLSKA w zł	15242	16881	18923	19889	20438	21354
Mazowieckie w zł	22364	25280	27440	30194	31093	32763
Podregion ostrołęcko-siedlecki w zł	11942	11149	12323	14854	14012	14198
Polska = 100 (mazowieckie)	146,7	149,8	145,0	151,8	152,1	153,4
Polska = 100 (podregion ostrołęcko-siedlecki)	78,4	66,0	65,1	74,7	68,6	66,5
Mazowieckie = 100 (podregion ostrołęcko-siedlecki)	53,4	44,1	44,9	49,2	45,1	43,3

Źródło: Bank Danych Regionalnych GUS.

Na wykresie (Wykres 5) przedstawiono dynamikę zmian wielkości PKB na mieszkańca Polski, województwa mazowieckiego i podregionów najwyższej i najniższej notowanych w województwie. Zaprezentowana ilustracja ma w prawdzie ograniczoną wartość porównawczą, z uwagi na wyrażenie wielkości PKB w cenach bieżących, niemniej pozwala dostrzec wyraźną tendencję narastania rozpiętości pomiędzy podregionem ostrołęcko-siedleckim, a przeciętnymi miarami dla kraju, a zwłaszcza województwa mazowieckiego. Należy zaznaczyć, że wartość PKB per capita w województwie mazowieckim wynika przede wszystkim z bardzo wysokiej wartości PKB na mieszkańca w m. st. Warszawa (41 tys. złotych, co stanowiło 244% średniej krajowej i 77% średniej UE).

⁶ Najniższą strukturą, dla której GUS publikuje dane na temat PKB jest trzeci poziom tzw. Nomenklatury Jednostek Terytorialnych dla Celów Statystycznych (NTS), składający się z 45 podregionów. Oznacza to, że dla powiatu i gminy takie dane są nie dostępne.

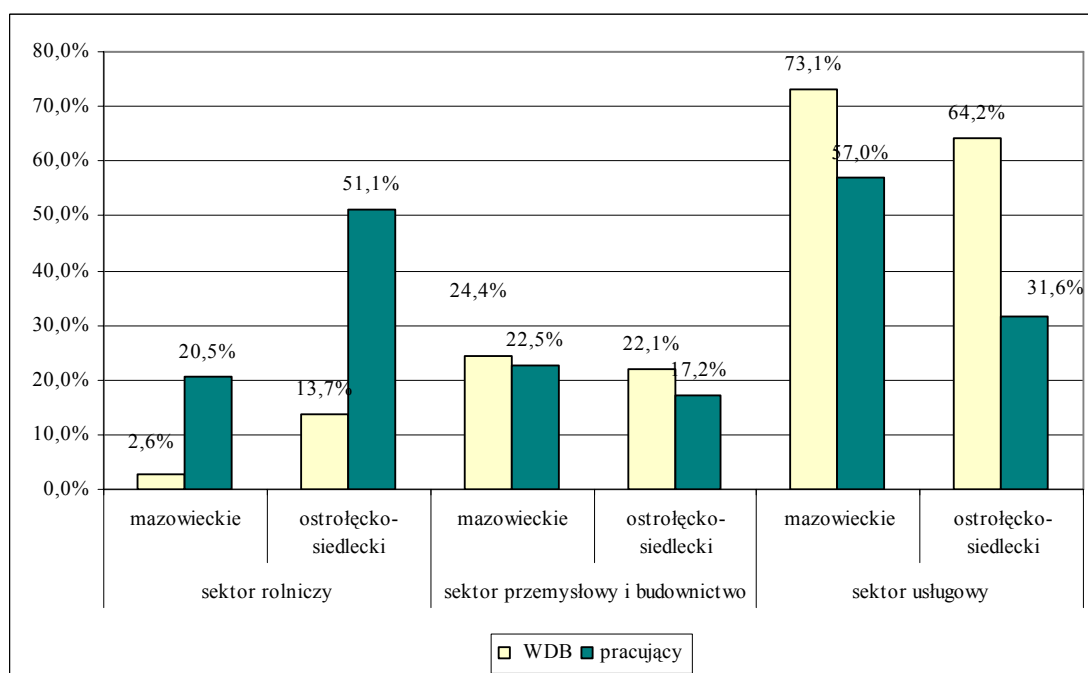

Wykres 5. Dynamika zmian PKB na mieszkańca

Źródło: Opracowanie MBPPIRR na podstawie Banku Danych Regionalnych GUS.

W układzie sektorów ekonomicznych dokonuje się przeliczeń wartości dodanej brutto (WDB) na 1 pracującego, określając w ten sposób poziom produktywności. W 2003 r. wynosił on dla podregionu ostrołęcko – siedleckiego średnio 46 tys. zł, natomiast dla kraju 70 tys. zł. W województwie mazowieckim (średnia 90 tys. zł) poniżej poziomu krajowego plasowały się również podregiony ciechanowsko-płocki 59 tys. zł i radomski 52 tys. zł.

U podłoża wskazanych dysproporcji tkwią względnie trwałe cechy strukturalne tego obszaru, znamienne zresztą dla większości ziem Polski leżących po prawej stronie Wisły, a ich egzemplifikacją są istotne różnice w poziomie wydajności pracy. Na poniższym schemacie (Wykres 6) zilustrowano je przez porównanie udziału w strukturze produkcji dodanej i pracujących w przekroju sektorów gospodarczych podregionu ostrołęcko-siedleckiego i województwa mazowieckiego w 2002 r.

Wykres 6. Struktura WDB według sektorów i struktura pracujących w tych sektorach w 2003 r.

Źródło: Opracowanie MBPPIRR na podstawie Banku Danych Regionalnych GUS.

W podregionie ostrołęcko-siedleckim udział sektora rolniczego w wartości dodanej brutto na przestrzeni lat 1998–2002 obniżył się o 2,6 pkt % na korzyść innych sektorów gospodarki. W roku 2002 sektor ten wytwarzał 13,7% WDB pomimo, że koncentrował ponad połowę pracujących. W przeliczeniu na pracującego wartość produkcji dodanej w 2002 r. w rolnictwie była relatywnie wysoka, wynosiła bowiem 12,3 tys. zł – przy średniej krajowej 9,9 tys. zł, a wojewódzkiej 11,3 tys. zł - jednak wielokrotnie mniejsza niż w innych sektorach: blisko 5-krotnie w porównaniu z przemysłem oraz niemal 4-krotnie w relacji do całej gospodarki podregionu. Analiza powyższa unaocznia, że bez wzbogacenia struktury gospodarczej o sektory pozarolnicze, o wyższej kreatywności dochodowej, przy równoczesnej restrukturyzacji gospodarki rolnej, nie będzie możliwe przełamanie syndromu zapóźnienia rozwojowego obszaru problemowego.

W podregionie ostrołęcko-siedleckim w latach 1998–2002 zaobserwować można korzystne z tego punktu widzenia, chociaż zbyt powolne zmiany w strukturze gospodarki. Udział usług w WDB (64,2%) dopiero w roku 2002 przekroczył nieznacznie poziom z roku 1998, natomiast udział przemysłu wzrósł w roku 2002 w porównaniu do roku 1998 o 2,3 pkt procentowego (do poziomu 22,1%). Znacznie wyraźniej, bo o 2,6 punktu procentowego zmniejszył się udział rolnictwa w wartości dodanej brutto – do 13,7% – jest to i tak najwyższy wskaźnik notowany wśród podregionów Polski, czterokrotnie przekraczającej średnią krajową.

Niski stopień industrializacji OOP potwierdza też śladowy udział podregionu ostrołęcko-siedleckiego (w obszarze problemowym jest zatem jeszcze mniejszy) w produkcji sprzedanej przemysłu⁷ kraju (0,6%), oraz województwa (5%), z czego 40% przypada na miasto Ostrołękę. W przeliczeniu na mieszkańca produkcja sprzedana wynosiła 7,8 tys. zł, przy 20 tys. zł w woj. mazowieckim i 15,2 tys. zł w Polsce.

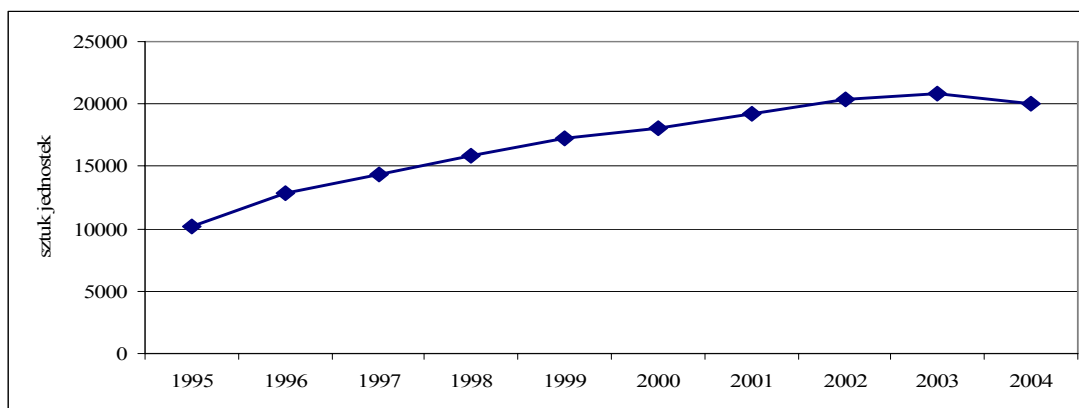
Na podstawie publikacji pt. „*Lista 2000 polskie przedsiębiorstwa*”⁸ można stwierdzić, że największą produkcję sprzedaną w obszarze mają duże przedsiębiorstwa zlokalizowane:

- w mieście Ostrołęka (1265 mln zł): Intercell SA Ostrołęka (obecna nazwa Stora Enso Poland) – 657 mln zł, Zespół Elektrowni Ostrołęka SA – 485 mln zł i Okręgowa Spółdzielnia Mleczarska w Ostrołęce (obecna nazwa Spółdzielnia Mleczarska ”OSTROŁĘKA” – 123 mln zł;
- w powiecie ostrołęckim (405 mln zł) ZMP JBB Import-Eksport Józef Bałdyga, Łyse – 239 mln zł, Spółdzielnia Mleczarska KURPIE Baranowo – 89 mln zł, Spółdzielnia Mleczarska Mazowsze Chorzele 77 mln zł;
- w powiecie ostrowskim (521 mln zł): Fabryka Mebli Forte SA GK Ostrów Mazowiecka – 348 mln zł i Mazowiecka Spółdzielnia Mleczarska Ostrovia w Ostrowi Mazowieckiej 173 mln zł.

W systemie REGON zarejestrowano (według stanu na koniec 2004 roku) ponad 20 tys. podmiotów, w tym ponad 800 jednostek publicznych i około 19 tys. firm prywatnych, przy utrzymującej się tendencji wzrostowej, co przedstawia wykres (Wykres 7):

⁷ Dane dotyczą podmiotów gospodarczych, w których liczba pracujących przekracza 9 osób.

⁸ Rzeczpospolita z dnia 12 października 2004 r.

Wykres 7. Dynamika zmian liczby podmiotów gospodarczych w OOP

Źródło: Opracowanie MBPPIRR na podstawie Banku Danych Regionalnych GUS.

Zdecydowaną większość stanowią tu zakłady osób fizycznych (około 82% – 16,5 tys. podmiotów). Jest to z jednej strony zjawisko pozytywne, świadczące o aktywności ekonomicznej mieszkańców obszaru, z drugiej jednak są to w większości firmy niewielkie, o małym potencjale gospodarczym, a ich zasięg oddziaływania jest ograniczony do rynku lokalnego. Tego typu podmiotom z racji swego niewielkiego potencjału trudno w przełomowy sposób zdynamizować gospodarkę obszaru, lecz są ważnym ogniwem zapewniającym samozatrudnienie mieszkańców i tworzą podstawy instytucjonalne procesów rozwojowych przy odpowiednim zapleczu. Skala tej przedsiębiorczości jest jednak niezadowalająca. Liczba zarejestrowanych podmiotów gospodarczych przypadająca na 1000 ludności w 2003 roku w obszarze ostrołęckim wynosiła 71, podczas gdy w woj. mazowieckim 116, a na terenie całej Polski 94.

Ważnym elementem działalności gospodarczej są spółki prawa handlowego. Z racji swego potencjału, właśnie one mogą być ważnym czynnikiem wpływającym na rozwój ekonomiczny obszaru, tworzenie nowych miejsc pracy i wzrost stopnia konkurencyjności gospodarki regionu. Dokonana analiza rodzajowa kapitału zaangażowanego w działających tu spółkach wskazuje, iż ok. 91% z nich (woj. mazowieckie 77%, kraj 81%) to firmy z polskim kapitałem prywatnym, a około 9% (woj. mazowieckie 23%, kraj 19%) posiada kapitał zagraniczny. Wskazuje to na relatywnie małą atrakcyjność obszaru dla kapitału zagranicznego.

W strukturze podmiotów gospodarczych według rodzaju prowadzonej działalności widoczny jest wysoki udział firm funkcjonujących w następujących sekcjach:

- D – przetwórstwo przemysłowe – 1702 podmioty (OOP - 8,5%, woj. mazowieckie i kraj po około 11%),
- F – budownictwo – 2257 podmiotów (OOP – 11,3%, woj. mazowieckie i kraj po około 10%),
- G – handel hurtowy i detaliczny, naprawa pojazdów mechanicznych, motocykli oraz artykułów użytku osobistego i domowego – 6973 podmioty (OOP – 33,8%, woj. mazowieckie i kraj po około 33%),
- I – transport, gospodarka magazynowa i łączność – 1853 podmiotów (OOP – 9,2%, woj. mazowieckie i kraj po 8%),
- J – pośrednictwo finansowe – 684 dla podmiotów (OOP – 3,4%, woj. mazowieckie i kraj po około 3,5%),
- K – obsługa nieruchomości, wynajem, nauka i usługi związane z prowadzeniem działalności gospodarczej – 1780 podmiotów (OOP – 8,9%, woj. mazowieckie 16% i kraj około 15%).

Z zaprezentowanych powyżej danych, nie wynika wyraźna „specjalizacja” OOP w strukturze sekcji – w zestawieniu z krajem i województwem. Szczegółowe dane wskazują na wyraźnie niższy udział tak istotnych dla procesów rozwojowych sekcji D (przedsiębiorstwa

przemysłowe) oraz K (obsługa nieruchomości, wynajem, nauka i usługi związane z prowadzeniem działalności gospodarczej).

Pozarolnicza działalność gospodarcza obszaru ostrołęckiego skupia się wokół głównych miast Ostrołęki i Ostrowi Mazowieckiej. W przeważającej większości pozostałe miasta i gminy obszaru ostrołęckiego z nielicznymi wyjątkami (gminy Baranowo, Chorzele, Łyse), specjalizują się jedynie w produkcji rolniczej.

W ogólnej liczbie podmiotów gospodarczych działających w mieście Ostrołęka przewagę stanowią małe firmy, w których znajdują zatrudnienie z reguły członkowie rodzin. Wśród około 3700 firm działających na terenie gmin powiatu Ostrołęka większość zajmuje się handlem i usługami, w dalszej kolejności świadczone są roboty budowlane i transportowe. Znaczące zakłady zajmują się przetwórstwem drewna oraz mleka i mięsa.

Na terenie miasta Ostrołęka utworzono tzw. strefę rozwoju gospodarczego, gdzie na obszarze kilkunastu hektarów, wyposażonym w pełną infrastrukturę techniczną, stworzono dogodne warunki do prowadzenia działalności produkcyjnej i usługowej. W ramach strefy funkcjonuje już kilka firm, w tym Lacroix-Opakowania Sp. z o.o. z kapitałem francuskim, Stora Enso Poland (dawna nazwa Intercell S.A. jedna z największych firm w Polsce branży celulozowo-papierniczej), Xella Beton Komórkowy Polska Sp. z o.o., Starglass Sp. z o.o. (szyby termoizolacyjne, kapitał finlandzki), Atys-Polska Sp. z o.o. (przetwórstwo owoców). W wyniku budowy obwodnicy miasta dostępne staną się nowe tereny inwestycyjne (zakłada się, że do 2009 r. dostępnych będzie ok. 38 ha komunalnych i ok. 130 ha prywatnych). Nowi inwestorzy mogą liczyć na ulgi w podatku od nieruchomości. Z inicjatywy Urzędu Miasta w Ostrołęce w dniu 03 listopada 2005 r. wykupiono udziały w Mazowieckim Funduszu Poręczeń Kredytowych w Warszawie. Działania te pozwolą ostrołęckim firmom na zaciąganie pożyczek częściowo poręczonych z tego funduszu. Planowany jest również wykup udziałów w Łomżyńskim Funduszu Poręczeń Kredytowych.

W drugim najważniejszym ośrodku koncentracji produkcyjnej działalności gospodarczej Ostrowi Mazowieckiej zarejestrowano 2,7 tys. podmiotów gospodarczych. Najbardziej znaczące spośród nich to: ALPLA (produkcja opakowań plastikowych), CANEXPOL (produkcja opakowań tekturowych, wyrobów z tworzyw sztucznych oraz wyrobów do ochrony zwierząt), DŁUGPOL (zakład metalurgiczny), EMMA (produkcja wyrobów cukierniczych), FORTE (produkcja mebli do mieszkań i biur), KRUGER (produkcja koncentratów i odżywek spożywczych), MIWEX, Mazowiecka Spółdzielnia Mleczarska Ostrovia (produkcja artykułów spożywczych pochodzenia mlecznego), KAMA (produkcja odzieży), NP ZDROWIT (produkcja farmaceutyczna), ROLSTAR Pawłowski (produkcja i montaż hal, wiat i obiektów przemysłowych), SCHNEIDER (produkcja elementów konstrukcji maszyn rolniczych i podwozi samochodowych), ZURAD (produkcja artykułów elektronicznych: radary, mierniki prędkości, zegary, termometry itp.), Natur Produkt PHARMA (produkcja kosmetyki i farmaceutyki).

Instytucje wspierające otoczenie biznesu skupiają się w ośrodkach powiatowych, mają tam swoje siedziby oddziały regionalne banków (w tym najważniejsze: PKO SA, BPH, PKO BP) oraz instytucji finansowych (np. PZU).

Inwestorzy wspierani są przez liczne organizacje pozarządowe między innymi: Regionalną Izbę Gospodarczą „Ostrołęka Nas Zjednoczy”, Ostrołęcki Ruch Wspierania Przedsiębiorczości, Inkubator Przedsiębiorczości, Agencję Rozwoju Regionalnego S.A., Ostrołęckie Forum Gospodarcze, Agencję Rozwoju Mazowska Północno-Wschodniego, Regionalne Centrum Informacji Europejskiej, Ostrołęką Izbę Rolniczą, Ośrodek Doradztwa Rolniczego, Stowarzyszenie Rozwoju Turystyki i Rekreacji, Biura Pośrednictwa Pracy, Ogólnopolskie Stowarzyszenie „Dom Europejski” Oddział Terenowy w Ostrowi Maz., Regionalny przedstawiciel Business Center Club w Ostrołęce, Stowarzyszenie Przedsiębiorców Krajowych i Międzynarodowych oraz Spedytorów Ziemi Ostrowskiej.

Nakłady inwestycyjne obrazują dynamikę procesów rozwoju obszaru. Niska zdolność kreowania PKB odbija się na zdolności do finansowania procesów odtworzeniowych i rozwojowych wewnątrz OOP. Świadczy o tym zarówno skala obecnych nakładów inwestycyjnych, jak i zasoby majątku trwałego stanowiące efekt inwestycji okresów przeszłych.

Wobec braku danych statystycznych umożliwiających określenie wartości środków trwałych i łącznych nakładów inwestycyjnych poniesionych w OOP, do oceny sytuacji w tym zakresie posłużono się informacjami o charakterze pośrednim (w przedsiębiorstwach agregowanych w powiatach i podregionie ostrołęcko-siedleckim), co przedstawiono w tabeli (Tabela 2).

Tabela 2. Zestawienie nakładów inwestycyjnych i wartości środków trwałych

WYSZCZEGÓLNIENIE	Nakłady inwestycyjne w przedsiębiorstwach w 2003 r.			Wartość brutto środków trwałych w przedsiębiorstwach w 2003 r.		
	w mln zł	na 1 mieszk.		w mln zł	na 1 mieszk.	
		w zł	Polska = 100		w zł	Polska = 100
Polska	110860	2702	100,0%	1667532 2	43867	100,0%
woj. mazowieckie	16654	3250	120,3%	229238	44698	101,9%
Podregion 19 – ostrołęcko-siedlecki	495	654	24,2%	8142	14477	33,0%
Razem obszar problemowy (powiaty)	298	1055	39,0%	8142	28865	65,8%
Powiat makowski	9	184	6,8%	211	4469	10,2%
Powiat ostrołęcki	24	291	10,8%	198	2369	5,4%
Powiat ostrowski	53	694	25,7%	813	10647	24,3%
Powiat przasnyski	38	710	26,3%	632	11790	26,9%
Powiat pułtuski	18	359	13,3%	2449	4778	10,9%
Powiat wyszkowski	43	605	22,4%	867	12145	27,7%
Powiat m. Ostrołęka	112	2063	76,4%	2973	54839	125,0%

Źródło: Bank Danych Regionalnych GUS.

W podregionie ostrołęcko-siedleckim nakłady inwestycyjne w przedsiębiorstwach, w przeliczeniu na mieszkańca, są czterokrotnie mniejszej w stosunku do średniej krajowej i pięciokrotnie mniejsze niż w województwie mazowieckim. Reasumując można stwierdzić, że bez celowej polityki wspierania biedniejszych regionów, w tym obszaru ostrołęckiego, „samorzutnie wolny rynek” nie zniweluje wyżej opisanych dysproporcji rozwojowych. Do tego obszaru muszą być kierowane inwestycje infrastrukturalne. Należy, zatem odpowiednio ukierunkować politykę regionalną związaną również z zarządzaniem funduszami strukturalnymi.

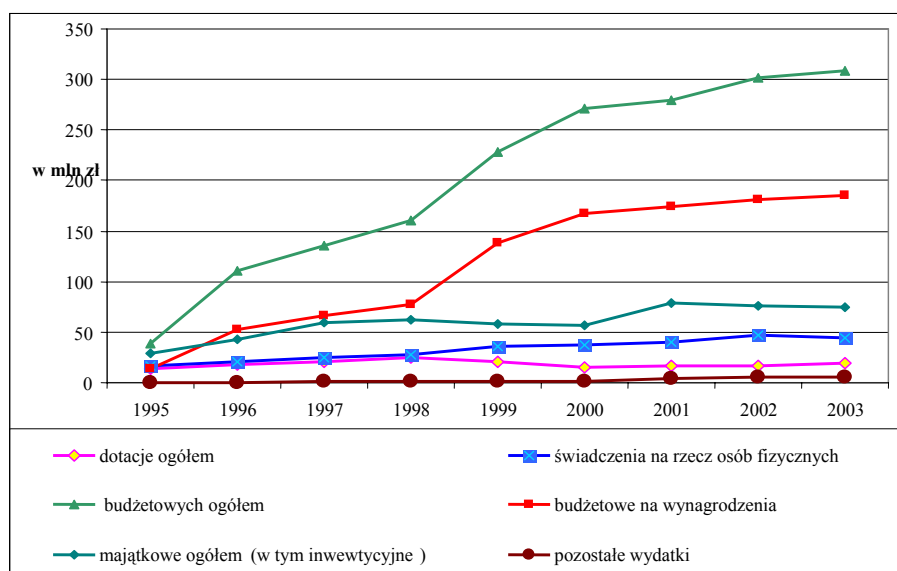
Najmniej w przeliczeniu na mieszkańca przedsiębiorcy inwestują w powiecie makowskim, bo niecałe 7% średnich nakładów w Polsce. Niewiele od średniej krajowej odbiegają jedynie nakłady w m. Ostrołęka.

Zmiany administracyjne przeprowadzone w roku 1999 zmieniły strukturę dochodów i wydatków gmin. W latach 1995-2003 dochody gmin obszaru ostrołęckiego wzrosły ponad 4,5 krotnie. Do najważniejszych dochodów własnych gmin można zaliczyć podatek rolny, stanowiący obecnie 4% (w kraju 3%, w woj. mazowieckim 2%), podatek od nieruchomości 40% (w kraju 32%, w woj. mazowieckim 24%) i udziały w podatkach stanowiących dochody budżetu państwa 25% (w kraju 34%, w woj. mazowieckim 28%). W ogólnej kwocie dochodów gmin znaczący udział mają dotacje i subwencje - około 55% ogólnej kwoty dochodów. Przy średniej dla OOP wynoszącej 191 zł na mieszkańca największe dotacje otrzymały gminy: Różan, Chorzele, Łyse, najmniejsze gminy: Czerwonka, Kadzidło i Rząśnik.

Odzwierciedleniem aktywności gospodarczej firm z osobowością prawną i ich kondycji finansowej na danym terenie, są kwoty podatku dochodowego od osób prawnych zasilające budżety gmin. Udziały gmin wynoszą zaledwie 6,71% tego podatku wnoszonego do budżetu. Porównując wartość tego podatku w przeliczeniu na 1 firmę z osobowością prawną można stwierdzić, że jedynie firmy z gmin m. Ostrowi Mazowieckiej, Baranowa i Chorzel odprowadzają podatki powyżej średniej krajowej wynoszącej 207 zł, w przedziale 100-200 zł są firmy z miasta Ostrołęki, gmin: Rzekuń, Troszyn, Ostrow Mazowiecka, natomiast dochód z podatku w przedziale 1-30 zł odnotowano w 24 gminach.

Podobne tendencje mają również dochody z podatku od osób fizycznych (udział gmin to 39,34% podatku wnoszonego do budżetu). Przy średniej krajowej wynoszącej 233 zł na mieszkańca Polski, w 21 gminach dochód zamykał się w przedziale 30–99 zł na mieszkańca, w 10 gminach w przedziale 100–199 zł, średnią krajową przekraczają dochody w trzech gminach m. Ostrołęka, Ostrow Mazowiecka i Olszewo Borki.

Poniżej zaprezentowano na wykresie (Wykres 8) strukturę i dynamikę wydatków budżetowych gmin obszaru ostrołęckiego. Zmiany administracyjne dokonane na przełomie roku 1998/1999 wpłynęły na zwiększenie wydatków budżetowych gmin. Najwyraźniej wzrosły wydatki na wynagrodzenia i w mniejszym stopniu wydatki majątkowe na inwestycje. Pozostałe wydatki budżetowe utrzymują się na podobnym poziomie na przestrzeni 9 lat.

Wykres 8. Struktura zmian wydatków budżetów gmin w OOP

Źródło: Opracowanie MBPPIRR na podstawie Banku Danych Regionalnych GUS.

1.4 Wieś i rolnictwo

Szczególna pozycja wsi i rolnictwa w gospodarce obszaru wynika z przesłanek strukturalnych (relatywnie niska produktywność rolnictwa warunkuje poziom generowanych dochodów całego obszaru), społecznych (na wsi zamieszkuje 2/3 całej populacji, a ponad połowa pracuje w rolnictwie), przyrodniczych (ponad 60% powierzchni obszaru i 13,3% zasobów województwa zajmują użytki rolne).

Charakterystycznym dla tego obszaru jest duży udział powierzchni łąk i pastwisk, które zajmują 43,1% ogółu użytków rolnych, a jednocześnie około 1/4 ich areалу w województwie i 3,4% w kraju, warunkując w przyszłości wykreowanie dominującego kierunku produkcji – chowu bydła mlecznego. W latach 1995-2004 powierzchnia użytków rolnych zmniejszyła się o około 1 tys. ha na korzyść lasów, a także zmieniła się ich struktura – kosztem spadku powierzchni gruntów ornych i sadów, przybyło łąk i pastwisk (Tabela 3):

Tabela 3. Użytki rolne w OOP w latach 1995 - 2004

Wyszczególnienie	1995 rok		2004 rok	
	tys. ha	udział%	tys. ha	udział%
Grunty orne	203163	63,8	179733	56,6
Łąki	66188	20,8	83289	26,2
Pastwiska	47457	14,9	53688	16,9
Sady	1526	0,5	630	0,2
Razem użytki rolne	318334	100,0	317341	100,0

Źródło: Opracowanie MBPPIRR na podstawie danych BDR GUS.

W 2002 roku na areale tym funkcjonowało ok. 30 tys. gospodarstw rolnych (około 10% gospodarstw w województwie) o powierzchni większej niż 1 ha użytków rolnych. Przeciętna powierzchnia gospodarstw (10,1 ha) zdecydowanie przewyższa poziom w województwie i kraju (7,4 ha), a ich struktura obszarowa jest również korzystniejsza niż w województwie i kraju: 29,4% ma powierzchnię mniejszą niż 5 ha (w województwie prawie ½), a około 60% nie przekracza 10 ha (w województwie prawie 78%), gospodarstw średnich (10-20 ha) było 30,8% (w województwie 17,4%), a dużych (powyżej 20 ha) 9,5% (w województwie 5,1%). W okresie 1996-2002 liczba gospodarstw⁹ o powierzchni powyżej 1 ha zmniejszyła się o 3 tys. to jest o 9,6% (w województwie o 2,2%), przy jednoczesnych przeobrażeniach strukturalnych:

- o 10,4 pkt procentowego wzrósł udział gospodarstw w grupie obszarowej 1–5 ha,
- o 3,2 pkt procentowego wzrósł udział gospodarstw w grupie obszarowej 5–10 ha,
- o 7,5 pkt procentowego zmniejszył się udział gospodarstw w grupie obszarowej 10–15 ha,
- o 4,2 pkt procentowego zmniejszył się udział gospodarstw w grupie obszarowej 15–20 ha,
- o 1 pkt procentowy zmniejszył się udział gospodarstw w grupie obszarowej pow. 20 ha.

Rezultatem tych zmian jest ukształtowana struktura łącznej powierzchni użytków rolnych zajmowanych przez poszczególne grupy gospodarstw. Jest ona w OOP generalnie korzystniejsza niż przeciętnie w województwie. Zdecydowanie więcej użytków rolnych przypada tu na gospodarstwa większe, najwięcej użytków rolnych zajmują gospodarstwa o areale 10–20 ha (41,9%, przy 30,5% w województwie) oraz powyżej 20 ha (26,4%, wobec zaledwie 17,5% w województwie). Zdecydowanie mniej powierzchni zajmują gospodarstwa małe – do 5 ha – 8,1% przy 16,4% w województwie, a do 10 ha 30,3%, podczas gdy w województwie aż 51,6%.

Warunki do prowadzenia produkcji rolniczej są generalnie niekorzystne, co potwierdza wartość wskaźnika waloryzacji jakości rolniczej przestrzeni produkcyjnej, uwzględniającego cztery elementy środowiska w stupunktowej skali IUNG. W poszczególnych gminach kształtuje się on od 37,0 pkt (w gminie Łyse) i należy do najniższych w województwie mazowieckim (średnio 60,0 pkt), a nawet w kraju (przeciętnie 66,6 pkt) do 63,6 pkt w gminie Szelków (Mapa 2).

Warunki przyrodnicze obszaru istotnie wpływają na zróżnicowanie kierunków użytkowania rolniczego gruntów, specjalizacji produkcji oraz poziomu intensywności gospodarowania. Wysoki udział gleb niskiej jakości kształtuje strukturę upraw rolniczych. Dominujący jest udział zbóż, które stanowią prawie 85% zasiewów (w województwie 78,7%), z tego głównie żyto – ponad 45% (w województwie 25%). Natomiast typowo konsumpcyjne zboże, jakim jest pszenica, zajmuje tylko około 6% (w województwie niewiele więcej – 6,6%). Na owies przypada ponad 10% (w województwie 8,8%) oraz ziemniaki ponad 10% (w województwie 9,4%).

⁹ Źródło: Rocznik statystyczny woj. mazowieckiego GUS 2003; dla OOP wyliczenia MBPPIRR na podstawie BDR GUS www.stat.gov.pl.

Niewielkie jest znaczenie upraw przemysłowych takich jak buraki – 0,6% (w województwie 1,8%) i oleiste (odpowiednio 0,4% i 1,3%) ogólnej powierzchni zasiewów. Produkcja roślinna podporządkowana jest głównemu działowi produkcji rolniczej jakim jest w OOP produkcja zwierzęca, stąd duży udział w strukturze zasiewów roślin paszowych, np. kukurydza na zielonkę zajmuje 3,3% zasiewów (w województwie 1,8%) a w niektórych gminach udział jej jest wyjątkowo wysoki, np. w gminie Łyse 22% i Kadzidło 10,5%.

Powyższe tendencje (wzrost powierzchni użytków zielonych i duża powierzchnia upraw paszowych) wyznaczają główny kierunek produkcji, jakim jest mleczarstwo.

Wysoka obsada była wyraźnie przekracza zarówno średni poziom w województwie (o 1/3) jak i w kraju (niemal o 1/2), a w niektórych gminach znacznie przewyższa średni poziom obszaru (np. w gminach: Łyse o 33 szt., Kadzidło o 22 szt. i Baranowo o 21 szt.)¹⁰. Specjalizacja ta umacnia się i od 1996 r. wzrosła z 58,3 szt. do 61,4 szt. w 2002 r., kosztem chowu trzody chlewnej, której obsada zmniejszyła się z 72,8 szt. w 1996 r. do 65,4 szt. (Mapa 3).

Pochodną jakości rolniczej przestrzeni produkcyjnej oraz wielkości i stopnia specjalizacji gospodarstw jest ich towarowość. W obszarze stosunkowo duży jest udział gospodarstw produkujących wyłącznie lub głównie na sprzedaż – ponad 67%¹¹ ogółu prowadzących produkcję rolniczą (w województwie około 45 %), jednak skala ich produkcji towarowej w przeliczeniu na jednostkę powierzchni jest niska i kształtuje się od 1496 zł (powiat wyszkowski) do 2073 zł w powiecie przasnyskim i tylko w nim przekracza średnią w województwie (2235 zł), co jest głównie związane z jakością gleb. Duże zasoby użytków rolnych, w połączeniu z ich strukturą własnościową oraz rozdrobnienie gospodarstw skutkują stosunkowo dużym odsetkiem osób pracujących w sektorze rolniczym, znacznie ponad połowa ogółu pracujących w OOP, przy czym szczególne natężenie zjawiska odnotowano w powiatach ostrołęckim (prawie 80 %¹²) i makowskim (niemal 70%). Nawet charakteryzujący się najniższym odsetkiem pracujących w rolnictwie powiat wyszkowski przekracza 50%.

Znaczącym jest również fakt, że w gminach omawianego obszaru spośród 89 tys.¹³ gospodarstw domowych niemal co trzecie jest związane z rolnictwem, tzn. w skład ich wchodzi użytkownik indywidualnego gospodarstwa rolnego (w województwie i w kraju udział ten jest o ponad połowę niższy, po ok. 14%). Liczba ich w OOP stanowi ponad 10% ogólnej liczby w województwie. Około połowa są to gospodarstwa jednorodzinne, wieloosobowe, liczące po cztery osoby a nawet więcej (48%) i jest to relatywnie więcej niż w województwie i w kraju (w województwie i kraju po ok. 40%). Co dziesiąte gospodarstwo domowe z użytkownikiem gospodarstwa rolnego jest dwurodzinne, podobnie jest w kraju (ok. 12%) i województwie (ok. 9%). Oznacza to istniejące na terenach wiejskich zjawisko przeludnienia agrarnego. W niektórych gospodarstwach z pracy wielu osób można zrezygnować. W sytuacji braku miejsc pracy w zawodach pozarolniczych na wsi wywołuje to zjawisko bezrobocia ukrytego. Wśród ogółu bezrobotnych zarejestrowanych w powiatach około 60% mieszka na wsi (w województwie jak i w kraju średnio po ponad 42%¹⁴). Liczba bezrobotnych zamieszkałych na wsi od 1999 r. zwiększyła się o 22%.

W 2002 r. zanotowano w OOP ok. 127 tys. ludności aktywnej zawodowo tj. około 58%¹⁵ ogółu ludności w wieku 15 lat i więcej (w województwie ponad 56%), a wśród tej grupy 20% stanowili bezrobotni (w województwie ok. 17%). Relatywnie wysoką aktywność zawodową ludności wiejskiej można określić m.in. na podstawie prowadzonej działalności gospo-

¹⁰ Źródło: Rocznik statystyczny woj. mazowieckiego GUS 2003; dla OOP wyliczenia MBPPIRR na podstawie BDR GUS www.stat.gov.pl.

¹¹ Źródło: Obliczenia MBPPIRR na podstawie BDR GUS www.stat.gov.pl.

¹² Źródło: Obliczenia MBPPIRR na podstawie BDR GUS www.stat.gov.pl.

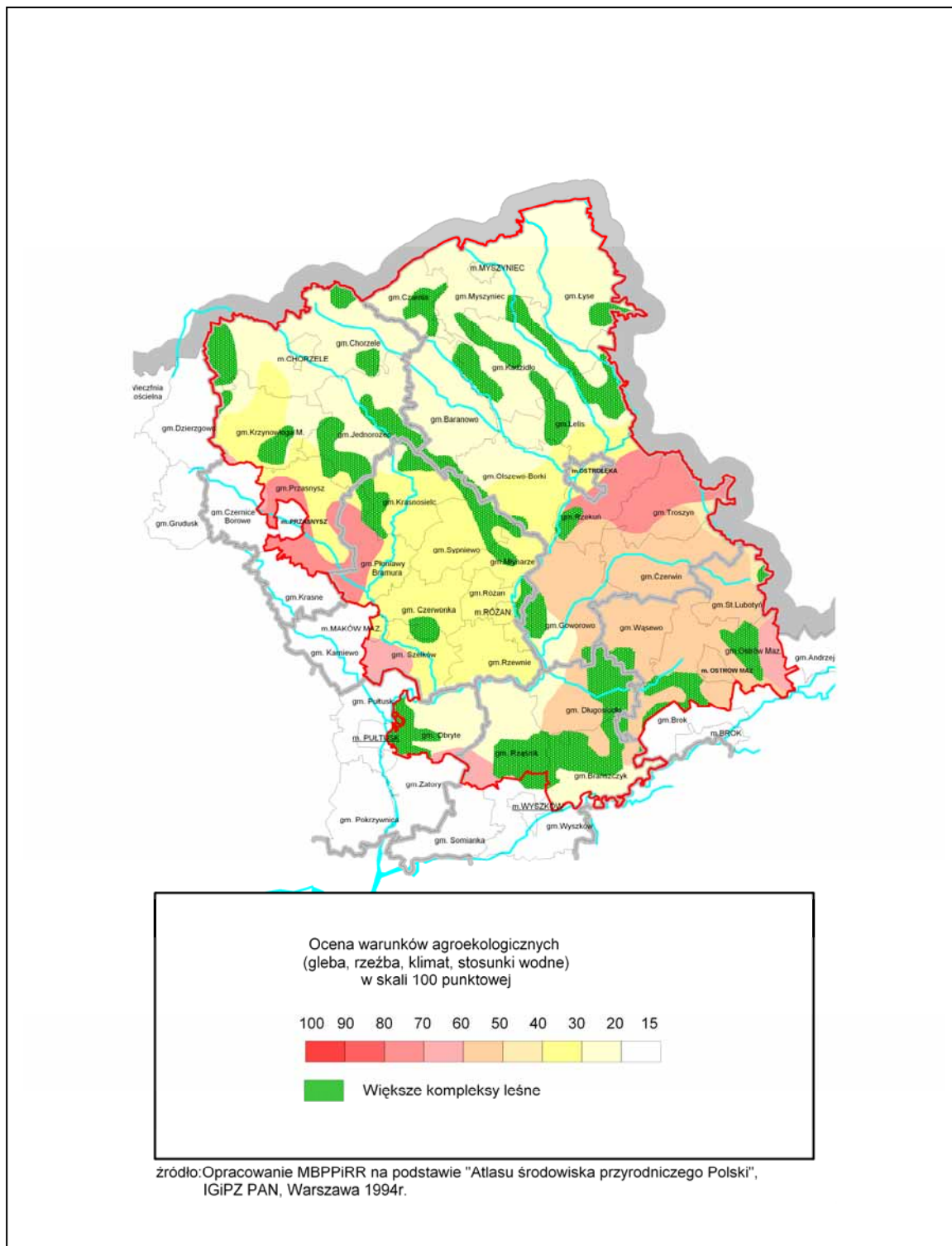
¹³ Źródło: Obliczenia MBPPIRR na podstawie BDR GUS www.stat.gov.pl.

¹⁴ Źródło: Obliczenia MBPPIRR na podstawie BDR GUS www.stat.gov.pl.

¹⁵ Źródło: Dla województwa mazowieckiego na podstawie publikacji US w Warszawie „Narodowy Spis Ludności i Mieszkań” - dla OOP obliczenia MBPPIRR na podstawie BDR GUS.

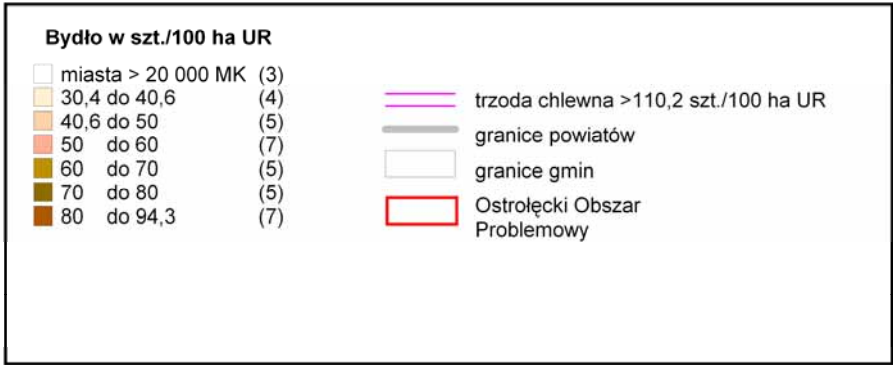
darczej. Wśród gospodarstw rolnych działalność gospodarczą prowadziło około 84%¹⁶ (w województwie i kraju o 6 pkt % mniej), natomiast wyłącznie rolniczą około 75% (w województwie i w kraju o 10 pkt % mniej) (Wykres 9). Niemal 10% gospodarstw rolnych realizowało równoległe działalność rolniczą i pozarolniczą (w województwie i kraju po o 2 pkt % więcej). Stanowi to przejaw narastającej wielofunkcyjności w środowisku wiejskim.

Mapa 2. Waloryzacja rolniczej przestrzeni produkcyjnej

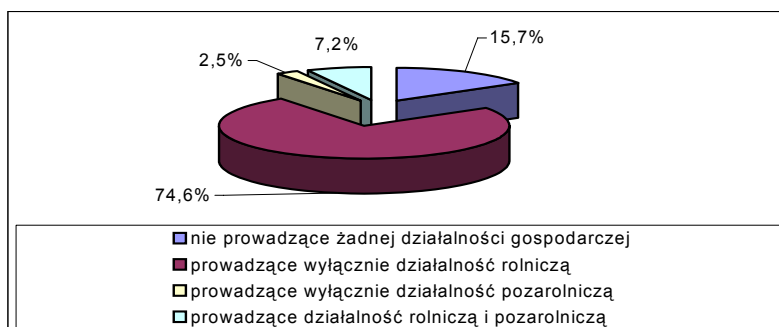

¹⁶ Źródło: Obliczenia MBPPIRR na podstawie BDR GUS www.stat.gov.pl.

Mapa 3. Obsada zwierząt gospodarskich na 100 ha użytków rolnych

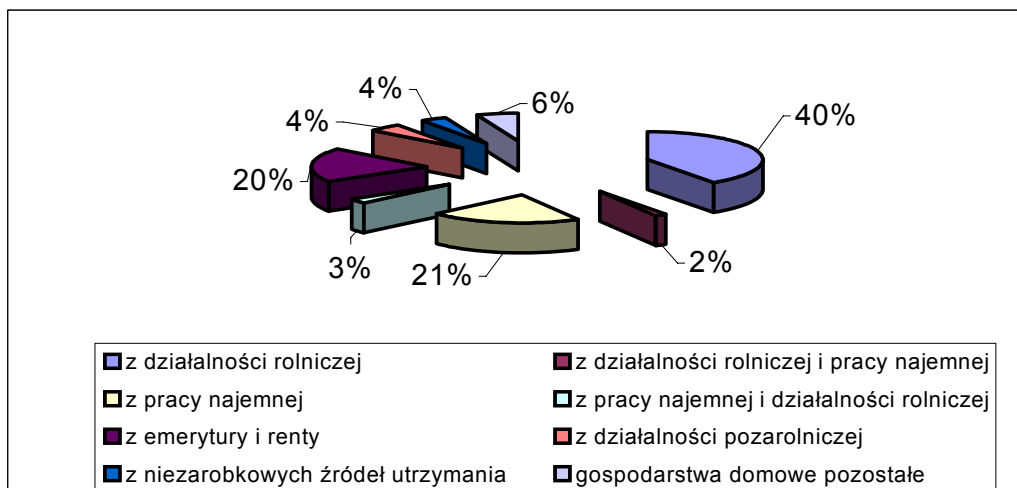
źródło: Opracowanie MBPPIRR na podstawie danych z Banku Danych Regionalnych GUS.

Wykres 9. Struktura gospodarstw rolnych wg prowadzonej działalności w 2002 r.

Źródło: Opracowanie MBPPIRR na podstawie Banku Danych Regionalnych GUS.

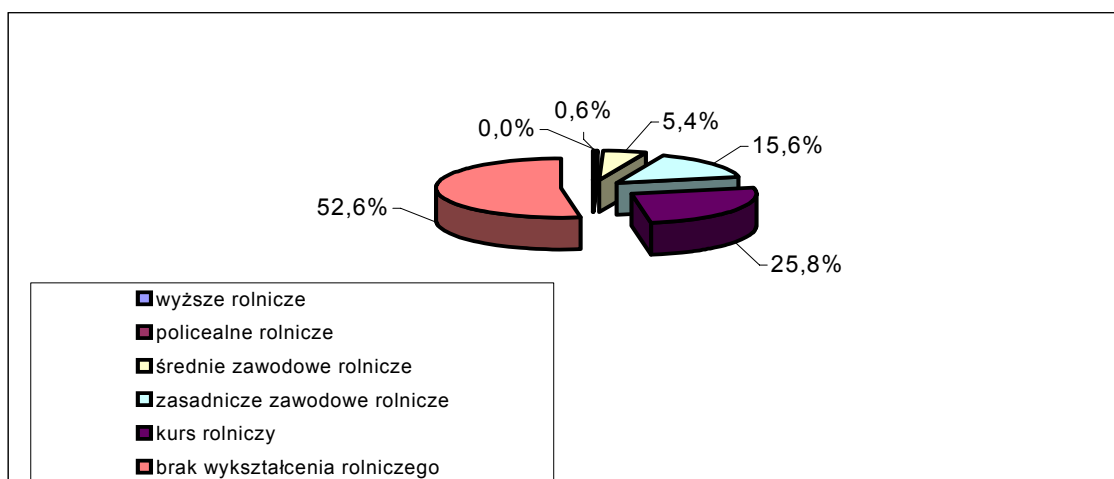
Dochód z działalności rolniczej stanowił znaczną część ogólnego dochodu gospodarstw domowych z użytkownikiem gospodarstwa rolnego. W OOP z ogółu gospodarstw domowych z użytkownikiem aż 40,3% (w województwie 28,2%) uzyskiwało dochody z działalności rolniczej przekraczającej 50% dochodów ogółem wszystkich osób zamieszkałych z użytkownikiem i utrzymujących się razem z nim, co prezentuje wykres (Wykres 10).

Wykres 10. Gospodarstwa domowe wg struktury dochodów

Źródło: Opracowanie MBPPIRR na podstawie Banku Danych Regionalnych GUS.

Niesprzyjający koniecznym procesom adaptacyjnym i restrukturyzacyjnym w rolnictwie jest niski poziom wykształcenia ludności wiejskiej, a szczególnie osób kierujących gospodarstwami rolnymi, zaprezentowany na wykresie (Wykres 11). Ponad połowa kierujących gospodarstwem 0 w OOP (podobnie jak w województwie i kraju) nie posiada przygotowania zawodowego (brak wykształcenia rolniczego), ponad ¼ (podobnie w kraju 25,8%, w województwie 26,2%) posiada tylko kurs rolniczy, wykształcenie zawodowe rolnicze ma 15,6% (w województwie 13,3 %, w kraju 9,8%), średnie zawodowe rolnicze – ponad 5% (w województwie i w kraju odsetek jest zbliżony), niewiele – 0,6% ma wykształcenie wyższe rolnicze (w województwie 1,1%, w kraj 1,0%). Stanowi to barierę w zarządzaniu gospodarstwem rolnym jak i ograniczenie możliwości zatrudnienia poza rolnictwem, co jest tendencją nieuchronną w obliczu wyzwań konkurencyjnych i technologicznych.

Wykres 11. Struktura wykształcenia rolniczego osoby kierującej gospodarstwem rolnym

Źródło: Opracowanie MBPPIRR na podstawie Banku Danych Regionalnych GUS.

Podstawowym warunkiem funkcjonowania gospodarstw rolnych jest stopień ich wyposażenia w maszyny i sprzęt rolniczy oraz możliwość korzystania z sieci energetycznej, wodociągowej i kanalizacyjnej. Sytuacja w tym zakresie w warunkach obszaru jest coraz lepsza, jednak nadal wiele gospodarstw jest zmuszonych gospodarować w trudnych warunkach i np. dowozić wodę.

Wyposażenie w sprzęt techniczny (ciągniki) jest w miarę dobre, w OOP znajduje się ponad 22 tys. ciągników rolniczych¹⁷ (12% ilości w województwie), na 1 ciągnik przypada 13,7 ha użytków rolnych (w województwie 11,8 ha), natomiast problemem może być ich wiek i stan techniczny. Niska dochodowość gospodarstw rolnych nie pozwala na odtwarzanie posiadanego sprzętu.

Z chwilą przystąpienia Polski do UE rolnictwo zostało objęte Wspólną Polityką Rolną. W wyniku integracji zaobserwowano na rynku pewne symptomy świadczące o zmianie opłacalności produkcji rolniczej (np. wzrost cen mleka, żywca wołowego). Ale i wystąpiły obciążenia dla rolnictwa wynikające m.in. z potrzeby dostosowania prowadzonej produkcji do standardów rynku unijnego. Występują także i pewne zagrożenia dla producentów rolnych np. limitowanie produkcji mleka (wyczerpany limit praktycznie uniemożliwi rozwój mleczarstwa), co jest istotne szczególnie dla omawianego obszaru.

Rolnictwo w obszarze charakteryzują następujące zjawiska i tendencje:

- spadek ogólnej liczby gospodarstw rolnych i jednocześnie wzrost średniej powierzchni przy jednoczesnym zmniejszeniu liczby gospodarstw największych,
- wysoki odsetek pracujących w sektorze rolnictwo,
- dobrze rozwinięta specjalizacja – produkcja mleczarska,
- niepokojąco niski poziom wykształcenia zwłaszcza osób kierujących gospodarstwami rolnymi, stanowiący barierę koniecznych procesów adaptacyjno-restrukturyzacyjnych,
- relatywnie niska produktywność rolnictwa warunkująca poziom generowanych dochodów w obszarze ostrołęckim.

1.5 Rynek pracy

Na obszarze ostrołęckim, tak jak w całym kraju, w wyniku przemian gospodarczych zapoczątkowanych na przełomie lat 80 i 90 rynek pracy uległ istotnej transformacji. Już na początku lat 90 restrukturyzacja, a właściwie upadek wielu przedsiębiorstw (w Ostrołęce, Ma-

¹⁷ Obliczenia MBPPIRR na podstawie BDR GUS www.stat.gov.pl.

kwie Mazowieckim, Przasnyszu i Wyszkanie), które w znacznej liczbie były zakładami dużych krajowych firm, spowodował pojawienie się masowego bezrobocia. Okres ten trwał do roku 1994, kiedy to sytuacja na rynku pracy radykalnie poprawiała się. Do 1998 r. rozwijały się i powstawały nowe przedsiębiorstwa zajmujące się głównie przetwórstwem lokalnych surowców, np. mięsa, mleka, drewna. Po 1998 roku rozpoczęła się „druga fala” restrukturyzacji gospodarki, co w połączeniu z innymi czynnikami doprowadziło do spadku liczby osób pracujących i wzrostu bezrobocia. Należy nadmienić, że od 1999 roku wzrost gospodarczy w Polsce przebiegał praktycznie bezzatrudnieniowo.

O liczbie pracujących we wszystkich sektorach na obszarze ostrołęckim można wnioskować tylko pośrednio, ponieważ dane o zatrudnionych w rolnictwie praktycznie są dostępne wyłącznie na poziomie powiatu. Z analizy sytuacji w siedmiu powiatach, z których przynajmniej jedna gmina wchodzi w skład OOP, wynika dominująca rola sektora rolniczego, na który przypada ponad 53% ogółu pracujących, czyli relatywnie ponad dwukrotnie więcej niż w całym województwie mazowieckim (nieco ponad 20%) i znacznie ponad przeciętną krajową (22%). Wskazuje to na szczupłość pozarolniczego rynku pracy: w przemyśle i budownictwie pracuje około 17%, zaś w usługach niecałe 30% (w woj. mazowieckim odpowiednio 22,5% i 57%), z czego większość (ponad 60%, wobec ok. 1/3 w województwie) w ich nierynkowym segmencie obejmującym m.in. administrację, sferę usług publicznych itp. Wskaźnik zatrudnienia¹⁸, świadczący o faktycznym zaangażowaniu ludności w procesie pracy, w 2003 roku wynosił w analizowanych powiatach 40,2%¹⁹ (można go w przybliżeniu odnieść do obszaru problemowego) i był znacznie niższy aniżeli przeciętnie w województwie mazowieckim (49,6%). Towarzyszy temu nadzwyczaj niekorzystna tendencja kurczenia się pozarolniczego segmentu tego rynku, dokonująca się w tempie szybszym niż w województwie mazowieckim. Ogólna liczba pracujących poza rolnictwem w latach 1995–2003 zmniejszyła się o blisko 7 tys. osób, tj. o 16,4 % (w województwie mazowieckim nieco ponad 8%). W konsekwencji minimalnie zmniejszył się udział pracujących poza rolnictwem na tym obszarze w relacji do ogółu pracujących w województwie mazowieckim (z 3,2% do 2,9%). Poza rolnictwem indywidualnym w 32 gminach znajdujących się w obszarze ostrołęckim w 2003 r. pracowało 35,4 tys. osób, w tym 73,7% na terenie miast.

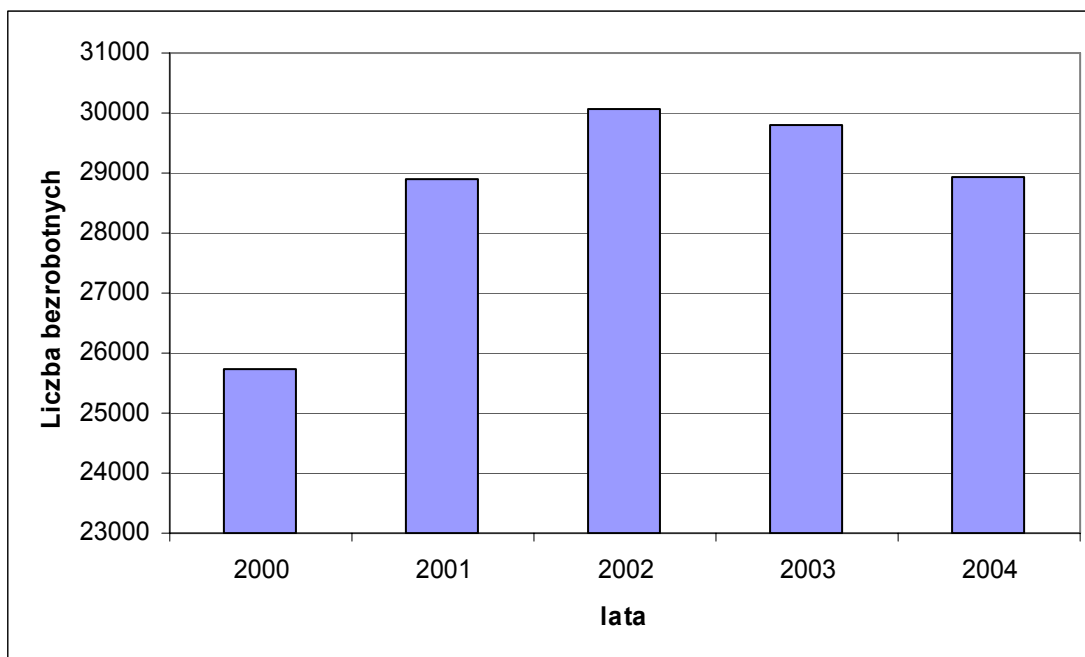
Proces kurczenia się pozarolniczego rynku pracy OOP, obserwowany w latach 1995–2003, dotknął wszystkie sektory. Liczba pracujących w przemyśle i budownictwie zmniejszyła się o 3,3 tys. osób, tj. blisko, o 1/5, czyli relatywnie wolniej niż w województwie mazowieckim (o 27,4%), w którym wszakże zwiększyła się grupa pracujących w usługach (o 4,2%) – odmiennie niż w OOP (spadek o 3,2 tys. osób, tj. o ponad 13%). W rezultacie nieznacznie (do 37,7%, tj. o 1,5 pkt procentowego) zmniejszył się udział pracujących w przemyśle (w województwie odpowiednio do 28,6% i o 7,6 pkt procentowego) na korzyść sektora usług, których udział wzrósł do 60,2%, tj. o 2,2 pkt procentowego (w województwie odpowiednio do 70,9% i o 8,3 pkt procentowego). Można by więc mówić o korzystnych tendencjach strukturalnych, w postaci tzw. serwilizacji²⁰ rynku pracy (choć w stopniu słabszym niż w województwie), gdyby nie wskazana wyżej dominacja usług nierynkowych w OOP, korzystających z reguły z budżetowych źródeł finansowania działalności i mających minimalny wpływ na dynamizację procesów gospodarczych.

Powyższym przeobrażeniom towarzyszyły też zmiany bezrobotnych zarejestrowanych (zarówno w liczbie jak i odnotowanych wskaźnikach) wykazując do 2002 r. tendencję rosnącą, a następnie niewielki spadek, niemniej liczba bezrobotnych w latach 2000-2005 wzrosła o 3,2 tys. osób, co zilustrowano na wykresie (Wykres 12):

¹⁸ Liczony jako iloraz liczby pracujących i liczby ludności w wieku 15 lat i więcej (mężczyźni 64; kobiety 59).

¹⁹ Opracowanie MBPPiRR na podstawie Banku Danych Regionalnych GUS.

²⁰ Rozszerzenie udziału III sektora, czyli usług.

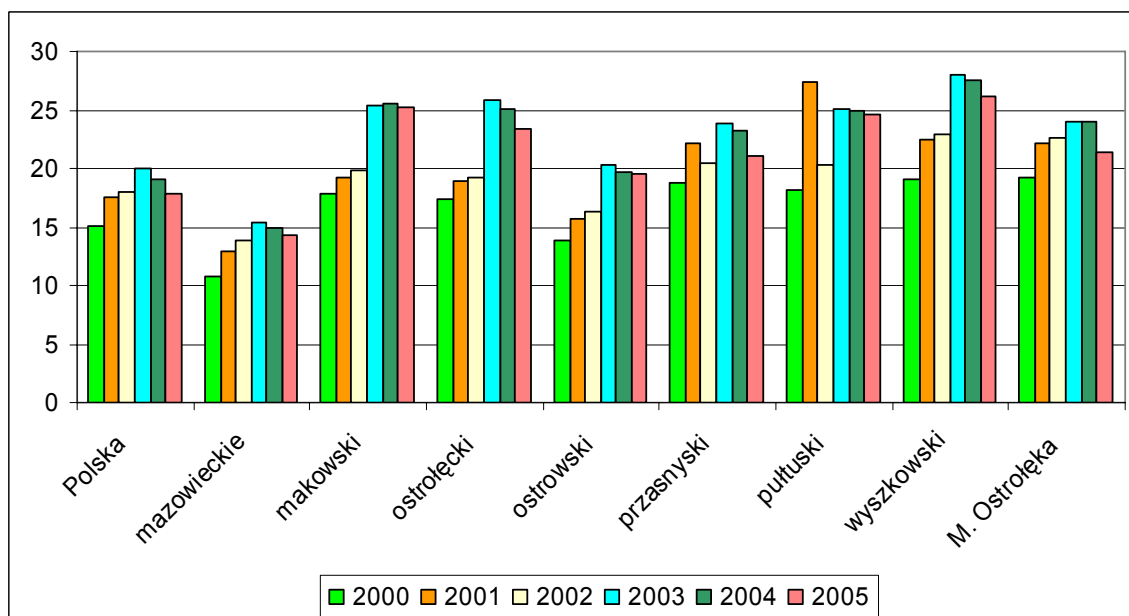

Wykres 12. Liczba bezrobotnych w latach 2000–2004 w OOP

Źródło: Mazowiecki Urząd Pracy w Warszawie z 32 gmin obszaru.

Równocześnie bezrobotni OOP stanowią relatywnie liczną, niemal trzydziestotysięczną grupę (ponad 8% bezrobotnych z województwa mazowieckiego), ze stabilną tendencją tego wskaźnika, przy tym proporcja zamieszkującej tu ludności w wieku produkcyjnym do tej populacji wiekowej regionu wynosi niewiele ponad 5%.

W latach 2000–2005 stopa bezrobocia²¹ we wszystkich powiatach OOP przewyższała średni poziom krajowy i wojewódzki (z wyjątkiem powiatu ostrowskiego wszędzie przekraczała poziom 20%) (Wykres 13):

Wykres 13. Stopa bezrobocia w latach 2000–2005

Źródło: Opracowanie MBPPIRR na podstawie Banku Danych Regionalnych oraz roczników statystycznych GUS.

²¹ Wg BAEL liczona jako iloraz liczby zarejestrowanych bezrobotnych i liczby aktywnych zawodowo – dane na koniec roku a w 2005 r. na koniec sierpnia. Od 2003 r. stopa bezrobocia szacowana jest na podstawie danych NSPLiM i PSR 2002 r. – danych do 2002 roku nie przeszacowano.

Należy zwrócić uwagę na istotną regionalną dywersyfikację tego wskaźnika: 7 powiatów OOP spośród 48 Mazowsza znalazło się na miejscach od 9 do 27 włącznie – licząc od najwyższej stopy bezrobocia (40,6% w powiecie Szydłowieckim – położonym rejonie Radomia o bardzo wysokim bezrobociu) do najniższej (6,2% w m. st. Warszawa).

Bezrobocie w większym stopniu dotyczy ludności wiejskiej niż miejskiej. Na koniec 2004 roku w gminach wiejskich i miejsko-wiejskich zamieszkiwało około 2/3 ogółu bezrobotnych. Prawie połowę bezrobotnych stanowiły kobiety, podobnie jak w województwie.

Długotrwale bezrobotni, poszukujący bezskutecznie pracy od ponad 12-stu miesięcy, w 2004 r. stanowili ponad 60% ogólnej liczby bezrobotnych (w województwie 55%), z czego 53,4% to kobiety. Alarmującym jest fakt, iż młodzież w wieku do 24 lat stanowi aż 28,3% ogółu bezrobotnych.

Niepokojącym zjawiskiem obserwowanym w latach 2000–2004 jest ponad dwukrotny wzrost udziału wśród bezrobotnych osób z wykształceniem wyższym (podobnie jak w województwie i kraju). Wzrosła też o blisko 1/5 liczba bezrobotnych z wykształceniem policealnym i średnim zawodowym oraz o 47% z wykształceniem średnim ogólnokształcącym.

Rynek pracy w obszarze ostrołęckim charakteryzuje się:

- ponad połowę pracujących w sektorze rolniczym,
- nadzwyczaj niekorzystną tendencją kurczenia się pozarolniczego segmentu rynku pracy,
- wolniejszymi niż w województwie mazowieckim zmianami w strukturze zatrudnienia – mniejszy jest udział pracujących w sektorze usług,
- wzrostem bezrobocia (stopa bezrobocia wg BAEL),
- niepokojąco wysokim bezrobociem wśród mieszkańców wsi – wysoki udział osób bezrobotnych pozostających bez pracy powyżej 12 miesięcy i wzrost udziału osób bezrobotnych z wykształceniem wyższym oraz wysoki odsetek bezrobotnej młodzieży.

1.6 Infrastruktura społeczna i warunki życia ludności

Dostęp do elementów infrastruktury społecznej oraz różnorodność i atrakcyjność świadczonych przez nie usług zapewnia „dobrą jakość życia” mieszkańcom, determinuje jakość kapitału ludzkiego, a przez to możliwości rozwojowe regionu. Wyższy standard usług publicznych i lepsze warunki życia umożliwiają tworzenie przewagi konkurencyjnej, jako że wzmacniają potencjał społeczny oraz wizerunek obszaru w odbiorze zewnętrznym przyciągając nowych inwestorów.

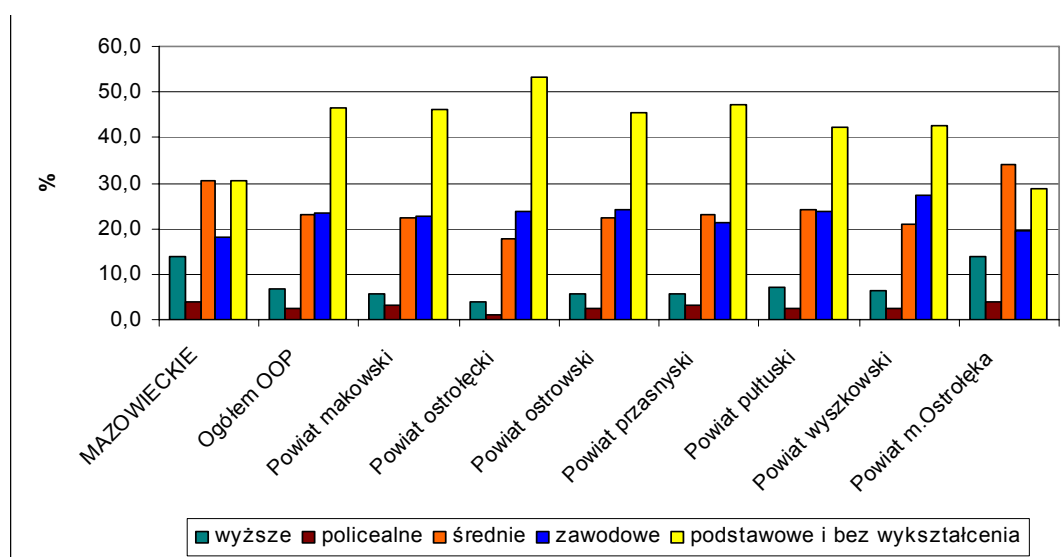
OOP cechuje słabe wyposażenie w elementy infrastruktury społecznej, co wpływa negatywnie na jakość życia mieszkańców i możliwości konkurowania w gospodarce opartej na wiedzy i innowacjach. Dostęp do placówek publicznych i warunki życia są przestrzennie zróżnicowane. Zauważalne są dysproporcje między miastem, gdzie koncentrują się instytucje a wsią, oraz między poszczególnymi powiatami, przy czym najkorzystniej wypada Ostrołęka.

Podstawowym czynnikiem kształtującym standard życia i jakość kapitału ludzkiego jest **wielkość osiągniętych dochodów**, który determinuje poziom zaspokojenia potrzeb, ich rodzaj i sposób realizacji.

Ludność zamieszkująca obszar problemowy osiąga najniższe dochody w województwie, przy czym dystans do województwa oraz kraju wzrasta od kilku lat. Przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto w badanym obszarze wyniosło w 2003 r. niespełna 1930 zł i stanowiło 83,36% średniej krajowej (ponad 2300 zł), podczas gdy średnia wojewódzka wyniosła 3000 zł, stanowiąc 129,8% średniej krajowej. W układzie powiatowym najlepiej zarabiają mieszkańcy Ostrołęki – porównywalnie do średniej krajowej, natomiast najmniej w gminach powiatu wyszkowskiego. Niższe niż w województwie i kraju tempo wzrostu dochodów (w latach 1999–2003 wyniosło w obszarze 31%, w województwie i kraju – 36%) spowodowało wzrost dysproporcji w poziomie zaspokajania potrzeb życiowych. Rokuje się, że różnice w osiągniętych wynagrodzeniach będą rosnąć, co oznacza dalszą dywersyfikację poziomu za-

możności i wzrost polaryzacji społeczno-gospodarczej województwa, ryzyko utrwalenia się, zwłaszcza na tym terenie, ubóstwa i zjawiska dziedziczenia biedy.

Dobrobyt jest znacznie uzależniony od **poziomu wykształcenia**. Wysoki poziom wiedzy, będący jedną ze zmiennych warunkujących rozwój lokalny, generuje wysoką dynamikę rozwoju lokalnych firm, poprzez edukację prowadzi droga do ograniczenia obszarów biedy. W tym świetle niepokoi niski poziom wykształcenia w obszarze – wyższe wykształcenie posiada 6,7% ludności, a średnie 23,1%, podczas gdy w województwie wskaźniki te kształtują się na poziomie 13,8% – 30,6%. Relatywnie najlepiej wykształceni są mieszkańcy Ostrołęki, gdzie 13,7% ukończyło studia, 34% szkołę średnią, a najgorzej mieszkańcy powiatu ostrołęckiego – 4% z wykształceniem wyższym i 17,8% ze średnim. Aż 44,2% ludności badanych powiatów ma wykształcenie co najwyżej podstawowe (odpowiednio w województwie 30,7%)²² (Wykres 14).

Wykres 14. Struktura wykształcenia w województwie, OOP i powiatach OOP w 2002 r.

Źródło: Opracowanie MBPPIRR na podstawie Narodowego Spisu Powszechnego 2002, www.stat.gov.pl.

Przemiany na polu oświaty, które zaszły w OOP w latach 1996–2004, są wynikiem zmian demograficznych i reformy systemu szkolnego.

W wyniku zamykania małych, kosztownych w utrzymaniu szkół wiejskich i wkraczania w wiek szkolny roczników niżej demograficznego zmniejszyła się i nadal będzie się zmniejszać liczba szkół i uczniów na poziomie szkolnictwa podstawowego.

Podjęto próby dostosowania szkolnictwa średniego do wymogów nowej gospodarki opartej na wiedzy i innowacjach wyrażające się w zmianie struktury szkół średnich, ich lokalizacji i dostosowaniu profilów nauczania do lokalnego rynku pracy. Zmienia się równocześnie struktura wyboru szkół średnich przez absolwentów, świadcząca o zmianie mentalności młodych ludzi. Z ogółu uczniów szkół średnich w 1996 r. 23% uczęszczało do liceów ogólnokształcących, 44% do szkół średnich zawodowych, 32% do zasadniczych szkół zawodowych. W 2004 r. licealiści stanowili już 37%, uczniowie szkół średnich zawodowych 54%, a liczba uczniów szkół zawodowych spadła drastycznie do 9%.

Dostęp do liceów ogólnokształcących wzrasta szybciej niż w województwie i kraju, ale jest nadal niższy. Wskaźnik licealistów na 10000 ludności wzrósł w obszarze ze 128 w 1996 r. do 180 w 2004 r., odpowiednio w kraju ze 185 do 195 i województwie z 202 do 215.

W obszarze wzrosła też, w przeciwieństwie do województwa, liczba uczniów szkół średnich zawodowych. Nowe szkoły powstawały zarówno w miastach powiatowych, jak i więk-

²² Dane z Narodowego Spisu Powszechnego 2002, www.stat.gov.pl.

szych miejscowościach gminnych, zwłaszcza powiatu ostrołęckiego, co jest wyrazem dążenia do upowszechniania wykształcenia średniego na terenach wiejskich. Technika i licea profilowane kształcą obecnie w kierunkach: informatyk, hotelarz, specjalista agrobiznesu, handlowiec, ekonomista, mechanik, leśnik, rolnik, zgodnie z rolniczym charakterem regionu.

Maleje zapotrzebowanie na wąsko wyspecjalizowanych pracowników z niskimi kwalifikacjami, co znalazło odzwierciedlenie w spadku liczby zasadniczych szkół zawodowych i ich uczniów (z 5122 w 1996 r. do 1316 w 2004 r.). Wskaźnik liczby uczniów szkół zawodowych na 10000 ludności pozostaje jednak nadal wyższy od średniej wojewódzkiej. Szkoły zawodowe funkcjonują w miastach powiatowych oraz większych gminach, zwłaszcza powiatu ostrołęckiego, jednak nie cieszą się one nadmiernym powodzeniem – młodzież wybiera szkoły maturalne.

Według Kuratorium Oświaty baza szkolnictwa ponadgimnazjalnego jest dobrze rozwinięta, a potrzeby lokalowe w pełni zaspokojone. W związku ze spodziewanym spadkiem liczby uczniów nie istnieje konieczność budowy nowych jednostek. Duże braki występują w zakresie zaopatrzenia w pomoce naukowe. Postępuje informatyzacja szkół, jednakże poziom wyposażenia w sprzęt komputerowy i audio jest nadal niewystarczający. Nie można jednoznacznie określić poziomu dostępu do komputera i Internetu w gospodarstwach domowych. Jedynie na podstawie badań przeprowadzanych przez GUS w kraju i województwie z których wynika, że na terenach wiejskich jest on dużo niższy niż w mieście oraz w znacznym stopniu zależny od osiąganych dochodów, można wnioskować, że poziom wyposażenia w komputery i Internet jest w obszarze niższy niż średnio w kraju. W sytuacji, gdy kluczowym czynnikiem rozwoju jest dostępność i umiejętność wykorzystania elektronicznych form przekazu informacji, poziom nasycenia komputerami jest wysoce niezadowolający.

Prężnie, ale wolniej niż w województwie, rozwija się szkolnictwo dla dorosłych. Liczba liceów dla dorosłych wzrosła z 3 do 15, a uczniów o prawie 100%. Nowe szkoły powstawały głównie w gminach wiejskich, by ułatwić mieszkańcom wsi zdobycie matury. W terminie uzyskuje ją jedna trzecia uczniów, podczas gdy średnio w województwie nieco więcej – 37%.

Poważnym problemem jest niedorozwój szkolnictwa wyższego. Koncentruje się ono w Ostrołęce²³, gdzie w roku akademickim 2005/2006 uczyło się 3,5 tys. studentów i słuchaczy. W 2004/2005 naukę na poziomie licencjatu zakończyło ponad 700 osób. Szkoły te przygotowują kadry dla miejscowej administracji i firm. Odczuwalny jest brak państwowej szkoły wyższej. Zamożniejsi i zdolniejsi uznając ofertę Ostrołęki za niezadowolającą wyjeżdżają do szkół wyższych do innych miast skąd rzadko wracają. Następuje „drenaż mózgów”, wymywanie zdolniejszych i bardziej przedsiębiorczych zasobów do ośrodków centralnych. Funkcjonujące tu uczelnie nie prowadzą działalności badawczej, co osłabia zdolności konkurencyjne obszaru i jego zdolności absorbowania i tworzenia kapitału.

Zachodzące na polu oświaty procesy napawają optymizmem, jednakże należy zauważyć, że ich tempo jest niższe niż w województwie i kraju. Budzi to uzasadniony niepokój, że proces podnoszenia kwalifikacji ludności będzie długotrwały.

Od kilku lat notuje się w obszarze problemowym poprawę **poziomu dostępu do opieki zdrowotnej** i jej standardu. Tempo zmian jest niewystarczające, możliwości korzystania z usług medycznych nadal odbiegają od poziomu w kraju i województwie, a ponadto nadal utrzymuje się znaczne zróżnicowanie przestrzenne na niekorzyść terenów wiejskich. Różnice w dostępie do usług medycznych przedstawiono w tabeli (Tabela 4).

²³ Funkcjonują tu następujące szkoły publiczne: Ośrodek Dydaktyczny Uniwersytetu Łódzkiego (ekonomia), filia Akademii Medycznej (pielęgniarstwo), oraz niepubliczne: Wyższa Szkoła Administracji Publicznej (administracja publiczna, rachunkowość i finanse publiczne, służby porządku publicznego, służby socjalne), Wyższa Szkoła Ekonomiczno-Społeczna (marketing i zarządzanie) oraz podległy Urzędowi Marszałkowskiemu Zespół Kolegiów Nauczycielskich (nauczanie języków obcych, pedagogika itp.).

Tabela 4. Dostęp do usług medycznych w latach 1999–2003

Jednostka terytorialna	Lekarze na 10000 mieszkańców		Stomatolodzy na 10000 mieszkańców		Pielęgniarki na 10000 mieszkańców		Łóżka w szpitalach ogólnych na 10000 mieszkańców	
	1999	2003	1999	2003	1999	2003	1999	2003
POLSKA	22,6	23,4	3,4	3,7	51,0	48,2	51,4	48,7
MAZOWIECKIE	27,7	27,5	3,6	4,0	50,2	48,6	50,2	47,2
Podregion 19 - ostrołęcko-siedlecki	14,7	15,6	1,9	2,8	40,6	40,7	34,1	37,9
Ostrołęcki Obszar Proble-mowy	14,1	15,2	1,0	2,6	38,2	40,0	31,9	35,0
Powiat makowski	14,1	17,3	1,8	2,5	46,8	50,6	48,5	51,5
Powiat ostrołęcki	3,2	4,7	0,1	1,7	7,0	7,7	0,0	0,0
Powiat ostrowski	13,1	12,4	2,0	3,7	29,7	33,9	26,5	28,1
Powiat przasnyski	10,5	13,7	1,1	1,9	29,7	45,0	16,2	48,5
Powiat pułtuski	12,4	12,5	0,4	2,2	41,9	39,8	32,5	28,8
Powiat wyszkowski	16,2	16,1	0,1	1,4	45,1	40,4	34,8	28,7
Powiat m. Ostrołęka	34,8	36,1	2,0	5,0	88,3	84,7	85,2	85,1

Źródło: Opracowanie MBPPIRR na podstawie Banku Danych Regionalnych, www.stat.gov.pl.

Średnia liczba lekarzy przypadająca na 10000 mieszkańców utrzymuje się w województwie na stałym poziomie i od 1999 r. wynosi 27, podczas gdy w obszarze wzrosła z 14 do 15. Zmniejszyły się również dysproporcje w dostępie do opieki stomatologicznej. Średnia liczba lekarzy stomatologów na 10000 mieszkańców w województwie w 2003 r. wzrosła do 4, podczas gdy w obszarze problemowym do 2,5. Lekarze tej specjalności lokują się w miastach. Sytuacja na wsi przedstawia się dużo gorzej – ze względu na przestarzałe wyposażenie oferta i jakość świadczonych usług w funkcjonujących często pojedynczych gabinetach jest dużo gorsza niż w miastach.

W przeciwieństwie do województwa i kraju wzrosła w obszarze problemowym od 1999 r. liczba pielęgniarek i w 2003 roku wynosiła dla województwa 48, a dla obszaru 40 na 10000 mieszkańców. Rozkład przestrzenny zatrudnienia tej grupy jest związany z lokalizacją szpitali, najwyższy wskaźnik pielęgniarek obserwujemy w Ostrołęce – 85, najniższy w powiecie ostrołęckim – 8.

Poprawia się dostęp do aptek, nadal jednakże liczba osób obsługiwanych przez 1 aptekę jest wyższa niż średnio w województwie (obszar – 5223 i województwo – 4872 osób). Największe braki w tym zakresie występują w powiecie makowskim, gdzie połowa gmin nie posiada aptek.

We wszystkich gminach funkcjonują ośrodki zdrowia. Przychodnie specjalistyczne i poradnie, których liczba w latach 1999–2003 wzrosła z 45 do 142 w 2003 r. są zlokalizowane głównie w miastach.

W obszarze problemowym znajdują się 3 szpitale ogólne: w Ostrołęce, Makowie Maz., Ostrowi Maz. Mieszkańcy gmin położonych w pozostałych powiatach są obsługiwani przez jednostki znajdujące się w ich miastach powiatowych²⁴. Nie funkcjonuje żaden szpital specjalistyczny, z którym można by wiązać rozwój obszaru²⁵, aczkolwiek trwa budowa nowego obiektu w Ostrołęce. Poprawę dostępu do szpitali, liczoną liczbą łóżek na 10000 mieszkańców (wzrost w okresie 1999–2003 z 32 do 35 łóżek przy spadku średnio w województwie z 50 do 47), należy przypisać rozwojowi szpitala w Przasnyszu, który fizycznie leży poza obszarem. Niewątpliwym atutem jest poprawa wyposażenia istniejących placówek, tworzenie

²⁴ Wskaźniki obrazujące sytuację w szpitalach obsługujących ludność zamieszkałą na badanym terenie zostały obliczone dla 6 szpitali, wg wchodzących do obszaru powiatów.

²⁵ W Przasnyszu funkcjonuje Oddział Okulistyczny cieszący się dużą renomą w kraju, nie jest on tu jednakże brany pod uwagę, jako, że fizycznie znajduje się poza badanym obszarem.

nowych oddziałów, wzrost wykorzystania łóżek. Dane dotyczące zachorowalności na choroby cywilizacyjne (w latach 2002-2004 choroby układu krążenia stanowiły aż 39,1%, a choroby nowotworowe 18,1% ogólnej liczby zgonów w największym w obszarze szpitalu ostrołęckim) unaoczniają, że szybkiego rozwiązania wymaga kwestia zapewnienia wyspecjalizowanych usług medycznych, zwłaszcza w tym zakresie.

Poważnym problemem jest też zagwarantowanie opieki i możliwości rehabilitacji osobom niepełnosprawnym, których odsetek w obszarze systematycznie wzrasta i w 2002 r. był wyższy od wojewódzkiego (11,3%) – wynosił 12,7%.

W związku ze wzrastającą długością życia ludności konieczne jest rozszerzenie form opieki długotrwałej i paliatywnej. W porównaniu do 1996 r. liczba placówek stacjonarnej opieki społecznej w obszarze problemowym wzrosła z 3 do 9. Najwięcej jest ich w Ostrołęce, zaś największe zakłady opieki społecznej znajdują się w Brańszczyku i Obrytem. Dostęp do placówek opieki społecznej przedstawia się lepiej niż w województwie – w obszarze na 10000 ludności przypada 27 miejsc w domach opieki, podczas gdy w województwie 21 miejsc. Zapotrzebowanie na usługi świadczone przez domy pomocy społecznej jest duże, jednak ceny obowiązujące w tych instytucjach powodują ograniczoną wydolność gmin o słabej sytuacji finansowej w zakresie możliwości finansowania pobytu ich mieszkańców w placówkach pomocy społecznej.

Stan zdrowia mieszkańców obszaru problemowego nie odbiega od ogólnej sytuacji w kraju, istnieje jednak istotna różnica w dostępie do placówek służby zdrowia. Specyfika obszaru polega na tym, że ludność zamieszkuje miejscowości znacznie oddalone od miejsc, w których funkcjonują placówki podstawowej opieki medycznej. Wizyta u specjalisty jest często niemożliwa również z uwagi na długie okresy oczekiwania na termin badań.

OOP dystansuje się również do województwa i kraju pod względem ilości **zasobów mieszkaniowych**. Poziom nasycenia mieszkaniem jest tu najniższy w województwie i wyniósł w 2003 r. 280 mieszkań na 1000 ludności (odpowiednio dla województwa 357, dla kraju 329). Najwyższym nasyceniem wyróżniają się miasta oraz gminy miejsko-wiejskie, natomiast największe braki obserwujemy w północnych gminach obszaru oraz Starym Lubotyniu i Rząśniku. Niepokoi niższy ruch budowlany wskazujący, że dysproporcje w zaspokojeniu potrzeb mieszkaniowych będą rosnąć – w latach 1996–2003 r. liczba mieszkań w obszarze wzrosła o 7,3% (w województwie o 14%), a poziom nasycenia mieszkaniem o 10% (w województwie o 12%). Jako, że jest to w znacznej mierze teren wiejski przeważa zabudowa jednorodzinna. Średnia powierzchnia mieszkania w gminach wiejskich obszaru o około 30 m² przewyższa metraż lokalu miejskiego, dzięki temu średnia powierzchnia mieszkania jest większa od średniej wojewódzkiej o 12 m² i wynosi 78,8 m² (województwo 66,6 m²). Mieszkania, w tym zwłaszcza wiejskie, są zamieszkiwane przez rodziny wielopokoleniowe, co z jednej strony wpływa na ich zagęszczenie, a tym samym obniża standard życia (w 2003 r. jedno mieszkanie zajmowało średnio 3,5 osoby, zaś na 1 osobę przypadało średnio 22 m² powierzchni użytkowej, podczas gdy w województwie 2,8 osoby i 23,8 m²), z drugiej strony sprzyja podtrzymywaniu więzi rodzinnych i odgrywa duże znaczenie w procesie wychowawczym.

Obserwuje się, zwłaszcza w Ostrołęce, podobną jak w całym kraju zmianę preferencji mieszkaniowych – najbogatsi wyprowadzają się do domów jednorodzinnych lub pod miasto, tam też rejestruje się największą poprawę w zakresie zasobów lokalowych. Sukcesywnie wzrastają potrzeby mieszkaniowe w miastach, gdzie pragnie się osiedlić poszukująca pracy ludność wiejska, tymczasem ze względu na rosnące ceny mieszkań dostęp do nich jest ograniczony. Duża część istniejących zasobów mieszkaniowych wymaga remontów i renowacji.

Sytuacja mieszkaniowa w obszarze, tak jak w całym kraju w okresie 1996–2003 poprawiła się, nadal jednak nie zaspokaja potrzeb. Zasoby mieszkaniowe zwiększyły się najbardziej w miastach oraz gminach podostrołęckich. W najgorszych warunkach lokalowych żyje lud-

ność powiatu przasnyskiego oraz gmin Łyse i Czarnia, tam też tempo zmian jest najwolniejsze. Podaż mieszkań, zwłaszcza ich cena, ogranicza mobilność ludności, a zarazem utrudnia zmiany na rynku pracy, dlatego konieczne jest ożywienie ruchu budowlanego w miastach.

Na poziom życia ludności i konkurencyjność subregionu wpływa też atrakcyjna i różnorodna oferta spędzania wolnego czasu. Obszar pod względem wyposażenia, dostępności i standardu **instytucji kultury** jest znacznie uboższy niż województwo. Dużym problemem jest fizyczny dostęp do placówek – elementy infrastruktury kultury znajdują się głównie w miastach. Mieszkańcy poszczególnych powiatów korzystają z placówek kultury zlokalizowanych w swoich miastach powiatowych.

Ludność obszaru korzysta z 5 kin (2 znajdują się poza obszarem), przy czym jedynie kino ostrołęckie spełnia standardy europejskie. Podobnie jak w województwie i kraju w obszarze notuje się spadek miejsc w kinach na 10000 ludności oraz wskaźników obrazujących wykorzystanie kin, jednak tempo zmian jest tu dużo niższe.

Działające w każdej gminie biblioteki publiczne cieszą się coraz mniejszym powodzeniem. Poziom czytelnictwa jest niższy niż średnio w województwie. Biblioteki, zwłaszcza wiejskie, nie posiadają funduszy na wymianę księgozbioru, zakup komputerów, nie są w stanie stworzyć interesującej oferty dla społeczeństwa doby informacyjnej.

Duże luki notuje się w zakresie infrastruktury sportowej. Brakuje obiektów sportowych, a istniejące wymagają modernizacji.

Funkcjonujące w obszarze Muzeum Kultury Kurpiowskiej w Ostrołęce oraz jego filia w Kadzidle mają znaczenie lokalne, są odwiedzane głównie przez uczniów tutejszych szkół. Wraz z najbliższymi muzeami w Pułtusku, Wyszku, Przasnyszu mogą wspomóc rozwój turystyki przez uatrakcyjnienie turystom pobytu.

Wzrasta aktywność Gminnych Ośrodków Kultury, które prowadzą zajęcia manualne, taneczne, muzyczne, sportowe dla młodzieży, organizują też imprezy kulturalno-rozrywkowe. W oparciu o nie funkcjonują zespoły folklorystyczne. Poziom aktywności w zakresie organizowania kultury jest zróżnicowany przestrzennie. Działalność animatorów kultury uwidacznia się na tzw. Kurpiach Zielonych i w Ostrołęce, która pełni funkcje centralne dla tego regionu, i przejawia się w funkcjonowaniu kilku towarzystw kulturalnych i folklorystycznych organizujących liczne imprezy. Wzrasta liczba imprez masowych na pozostałych obszarach, co świadczy o zmianach mentalnościowych i wzroście aktywności społecznej tamtejszej ludności.

Mieszkańcy obszaru mają mniejsze możliwości korzystania z instytucji kultury niż ludność terenów wysoko zurbanizowanych. Wysokie koszty utrzymania placówek, przy dużym rozproszeniu ludności, uniemożliwiają samorządom rozszerzanie asortymentu instytucjonalnego placówek kulturalnych, tworzenie zwłaszcza placówek kultury wysokiej np. teatr. Problemy kultury nikną w natłoku innych problemów społecznych oraz gospodarczych. Niski poziom uczestnictwa w kulturze jest też wynikiem zaszłości historycznych i cech mentalnościowych spauperyzowanego społeczeństwa wiejskiego. Główną formą partycypacji w kulturze jest udział w imprezach folklorystycznych i masowych oraz telewizja i radio.

1.7 Turystyka

Obszar posiada sprzyjające warunki przyrodnicze i krajobrazowe dla rozwoju turystyki i wypoczynku (Mapa 4). Postrzegany jest głównie jako region rolniczy o walorach turystycznych. Atutem tego terenu jest położenie w obszarze funkcjonalnym „Zielonych Płuc Polski”, przede wszystkim ze względu na wysoką lesistość, która zajmuje prawie 1/3 obszaru (w gminach: Jednorozec, Chorzele, Olszewo-Borki, Brańszczyk, Czerwonka lasy zajmują ponad 40% powierzchni)²⁶ tworząc zwarte kompleksy leśne Puszczy Zielonej i Białej oraz brak uciążliwego przemysłu (z wyłączeniem miasta Ostrołęki). Szczególny charakter równinnemu

²⁶ Źródło: Opracowanie MBPPIRR na podstawie BDR GUS.

krajobrazowi nadają liczne przecinające region rzeki (meandrujące koryta, starorzecza z licznymi siedliskami ptactwa i bogactwem roślinności). Główną z nich jest Narew, która niemal na całej długości zachowuje naturalny charakter, wijąc się licznymi zakolami, tworząc starorzecza, co jest magnesem dla koncentracji budownictwa letniskowego. Naturalne, niezniszczone walory przyrodnicze można podziwiać również w 11 rezerwach przyrody, które jednak tylko fragmentarycznie obejmują ochroną wspomniane kompleksy leśne.

Atutem tego obszaru jest również dziedzictwo kulturowe, stanowiące o *genius loci* i tożsamości społeczności lokalnej. W opisywanym obszarze występują dwa regiony etnograficzne: Kurpie Puszczy Zielonej i Kurpie Puszczy Białej. Wyróżniają się one swoją odmiennością na etnograficznej mapie Polski poprzez odmienną gwara, obyczaje, sposoby budowania domostw i ubierania się oraz pielęgnowaną kulturę ludową. W polskiej sztuce ludowej sztuka Kurpiów zajmuje miejsce wyjątkowe i pod względem artystycznym jedno z najważniejszych, a jej odrębność jest uwarunkowana historią tej ziemi. Kurpie słynęli m.in. z wycinankarstwa, plecionkarstwa, kowalstwa. Właśnie ta sztuka ludowa i folklor czyni ten obszar szczególnie atrakcyjnym pod względem turystycznym. Prawie każda gmina (przede wszystkim w Puszczy Zielonej) słynie z ludowych imprez, które co roku przyciągają turystów z kraju i z zagranicy. Odbywają się tu cykliczne imprezy folklorystyczne m.in.: widowisko obrzędowe „Wesele Kadzidlańskie” w Kadzidle; jedna z najbarwniejszych w kraju procesja z palmami i konkurs palm w Niedzielę Palmową w Łysych oraz „Miodobranie Kurpiowskie” z pokazem miejscowego rękodziela – ogólnopolska impreza w Myszyńcu.

Chociaż ostrołęcki obszar nie jest wymieniany w przewodnikach turystycznych jako najbardziej obfity w zabytki dóbr kultury materialnej (około 200 jest objętych ochroną prawną i wpisanych w rejestr zabytków – w województwie mazowieckim około 5000),²⁷ to jednak znajduje się tu sporo interesujących obiektów. Najbardziej reprezentowaną grupą zabytków są obiekty sakralne, np.: liczne drewniane kościoły m.in.: w Czarnikowie/Kadzidła, Łysych, Dąbrówce. Liczną grupę obiektów wpisanych do rejestru zabytków stanowią także cmentarze parafialne i wojenne, parki zabytkowe i zespoły pałacowe, jak również ponad 20 grodzisk i osad wczesnośredniowiecznych. Wśród kategorii zaliczonej do zabytkowych układów urbanistycznych wpisano Stare Miasto w Ostrołęce, Makowie Maz. i Różanie.

Wspomniane walory stwarzają korzystne warunki do uprawiania turystyki wycieczkowej, głównie pieszej, rowerowej i wodnej. Na obszarze tym wyznaczonych jest kilka szlaków turystycznych oraz ścieżek przyrodniczo-edukacyjnych. Występuje tutaj szlak wodny wzdłuż rzeki Omulwi i Narwi (łączy Wielkie Jeziora Mazurskie z Wisłą), który jednak nie ma dostatecznego wyposażenia w odpowiednią infrastrukturę – miejsca postojowe, biwakowe z właściwym zapleczem sanitarnym. Oznakowane przez PTTK²⁸ szlaki turystyczne, w liczbie sześciu, powiązane z przygranicznym obszarem Nadbużańskiego Parku Krajobrazowego występują w południowej części obszaru. Z kolei w Puszczy Zielonej, gdzie znajduje się 8 rezerwatów przyrody, wytyczone są dwa zielone szlaki turystyczne na terenie gminy Czarnikowice, natomiast oznakowane ścieżki przyrodniczo-edukacyjne, wyznaczone w gminach: Kadzidło, Lelis, Olszewo-Borki i Łyse, mają znaczenie raczej lokalne dla uprawiania turystyki wycieczkowej i służą głównie do celów dydaktycznych okolicznym szkołom.

Popularną formą aktywności turystycznej jest turystyka wiejska i agroturystyka, bazująca na funkcjonujących gospodarstwach agroturystycznych. W czerwcu 2005 roku było ich 53²⁹ (co stanowi 21% tych gospodarstw w województwie) – w porównaniu do 2000 roku nastąpił ponad ośmiokrotny wzrost, co świadczy o rozwoju tej formy turystyki. Najwięcej gospodarstw agroturystycznych zarejestrowanych jest w gminie Łyse (9), Lelis (6), Czerwin (5)

²⁷ Wg informacji z Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Warszawie 2005 r.

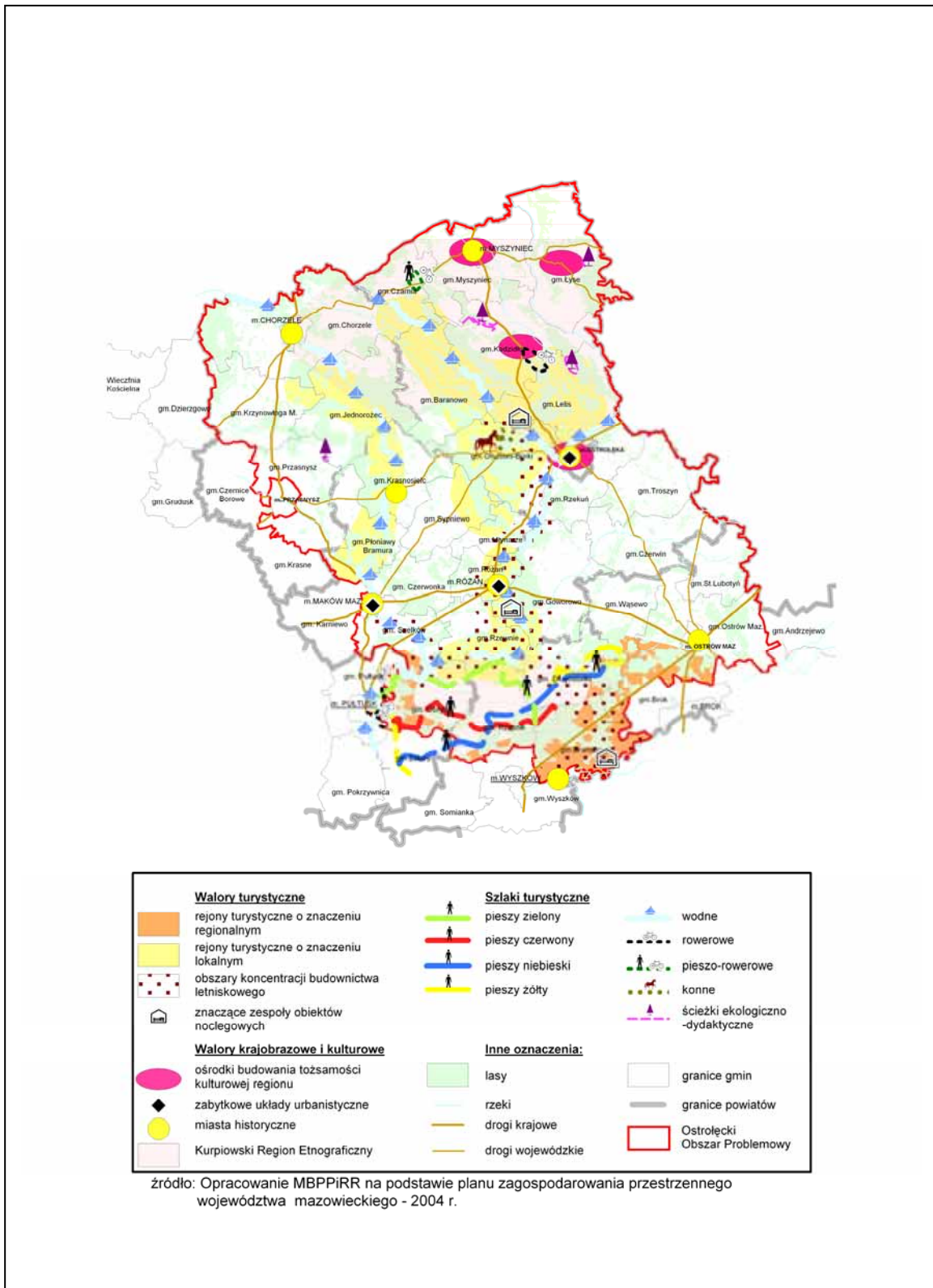
²⁸ Polskie Towarzystwo Turystyczno-Krajoznawcze.

²⁹ Źródło: Mazowsze „Agroturystyka” Warszawa 2005/6 wyd. Mazowiecki Ośrodek Doradztwa Rolniczego w Warszawie.

i Jednorożec (5). Atrakcyjność tych terenów obniża przede wszystkim niedostateczne wyposażenie w urządzenia infrastrukturalne: mały stopień skanalizowania wsi oraz niedogodność w dostępie – słaba jakość powiązań drogowych zewnętrznych i wewnętrznych. Na obszarach wiejskich w odległości 1 – 2 godzin dojazdu samochodem od Warszawy, głównie w dolinach rzek: Narwi, Bugu, Orzyca i Omulwi, rozwija się turystyka wypoczynkowa na bazie działek letniskowych przeważnie zabudowanych. W 2005 roku na tym obszarze było około 4000 działek letniskowych, najwięcej w gminach: Brańszczyk, Rzańnik, Goworowo, Szelków. Od 1996 roku nastąpił dwukrotny wzrost ilości rzeczonych działek³⁰, co wskazuje na zainteresowanie tymi terenami pod względem turystycznym przede wszystkim mieszkańców Warszawy. Ta forma turystyki ma szanse rozwoju po usprawnieniu powiązań drogowych z Warszawą.

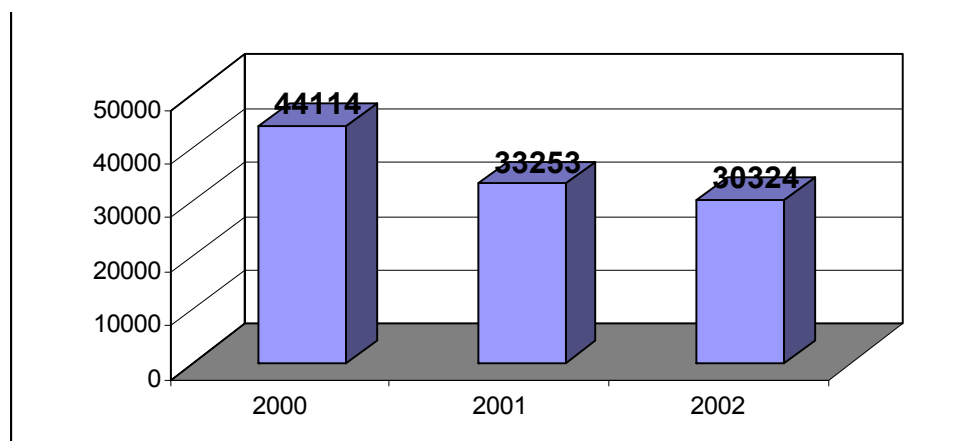
³⁰ Źródło: Opracowanie MBPPiRR na podstawie ankiet przeprowadzonych w 2004 r. Dla 1996 r. na podstawie ankiet przeprowadzonych przez Wojewódzkie Biuro Planowania Przestrzennego w Ostrołęce.

Mapa 4. Turystyka

Ilość obiektów gastronomicznych w obszarze można uznać za wystarczającą, gdyż reguluje ją rynek. Obiekty znajdują się przeważnie przy głównych szlakach komunikacyjnych oraz w ośrodkach gminnych i miastach.

Problemem jest bardzo słabo rozwinięta baza noclegowa dostosowana standardem do potrzeb i możliwości potencjalnych turystów. W 2002³¹ roku na tym obszarze funkcjonowało 10 obiektów noclegowych z 417 miejscami noclegowymi, w tym 372 całorocznymi (co stanowi zaledwie około 1,2% tych miejsc w województwie i około 10% w regionie ostrołęcko-siedleckim). Baza noclegowa o wysokim i średnim standardzie skoncentrowana jest głównie w Ostrołęce (50% miejsc noclegowych) oraz Makowie Maz. i Różanie, gdzie z noclegów korzystało ogółem ponad 30 tys. osób (14% to goście zagraniczni). Niekorzystnym zjawiskiem jest zmniejszenie o około 14 tys. liczby osób korzystających z noclegów w 2002 r. w porównaniu do 2000 r. (Wykres 15).

Wykres 15. Liczba osób korzystających z noclegów w latach 2000–2002

Źródło: Opracowanie MBPPIRR na podstawie Banku Danych Regionalnych.

Inny problem to słabo rozwinięta promocja regionu oraz dostępność do informacji turystycznej – tylko w Ostrołęce działa samodzielnie Kurpiowski Punkt Informacji Turystycznej, z kolei w pozostałych miejscowościach informacji turystycznych udzielają urzędy gmin i gminne ośrodki kultury.

Reasumując można stwierdzić, że turystyka jest jedną z niewielu dziedzin gospodarki OOP ze znacznymi szansami na rozwój. Przynosi korzyści mieszkańcom obszarów wiejskich dając możliwość bezpośredniej sprzedaży produktów rolnych (mleko, jaja, warzywa, ziemniaki, owoce), a także i możliwość dywersyfikacji działalności rolniczej (agroturystyka i inne usługi). Z kolei problemy wiążące się z pobytem turystów, to przede wszystkim: zaśmiecanie lasów odpadami komunalnymi oraz brak systemów kanalizacyjnych do odbioru i oczyszczania ścieków powstałych zwłaszcza na terenach koncentracji zabudowy lotniskowej.

1.8 Infrastruktura techniczna

Infrastruktura drogowa jest ważnym czynnikiem aktywizującym rozwój społeczno-gospodarczy obszaru. Najważniejsze powiązania zewnętrzne w transportowym układzie (drogowym i kolejowym) tworzą następujące szlaki komunikacyjne:

- droga krajowa nr 61 relacji Warszawa-Ostrołęka-Augustów – połączenia z Warszawą i Białymstokiem;
- droga nr 8 relacji Warszawa-Białystok, stanowiąca jednocześnie element projektowanego międzynarodowego korytarza transportowego: Helsinki-Tallin-Warszawa-Białystok (Via Baltica) – połączenia z Białymstokiem i Warszawą dla południowych krańców obszaru;
- droga krajowa nr 53 relacji Ostrołęka-Olsztyn i droga nr 57 relacji Pułtusk-Szczytno – połączenia z Olsztynem i Szczytnem;

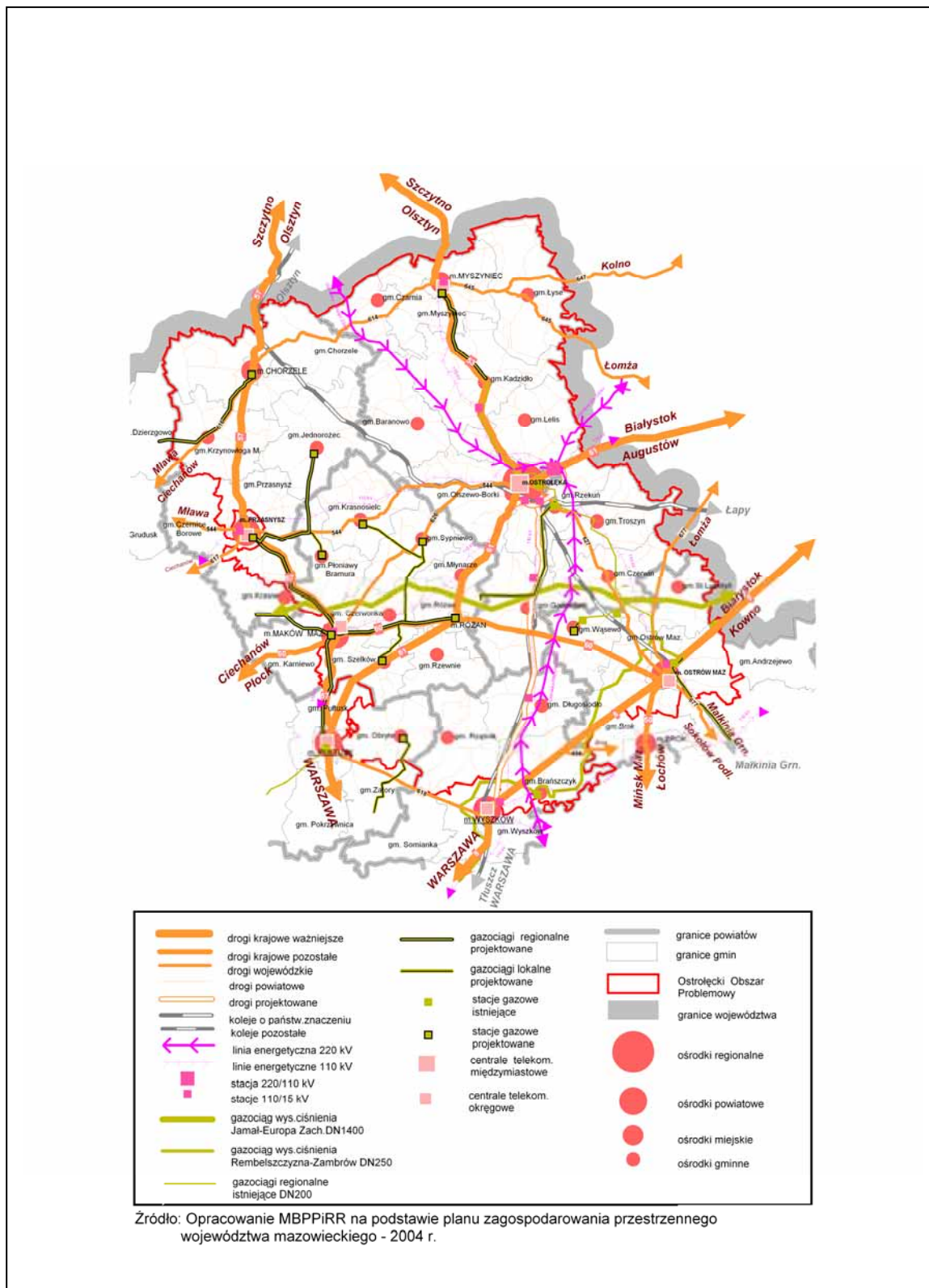
³¹ Źródło: Opracowanie MBPPIRR na podstawie Banku Danych Regionalnych GUS.

- droga krajowa nr 60 relacji Ciechanów-Ostrów Mazowiecka – połączenia z ośrodkami subregionalnymi: Ciechanowem i Płockiem;
- linia kolejowa nr 35 Ostrołęka-Szczytno – kierunek Olsztyn;
- linia kolejowa nr 36 Ostrołęka-Łapy – kierunek Białystok;
- linia kolejowa nr 29 Tuszcz-Ostrołęka – kierunek Warszawa;
- linia kolejowa nr 34 Ostrołęka-Ostrów Maz. – kierunek Siedlce.

Obszar ostrołęcki z racji oddalenia od ważniejszych szlaków komunikacyjnych nie stanowi większego znaczenia w układzie transportowym Mazowsza, obejmując tereny najbardziej odległe od dużych miast. Odległość Ostrołęki od takich ośrodków jak Warszawa, Białystok i Olsztyn przekracza 120 km. Dojazd do tych ośrodków, zarówno drogami jak i koleją, zajmuje około 2,5 godziny, co świadczy o niskiej jakości tych połączeń. Z innych ośrodków takich jak: Maków Maz. i Ostrów Maz. połączenia ze stolicą są również odległe – około 100 km. Główną barierą rozwojową w zakresie powiązań transportowych jest połączenie Ostrołęki z Warszawą drogą nr 61, która staje się wąskim gardłem w powiązaniach zewnętrznych obszaru, z uwagi na zły stan techniczny nawierzchni drogowej oraz niewydolnej przepustowości (tereny zabudowane i inne ograniczenia płynności ruchu). Na rzecz usprawnienia powiązań konieczne są rozwiązania alternatywnie wskazane w *Planie zagospodarowania przestrzennego województwa mazowieckiego*: budowa nowej drogi relacji Ostrołęka-Wyszków oraz modernizacja linii kolejowej Ostrołęka-Tuszcz. Obsługę pasażerów we wszystkich kierunkach zapewniają PKS w Ostrołęce, Ostrowi Mazowieckiej, Przasnyszu i Makowie Mazowieckim oraz przewoźnicy prywatni. Mimo znacznych odległości dzielących obszar od dużych ośrodków istnieją ścisłe związki funkcjonalne o charakterze ponadlokalnym. Należą do nich: związki Mazowsza z Warmią i Mazurami, determinowane uwarunkowaniami historycznymi oraz występującym ruchem turystycznym, migracje ludności związane z dojazdami do pracy, szkół wyższych, leczenia specjalistycznego, a także w zakresie usług i dóbr kulturalnych dostępnych głównie w Warszawie (teatry, muzea, opera i inne). Innym problemem dotyczącym funkcjonowania transportu drogowego jest niska jakość nawierzchni dróg, w tym wielu krajowych i wojewódzkich (koleiny, dziury na jezdni, spękania poboczy, niskie właściwości, przeciwpółlżgowe). W ostatnich kilku latach można zauważyć pewną poprawę stanu technicznego nawierzchni, w wyniku modernizacji niektórych odcinków dróg krajowych (drogi nr 61, 57, 53) i wojewódzkich (544, 614, 645, 626, 627). Drogi powiatowe i gminne stanowią naturalne uzupełnienie podstawowego układu drogowego. W powiązaniu z siecią dróg krajowych i wojewódzkich umożliwiają połączenie poszczególnym szczeblom układu osadniczego z jednostkami wyższego rzędu i pomiędzy sobą, co zilustrowano na zamieszczonej mapie (Mapa 5).

W 1999 roku udział procentowy dróg powiatowych i gminnych na Mazowszu w ogólnej strukturze dróg publicznych o twardej nawierzchni był znaczny i przekraczał 80%.

Mapa 5. Wybrane elementy infrastruktury technicznej

Wskaźnik gęstości tych dróg w większości powiatów obszaru, wyrażony w km/100km², w 2002 roku był niższy niż dla województwa mazowieckiego (65,4)³² i wynosił w ostrołęc-

³² Opracowanie MBPPIRR na podstawie *Rocznika statystycznego województw-GUS* 2002.

kim – 47,8; makowskim – 41,2; przasnyskim – 53,1; ostrowskiego – 46,0. Tylko powiat wyszkowski (70,1) posiada gęstsza niż średnio w województwie sieć dróg lokalnych (powiatowe i gminne). Drogi gminne służą miejscowym potrzebom, mają bezpośredni wpływ na obsługę ludności oraz rolnictwa. W 1999 roku tylko 40% z ogółu dróg gminnych posiadało nawierzchnię twardą, a wiele z nich wymaga zabiegów remontowych lub gruntownej modernizacji. Inwestycje z zakresu infrastruktury drogowej są niezmiernie ważne z punktu widzenia aktywności gospodarczej całego regionu. Wzdłuż głównych szlaków komunikacyjnych o znaczeniu ponadregionalnym obserwuje się najwięcej przedsięwzięć związanych z obsługą ruchu samochodowego oraz o charakterze produkcyjnym, handlowym i usługowym. Prawdopodobnie wraz z rozwojem całej gospodarki proces ten będzie się nasilał. Peryferyjne położenie w stosunku do ponadlokalnych szlaków komunikacyjnych i dużych ośrodków miejskich można uznać za istotną barierę szybkiego rozwoju tego obszaru.

Linie kolejowe leżące na obszarze nie odgrywają większej roli w systemie transportowym oraz obsłudze pasażerskiej, gdyż główne magistrale kolejowe zlokalizowane są poza obszarem, a ponadto część linii kolejowych o znaczeniu państwowym i regionalnym obecnie nie funkcjonuje. W relacjach: Ostrołęka-Szczytno, Ostrołęka-Łapy (linie 35, 36) oraz Ostrołęka-Ostrów Maz.-Małkinia-Siedlce (linia nr 34), przewozy pasażerskie zostały zawieszony. Funkcjonuje jedynie linia Tłuszcz-Ostrołęka (linia nr 29). Przewozy towarowe na liniach kolejowych, funkcjonują w bardzo ograniczonym zakresie, a na niektórych odcinkach np. Ostrołęka-Ostrów Maz., Ostrołęka-Łapy w ogóle nie prowadzi się ruchu towarowego. Niedostateczne wykorzystanie istniejących linii kolejowych w przewozach pasażerskich oraz towarowych stanowi istotny problem, gdyż pozbawia podróżujących koleją części połączeń, niezbędnych w powiązaniach wewnętrznych (dojazdy do szkół i pracy), a ponadto pośrednio przyczynia się do nadmiernej eksploatacji dróg, wynikającej z permanentnego wzrostu przewozów towarowych transportem samochodowym i nieprzystosowania sieci drogowej do zwiększonych nacisków. Przyczyną zapaści w przewozach pasażerskich i towarowych koleją jest zły stan infrastruktury kolejowej (stan torowisk jak i taboru kolejowego) oraz niska rentowność większości linii kolejowych. Jedną z form przywrócenia aktywności w zakresie przewozów kolejowych pasażerskich jest inicjatywa utworzenia w Ostrołęce systemu parkingów „Parkuj & Jedź” (Park&Ride). Szansą dla poprawy tej sytuacji jest możliwość uczestniczenia samorządów lokalnych we współfinansowaniu modernizacji infrastruktury kolejowej, która umożliwiłaby uruchomienie szynobusów na niektórych liniach.

Przez obszar ostrołęcki przebiegają **gazociągi wysokiego ciśnienia**: tranzytowa linia magistralna DN 1400 „Wschód-Zachód” (przebiegająca przez gminy Czerwin, Goworowo, Różan, Młynarze, Sypniewo, Czerwonka, Płoniawy Bramura), gazociąg systemu krajowego DN 250 relacji Rembelszczyzna-Wyszaków-Ostrów Mazowiecka-Zambrów (przebiegający przez gminy Brańszczyk i Ostrów Maz.), a także gazociąg DN 200 (Ostrów Mazowiecka-Ostrołęka-Kadzidło), wraz z odgałęzieniami lokalnymi (Mapa 5). Pomimo obecności systemów przesyłowych cały obszar charakteryzuje się jednak niskim poziomem zgazyfikowania. Zaledwie 1/3 gmin, skupionych wokół Ostrołęki i Ostrowi Mazowieckiej, posiada czynną sieć gazową rozdzielczą (397,5 km – 2003 r.). W 2002 roku niespełna 18% gospodarstw domowych korzystało z gazu (w województwie 45%)³³. Największy poziom wyposażenia w sieć gazową posiada miasto Ostrołęka 104,4 km sieci i równocześnie ponad 3/4 przyłączonych gospodarstw domowych oraz gmina Rzekuń z siecią długości 76,5 km, przy jednocześnie niskim 14,7 % udziale podłączonych gospodarstw domowych.

Przykład Ostrołęki i Rzekunia świadczy o tym, że na terenach wiejskich inwestycje w zakresie gazyfikacji nie przynoszą takich efektów jak w mieście. W pozostałych 10 gminach obszaru, posiadających na swym terenie gazociągi sieci rozdzielczej, poziom wyposażenia

³³ Opracowanie MBPPIRR na podstawie *Narodowego Spisu Powszechnego 2002 r.*

w infrastrukturę gazową jest znacznie niższy – długość sieci waha się w granicach od 2,0–44,9 km, a udział gospodarstw domowych podłączonych do sieci od 0,4–7,8%. Długość sieci gazowej w km oraz udział gospodarstw domowych korzystających z sieci gazowej na obszarze w poszczególnych gminach prezentują mapy (Mapa 6 i Mapa 7).

Dane służące do analizy poziomu telefonizacji na obszarze ostrołęckim (liczba abonentów na 1000 mieszkańców) pochodzą z lat 1995-1999 (w późniejszych latach nie były publikowane na takim poziomie agregacji przez GUS). W tym okresie wskaźnik liczby abonentów na 1000 ludności wzrósł o 73,3% do poziomu 159,8 (odpowiednio w województwie wzrost o 52,3% do 310,8). Wyższy niż średni wskaźnik dla obszaru miały miasta Ostrołęka (318,4); Ostrów Mazowiecka (260,2); Maków Mazowiecki (235,5) oraz gminy: Płoniawy Bramura, Sypniewo, Czerwin, Troszyn, Przasnysz, Chorzele, Szelków, Czerwonka, Różan, gdzie wskaźnik telefonizacji wyniósł od 160,9 do 237,4. Pozostałe gminy plasują się poniżej średniej, a wskaźnik telefonizacji wynosi tu od 3,5 do 143,1. Pomimo pozytywnych zmian w omawianym okresie nadal utrzymują się niekorzystne proporcje między liczbą abonentów telefonicznych w miastach i na wsi. W ostatnich latach obok telefonii przewodowej dynamicznie rozwija się rynek usług operatorów telefonii komórkowej (Era GSM, Plus GSM, ORANGE). Stawia to ludność zwłaszcza wiejską przed szansą pozyskania dostępu do telefonu wszędzie tam, gdzie budowa sieci przewodowej nie jest możliwa ze względów technicznych lub ekonomicznych.

W systemie infrastruktury telekomunikacyjnej ogromne znaczenie ma zapewnienie dostępu do szerokopasmowego Internetu. Poziom wyposażenia gospodarstw domowych Mazowska w urządzenia komputerowe oraz ich dostęp do sieci internetowej nie odbiega od ogólnej sytuacji w kraju. Zaledwie 1/3 gospodarstw domowych w 2003 roku w kraju wyposażona była w komputer, z tego 13,8% posiadało dostęp do Internetu³⁴.

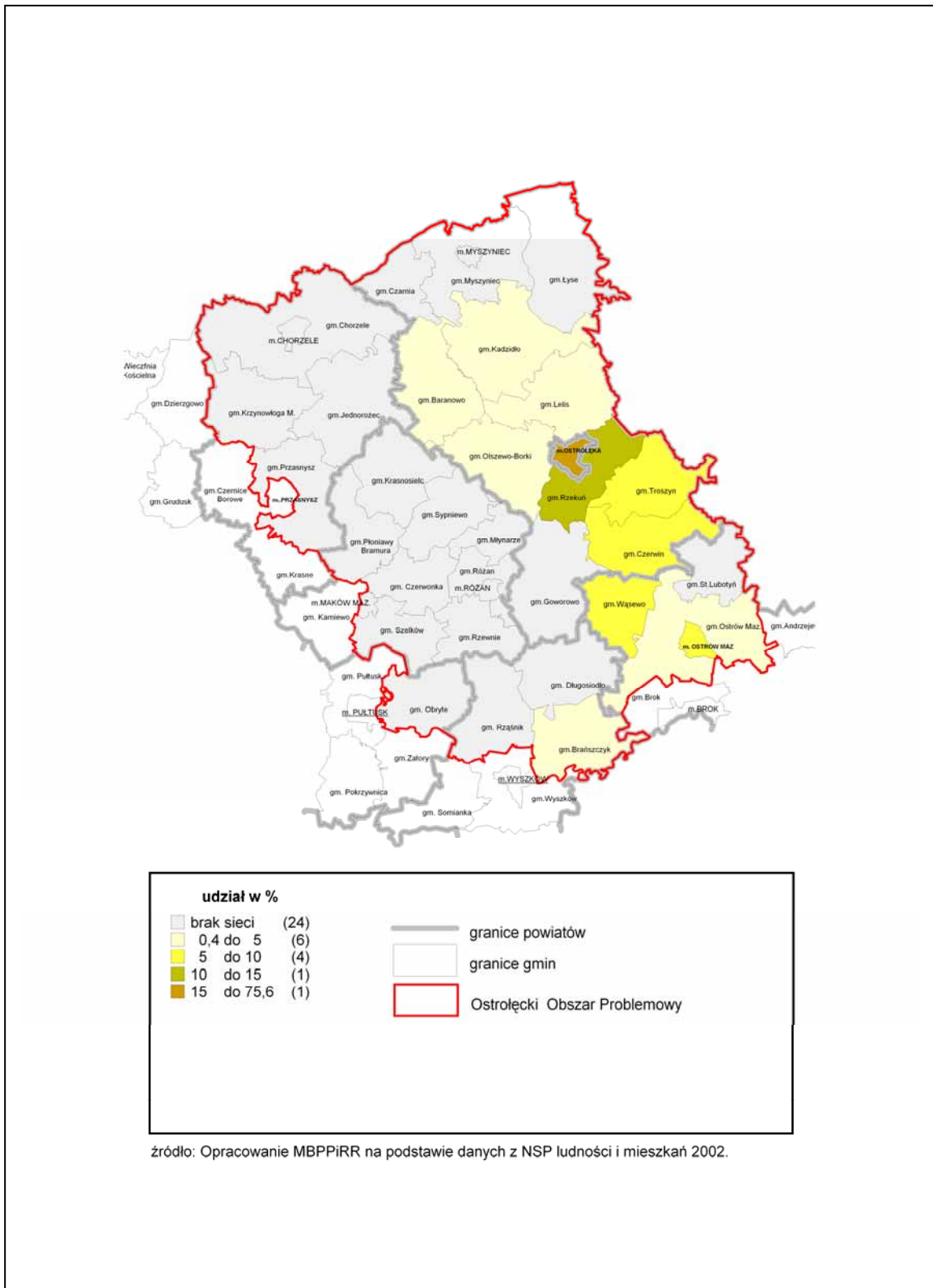
Na Mazowszu w 2003 roku 33,3% gospodarstw domowych posiadało komputer, z tego 17,0% gospodarstw posiadało dostęp do Internetu³⁵. Na dzień dzisiejszy brak jest autorytatywnych badań, które pozwoliłyby ocenić poziom wyposażenia obszaru ostrołęckiego w tej dziedzinie. Istnieje jednak duże prawdopodobieństwo, że sytuacja pod względem wyposażenia obszaru w urządzenia technologii informacyjnej i komunikacyjnej określanymi na Zachodzie w skrócie ICT (ang. Informations & Communications Technologies) jest zbliżona do poziomu jaki występuje na Mazowszu, szczególnie w miastach. Z informacji zaczerpniętych bezpośrednio od samorządów gmin wynika, że dostęp do Internetu szczególnie na terenach wiejskich stanowi jednak pewien problem. Zdarzają się bowiem przypadki, że w niektórych gminach obszaru, operatorzy telekomunikacyjni nie są zainteresowani rozwijaniem tego typu usług, nie są w stanie przedstawić żadnej konkretnej oferty dotyczącej zainstalowania stałych łączy do Internetu. Niski poziom wyposażenia gospodarstw domowych w komputer i dostęp do Internetu wynika z wielu przyczyn. Należą do nich: zbyt wysokie koszty dostępu (np. opłaty telefoniczne), wysokie koszty sprzętu komputerowego, brak niezbędnych umiejętności do obsługi w/w urządzeń oraz po prostu brak potrzeby korzystania z Internetu w ogóle (część osób korzysta z sieci w pracy, w kawiarenkach internetowych itp.). *Strategia Rozwoju Dostępu Szerokopasmowego do Internetu*³⁶ na lata 2004–2006 przewiduje szereg działań służących tworzeniu warunków dla powszechnego, taniego, bezpiecznego i szerokopasmowego dostępu do Internetu dla: szkół, administracji publicznej, nauki oraz infrastruktury dostępu i bezpieczeństwa sieci.

³⁴ Źródło: Rocznik statystyczny Polski – publikacja GUS 2004 r.

³⁵ Źródło: Rocznik statystyczny województwa mazowieckiego 2004 r. – publikacja Urzędu Statystycznego w Warszawie.

³⁶ Przyjęta przez Radę Ministrów 23 grudnia 2003 r.

Mapa 7. Gospodarstwa domowe posiadające gaz sieciowy w 2002 r.

Autorzy *Strategii* posługując się wskaźnikiem dostępu do szerokopasmowego Internetu na osobę plasują Polskę na dość odległym miejscu, w tyle za większością krajów UE, Stanami Zjednoczonymi, czy Koreą Płd. Wskaźnik ten w 2003 roku kształtował się następująco: Pol-

ska 1,2%, kraje UE ok. 5%, USA 8,6%, Korea Płd. 25,0%³⁷. Świadczy to o tym jak dużo jest w tej dziedzinie do nadrobienia. Budowa i rozwój infrastruktury ICT będzie jednym z warunków szybkiego rozwoju społeczeństwa informacyjnego na obszarze. Zaowocuje to zmniejszeniem dystansu cywilizacyjnego wobec pozostałych rejonów kraju i państw Unii Europejskiej. Dzięki upowszechnieniu dostępu do szerokopasmowego Internetu wzrastać będzie udział ludności w realizacji rozmaitych usług publicznych, przeprowadzanych drogą elektroniczną. Jest to generalnie jeden z warunków podniesienia konkurencyjności.

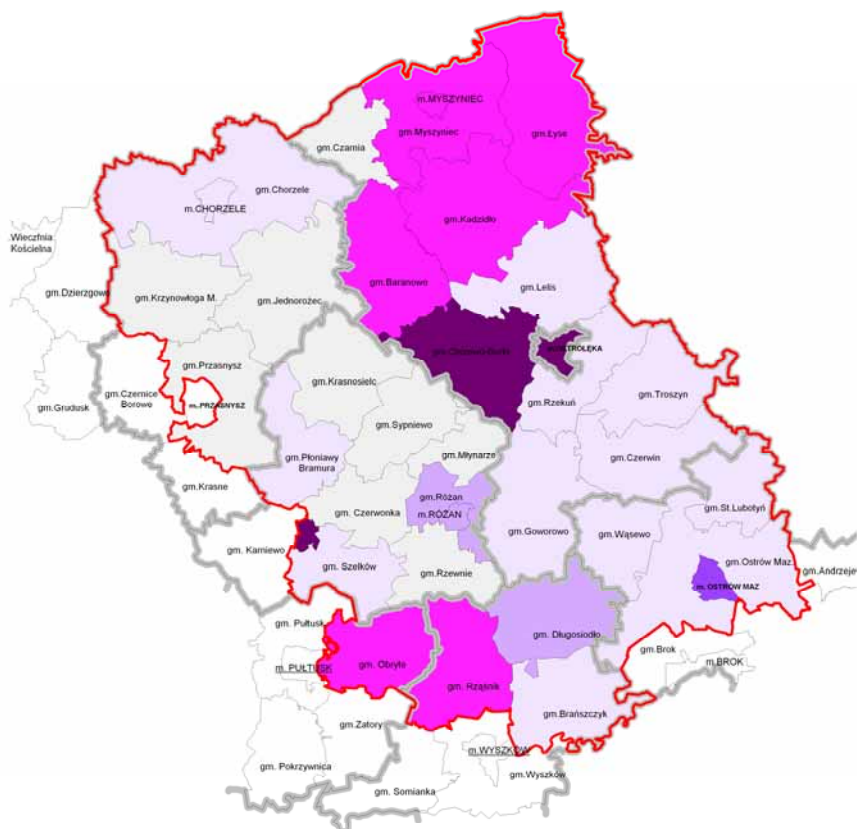
Pod względem **infrastruktury wodociągowej i kanalizacyjnej** obszar ostrołęcki należał tradycyjnie do najbardziej zaniedbanych. W ostatnich latach można jednak zauważyć znaczną poprawę w tym zakresie, wzrosła bowiem długość tych sieci oraz liczba przyłączy. W latach 1999-2003 sieć wodociągowa zwiększyła się z 1644 do 2381 km (wzrost o 44,8%), a sieć kanalizacyjna z 272 do 383 km (wzrost o 40,5%). W ciągu tego okresu liczba przyłączy wodociągowych zwiększyła się z 27 tys. do 35 tys. szt. (wzrost o 29,5%), a kanalizacyjnych z 6750 do blisko 11 tys. szt. (wzrost o 62,4%). Stanowiło to istotną zmianę jakościową dla tego obszaru, zwłaszcza, że w tym samym okresie na Mazowszu przyrost sieci był podobny (32,9% sieci wodociągowej, 43% sieci kanalizacyjnej, liczba przyłączy wodociągowych wzrosła o 31,3%, a kanalizacyjnych o 60,5%). Pomimo tego, że rozwój infrastruktury wodociągowo-kanalizacyjnej w ostatnich latach był znaczny to nadal w stosunku do 1999 roku dysproporcje między rozwojem sieci kanalizacyjnej a wodociągowej wciąż utrzymują się na prawie niezmiennym poziomie. Świadczy o tym wartość wskaźnika liczonego ilorazem liczby długości sieci kanalizacyjnej do wodociągowej, który w 1999 roku wyniósł 16,6% (województwo mazowieckie 20,2%), a w 2003 roku 16,1% (w województwie mazowieckim 21,7%). W OOP największe dysproporcje w relacji sieci kanalizacyjnej do wodociągowej w 2003 roku wystąpiły w gminach: Lelis, Rzekuń, Troszyn, Wąsewo, gm. wiejska Ostrów Mazowiecka, Brańszczyk, Goworowo, Czerwin, Płoniawy Bramura, Szelków i Chorzele – gdzie stosunek ten kształtował się poniżej średniej dla obszaru (Mapa 8), a zdecydowanie najmniejsze różnice wystąpiły w gminie Olszewo-Borki oraz w miastach Ostrołęka i Maków Maz. (od 75 do 100%).

Obszar ostrołęcki w niekorzystnej sytuacji stawia niski **udział ludności korzystającej z sieci wodociągowej i kanalizacyjnej**. W 2003 roku spośród ogółu ludności stale zamieszkałej 61,3% korzystało z sieci wodociągowej i 32,8% z sieci kanalizacyjnej (w województwie mazowieckim korzysta z wodociągu 78,6% a kanalizacji 56,3%). W strukturze obszaru pod tym względem występuje znaczne zróżnicowanie. Ponad 80% ludności korzystało z wodociągu w gminach: m. Ostrołęka, m. Ostrów Maz, m. Maków Maz. oraz Brańszczyk, Obryte. Ponad 80% korzystających z sieci kanalizacyjnej odnotowano w Ostrołęce i Makowie Mazowieckim, a 70,4% w m. Ostrów Mazowiecka. Słabo wypadły gminy (Baranowo, Długosiodło, Olszewo-Borki), w których udział korzystających z sieci wodociągowej wyniósł od 6,3–20%. W niezwykle trudnej sytuacji znajduje się ludność gmin: Czarnia oraz Młynarze, gdzie nie ma w ogóle sieci wodociągowej i kanalizacyjnej, a także gminy: Rzewnie, Sypniewo, Jednorozec, Czerwonka, Przasnysz, Krzynowłoga Mała, Krasnosielc, które nie posiadają sieci kanalizacyjnej. Udział ludności korzystającej z sieci wodociągowej i kanalizacyjnej na obszarze ostrołęckim prezentują mapy (Mapa 9 i Mapa 10).

W latach 1999-2004 zanotowano nieznaczną poprawę w zakresie **obsługi ludności przez oczyszczalnie komunalne**.

³⁷ Ministerstwo Infrastruktury- Narodowa strategia rozwoju dostępu szerokopasmowego do Internetu – 2003 r.

Mapa 8. Dysproporcje w zakresie wyposażenia w sieć kanalizacyjną i wodociągową w 2003 r.

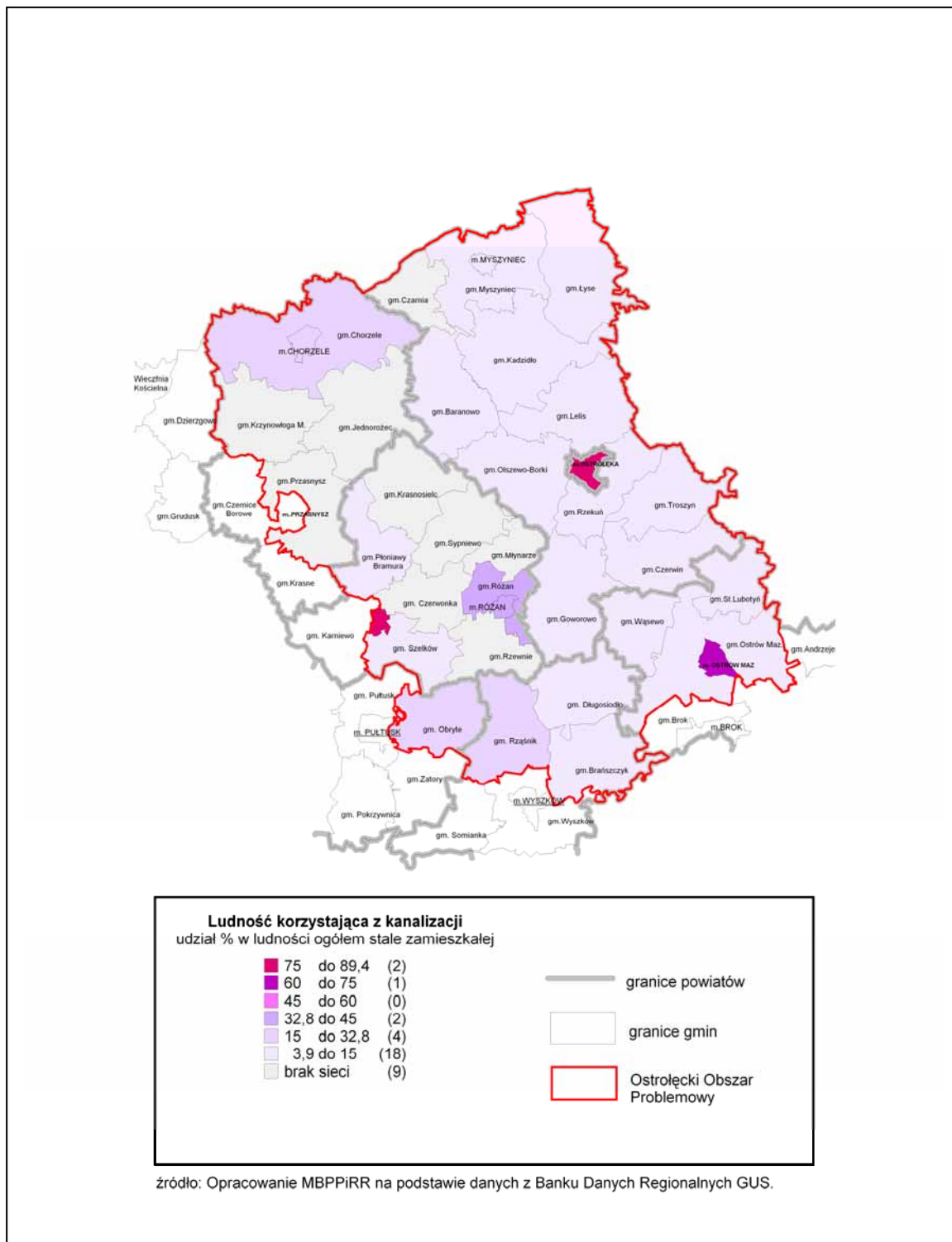
Stosunek długości sieci kanalizacyjnej do wodociągowej
udział w %

■	75 do 100	(3)
■	50 do 75	(1)
■	25 do 50	(7)
■	16,1 do 25	(3)
■	0,9 do 16,1	(13)
■	brak sieci	(9)

—	granice powiatów
□	granice gmin
▭	Ostrołęcki Obszar Problemowy

źródło: Opracowanie MBPPIRR na podstawie danych z Banku Danych Regionalnych GUS.

Mapa 10. Ludność korzystająca z sieci kanalizacyjnej rozdzielczej w 2003 r.

Udział ludności obsługiwanej przez oczyszczalnie wzrósł z 32,6 do 37,1% (w województwie mazowieckim – z 40,2 do 47,4%). Do poprawy stanu w tym zakresie niewątpliwie przyczynił się wzrost ogólnej liczby komunalnych oczyszczalni ścieków (wzrost z 18 do 23). Największy udział ludności obsługiwanej przez oczyszczalnie w 2004 roku wystąpił w miastach: Ostrołęka, Maków Maz., Ostrow Maz. i wyniósł od 82,0–99,9 %, a nieco mniejszy w gminie miejsko-wiejskiej Różan – 58,0%. Zdecydowanie mniejszy udział ludności obsługiwanej przez oczyszczalnie komunalne wystąpił w gminach: Brańszczyk, Obyte, Szelków,

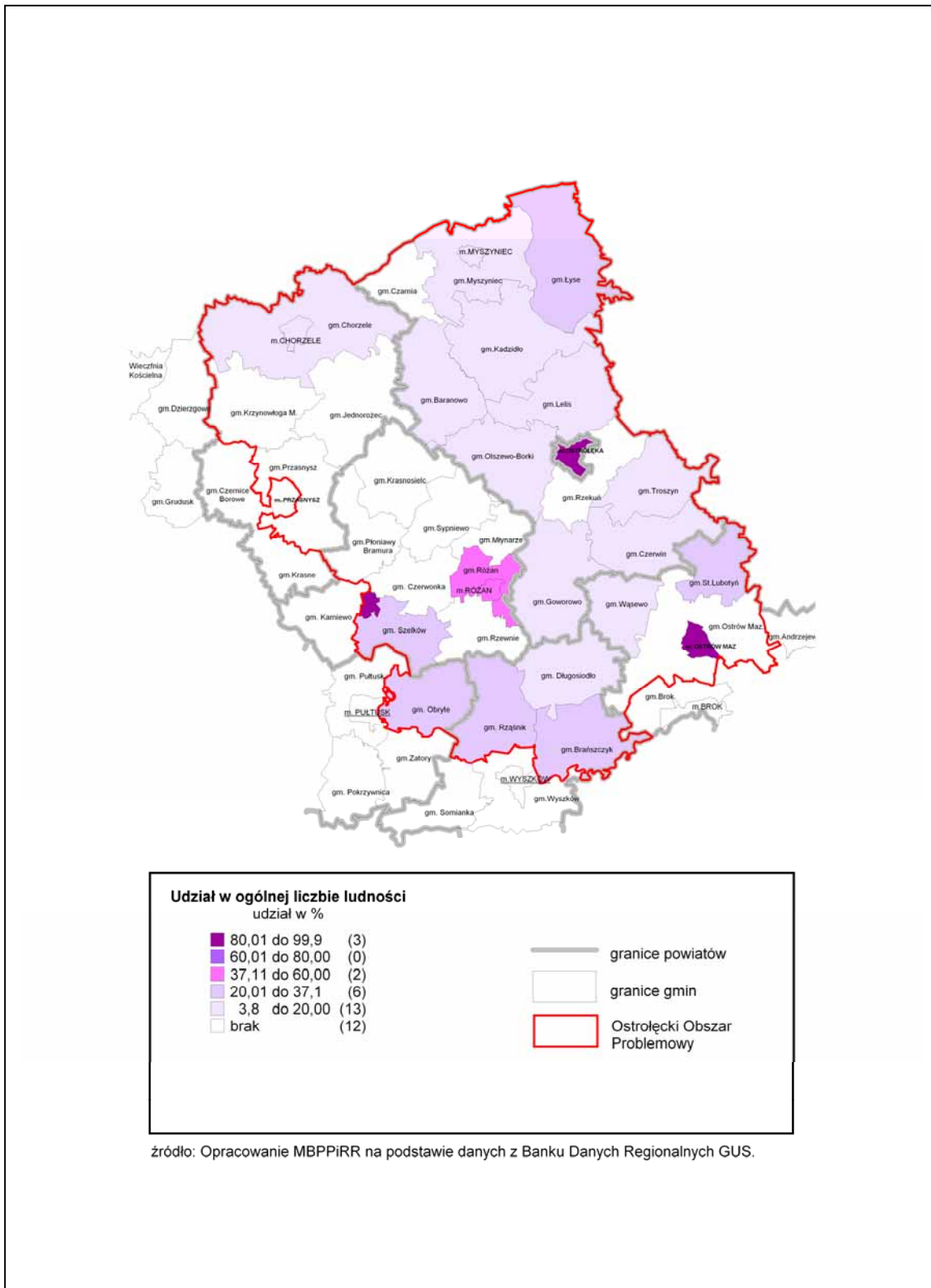
Stary Lubotyń, Łyse oraz Rząśnik (od 20,3 do 30,0 %). W pozostałych gminach, gdzie funkcjonują oczyszczalnie komunalne udział obsługiwanej ludności był bardzo niski i nie przekraczał 20% (Mapa 11). Utrzymujące się nadal dysproporcje między poziomem rozwoju sieci trzech ściśle ze sobą powiązanych elementów infrastruktury: sieci kanalizacyjnej, wodociągowej i systemu oczyszczania ścieków są zjawiskiem niepożądanym, zwłaszcza w aspekcie ochrony środowiska.

W systemie **infrastruktury elektroenergetycznej** w OOP głównym źródłem energii podłączonym do Krajowego Systemu Przesyłowego (KSP) jest Zespół Elektrowni w Ostrołęce o mocy łącznej 693 MW. Krajowy System Przesyłowy (z transformacją do sieci rozdzielczej 110kV) na obszarze tworzą: stacja 220/110kV (przy ZE Ostrołęka) z liniami 220kV relacji Ostrołęka-Ełk, Ostrołęka-Olsztyn, Ostrołęka-Miłosna. Stan tych linii charakteryzuje się znacznym stopniem wyeksploatowania (linia 220kV Ostrołęka-Olsztyn). Na całość systemu rozdzielczo-odbiorczego składa się: sieć linii 110kV, stacje 110/SNkV, linie SN, stacje SN/nN oraz linie nN wraz z przyłączami. W obszarze ostrołęckim występują następujące stacje rozdzielcze 110kV: Maków Maz., Ostrów Maz., Ostrołęka- Kolno, Ostrołęka- Łomża, Ostrołęka. Przez obszar przebiegają następujące linie lub ciągi liniowe wysokiego napięcia 110kV: Ostrołęka-Przasnysz, Ostrołęka-Żabin, Ostrołęka-Pomian, Pomian-Maków Maz., Ostrołęka-Ostrów Maz., Maków-Pułtusk. Problemem funkcjonowania całego systemu rozdzielczo-odbiorczego oraz częściowo sieci przesyłowej jest zły stan techniczny poszczególnych urządzeń i linii elektroenergetycznych, który jest spowodowany długotrwałą eksploatacją oraz utratą odpowiednich zdolności przesyłowych. W najgorszym stanie technicznym są linie napowietrzne, wybudowane jeszcze w latach 70-tych i stacje eksploatowane powyżej 30 lat. Ponad 50% sieci elektroenergetycznej średniego i niskiego napięcia na obszarach wschodnich województwa (w tym zawierający się w nim Ostrołęcki Obszar Problemowy) wymaga modernizacji³⁸.

Działalność w zakresie przesyłania, dystrybucji energii elektrycznej, budowy, rozbudowy, modernizacji oraz remontów urządzeń energetycznych na terenie obszaru problemowego prowadzi koncesjonowana Spółka – Zakład Energetyczny Warszawa Teren S.A. (ZEWT S.A.) poprzez swoje struktury rejonowe w Ostrołęce, Przasnyszu i Wyszkanie. Zakres obsługi działania zakładu w poszczególnych rejonach na obszarze problemowym prezentuje mapa (Mapa 12). Ze zbiorczej informacji ZEWT S.A. przedłożonej dla celów niniejszej diagnozy wynika, że na obszarze OOP występuje problem reelektryfikacji wsi. Potrzeby w zakresie modernizacji sieci są tak duże, że przekraczają możliwości finansowe Zakładu. Bez dofinansowania z zewnątrz nie będzie możliwe rozwiązanie powyższego problemu. Nakłady na sieć większą związane są przede wszystkim ze złym stanem technicznym sieci, poprawą niezawodności pracy urządzeń elektroenergetycznych, poprawą bezpieczeństwa, ochroną środowiska (stosowanie hermetyzowanych transformatorów, segregacja i utylizacja odpadów) oraz ze wzrostem mocy urządzeń zainstalowanych w gospodarstwach wiejskich. Spółka ZEWT S.A. prowadzi sukcesywną modernizację sieci energetycznej na swoim terenie. Przynosi to stopniową poprawę w zakresie funkcjonowania sieci energetycznej.

³⁸ Źródło: Plan zagospodarowania przestrzennego województwa mazowieckiego 2004 r.

Mapa 11. Ludność obsługiwana przez oczyszczalnie komunalne w 2004 r.

Wg badań ZEWT S.A na terenie działalności zakładu uległ poprawie współczynnik nasycenia sieci (w 2004 roku wzrósł z 2,85 km/km² do 2,87 km/km²), współczynnik zagęszczenia stacji z 0,856 szt/km²–0,866 szt/km², systematycznie obniża się też wskaźnik strat siecio-

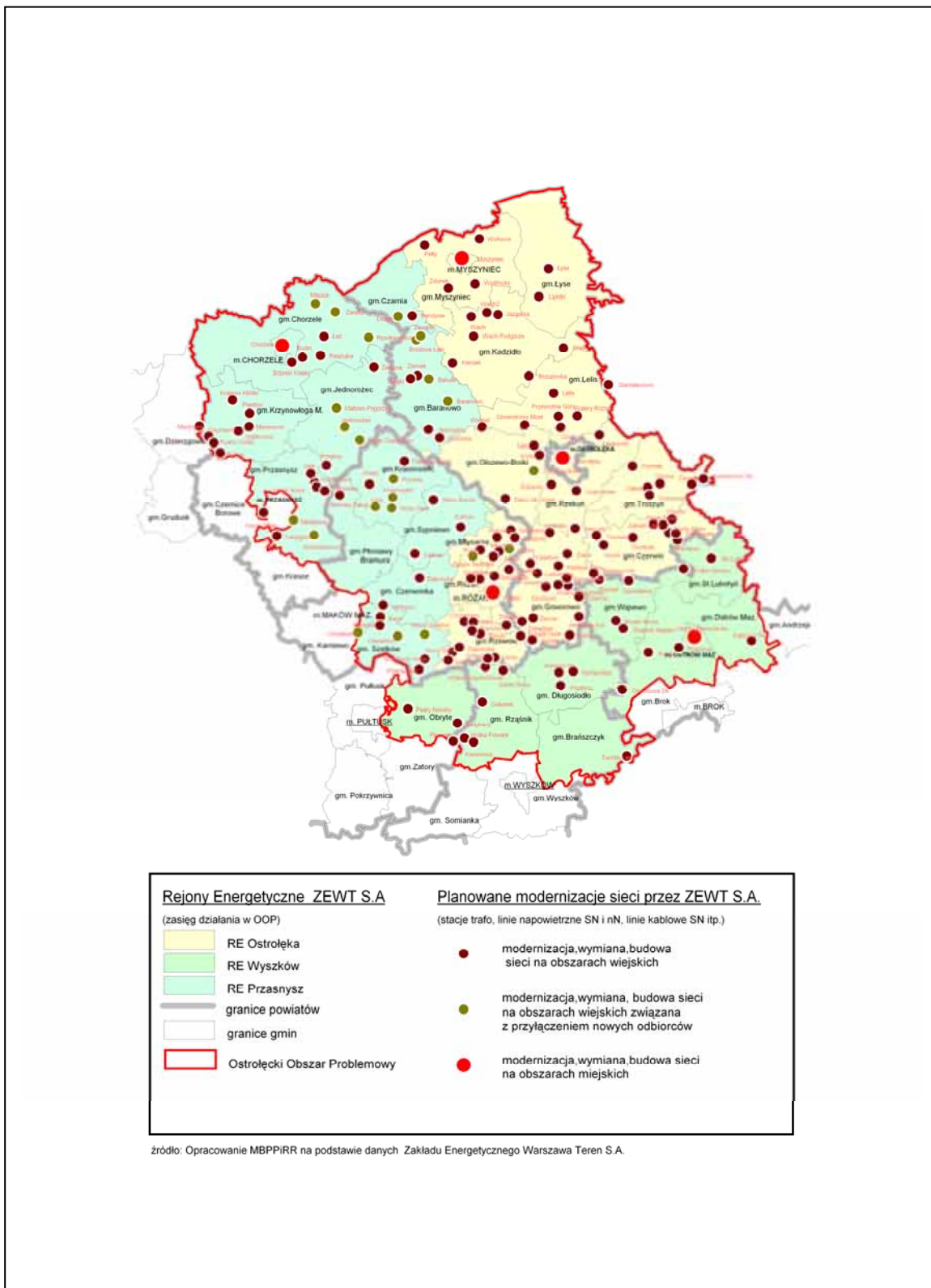
wych³⁹. W zakresie wysokich napięć na obszarze ostrołęckim Spółka zaplanowała następujące inwestycje: budowę stacji 110/15kV Różan i powiązanie jej z istniejącą linią 110kV, modernizację stacji 110/15kV Dylewo i stacji 15/15kV Chorzele, modernizację linii 110kV Pomian-Maków Mazowiecki i Ostrołęka-Pomian. W miastach i na terenach wiejskich obszaru planuje się również inwestycje w zakresie średniego i niskiego napięcia. W zakresie planowanych prac modernizacyjnych występują w szczególności takie jak: modernizacja lub wymiana stacji transformatorowych, modernizacja lub wymiana linii napowietrznej SN i nN, modernizacja linii kablowych SN, modernizacja stacji słupowych i wewnętrznych i inne. Modernizacja sieci prowadzona przez ZEWT S.A. wynika nie tylko z własnej inicjatywy, ale również z konieczności dostosowania urządzeń elektroenergetycznych do wymogów napięciowych Unii Europejskiej tj. zmiany napięcia z 220/380V na 230/400V. Wobec problemu reelektryfikacji wsi oraz braku możliwości sprostania modernizacji całej sieci własnymi środkami, zakład podejmuje działania skierowane na pozyskanie funduszy ze środków Unii Europejskiej w ramach *Narodowego Planu Rozwoju*. Jednostki osadnicze, w których planowane jest wykonanie prac modernizacyjnych przedstawiono na mapie poglądowej (Mapa 12).

Wg odrębnej informacji otrzymanej z Rejonu Energetycznego w Przasnyszu wynika, że w zakresie linii wysokiego napięcia zła ocena stanu technicznego odnosi się w szczególności do terenów gm. Szelków oraz miasta Maków Mazowiecki, natomiast w zakresie linii średniego i niskiego napięcia oraz stacji transformatorowych SN/nN najgorsza sytuacja występuje w gminach: Baranowo oraz Krzynowłoga Mała, w których blisko 50% urządzeń elektroenergetycznych wymaga modernizacji. W podobnej sytuacji znalazły się gminy: Przasnysz, Czerwonka, Szelków, Chorzele, Jednorozec, gdzie udział koniecznych do wykonania prac modernizacyjnych ocenia się na ok. 40% istniejącej infrastruktury. Mniejszy zakres prac modernizacyjnych w tym zakresie występuje w gminach: Krasnosielc, Płoniawy Bramura oraz Czarnia (20-30%).

Oceniając wyposażenie w urządzenia infrastruktury technicznej na podstawie analiz przeprowadzonych dla potrzeb niniejszej diagnozy, w tym: dostępności komunikacyjnej, stanu technicznego dróg, jakości połączeń kolejowych, udziału dróg publicznych o nawierzchni twardej (dróg powiatowych i gminnych), ilości sieci gazowej, korzystających z gazu gospodarstw domowych, abonentów telefonicznych, istniejących dysproporcji w sieci wodociągowej i kanalizacyjnej, stanu sieci elektroenergetycznej można powiedzieć, że obszar ostrołęcki charakteryzuje się słabym poziomem rozwoju. Większość analizowanych wskaźników charakteryzujących obszar odbiega od średniego poziomu w województwie, a ponadto w jego przestrzeni występuje znaczna dywersyfikacja. Szczególnie jaskrawe różnice w poziomie infrastruktury występują w zestawieniu większych miast i obszarów wiejskich. Słabe wyposażenie obszaru w podstawowe urządzenia infrastruktury technicznej determinuje gorszy standard życia i warunki pracy ludności oraz stanowi istotną barierę rozwoju społeczno-gospodarczego. Obszary o niskim poziomie rozwoju infrastruktury stają się nieatrakcyjne dla przyszłych inwestorów. Trudne zatem jest tu lokowanie kapitału, tworzenie nowych miejsc pracy. Szansą na zmianę tej sytuacji jest rozwój infrastruktury, poprawiającej dostępność, która pozwoli na zmniejszenie różnic cywilizacyjnych w sferze wyposażenia obszaru w poszczególne elementy infrastruktury.

³⁹ Raport roczny 2004 ZEWT S.A - <http://www.zewt.com.pl/>

Mapa 12. Jednostki osadnicze, w których planowana jest modernizacja sieci niskiego i średniego napięcia

1.9 Zasoby i ochrona środowiska

Szczególnym bogactwem przyrodniczym obszaru są pozostałości dawnych puszczy, które obecnie tworzą zwarte kompleksy leśne (Puszczy Zielonej i Białej) z mnogimi fragmentami zbiorowisk roślinnych i ostojami rodzimej fauny oraz liczne nizinne rzeki zachowujące naturalny charakter (meandrujące koryta z licznymi starorzeczami). Walory te stanowiły przesłankę do włączenia całej przestrzeni do obszaru funkcjonalnego Zielonych Płuc Polski oraz wskazania paneuropejskich sieci ekologicznych (sieć Econet i sieć Natura 2000) w celu zwiększenia ekologicznej spójności Polski i Europy oraz ochrony i zachowania różnorodności biologicznej i krajobrazowej. W *Koncepcji polityki przestrzennego zagospodarowania kraju* określono funkcje koncepcji sieci ekologicznej Econet-Polska, gdzie w granicach obszaru ostrołęckiego wyszczególniono obszar węzłowy Puszczy Kurpiowskiej oraz korytarz ekologiczny wzdłuż doliny rzeki Narwi⁴⁰ o randze międzynarodowej.

Pomimo znacznych walorów przyrodniczych nie wprowadzono na tym obszarze wieloprzeznacznych prawnych form ochrony przyrody w postaci: parków narodowych, parków krajobrazowych czy obszarów chronionego krajobrazu. Występujące ustanowione wielkoobszarowe prawne formy ochrony przyrody to: sieć Natura 2000 oraz rezerваты przyrody (Mapa 13). Obszary prawnie chronione zajmują ogółem ponad 84,4 tys. ha,⁴¹ co stanowi niewiele ponad 16% ogólnej powierzchni obszaru, przy średniej województwa 29,5% oraz kraju 32,2%⁴². W systemie sieci Natura 2000 w ramach tworzenia spójnego systemu obszarów chronionych ustanowione obszary specjalnej ochrony (OSO)⁴³ o łącznej powierzchni ponad 83 tys. ha, stanowią aż 1/3 tej formy w województwie i są to: Puszcza Biała, Dolina Omulwi i Płdownicy, Dolina Dolnego Bugu, Puszcza Piska, Dolina Liwca. Jako ostoja siedliskowa (SOO) do sieci Natura 2000 został wskazany obszar o nazwie Ostoja Nadbużańska. Włączenie wymienionych terenów do sieci Natura 2000 nadało im status międzynarodowy. Na terenie OOP powołano 7 rezerwatów leśnych chroniących zachowane fragmenty Puszczy Zielonej i 2 Puszczy Białej, zaś rezerваты „Karaska” i „Serafin” ochroną obejmują tereny torfowiskowe.

W *Planie Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Mazowieckiego* wskazano obszary predestynowane do objęcia prawną formą ochrony w postaci: parków krajobrazowych (dolinę Omulwi i Płdownicy z fragmentami Puszczy Kurpiowskiej, dolinę Narwi wraz z kompleksem bagienno-łąkowym „Pulwy”) oraz obszarów chronionego krajobrazu (dolinę rzeki Orzyc; fragment Równiny Kurpiowskiej), co może zaowocować objęciem 2/3 obszaru ostrołęckiego prawną formą ochrony przyrody.

Należy nadmienić, że każda prawna forma ochrony przyrody wiąże się z wprowadzeniem na jej terenie specjalnych zasad gospodarowania, w tym ograniczenia w użytkowaniu gruntów i prowadzeniu działalności gospodarczej lub innej. Zakazy i nakazy wynikające z przepisów prawa (m.in. planu ochrony) są często źródłem wielu konfliktów funkcjonalno-przestrzennych, w tym również dotyczących realizacji inwestycji rozwojowych. Dotyczy to szczególnie obszarów NATURA 2000, na których, zgodnie z ustawą z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody, wszelkie przedsięwzięcia o potencjalnym, bezpośrednim lub pośrednim wpływie na ich stan podlegają ocenie⁴⁴, wykonanej na podstawie przepisów ustawy z dnia 27 kwietnia 2001 r. – Prawo ochrony środowiska.

⁴⁰ Wskazanej w Planie zagospodarowania przestrzennego województwa mazowieckiego.

⁴¹ Źródło: Opracowanie MBPPiRR na podstawie Banku Danych Regionalnych GUS 2004 r. oraz na podstawie Rozporządzenia Ministra Środowiska z dnia 21 lipca 2004 r. w sprawie obszarów specjalnej ochrony ptaków Natura 2000 Dz.U. Nr 229, poz. 2313.

⁴² Źródło: Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska w Warszawie „*Stan środowiska w województwie mazowieckim w 2003 roku*”.

⁴³ Zgodnie z rozporządzeniem Ministra Środowiska z dnia 21 lipca 2004 r. w sprawie obszarów specjalnej ochrony ptaków Natura 2000 (Dz. U. Nr 229, poz.2313).

⁴⁴ W przypadku stwierdzenia negatywnego oddziaływania planowanego przedsięwzięcia na obszarach NATURA 2000, w rozumieniu ustawy o ochronie przyrody, zezwolenie na realizację przedsięwzięcia warunkowane jest nadrzędnym interesem publicznym (społecznym i gospodarczym) oraz brakiem rozwiązań alternatywnych. Takim alternatywnym rozwiązaniem może być, stosowany w praktyce planistycznej, inny wariant lokalizacyjny.

W ramach *Planu rozwoju obszarów wiejskich* uruchomiono działania rolno-środowiskowe w wytypowanych 22 gminach obszaru. Spośród około 28 tys. gospodarstw rolnych z tego terenu uczestnictwo zgłosiło tylko 420 gospodarstw⁴⁵ (1,5% ogółu).

Szczególne znaczenie lasów (Mapa 14) w OOP wynika z ich areалу (ponad 168 tys. ha) – wskaźnik lesistości 31,8%, który przewyższa średnią w województwie (22%), w Polsce (28,6%) i w Europie (31%)⁴⁶. W strukturze własnościowej około 60% ogólnej powierzchni leśnej stanowią lasy publiczne (w kraju 82%), które są własnością Skarbu Państwa (dominują w nich zwarte kompleksy leśne w I i II klasie wieku, w okolicach rzek i obniżeniach terenu istnieją drzewostany w wieku powyżej 80 lat).

Lasy prywatne zajmują około 40% (w kraju 17,6%) powierzchni leśnej obszaru i charakteryzują się niskim przeciętnym wiekiem drzewostanów oraz niską ich zasobnością, często obserwuje się również niekorzystne zjawisko rabunkowej gospodarki.

Na całym obszarze dominują lasy sosnowe (ponad 89% ogólnej powierzchni⁴⁷) na mało żyznych siedliskach borowych, pozostałe gatunki drzewostanów to: olsza, brzoza, dąb, jesion, osika, grab, świerk, topola. Stan zdrowotny i sanitarny lasów został określony jako dobry.

W latach 2000-2003 dokonano zalesień na 1,8 tys. ha⁴⁸, z czego 90% stanowiły lasy prywatne. Po wprowadzeniu dotacji, rolnicy coraz częściej stosują tę formę zagospodarowania zwłaszcza użytków rolnych o niskiej produktywności. Świadczy o tym duża ilość wniosków złożona w starostwach w sprawie przeznaczenia tych gruntów do zalesienia.

Obszar ostrołęcki nie wyróżnia się znaczącym potencjałem **zasobów mineralnych**, tak jak i całe województwo mazowieckie, a wynika to z budowy geologicznej terenu. Większość występujących tu surowców to głównie kruszywo naturalne, które posiada raczej znaczenie lokalne i wykorzystywane jest głównie dla zaspokojenia potrzeb budownictwa indywidualnego i drogownictwa. Największą wartość gospodarczą dla obszaru tworzą złoża Rostki – Borowce (w gminach Czerwin i Troszyn), które stanowią 14% zasobów bilansowych kruszywa i aż 45% zasobów przemysłowych w województwie mazowieckim. Wykorzystanie tych złóż do celów gospodarczych, określa się na niespełna 3% zasobów, niemniej w skali województwa stanowiły aż 25% eksploatacji tych surowców⁴⁹. Prowadzenie wydobywania surowców powoduje zmiany środowiska przyrodniczego, m.in. zakłócenia stosunków wodnych (leje depresyjne) i zniekształcenie rzeźby terenu – wyrobiska i hałdy. Kierunki rekultywacji gruntów poeksploatacyjnych złóż na terenie obszaru przybrały charakter leśny, wodny (np. akwen w Jelonkach wykorzystywany do celów rekreacyjnych). Problem stanowią małe nielegalne wyrobiska, dla których nie jest przeprowadzana rekultywacja, a które stanowią trwałe zniekształcenie krajobrazu.

Obszar charakteryzuje się niskim stopniem **zanieczyszczenia powietrza** (oprócz miasta Ostrołęki). Porównując do lat 80-tych nastąpił spadek wielkości emisji większości zanieczyszczeń powietrza. Wpływ na tak korzystne zjawisko miały m.in. następujące czynniki: restrukturyzacja gospodarki, poprawa efektywności energetycznej i przestawienie się na inne paliwa oraz zarządzanie jakością powietrza.

W 2004 r. określono następujące strefy jakości powietrza⁵⁰ (ze względu na ochronę zdrowia oraz ze względu na ochronę roślin⁵¹) - z podziałem na trzy klasy⁵². Ze względu na ochro-

⁴⁵ Dane za rok 2005 na podstawie informacji uzyskanych z Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa Oddziały: Ostrołęka, Maków Maz., Przasnysz, Pułtusk.

⁴⁶ Dane za rok 2003 r. na podstawie Raportu WIOŚ Warszawa „*Stan środowiska w województwie mazowieckim w 2003 r.*”.

⁴⁷ Dane na podstawie Raportów WIOŚ O/Ostrołęka.

⁴⁸ Źródło: Opracowanie MBPPIRR na podstawie BDR GUS.

⁴⁹ Źródło: Opracowanie MBPPIRR na podstawie „*Bilansu Zasobów Kopalnych i Wód Podziemnych w Polsce wg stanu na 31 XII 2003 r.*” Państwowy Instytut Geologiczny, Warszawa 2004 r.

⁵⁰ W ramach „*Rocznej oceny jakości powietrza w województwie mazowieckim*” Raport za rok 2004, WIOŚ Warszawa.

nę roślin jakoć powietrza w gminach całego OOP uznano za bardzo dobrą (klasa A), ponieważ nie odnotowano przekroczeń dopuszczalnego poziomu zanieczyszczeń w powietrzu. Z kolei w strefie ze względu na ochronę zdrowia (Mapa 15) do najlepszej klasy (A) zakwalifikowano wszystkie gminy powiatów: ostrołęckiego, przasnyskiego i wyszkowskiego, nieznaczne przekroczenia dopuszczalnego poziomu zanieczyszczeń (kwalifikujące do klasy B) odnotowano w gminach powiatu makowskiego, zaś najgorzej uplasowała się Ostrołęka (klasa C) – znaczne przekroczenia dopuszczalnego poziomu substancji w powietrzu, zwłaszcza zanieczyszczeń pyłowych w postaci pyłu zawieszonego (PM10) - dla tej strefy konieczne jest przyjęcie szczegółowego programu ochrony powietrza⁵³.

Emisja zanieczyszczeń pyłowo-gazowych z zakładów szczególnie uciążliwych w latach 1999–2004 była stabilna i wynosiła około 2901,7 tys. ton/rok, z czego około 2900 tys. ton stanowią zanieczyszczenia gazowe⁵⁴, a 1,7 tys. ton – pyłowe⁵⁵. Stanowiły one 11% zanieczyszczeń gazowych i 13,6% emisji zanieczyszczeń pyłowych w województwie mazowieckim⁵⁶. Należy przy tym nadmienić, że wpływ na ogólny poziom zanieczyszczeń ma Ostrołęka (z udziałem ponad 90%), gdzie głównym emitorem jest Zespół Elektrowni Ostrołęka. Pod względem maksymalnych średniorocznych stężeń zanieczyszczeń pyłowych wśród miast Mazowsza, Ostrołęka zajmuje drugie miejsce za stolicą, zaś pod względem, maksymalnych średniorocznych stężeń zanieczyszczeń gazowych, zajmuje ostatnią lokatę⁵⁷.

Odrębnym źródłem zanieczyszczeń powietrza są **odorany**⁵⁸. Problem ten dotyczy zwłaszcza miasta Ostrołęki, gdzie najbardziej dokuczliwymi w tym względzie są: zakład (celulozowo-papierniczy) Stora Enso S.A. wraz z biologiczną oczyszczalnią ścieków oraz miejska oczyszczalnia ścieków. Główne składniki emitowanych gazów złośliwych to: siarkowodor i merkaptany. Zdecydowany wpływ na rozprzestrzenianie się tych związków, a tym samym występowanie uciążliwości, mają warunki atmosferyczne i lokalizacja obiektów w mieście. Zbieżność tych zjawisk powoduje potęgowanie się tego tak dokuczliwego dla mieszkańców miasta stanu. Pomimo odnotowanej w ostatnich latach znacznej poprawy uciążliwości zapachowej w Ostrołęce, problem ten nie jest jeszcze do końca rozwiązany, co obniża konkurencyjność tego ośrodka w różnych aspektach (lokalizacja nowych firm, pozyskiwanie kadr itp.).

Podstawową sieć rzeczną stanowi Narew ze swoimi dopływami oraz w niewielkim fragmencie Bug, wyznaczający granicę gminy Brańszczyk. Do ważniejszych rzek obszaru poza wymienionymi wyżej należą: Szkwa, Rozoga, Omulew, Róż, Orzyc, Orz, Płodownica. Rzeki znajdujące się na badanym obszarze mają charakter nizinny. Na zagrożenie powodziowe powodowane nagłym przyborem wód narażone są tereny położone w dolinach rzek przede wszystkim Narwi i Bugu. W strukturze powierzchni zlewni przeważają tereny rolnicze.

⁵¹ W zakresie ochrony roślin nie kwalifikuje się obszarów aglomeracji (tj. miast powyżej 250 tys. mieszkańców) i powiatów grodzkich.

⁵² Klasy: *A* – w której poziom substancji w powietrzu nie przekracza dopuszczalnego poziomu; *B* – w której poziom substancji w powietrzu chociaż jednej substancji mieści się pomiędzy poziomem dopuszczalnym, powiększonym o margines tolerancji; *C* - w której poziom substancji w powietrzu chociaż jednej substancji przekracza poziom dopuszczalny powiększony o margines tolerancji.

⁵³ Jest to akt prawa miejscowego, publikowany w wojewódzkim dzienniku urzędowym.

⁵⁴ Emisja zanieczyszczeń gazowych, w tym: niezorganizowane, SO₂, NO_x, CO, CO₂, metan, podtlenek azotu.

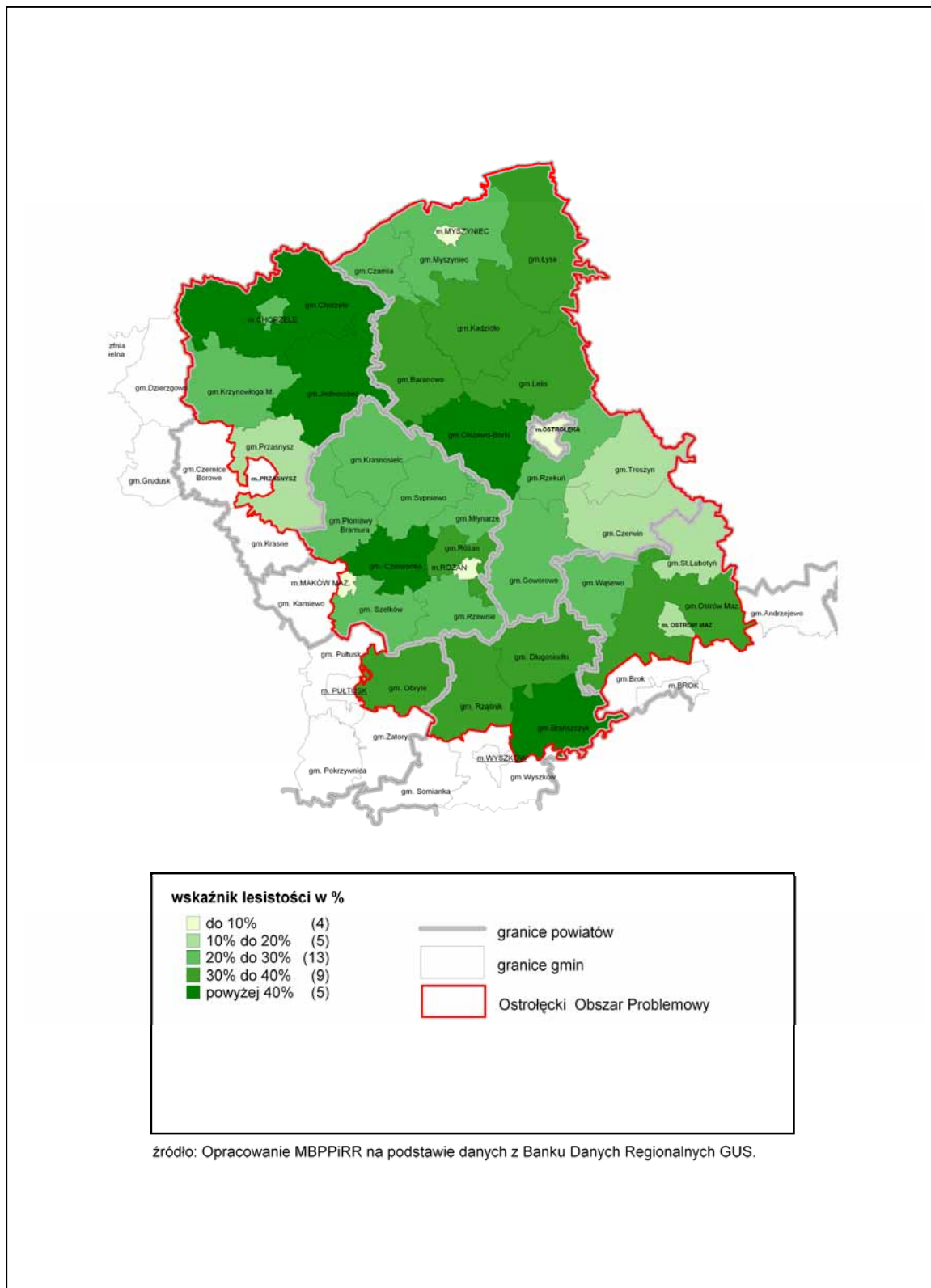
⁵⁵ Emisja zanieczyszczeń pyłowych, w tym: niezorganizowane, ze spalania paliw, cementowo-wapiennicze i materiały ogniotrwałe, krzemowe, nawozów sztucznych, środków powierzchniowo czynnych, węglowo-grafitowe, sadza.

⁵⁶ Źródło: Opracowanie MBPPiRR na podstawie Banku Danych Regionalnych GUS.

⁵⁷ Na podstawie „Rocznej Oceny Jakości Powietrza w woj. Mazowieckim” Raport za rok 2004, WIOŚ w Warszawie.

⁵⁸ Odorany są specyficznym rodzajem zanieczyszczeń gazowych powietrza. Są to substancje, których obecność sprawia, że powietrze przybiera uciążliwą i nieprzyjemną woń. Siła zapachu nie zależy w prosty sposób od stężenia odoranów w powietrzu.

Mapa 14. Wskaźnik lesistości OOP w 2003 r.

Uzupełnieniem sieci rzecznej jest 7 zbiorników retencyjnych⁵⁹. Ze względu na małe rozmiary i pojemność użyteczną zbiorniki te mają jedynie znaczenie lokalne w wodno-gospodarczym systemie zasilania i rozrządu wód, pełniąc raczej funkcje rekreacyjne. Znikoma zabudowa zbiornikowa rzek na terenie obszaru wynika z niekorzystnych warunków naturalnych, na które składa się małe zróżnicowanie w rzeźbie terenu oraz szerokie i płaskie doliny rzeczne. Wskazane elementy znacznie ograniczają wybór miejsc do budowy zbiorników.

Do obszarów **zagrożonych deficytem wód powierzchniowych** zalicza się głównie gminy położone w zlewni górnej i środkowej rzeki Orz, zlewni środkowej i dolnej rzeki Szkwy, Rozogi i Omulwi. Obszary te są zagrożone występowaniem susz hydrologicznych⁶⁰. Ten rodzaj suszy odczuwany jest zwłaszcza w rolnictwie, oraz dla innych użytkowników zależnych od poziomu wody w rzekach, zbiornikach retencyjnych i warstwach wodonośnych.

Obok deficytu ilościowego wód powierzchniowych występuje również deficyt jakościowy (zanieczyszczenie wód). Ocenę czystości rzek występujących w obszarze wykonano w 2004 roku według nowych przepisów⁶¹ wprowadzających pięć klas czystości wód. Jest to znacząca zmiana metody oceny stanu czystości wód w stosunku do lat poprzednich, kiedy rzeki oceniano w trzech klasach czystości, w związku z tym nie ma możliwości porównań dynamicznych.

Stan czystości wód w 2004 r. przedstawiał się następująco: nie stwierdzono wód w klasie czystości I, II i III; klasę IV o niezadowalającej jakości stwierdzono w punktach pomiarowych na rzekach: Narwi, Omulwi, Orzycu, Rózu oraz Rozodze (wody w IV klasie stwierdzono w 70% punktów pomiarowych na rzekach województwa); klasę V o złej jakości stwierdzono w punkcie pomiarowym Zalesie na rzece Róż oraz w punktach pomiarowych w Baranowie i Zimnej Wodzie na rzece Płodownicy (wody w V klasie stwierdzono w 15% punktów pomiarowych na rzekach województwa)⁶². Na powyższą ocenę miały wpływ, zanieczyszczenia bakteriologiczne (wskaźnik miano coli), oraz duży stopień ich eutrofizacji, spowodowany obecnością związków fosforu i azotu. Pomimo odnotowanej w ostatnich latach niewielkiej poprawy jakości wód, w wyniku budowy i rozbudowy systemów kanalizacji i oczyszczalni ścieków, stan czystości wód jest niedostateczny.

Wody podziemne nie mają jednolitego charakteru. Ich występowanie uzależnione jest od budowy geomorfologicznej skał. Najczęściej ujmowanym poziomem wód podziemnych w badanym obszarze jest czwartorzęd. Rozmieszczenie rezerw wód podziemnych jest nierównomierne. Największe rezerwy istnieją w obszarze doliny Narwi, a najmniejsze na obszarze wysoczyzn morenowych. Obszary deficytowe i o najgorszych warunkach infiltracji zajmują około 50% powierzchni, głównie w centralnej i zachodniej części obszaru⁶³. Wody podziemne są oceniane jako wody o dobrej jakości, nie wymagają skomplikowanego uzdatniania.

Na uwagę zasługuje fakt występowania w północno-wschodniej części OOP Głównego Zbiornika Wód Podziemnych (GZWP nr 216)⁶⁴ Sandr Kurpie, który stanowi znaczny rezerwuar wody (132 tys. m³/d⁶⁵). Zasoby eksploatacyjne stanowią 52% ustalonych zasobów, zaś

⁵⁹ Na podstawie informacji uzyskanych dla roku 2005 z Wojewódzkiego Zarządu Melioracji i Urządzeń Wodnych Oddział w Ostrołęce.

⁶⁰ Źródło: *Plan gospodarowania wodą w zlewni rzeki Narew, Etap II* – www.mos.gov.pl.

⁶¹ Nowe regulacje prawne dotyczące oceny czystości wód wprowadzone zostały Rozporządzeniem Ministra Środowiska z dnia 11 lutego 2004 r. (Dz. U. Nr 32, poz. 284).

⁶² Źródło: www.wios.warszawa.pl/rzeki_2004.

⁶³ Źródło: *Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Mazowieckiego 1997 r.*

⁶⁴ Zbiornik ten związany z osadami sandru znajduje się w obrębie Równiny Mazurskiej (część północna) i Równiny Kurpiowskiej (część środkowa i południowa). Położony jest w obrębie trzech województw: mazowieckiego, podlaskiego i warmińsko-mazurskiego.

⁶⁵ Źródło: *Plan gospodarowania wodą w zlewni rzeki Narew, Etap II* – www.mos.gov.pl.

eksploatacja jest znikoma i sięga zaledwie 5%⁶⁶. Należy nadmienić, że GZWP nr 216 charakteryzuje się dużą miąższością warstwy wodonośnej, brakiem lub niewielkim nadkładem izolującym, dlatego też podstawowym zadaniem jest ochrona wód tego zbiornika.

Na stan czystości wód powierzchniowych i podziemnych mają głównie wpływ następujące czynniki: nieuporządkowana gospodarka wodno-ściekowa oraz spływy powierzchniowe zanieczyszczeń (zanieczyszczenia rozproszone i obszarowe).

W ostatnich latach rosnąca ilość przyłączy wodociągowych poprawia zdecydowanie warunki sanitarne gospodarstw, lecz wpływa na niekorzystne zjawisko zwiększenia ilości wytwarzanych ścieków wymagających oczyszczania. Większość gmin wiejskich obszaru nie posiada sieci kanalizacyjnej lub swoim zasięgiem obejmuje niewielki odsetek ludności. Ścieki z gospodarstw wiejskich gromadzone są zatem w zbiornikach bezodpływowych, tzw. szambach, które są często nieszczelne. Brak danych dotyczących stanu technicznego przydomowych „szamb” w OOP nie pozwala oszacować wpływu tego źródła zanieczyszczeń na środowisko. Istotnym problemem jest również brak na terenie odpowiedniej ilości punktów zlewnych, umożliwiających w sposób zorganizowany i kontrolowany wywóz taborem asenizacyjnym zawartości rzeczonych zbiorników i ich oczyszczenie.

Ilość **ścieków komunalnych** wymagających oczyszczenia odprowadzanych do systemu kanalizacji zbiorczej poprawiła się o 9 punktów procentowych z 87% w 1999 r. do 96% w 2004 r. ogólnej ilości ścieków oczyszczonych⁶⁷. Odsetek ludności obsługiwanej przez oczyszczalnie ścieków w obszarze jest niewystarczający i w 2003 r. wynosił 37% (w województwie 47%, w Polsce 58%), w latach 1999-2003 nastąpił wzrost zaledwie o 4 pkt %⁶⁸.

Oprócz ścieków komunalnych, źródłem zanieczyszczeń wód jest odprowadzanie **ścieków przemysłowych** o różnym stopniu oczyszczenia. W 2004 r.⁶⁹ z terenu obszaru odprowadzono łącznie około 425 tys. dam^3 ścieków przemysłowych (co stanowi aż 19% tych ścieków w województwie), z czego 99,5 % stanowiły wody pochłonicze (umownie czyste) z Zespołu Elektrowni Ostrołęka S.A. Ilość odprowadzanych ścieków przemysłowych w obszarze począwszy od lat 90-tych stale zmniejsza się, co jest wynikiem m.in. wprowadzania zamkniętych obiegów wody, zastosowania technologii wodo-oszczędnych, zmniejszenia produkcji oraz likwidacji wielu zakładów.

Obok nieuporządkowanej gospodarki ściekowej źródłem zanieczyszczeń wód są głównie **zanieczyszczenia obszarowe pochodzenia rolniczego** obciążone związkami biogennymi (azot, fosfor). Główne przyczyny tego zjawiska to m.in.: brak płyt gnojowych do składowania obornika oraz niewłaściwe zabiegi agrotechniczne. W obszarze w gospodarstwach rolnych, specjalizujących się w hodowli i produkcji zwierzęcej powstaje rocznie około 1,4 mln ton⁷⁰ suchej masy odchodów, która źle zagospodarowana stanowi poważne zagrożenie dla środowiska naturalnego obszaru. Konieczność uregulowania we wszystkich gospodarstwach gospodarki odchodami zwierzęcymi wynika z zapisów wprowadzonej do prawa polskiego Dyrektywy azotanowej⁷¹. W latach 2000–2004 w ramach *Programu Ograniczenia Zanieczyszczeń Środowiska Składnikami Nawozowymi z Produkcji Zwierzęcej* zrealizowano blisko 1000⁷² gnojowni, jednak potrzeby inwestycyjne w tym względzie na terenie obszaru są

⁶⁶ Źródło: *Program Ochrony Środowiska Powiatu Ostrołęckiego* 2004r.

⁶⁷ Źródło: Opracowanie MBPPiRR na podstawie BDR GUS.

⁶⁸ Źródło: Opracowanie MBPPiRR na podstawie BDR GUS.

⁶⁹ Źródło: Opracowanie MBPPiRR na podstawie BDR GUS.

⁷⁰ Źródło: Opracowanie MBPPiRR na podstawie wskaźników nawozowych przyjętych w *Programie Ograniczenia Zanieczyszczeń Środowiska Odpadami Pochodzenia Zwierzęcego w woj. Mazowieckim* – obsada na podstawie BDR GUS za rok 2002.

⁷¹ Dyrektywa Rady 91/676/EWG z dnia 12 grudnia 1991 r. Ochrona zasobów wodnych przed zanieczyszczeniami pochodzenia rolniczego tzn. nawozów sztucznych i naturalnych z hodowli.

⁷² Źródło: Wojewódzki Zarząd Melioracji i Urządzeń Wodnych w Warszawie Oddział Ostrołęka.

znacznie większe – do 24 października 2008 r.⁷³ każde gospodarstwo rolne prowadzące produkcję zwierzęcą będzie musiało być wyposażone w urządzenia do przechowywania odchodów zwierzęcych.

W 2004 roku⁷⁴ wytworzono w OOP 404,9 tys. ton **odpadów przemysłowych**, z czego około 70 % pochodziła z terenu miasta Ostrołęki. W okresie 1999–2004 sytuacja w tym zakresie była stabilna i wynosiła około 400 tys. ton rocznie. Odpady przemysłowe z OOP stanowiły 7 % odpadów przemysłowych wytworzonych w województwie mazowieckim. Należy nadmienić, że spośród miast (Radom, Płock, Ciechanów, Siedlce) Ostrołęka zajmuje pierwsze miejsce pod względem wytwarzania odpadów przemysłowych. W 2004 roku z ogólnej ich ilości 62 % poddano odzyskowi (w województwie mazowieckim 50 %), a 37 % unieszkodliwiono poprzez składowanie. Dominującą grupę odpadów z sektora przemysłowego stanowią odpady: paleniskowe, z przetwórstwa mleczarskiego i cukrowniczego oraz drzewnego. Najczęściej stosowaną metodą odzysku tych odpadów była metoda rozprowadzania na powierzchni ziemi w celu nawożenia lub ulepszenia gleby.

Na obszarze występują duże zaniedbania w zakresie gospodarki odpadami komunalnymi, zwłaszcza słabo zorganizowany system segregacji odpadów. Z danych za 2003 rok dla powiatów wchodzących w skład obszaru ostrołęckiego wynika, że zebrano tam blisko 60 tys. ton **odpadów komunalnych** (4 % ogólnej ilości zebranych odpadów w województwie), w tym 33,7 tys. ton z gospodarstw domowych. Proporcjonalnie najwięcej zebrano ich w Ostrołęce (26 % ogólnej masy odpadów). Odpady komunalne były w 98 % unieszkodliwiane poprzez składowanie, a tylko 2 % wyselekcjonowano i poddano odzyskowi (niestety podobne proporcje występują w województwie i w kraju)⁷⁵.

W 2004 r. w OOP funkcjonowały 24 składowiska odpadów⁷⁶ innych niż niebezpieczne i obojętne, z tego 23, o łącznej powierzchni około 33 ha, przeznaczone do składowania odpadów komunalnych. Ponad połowa składowisk to obiekty małe o powierzchni poniżej 1 ha, wybudowane na ogół na potrzeby gmin. Na tych składowiskach zdeponowanych było do 2004 r. około 1,2 mln ton odpadów, z tego 60 % na składowisku w Goworkach k. Ostrołęki, które zajmuje 4 miejsce w województwie pod względem największej ilości nagromadzonych odpadów. Tylko składowiska w Różanie i Czerwonce posiadają instalacje do odbioru odcieków, natomiast żadne ze składowisk nie posiada instalacji do ujmowania gazu wysypiskowego. Na żadnym ze składowisk nie prowadzony jest monitoring wód powierzchniowych i gazu wysypiskowego. Składowiska przeznaczone do składowania odpadów komunalnych w obszarze nie spełniają odpowiednich standardów zarówno krajowych i europejskich, kwalifikując się do zamknięcia. *Plan Gospodarki Odpadami Województwa Mazowieckiego* przewiduje modernizację i rozbudowę składowisk w Goworkach oraz Lubiejewie Starym do pełnienia funkcji o znaczeniu regionalnym dla gmin obszaru. Do przyjmowania odpadów przemysłowych dostosowane jest składowisko zlokalizowane w Łęgu Przedmiejskim gm. Lelis. Są to odpady paleniskowe odprowadzane z Zespołu Elektrowni Ostrołęka S.A. W latach 1982–2004 na składowisku tym, nagromadzono ponad 7,7 mln ton odpadów paleniskowych przy wyraźnej tendencji spadkowej. W OOP znajduje się również jedno składowisko odpadów promieniotwórczych o znaczeniu krajowym. Do Krajowej Składnicy Odpadów Promieniotwórczych (KSOP) w Różanie przywożone są z terenu całego kraju, nisko- i średnio-aktywne odpady promieniotwórcze. Odpady promieniotwórcze nie są odpadami w rozumieniu ustawy o odpadach (podlegają regulacjom wynikającym z ustawy – Prawo atomowe). Z badań radiologicznych przeprowadzonych w 2003 roku przez Instytut Energii Atomowej wynika, że nie

⁷³ Taki wymóg wprowadziła ustawa o nawozach i nawożeniu z lipca 2000 r. (Dz. U. Nr 89, poz. 991).

⁷⁴ Źródło: Opracowanie MBPPiRR na podstawie Banku Danych Regionalnych GUS, www.stat.gov.pl.

⁷⁵ Źródło: Opracowanie MBPPiRR na podstawie Banku Danych Regionalnych GUS, www.stat.gov.pl.

⁷⁶ Według danych z Wojewódzkiego Inspektoratu Ochrony Środowiska w Warszawie (baza Karta Składowiska).

zarejestrowano wpływu KSOP w Różanie na środowisko, a roczna dawka promieniowania pracowników była w normie i nie przekroczyła dawki granicznej.

1.10 Zewnętrzne uwarunkowania rozwoju

Plan zagospodarowania przestrzennego województwa mazowieckiego wyznacza obszar ostrołęcki jako jeden z pięciu obszarów peryferyjnych, o niskiej zdolności wykorzystania endogenicznych czynników rozwoju. W celu zwiększenia spójności województwa na obszarze ostrołęckim *Plan* przewiduje wspieranie następujących działań:

- „rozwój Ostrołęki jako regionalnego ośrodka równoważenia rozwoju, zwłaszcza w zakresie państwowego szkolnictwa wyższego, lecznictwa specjalistycznego oraz instytucji otoczenia biznesu;
- włączenie Ostrołęki w układ „Wielkiej Obwodnicy Mazowsza”;
- wspomaganie rozwoju ośrodków gminnych: Myszynca, Chorzel, Różana, Baranowa i Krasnosielca w zakresie funkcji obsługi ludności i rolnictwa;
- realizacja inwestycji infrastrukturalnych, zwłaszcza na rzecz usprawnienia powiązań Ostrołęki z Warszawą – budowa odcinka drogi relacji Ostrołęka-Wyszaków z wykorzystaniem części istniejących odcinków dróg oraz modernizacja linii kolejowej Ostrołęka-Tłuszcz;
- podnoszenie poziomu produkcji rolnej poprzez dalszy rozwój jej specjalizacji (mleczarstwo);
- rozwój turystyki z wykorzystaniem walorów przyrodniczych zwłaszcza Puszczy Kurpiowskiej i dolin rzek Narwi, Omulwi i Płodownicy oraz Orzyca, a także kulturowych (tradycyjne imprezy folklorystyczne w miejscowościach Myszyniec, Łyse, Kadzidło);
- zachowanie ochrony obszarów cennych przyrodniczo oraz wartości środowiska kulturowego;
- wdrażanie programów rolno-środowiskowych w wybranych gminach”.

Wyznaczony na północno-wschodnich krańcach województwa obszar, zajmuje 5211 km² północną część podregionu ostrołęcko-siedleckiego (według NTS-3) charakteryzującą się najniższymi wskaźnikami rozwoju społeczno-gospodarczego, pod tym względem stanowiąc strukturalny element tzw. ściany wschodniej, z drugiej strony jest częścią województwa mazowieckiego, charakteryzującego się przeciętnie najwyższym poziomem rozwoju w kraju i korzystnymi perspektywami w tym aspekcie. Dzieje się tak jednak w wyniku szczególnej siły metropolii warszawskiej. Odległy od głównych, europejskiego znaczenia korytarzy transportowych (stosunkowo najbliżej jest do korytarza I, z drogą E67, tzw. Via Baltica) OOP zagrożony jest peryferyzacją. Jednocześnie podlega on oddziaływaniom procesów globalizacyjnych, preferujących obszary metropolitalne, zdolne do konkurowania w wymiarze europejskim, a nawet światowym. Z tego względu są one miejscem szczególnej koncentracji zarówno funkcji o specyficznym znaczeniu dla procesów rozwojowych (ośrodki naukowe, generowanie innowacji, nowoczesnych technologii, wyspecjalizowane usługi prawne, finansowe itp.), jak i powiązanych z nimi kadr o najwyższych kwalifikacjach, dochodach i wymaganiach kulturowo-cywilizacyjnych. Przez swoją atrakcyjność, stają się również swoistym magnesem przyciągającym zarówno kapitał jak i najwartościowszych pracowników. Czynniki te powodują szczególnego rodzaju wyalienowanie metropolii z otaczającej je przestrzeni i nasilenie procesu polaryzacji struktur osadniczych, a nawet regionów. Siły tych procesów doświadczają i doświadczą zapewne będą liczne obszary pozametropolitalne w Polsce, w szczególności o przewadze terenów wiejskich, w tym także obszar ostrołęcki. Przeciwwstawienie się tym procesom jest wyzwaniem zarówno społeczności lokalnych, jak i podmiotów polityki przestrzennej i regionalnej na poziomie wojewódzkim (podejmowana właśnie próba sformułowania programu działań dla OOP jest przykładem takiej polityki), jak i centralnym. Według przyjętego w *Koncepcji polityki przestrzennego zagospodarowania kraju strategii równowa-*

zenia rozwoju Ostrołęcki Obszar Problemowy znalazł się w rozległej strefie aktywizacji i przełamania recesji, a w tym Ostrołęka wskazana na ośrodek równoważenia rozwoju (Mapa 16).

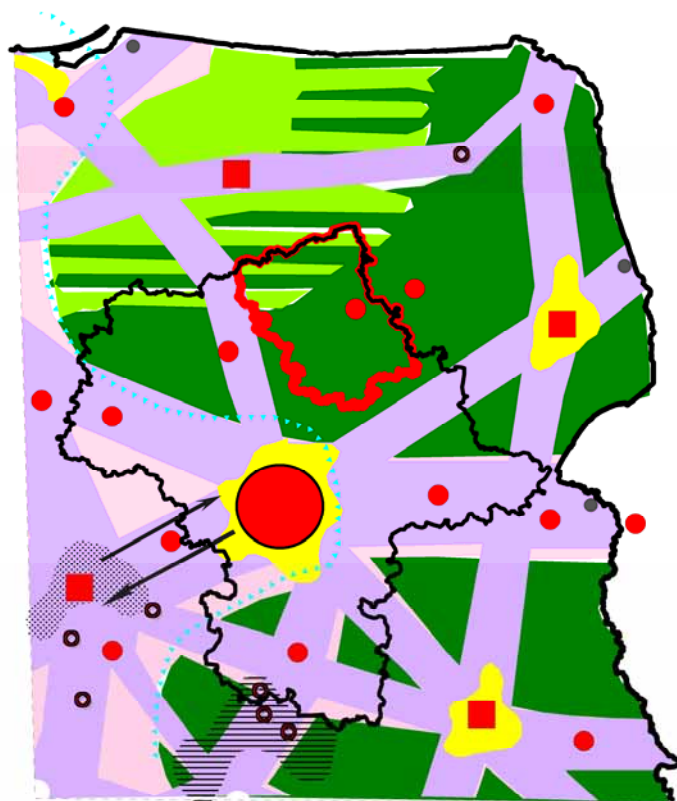
Obszar ostrołęcki obejmuje tereny odległe od dużych miast np. miasto Ostrołęka około 120 km od takich ośrodków jak Warszawa, Białystok i Olsztyn. Renta położenia oraz rozproszone osadnictwo nie stwarza sprzyjających warunków do lokalizacji nowych i rozwoju istniejących firm, a dodatkowo utrudnia mieszkańcom tego obszaru korzystanie z usług wyższego rzędu np. szkolnictwa wyższego czy leczenia specjalistycznego. Sytuację przesądzającą o sprawności zewnętrznych powiązań transportowych pogarsza również (wysoce niezadowalający) stan techniczny dróg, a także jedynej funkcjonującej tu linii kolejowej. Takie położenie a także inne zewnętrzne powiązania (z Mazowszem i dwoma sąsiednimi województwami) stwarzają warunki do rozwiązywania wspólnych problemów, które w wielu przypadkach przekraczają granice OOP.

Obszar jest zaliczany do przyrodniczo niezdegradowanych z szansą na ekorozwój. Obszary węzłowe Puszczy Kurpiowskiej, Puszczy Piskiej oraz korytarz ekologiczny Dolnej Narwi o randze międzynarodowej (określone w krajowej sieci ekologicznej ECONET-Polska) zostały uwzględnione w *Koncepcji polityki przestrzennego zagospodarowania kraju*. Ponadto wchodzi w skład Zielonych Płuc Polski, czyli inicjatywy mającej na celu zachowanie walorów przyrodniczych północno-wschodniej części kraju, co zarazem stwarza swoiste perspektywy dla rozwoju tego obszaru.

Zewnętrzne uwarunkowania rozwoju tego obszaru wskazują, że:

- procesy polaryzacyjne skutkują pogłębianiem się różnic w poziomie rozwoju, powodując odpływ ludności, co osłabia konkurencyjność obszaru i stwarza wizję marginalizacji OOP,
- zajęcie pozycji konkurencyjnej w układzie województwa wymaga szeregu działań, zapewniających zwłaszcza poprawę dostępności do Warszawy;
- na pozycję obszaru oraz dalsze jego możliwości rozwojowe będzie miała wpływ polityka państwa, a także Samorządu Województwa Mazowieckiego, jak również efektywność współpracy z Warszawą.

Mapa 16. Koncepcja polityki przestrzennego zagospodarowania kraju. Model równoważenia rozwoju

A. Potencjalne bieguny polaryzacji - węzły efektywności, konkurencji, innowacji i przedsiębiorczości:

- metropolie stołeczne
- europejskie ośrodki polaryzacji (europole)
- ośrodki równoważenia rozwoju
- krajowe
- główne regionalne
- ważniejsze transgraniczne
- ważniejsze podregionalne

B. Potencjalne pasma przyspieszonego rozwoju kształtujące się wraz z modernizacją, rozbudową i budową systemu infrastruktury technicznej:

- o znaczeniu europejskim
- krajowym i międzynarodowym

C. Potencjalne strefy wielofunkcyjnego ekologicznie uwarunkowanego rozwoju.

- strefa przyspieszonego rozwoju symulowanego przez procesy integracyjne Polski z Europą (Unią Europejską) i Światem
- strefa przełamania recesji
- strefa aktywizacji
- strefy przyspieszonych przekształceń strukturalnych
- równoważenia metropolizacji
- przełamania kryzysu ukształtowanej dotychczas bazy ekonomicznej
- aktywnej restrukturyzacji
- zagospodarowania zasobów polskiego obszaru morskiego
- strefa narastającej koncentracji (polaryzacji) potencjału cywilizacyjno - ekonomicznego konkurencyjnego w skali gospodarki europejskiej i światowej w XXI wieku.

Źródło: Rządowe Centrum Studiów Strategicznych, Departament Polityki Regionalnej i Przestrzennej, kwiecień 1999.

Obwieszczenie Prezesa Rady Ministrów z dnia 28 lipca 2001 r. w sprawie ogłoszenia "Koncepcji polityki przestrzennego zagospodarowania kraju". MP Nr 26 poz 432 z dnia 16 sierpnia 2001 r.

2 Analiza SWOT

Mocne	Słabe
Gospodarka	
<ol style="list-style-type: none"> 1. Stosunkowo korzystna struktura obszarowa gospodarstw rolnych, przy korzystnych tendencjach w tym zakresie. 2. Wysoka – w relacji do województwa i kraju – produktywność sektora rolniczego. 3. Wykształcona specjalizacja w niektórych kierunkach produkcji rolniczej, w szczególności w mleczarstwie uzyskująca korzystne rezultaty ze stosunkowo niskiej jakości rolniczej przestrzeni produkcyjnej, stanowiąca podstawę surowcową dla przetwórstwa. 4. Nieźle rozwinięty przemysł energetyczny, papierniczy, meblarski i rolno-spożywczy, zwłaszcza przetwórstwo mleka i mięsa. 5. Cenne walory przyrodnicze i kulturowe, (bogactwo imprez folklorystycznych) sprzyjające rozwojowi różnych form turystyki i rekreacji. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Niska zdolność generowania dochodów (mały PKB/mieszkańca), mało zdywersyfikowana struktura gospodarcza, zdominowana przez rolnictwo generujące niskie dochody w porównaniu do innych sektorów gospodarki. 2. Niska atrakcyjność inwestycyjna obszaru, zwłaszcza dla działalności zaawansowanej technologicznie oraz usługowej, wynikająca ze słabości czynników wpływających na decyzje lokalizacyjne. 3. Niska generalnie jakość rolniczej przestrzeni produkcyjnej, głównie za sprawą słabych gleb. 4. Małe nasycenie instytucjami otoczenia biznesu. 5. Słabo rozwinięta infrastruktura obsługi turystyki i rekreacji z równoległe niewystarczającą promocją walorów turystycznych obszaru. 6. Niedostateczny poziom dyfuzji procesów rozwojowych z metropolii warszawskiej. 7. Słaby poziom wykształcenia osób kierujących gospodarstwami rolnymi. 8. Mało zdywersyfikowana struktura dochodów gospodarstw domowych na wsi (silna dominacja dochodów z działalności rolniczej). 9. Brak zidentyfikowanego (zarejestrowanego) produktu regionalnego jednoznacznie kojarzącego się z obszarem. 10. Niski w porównaniu z województwem i krajem poziom nakładów inwestycyjnych w przedsiębiorstwach OOP. 11. Brak integracji poziomej w środowisku wiejskim (producenci rolni nie tworzą grup producenckich). 12. Mała chłonność rynku lokalnego i duże odległości do dużych rynków zbytu.

Mocne	Słabe
Spoleczeństwo	
<ol style="list-style-type: none"> 1. Młodszy, dynamiczniejszy niż przeciętnie w województwie oraz kraju potencjał demograficzny (wyższy przyrost naturalny i lepsza struktura wiekowa). 2. Dobrze rozwinięte szkolnictwo na poziomie średnim. 3. Kulturowanie lokalnych tradycji (obrzędów religijnych i ludowych), wynikające z silnego poczucia tożsamości Kurpiów. 4. Funkcjonowanie w OOP płatnego szkolnictwa wyższego. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Niski stopień urbanizacji obszaru ograniczający możliwości koncentracji działalności pozarolniczej oraz dostęp do usług społeczeństwu obszaru. 2. Niski poziom wykształcenia mieszkańców, w szczególności terenów wiejskich. 3. Niezadowolający poziom zaspokojenia potrzeb życiowych zdeterminowany niskimi dochodami. 4. Słaby dostęp do specjalistycznej opieki zdrowotnej oraz mała różnorodność i niski standard placówek kultury. 5. Niekorzystna struktura pracujących wyrażająca się przerostem zatrudnienia w rolnictwie i szczupłym, pozarolniczym rynkiem pracy (przeludnienie agrarne wsi). 6. Wysokie bezrobocie rejestrowane oraz ukryte. 7. Niekorzystna, przejawiająca się przewagą mężczyzn struktura płci w ważnej dla prokreacji grupie wiekowej 18–35 lat (na 100 mężczyzn przypada 90,5 kobiet).

Mocne	Słabe
Infrastruktura i środowisko	
<ol style="list-style-type: none"> 1. Dostępność do energetycznych systemów przesyłowych (linie 220kV, stacje 220/110kV) i źródła energii (ZE Ostrołęka). 2. Funkcjonowanie magistralnych systemów przesyłowych gazu. 3. Relatywna w zestawieniu z innymi rejonami kraju bliskość międzynarodowego lotniska „Okęcie”. 4. Zelektryfikowana linia kolejowa do Warszawy. 5. Występowanie wysokich walorów przyrodniczych w krajowym i europejskim systemie ekologicznym (zwłaszcza dolin rzek Narwi i Bugu). 6. Wysoka lesistość obszaru – zwarte kompleksy leśne Puszczy Białej i Zielonej. 7. Bogata fauna i flora, z rzadkimi w Polsce gatunkami zwierząt i roślin. 8. Dobry stan środowiska, w tym wysokie parametry jakości powietrza (z wyłączeniem miasta Ostrołęki). 9. Duże zasoby kruszywa naturalnego, zwłaszcza złoża Rostki-Borowce. 10. Duże zasoby wody pitnej w GZWP Sandr Kurpie. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Niski poziom infrastruktury drogowej i kolejowej (mała gęstość i niska jakość). 2. Niewielki udział kolei w obsłudze ruchu pasażerskiego oraz towarowego – nie funkcjonujące linie: Ostrołęka-Łapy, Ostrołęka-Szczytno. 3. Peryferyjność komunikacyjna obszaru – przejawiająca się niskimi standardami połączeń (w tym czasem podróży) ze stolicą oraz ośrodkami regionalnymi w województwie i kraju. 4. Niski poziom infrastruktury teleinformatycznej, zwłaszcza na terenach wiejskich. 5. Niski stopień zgazyfikowania obszaru, zwłaszcza na terenach wiejskich. 6. Nieuporządkowana gospodarka wodno-ściekowa, duże rozpiętości pomiędzy nasyceniem w sieci wodociągowe i kanalizacyjne. 7. Niska jakość urządzeń elektroenergetycznych, zwłaszcza średniego i niskiego napięcia oraz występowanie terenów z niedoborem energii. 8. Zanieczyszczenie wód powierzchniowych. 9. Deficyt wód powierzchniowych (występowanie suszy hydrologicznej) oraz mała zdolność retencyjna wód na obszarze. 10. Duże zaniedbania w gospodarce odpadami komunalnymi (niski stopień odzysku odpadów komunalnych, składowiska nie posiadające odpowiednich zabezpieczeń, liczne nielegalne wysypiska). 11. Nieuporządkowana gospodarka odpadami zwierzęcymi (niedostatek płyt gnojowych i zbiorników na gnojowicę). 12. Uciążliwość zapachowa ośrodka subregionalnego (miasta Ostrołęki).

Szanse	Zagrożenia
Gospodarka	
<ol style="list-style-type: none"> 1. Relatywna bliskość metropolii warszawskiej umożliwiającą różne formy współpracy (kooperacja gospodarcza, wykorzystanie nisz rynkowych, usługi świadczone firmom ulokowanym w metropolii itp.). 2. Możliwość lokalizacji przemysłu energochłonnego ze względu na bliskość elektrowni w Ostrołęce. 3. Wykorzystanie rolniczej przestrzeni produkcyjnej o stosunkowo niskim stopniu antropopresji do rozwoju rolnictwa ekologicznego. 4. Możliwość rozwoju zaplecza rekreacyjnego (agroturystyka, wypoczynek świąteczny, drugie domy itp.) dla aglomeracji warszawskiej w oparciu o walory przyrodnicze i kulturowe obszaru. 5. Dobre warunki rozwoju przetwórstwa surowców rolniczych (zwłaszcza mleka i mięsa), wykorzystującego wykształcone specjalizacje i względną bliskość chłonnego rynku metropolii warszawskiej. 6. Możliwość lokalizacji Elektrowni Jądrowej (infrastruktura sieci przesyłowe). 7. Tradycje w chowie bydła i istniejąca infrastruktura umożliwiająca rozwój alternatywnych do mleczarstwa kierunków produkcji np. żywiec wołowy. 8. Wykorzystanie położenia obszaru na trasie łączącej Warszawę ze strefą pojezierzy do rozwoju sfery usług rynkowych, obsługujących ruch turystyczny. 9. Tendencja wzrostowa rejestrowanych małych podmiotów gospodarczych. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Petryfikacja (zachowanie dotychczasowych) struktury gospodarczej obszaru i utrwalenie niskiej stopy wzrostu PKB. 2. Ograniczone możliwości kofinansowania krajowych i wspólnotowych programów wsparcia w związku ze słabą zdolnością generowania endogenicznych źródeł finansowania (niski PKB per capita). 3. Nieostrzeżenie zjawiska pogłębiającej się polaryzacji wewnątrz wojewódzkiej. 4. Obniżona możliwość partycypacji w funduszach wspólnotowych, w związku z rosnącą pozycją województwa mazowieckiego w rankingach regionów pod względem PKB per capita (głównie za sprawą dużej dynamiki rozwojowej Warszawy), co może wyeliminować ten region (a wraz z nim OOP) z udziału w niektórych funduszach wspólnotowych. 5. Wzrost konkurencyjności sąsiednich obszarów (zwłaszcza objętych programem wsparcia dla województw Polski wschodniej). 6. Słabo zorganizowany rynek produktów ekologicznej żywności. 7. Brak zewnętrznych transferów kapitału inwestycyjnego, w następstwie obserwowanej niskiej atrakcyjności inwestycyjnej obszaru. 8. Ewolucja wspólnotowej polityki rolnej w stronę ograniczenia rozwoju kierunków produkcji, w których specjalizuje się rolnictwo obszaru (produkcji mleka zagrożonej limitami „kwot mlecznych”). 9. Izolacja metropolii warszawskiej od obszarów pozametropolitalnych, utrudniająca dyfuzję czynników rozwojowych. 10. Wysokie koszty przygotowania wniosków o dofinansowanie projektów realizowanych przez gminy. 11. Objęcie ochroną prawną znacznej części obszaru ograniczy produkcję rolniczą, a także prawo do swobodnego dysponowania własnością. 12. Nieustabilizowane kontakty gospodarcze z Rosją.

Szanse	Zagrożenia
Spoleczeństwo	
<ol style="list-style-type: none"> 1. Bliskość najsilniejszego w kraju warszawskiego ośrodka akademickiego stanowiąca ułatwienie w zdobywaniu wykształcenia przez młodzież obszaru, a także w pozyskiwaniu kadr dla rozwoju szkolnictwa wyższego w OOP. 2. Wzrost świadomości społeczeństwa, zwłaszcza młodego pokolenia sprzyjający zmianom cywilizacyjnym i budowaniu społeczeństwa informacyjnego. 3. Wykorzystanie wspólnotowych programów wsparcia ukierunkowanych na rozwój i modernizację infrastruktury społecznej, tworzenie systemów stypendialnych dla młodzieży oraz systemu kształcenia ustawicznego. 4. Stopniowe wykształcanie się w Ostrołęce ośrodka akademickiego w oparciu o istniejące szkoły oraz powołanie państwowej zawodowej szkoły wyższej, przewidzianej w Planie Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Mazowieckiego. 5. Wzrost dostępu do specjalistycznej opieki medycznej w związku z ukończeniem budowy szpitala specjalistycznego w Ostrołęce. 6. Uznanie Ostrołęki w strategicznych dokumentach krajowych i samorządowych jako ośrodka równoważenia rozwoju. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Utrzymywanie się silnych tendencji migracyjnych, w szczególności wśród osób młodszych i kobiet, co może skutkować zaburzeniem procesów prokreacyjnych w OOP. 2. Dalsze zwiększanie się stopnia marginalizacji ludności i utrwalenie się obszarów ubóstwa (spowodowane wzrostem dysproporcji w osiągniętych dochodach między ludnością obszaru a województwa). 3. Odpływ do większych ośrodków ludności dobrze wykształconej w wieku produkcyjnym a zwłaszcza młodzieży. 4. Ograniczona możliwość poprawy wykształcenia ludności wiejskiej przy ubogiej infrastrukturze społecznej i niskich dochodach. 5. Pogłębianie się niekorzystnych tendencji na rynku pracy, zwłaszcza kurczenie się pozarolniczego rynku pracy. 6. Utrzymywanie się niekorzystnej tendencji wzrostu liczby osób z wykształceniem wyższym wśród bezrobotnych. 7. Niebezpieczeństwo wystąpienia patologii w wyniku utrzymywania się tendencji polaryzacyjnych.

Szanse	Zagrożenia
Infrastruktura i środowisko	
<ol style="list-style-type: none"> 1. Nadanie priorytetowego znaczenia inwestycjom z zakresu infrastruktury technicznej o znaczeniu krajowym i ponadlokalnym, zwłaszcza transportowych zawartych w dokumentach (programach) rządowych i samorządowych. 2. Wykorzystanie istniejącej infrastruktury energetycznej i zasobów wodnych do lokalizacji inwestycji o znaczeniu krajowym, w tym: elektrowni jądrowej. 3. Wykorzystanie istniejącej sieci przesyłowej gazu wysokiego ciśnienia do lepszego zaopatrzenia obszaru w gaz, w tym nowych technologii np. gazu skroplonego. 4. Upowszechnienie informatyzacji w związku z ujęciem tej sfery w programach o znaczeniu europejskim i krajowym. 5. Wykorzystanie istniejącej infrastruktury do reaktywacji nieczynnych obecnie połączeń kolejowych dla celów turystycznych i transportowych. 6. Osiągnięcie standardów ekologicznych krajowych i europejskich poprzez prowadzenie współfinansowanych ze środków UE inwestycji proekologicznych. 7. Położenie w obszarze funkcjonalnym „Zielonych Płuc Polski” z możliwością wdrożenia idei ZPP (promocja walorów przyrodniczych, oznakowanie produktów znakiem ZPP). 8. Umieszczenie szeregu zadań z dziedziny ochrony środowiska w dokumentach rządowych i samorządowych np.: w programie Małej retencji wodnej, <i>Krajowym programie oczyszczania ścieków komunalnych</i>, programach rolno-środowiskowych, powiatowych i gminnych programach ochrony środowiska oraz planach gospodarki odpadami. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Problemy z wykupem terenu pod inwestycje związane z rozbudową i budową nowych dróg. 2. Żywiłowa dewastacja i grabież nie funkcjonujących linii kolejowych na skutek zaniechania działań w kierunku reaktywacji tych linii. 3. Pozbawienie możliwości modernizacji drogowej sieci lokalnej wskutek preferowania rozwoju dróg o znaczeniu krajowym (drogi ekspresowe i autostrady). 4. Słaba kondycja finansowa samorządów, utrudniająca absorpcję środków wsparcia na rzecz rozwoju infrastruktury, w tym infrastruktury ochrony środowiska (co utrudnia osiągnięcie norm unijnych związanych z ochroną środowiska). 5. Możliwość wystąpienia jakościowego (czystość) i ilościowego deficytu wód powierzchniowych, w przypadku zaniechania działań na rzecz porządkowania gospodarki ściekowej i retencji wód. 6. Niekontrolowany proces składowania stałych odpadów bytowych (żywiłowe zaśmiecanie lasów, polan, przydrożnych rowów) oraz płynnych (nielegalne wylewanie „szamb”). 7. Utrzymywanie się zanieczyszczeń atmosfery w ośrodku subregionalnym (gazowe, odorany).

3 Analiza ustaleń zawartych w dokumentach programowych polityki rozwoju regionalnego dla OOP

W ramach analizy dokumentów programowych polityki rozwoju regionalnego określających kierunki rozwoju OOP rozpatrzono zarówno dokumenty, które określają kierunki działań w sposób ogólny przyjmując za teren ich wdrażania całe województwo, jak również dokumenty, które adresują działania do konkretnych obszarów oraz imiennie wskazują planowane inwestycje. Wśród przeanalizowanych dokumentów znalazły się następujące:

- Strategia Rozwoju Województwa Mazowieckiego do roku 2020;
- Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Mazowieckiego;
- Program Ochrony Środowiska Województwa Mazowieckiego;
- Wojewódzki Plan Gospodarki Odpadami;
- Program Rozwoju Rolnictwa Ekologicznego na Mazowszu;
- Program „Małej Retencji Wodnej dla Województwa Mazowieckiego”;
- Strategia Wojewódzka w Zakresie Polityki Społecznej dla Województwa Mazowieckiego na lata 2005–2013;
- Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami na lata 2006–2009.

3.1 Strategia Rozwoju Województwa Mazowieckiego do roku 2020

Strategia Rozwoju Województwa Mazowieckiego do roku 2020 określa kierunki i cele rozwoju Mazowsza w perspektywie 10–15 lat w sposób kompleksowy, nie wyróżniając Ostrołęckiego Obszaru Problemowego jako terenu do którego adresowane są specyficzne działania. *Strategia* ogranicza się jedynie do rozróżnienia w granicach województwa obszaru metropolitalnego Warszawy i obszarów pozametropolitalnych i w takim ujęciu OOP należy do obszaru pozametropolitalnego.

Na tym terenie, podobnie jak w całym województwie, *Strategia* zapowiada podejmowanie działań mających na celu **rozwój zasobów ludzkich** (m.in. przez wzrost poziomu wykształcenia i wyrównywania szans edukacyjnych, rozwój społeczeństwa informacyjnego, podniesienie standardów ochrony zdrowia, poprawę warunków mieszkaniowych i bezpieczeństwa publicznego). Uznając za paradygmat rozwoju, gospodarkę opartą na wiedzy zapowiada również **wzmacnianie innowacyjności i konkurencyjności gospodarki** przez podniesienie konkurencyjności MSP, tworzenie i wspieranie efektywnego systemu instytucji otoczenia biznesu oraz rozwijanie nowoczesnych technologii z równoczesnym budowaniem skutecznej sieci kooperacji i przepływu innowacji między jednostkami naukowymi a przedsiębiorcami.

Autorzy *Strategii*, dostrzegając rozmiary dysproporcji rozwojowych między Warszawą a pozostałym obszarem województwa, zapowiadają również podejmowanie działań służących szeroko rozumianej **aktywizacji społeczno-gospodarczej obszarów pozametropolitalnych**. Zauważono konieczność odbudowy rangi byłych miast wojewódzkich oraz małych miast, które utraciły swój potencjał rozwojowy, uczynienia ich ośrodkami równoważenia rozwoju. *Strategia* zapowiada rewitalizację ośrodków subregionalnych takich jak Ostrołęka oraz małych miast, podejmowanie działań umożliwiających wykorzystanie czynników endogenicznych poprzez rozwój w nich instytucji otoczenia biznesu, wyższych uczelni (ośrodków zamiejscowych), szkół średnich, w tym placówek szkolnictwa specjalistycznego. Zwiększeniu atrakcyjności inwestycyjnej, a przez to szans w przestrzeni krajowej ma służyć również poprawa poziomu usług publicznych i komunalnych oraz modernizacja infrastruktury komunikacyjnej, wodno-ściekowej i energetycznej.

W stosunku do obszarów wiejskich *Strategia* wnosi zapowiedź ich wielofunkcyjnego rozwoju. Wzmacnianiu konkurencyjności gospodarstw rolnych posłuży ich modernizacja i przekształcenia strukturalne oraz dalsze wykorzystywanie posiadanych względem większo-

ści krajów UE przewag komparatywnych. Na obszarach o cennych walorach przyrodniczo-krajobrazowych, które licznie występują na naszym obszarze, jest deklarowana ekologizacja rolnictwa, a w wyznaczonych strefach także wdrażanie programów rolnośrodowiskowych. W celu dywersyfikacji zatrudnienia ludności wiejskiej zostaną podjęte działania na rzecz rozwoju działalności pozarolniczej, zwłaszcza w sferze turystyki, w tym agroturystyki.

Strategia zapowiada też ułatwianie dostępu do oświaty i ochrony zdrowia mieszkańcom małych miast i wsi przez dofinansowanie placówek oświatowych, bibliotecznych, rozwijanie zawodowego szkolnictwa wyższego, kształtowanie instytucjonalnego zaplecza dla rozwoju kultury i turystyki oraz usprawnienie systemu podstawowej opieki zdrowotnej.

W kwestii środowiska naturalnego *Strategia* sygnalizuje podejmowanie inicjatyw na rzecz podniesienia jego jakości. **Działania na rzecz rewaloryzacji środowiska** obejmą m.in. stworzenie systemu monitorowania zanieczyszczeń środowiska, przeciwdziałanie deficytowi wodnemu, stworzenie zintegrowanego systemu gospodarki odpadami oraz inwestycje na rzecz poprawy stanu bezpieczeństwa na wypadek klęsk żywiołowych. Twórcy *Strategii* dostrzegają również obecność na OOP cennych wartości środowiska przyrodniczego i zapowiadają ich ochronę poprzez włączenie Puszczy Białej oraz dolin Bugu i Narwi do spójnego przestrzennie systemu obszarów chronionych, w tym obszarów NATURA 2000 oraz przystąpienie województwa do współpracy w ramach porozumienia Zielone Płuca Polski.

Podkreślając wagę jakości układu transportowego dla możliwości rozwojowych regionu *Strategia* zapowiada **również wzmocnienie powiązań ośrodków subregionalnych** (w tym Ostrołęki) **z Warszawą oraz tworzenie powiązań między miastami powiatowymi**. Szereg działań mających na celu zwiększenie przepustowości tras komunikacyjnych i dostosowanie odcinków dróg do odpowiednich parametrów obejmie: drogę krajową nr 60 wchodzącą w skład Wielkiej Obwodnicy Mazowsza, drogę krajową nr 8 będącą elementem korytarza transeuropejskiego K I, pozostałe drogi krajowe oraz drogi wojewódzkie, jak również modernizację linii kolejowej Ostrołęka-Tłuszcz.

OOP jako teren kultywowania tradycji kurpiowskiej weźmie też udział w **kształtowaniu wizerunku i promocji regionu**. Tkwiący w wartościach kulturowo-przyrodniczych potencjał rozwojowy zostanie wykorzystany przy zastosowaniu najnowszych narzędzi promocyjnych dla rozwoju funkcji turystycznej. *Strategia* zapowiada umacnianie regionalnych ośrodków tożsamości kulturowej np. Myszyniec, objęcie ochroną i promocją cennych elementów dziedzictwa kulturowego, jak również promowanie charakterystycznych produktów regionalnych np. palma kurpiowska.

Kierunki rozwoju, które zapowiada *Strategia* w stosunku do obszarów pozametropolitalnych, umożliwią przyspieszenie wzrostu gospodarczego na tych terenach, a tym samym podniesienie konkurencyjności i spójności całego województwa.

3.2 Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Mazowieckiego

Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Mazowieckiego, przyjęty przez Sejmik Województwa Mazowieckiego w dniu 7 czerwca 2004 r. syntetyzuje kierunki rozwoju obszaru ostrołęckiego w adresowanej imiennie do obszarów problemowych *Polityce przeciwdziałania nadmiernym dysproporcjom rozwojowym* oraz uszczegóławia w ramach innych polityk przestrzennych adresowanych do terenu całego województwa. Celem proponowanych dla obszaru kierunków rozwoju jest złagodzenie narastających nierówności w poziomie rozwoju społecznego i gospodarczego województwa prowadzących do osiągnięcia większej spójności terytorialnej województwa, poprawy warunków życia ludności i zwiększeniu konkurencyjności regionu w przestrzeni europejskiej.

Zgodnie z zapisami *Planu* główne miasto obszaru – Ostrołęka – jest elementem węzłowym sieci osadniczej, kluczowym dla równoważenia struktury funkcjonalno-przestrzennej i rozwoju Mazowsza. *Plan* przewiduje dalszy **rozwój Ostrołęki jako regionalnego ośrodka**

równoważenia rozwoju, zwiększenie jego pozytywnego oddziaływania na otaczające tereny, zwłaszcza w zakresie państwowego szkolnictwa wyższego, lecznictwa specjalistycznego oraz instytucji otoczenia biznesu. Dla rozszerzenia możliwości ożywienia gospodarczego tego terenu Plan zapowiada również **wspomaganie rozwoju ośrodków gminnych**: Myszyńca, Chorzela, Różana, Baranowa i Krasnosiela w zakresie funkcji obsługi ludności i rolnictwa.

Złagodzeniu narastających dysproporcji rozwojowych obszaru w stosunku do stolicy ma służyć podniesienie stanu regionalnej infrastruktury transportowej i stopnia skomunikowania z resztą województwa. *Plan* proponuje **włączenie Ostrołęki w układ „Wielkiej Obwodnicy Mazowsza”** oraz dostosowanie do standardu klasy GP dróg tworzących tę trasę, m.in. drogi wojewódzkiej nr 677. Za kluczowe dla aktywizacji obszaru *Plan* uznaje **usprawnienie połączeń Ostrołęki z Warszawą**, dlatego też inwestycje infrastrukturalne winny objąć w pierwszym rzędzie budowę odcinka drogi relacji Ostrołęka-Wyszki z wykorzystaniem w części istniejących odcinków dróg, modernizację linii kolejowej Ostrołęka-Tłuszcz oraz przebudowę odcinków drogi krajowej nr 61. Usprawnieniu ruchu posłuży również budowa obejść w ciągach dróg krajowych w miejscowościach Przasnysz, Myszyniec i Ostrołęka oraz budowa obwodnic dróg wojewódzkich m.in. Przasnysza.

Jako, że jest to teren o silnej przewadze rolnictwa nad innymi sektorami gospodarki **głównym kierunkiem rozwoju obszaru będzie nadal rolnictwo**, a zwłaszcza stojąca na wysokim poziomie specjalizacja mleczarska. Ze względu na licznie występujące walory przyrodnicze *Plan* postuluje ochronę wartościowych stref użytkowanych dotychczas rolniczo i **wprowadzanie w nich programów rolno-środowiskowych**. Działania te w połączeniu z respektowaniem zapisów dotyczących terenów prawnie chronionych pozwolą na utrzymanie dobrej jakości środowiska naturalnego oraz ich przyszłościowe wykorzystanie dla rozwoju turystyki wiejskiej. Obszar problemowy, obejmujący Puszcze Zieloną i Białą posiada bardzo duży potencjał, zarówno przyrodniczy jak i kulturowy dla rozwoju różnych form turystyki i w tym należy, przy uwzględnieniu konieczności podejmowania działań służących zachowaniu jakości tego dziedzictwa, upatrywać możliwości dywersyfikacji gospodarki regionu.

W ramach pozostałych polityk, adresowanych do województwa jako całości *Plan* zapowiada w ramach **Rozwoju systemów infrastruktury technicznej** rozbudowę systemów telekomunikacyjnych ułatwiających dostęp do informacji – głównego czynnika konkurencji, rozwój systemów energetycznych, zwłaszcza modernizację Zespołu Elektrowni Ostrołęka oraz rozbudowę systemów wodociągowo-kanalizacyjnych.

W zakresie polityki „**Poprawa funkcjonowania środowiska przyrodniczego**” *Plan* zapowiada ochronę walorów przyrodniczych przez objęcie ochroną prawną terenów obecnie predestynowanych do ochrony np. w postaci parków krajobrazowych – dolinę Omulwi i Płodownicy z fragmentami Puszczy Kurpiowskiej oraz dolinę Narwi wraz z kompleksem bagienno-łąkowym „Pulwy”, powiększenie Nadbużańskiego Parku Krajobrazowego, objęcie doliny Orzyca i fragmentu Równiny Kurpiowskiej obszarem chronionego krajobrazu oraz włączenie do sieci Natura 2000 obszarów wytypowanych przez odpowiednie władze. Poprawę standardów środowiska umożliwią działania na rzecz poprawy jakości powietrza, zwłaszcza w Ostrołęce, a w zakresie gospodarki wodnej i gospodarki odpadami realizacja *Programu Małej Retencji Wodnej dla Województwa Mazowieckiego* oraz *Planu Gospodarki Odpadami Województwa Mazowieckiego*.

Ważnym kierunkiem działania władz jest ochrona dziedzictwa kulturowego obszaru zapowiadana w polityce „**Ochrona i wykorzystanie wartości kulturowych**”. Działania obejmą promowanie Ostrołęki i Przasnysza jako najcenniejszych miast historycznych, Puszczy Białej i Kurpiowskiej jako rejonów o cennych walorach krajobrazowo-kulturowych, ochronę zespołów budownictwa drewnianego na terenach miejskich i wiejskich oraz kreowanie Myszyńca, Kadzidła, Łysych jako ośrodków tożsamości kulturowej regionu.

W ramach polityki „*Przeciwdziałanie największym zagrożeniom*” zapowiedziano budowę wałów przeciwpowodziowych na Narwi i Bugu.

Realizacja proponowanych w *Planie* kierunków rozwoju dla obszaru problemowego pozwoli na przyspieszenie tempa zachodzących pozytywnych przemian w gospodarce oraz wzmocnienie spójności przestrzennej województwa.

3.3 Program Ochrony Środowiska Województwa Mazowieckiego

Program Ochrony Środowiska Województwa Mazowieckiego przyjęty uchwałą Nr 118/2003 Sejmiku Województwa Mazowieckiego z dnia 15 grudnia 2003 roku określa wojewódzką politykę ekologiczną w jego granicach administracyjnych, z uwzględnieniem powiązań międzynarodowych, ogólnokrajowych i międzywojewódzkich.

Program został sporządzony na horyzont roku 2011 jednak zadania priorytetowe przewidziano do realizacji w pierwszym etapie, tj. do roku 2007.

W Programie określono siedem celów głównych (wg rodzaju działań o charakterze inwestycyjnym). Do każdego celu zostały przyporządkowane cele szczegółowe oraz działania zmierzające do ich realizacji, w tym zadania priorytetowe.

Pierwszy cel główny dotyczy **zmniejszenia zanieczyszczeń środowiska**, którego realizacja powinna nastąpić przez wdrożenie działań obejmujących poprawę jakości wód, poprawę jakości gleb, uporządkowania gospodarki odpadami, zapewnienia wysokiej jakości powietrza atmosferycznego oraz ograniczenia uciążliwości hałasu. Działania zmierzające do zmniejszenia zanieczyszczenia środowiska dotyczą zwłaszcza gospodarki ściekowej, w tym rozbudowy i budowy systemów kanalizacyjnych oraz ograniczania zanieczyszczeń przedostających się do wód i gleby ze źródeł punktowych, obszarowych i rozproszonych. Przedstawiono również działania zorientowane na ekologizację rolnictwa, w tym wdrażanie programów rolno-środowiskowych w wyznaczonych strefach (na Obszarze zostało wskazane 22 gminy do programów rolno-środowiskowych). Określono także działania zmierzające do kompleksowego rozwiązania gospodarki odpadami, począwszy od wprowadzenia modelu promującego racjonalną konsumpcję ukierunkowaną na minimalizację powstających odpadów oraz wdrożenie odpowiednich zasad gromadzenia odpadów „u źródła”, aż do zagospodarowania ostatecznego odpadów (odzysk i unieszkodliwianie), tzw. „zasada końca i początku rury” (szczegółowe zadania z zakresu gospodarki odpadami określono w powiatowych i gminnych planach gospodarki odpadami). W *Programie* wysunięto równocześnie działania dotyczące wprowadzania technologii ograniczających emisję zanieczyszczeń do powietrza, w tym wykorzystanie paliw ekologicznych w technologiach przemysłowych i gospodarce komunalnej.

Zadania priorytetowe, wyznaczone dla realizacji celu głównego, które również należy potraktować jako newralgiczne dla OOP to:

- opracowanie koncepcji regionalnej sieci zakładów utylizacji odpadów,
- dostosowanie istniejących oczyszczalni ścieków do wymogów ustawowych (III stopień oczyszczania).

Drugi cel główny odnosi się do **racjonalnej gospodarki wodnej** i zmierza do: zmniejszenia deficytu wód powierzchniowych, ograniczenia poboru wód podziemnych do celów konsumpcyjnych i przemysłowych, ograniczenia wodochłonności oraz poprawy standardów zaopatrzenia w wodę. Działania wyznaczone w tym zakresie ukierunkowane są przede wszystkim na realizację *Programu Małej Retencji Wodnej*, modernizację systemów zaopatrzenia ludności w wodę, wprowadzaniu do procesów technologicznych układów zamkniętych wody, właściwe melioracje terenów oraz ochronę jakości wód podziemnych poprzez zalesienia gruntów podatnych na infiltrację.

Za priorytetowe zadania, które dotyczą również bezpośrednio Obszaru przyjęto:

- opracowanie pilotażowego programu ochrony wód dla zlewni Omulwi,

- opracowanie programów przywrócenia prawidłowego funkcjonowania melioracji dla terenów zagrożonych deficytem wodnym.

Trzeci cel główny dotyczy **zwiększenia lesistości i ochrony lasów**, zrealizowany będzie poprzez osiągnięcie celów szczegółowych tj. zmianę struktury własnościowej lasów, racjonalizację gospodarki leśnej, rozwój funkcji ochronnych i buforowych lasów oraz zwiększenie wskaźnika lesistości.

Zadanie priorytetowe w tym zakresie a dotyczące również OOP to:

- weryfikacja klasyfikacji gruntów i uporządkowanie ewidencji gruntów zalesionych;
- Czwarty cel główny obejmuje **poprawę bezpieczeństwa ekologicznego** poprzez zapewnienie ochrony przeciwpowodziowej oraz przeciwpożarowej, zmniejszenie ryzyka wystąpienia poważnej awarii. Wyznaczone w *Programie* działania dotyczą przede wszystkim umożliwienia przepływu „wód wielkich” poprzez tworzenie polderów oraz umacnianie i tworzenie nowych obwałowań zwłaszcza w dolinach głównych rzek zachowując przy tym walory przyrodnicze. W działaniach zalecono stworzenie systemu wczesnego ostrzegania i wspieranie służb ratowniczych oraz edukacji społeczeństwa w celu kształtowania postaw w sytuacji wystąpienia nadzwyczajnych awarii, które należy potraktować jako zadania priorytetowe również dla Obszaru.

Piąty cel główny dotyczy **podnoszenia poziomu wiedzy ekologicznej**, którego realizacja powinna nastąpić przez wdrożenie działań przyjętych w celach szczegółowych tj. kształtowanie postaw i zachowań zgodnych z zasadami ekorozwoju, poprzez edukację ekologiczną na różnych poziomach nauczania oraz tworzenie ekologicznych podstaw kształtowania tożsamości regionalnej i lokalnej.

Zadania priorytetowe dla osiągnięcia celu głównego, których realizacja jest również kluczowa w działaniach OOP to:

- włączenie do działalności Wojewódzkiego Ośrodka Ruchu Drogowego zadań z zakresu edukacji ekologicznej;
- zorganizowanie w Ostrołęce regionalnego ośrodka edukacji ekologicznej.

Szósty cel główny dotyczy **rozwoju proekologicznych form działalności gospodarczej** poprzez podjęcie działań na rzecz wzrostu ilości podmiotów gospodarczych posiadających certyfikaty jakości, rozwoju proekologicznych form produkcji rolniczej, wzrostu wykorzystania energii odnawialnej, zwiększenia udziału transportu szynowego w przewozach osób i towarów, zmniejszenie materiałochłonności i energochłonności produkcji (promowanie BAT).

Siódmy cel główny dotyczy **utworzenia spójnego systemu obszarów chronionych**. Jego realizacja powinna nastąpić poprzez wykonanie działań zwiększających powierzchnię obszarów objętych ochroną prawną (w województwie do 35% powierzchni ogólnej), ze szczególnym uwzględnieniem dolin rzecznych, kompleksów leśnych, a także obszaru funkcjonalnego „Zielone Płuca Polski” oraz określenie zasad gospodarowania i opracowanie planów ochrony dla tych obszarów. Za istotne uznano również utrzymanie i wzmocnienie ciągłości powiązań przyrodniczych w ramach korytarzy ekologicznych, a także utworzenie nowych obszarów chronionych zgodnie z wymogami europejskiej sieci ekologicznej NATURA 2000. Za cel szczegółowy przyjęto także partnerstwo samorządowe i partycypację społeczną w działaniach na rzecz tworzenia obszarów chronionych.

Zadanie priorytetowe, w tym zakresie a dotyczące bezpośrednio OOP to:

- włączenie województwa mazowieckiego do nowej formuły Porozumienia Zielone Płuca Polski (wg tej inicjatywy cały OOP wchodzi w granice ZPP);
- utworzenie parków krajobrazowych obejmujących: dolinę Omulwi i Płodownicy wraz z fragmentami Puszczy Kurpiowskiej oraz dolinę Narwi wraz z kompleksem bagienno-łąkowym „Pulwy”;
- powiększenie obszarów Parków Krajobrazowych: Nadbużańskiego (Puszcza Biała i dolina Bugu do Zalewu Zegrzyńskiego),

- utworzenie obszarów chronionego krajobrazu obejmujących: dolinę rzeki Orzyc, a także fragment Równiny Kurpiowskiej.

3.4 Wojewódzki Plan Gospodarki Odpadami

Wojewódzki Plan Gospodarki Odpadami (uchwała Sejmiku Województwa Mazowieckiego Nr 119/2003 z dnia 15 grudnia 2003 r.) obejmuje horyzont czasowy do 2011 roku. *Plan* przedstawia działania zmierzające do zminimalizowania ilości wytwarzanych odpadów oraz wprowadzenia nowoczesnego systemu ich wykorzystania i unieszkodliwiania poprzez wdrożenie Zintegrowanego Systemu Gospodarki Odpadami obejmującego odpady wytwarzane w sektorze komunalnym, gospodarczym oraz niebezpieczne.

Cele określone w *Planie* dla sektora komunalnego mają za zadanie doprowadzenie do objęcia wszystkich mieszkańców i podmiotów gospodarczych województwa zorganizowaną zbiórką odpadów, zorientowane są również na rozwój selektywnej zbiórki odpadów, w tym osiągnięcia planowanych poziomów odzysku poszczególnych strumieni odpadów oraz tworzenia zdolności produkcyjnych dla ich przerobu.

W *Planie* zaproponowano organizację 9 w skali województwa ponadpowiatowych struktur gospodarki odpadami tzw. regionów, w których funkcjonować będzie zintegrowany podsystem gospodarki odpadami. Gminy powiatów OOP zostały przyporządkowane do Regionu ostrołęckiego (powiat ostrołęcki i ostrowski oraz miasto Ostrołęka) oraz do Regionu ciechanowskiego (powiat przasnyski, makowski, wyszkowski, pułtuski). Na obszarach tych działań mają Regionalne Zakłady Gospodarki Odpadami (RZGO) w celu lepszego wykorzystania zdolności produkcyjnych oraz obniżenia kosztów ich utrzymania. *Plan* nie wskazuje ostatecznych lokalizacji RZGO, gdyż decyzja ta uzależniona jest od władz gminnych i inwestorów. Opłacalność RZGO związana jest z liczbą obsługiwanej ludności na poziomie minimalnym 250 tysięcy osób. W proponowanych obwodach warunku tego nie spełnia Region ostrołęcki.

Ponadto *Plan* zakłada likwidację składowisk nie spełniających wymogów ochrony środowiska (do 2012 r.) oraz budowę, modernizację lub rozbudowę składowisk regionalnych. *Plan* przewiduje na Obszarze modernizację i rozbudowę składowiska w Goworkach i Lubiejewie Starym oraz składowiska w powiecie makowskim (alternatywnie z powiatem pułtuskim) do pełnienia funkcji o znaczeniu regionalnym. Pozostałe składowiska będą zamknięte lub przekształcone na stacje przeładunkowe lub inne obiekty związane z gospodarką odpadami. W *Planie* w ramach RZGO na OOP zaplanowano następujące inwestycje: budowa sortowni w gminie Chorzele; rozbudowa i modernizacja składowiska odpadów w Makowie Mazowieckim (alternatywnie z powiatem pułtuskim), w tym budowa kompostowni, sortowni i spalarni; modernizacja składowiska odpadów dla gminy Myszyniec; modernizacja składowiska odpadów w Troszynie; budowa sortowni i kompostowni w gminie Goworowo, budowa stacji segregacji odpadów komunalnych wraz z kompostownią w powiecie ostrowskim oraz budowa sortowni i kompostowni na składowisku w Goworkach k/Ostrołęki.

Podstawowe działania w sektorze gospodarczym określone w *Planie* to m.in. wdrożenie w zakładach wytwarzających odpady tzw. technologii „Czystej Produkcji” oraz norm serii ISO 14000. Na OOP dotyczy to zwłaszcza przemysłu energetycznego, papierniczego, spożywczego i budowlanego, gdyż te przemysły generują tu największe ilości odpadów. Ponadto *Plan* zakłada zwiększenie udziału odpadów unieszkodliwianych poza składowiskiem z tego sektora do 75% do roku 2011 oraz poprawę gospodarki osadami ściekowymi również poprzez zwiększenie ich stopnia wykorzystania.

Poza tym w *Planie* zaproponowano działania ukierunkowane na uporządkowanie gospodarki odpadami niebezpiecznymi z sektora komunalnego poprzez zorganizowanie w gminach tzw. gminnych punktów zbiórki odpadów niebezpiecznych (GPZON). W *Planie* założono zorganizowanie po jednym GPZON w miastach i gminach miejsko-wiejskich, zaś w gminach

wiejskich jednym punktem należy objąć 3-4 gminy (lub zbiórka może następować w sposób mobilny). Kolejnym ogniwem tego systemu ma być stacja przeładunku odpadów niebezpiecznych. Z 5 stacji przeładunkowych zaproponowanych w *Planie* jedną z nich wskazano do realizacji w podregionie ostrołęcko-siedleckim.

Ponadto w *Planie* zaproponowano lokalizację w powiecie ostrowskim składowiska odpadów niebezpiecznych zawierających azbest oraz modernizację instalacji do termicznego unieszkodliwiania odpadów medycznych SPZ ZOZ w Ostrowi Mazowieckiej.

3.5 Program Rozwoju Rolnictwa Ekologicznego na Mazowszu

Program Rozwoju Rolnictwa Ekologicznego na Mazowszu w latach 2004-2006 został przyjęty przez Sejmik Województwa Mazowieckiego w 2004 r. Skierowany jest do trzech grup adresatów: rolników, przetwórców i hurtowników oraz konsumentów.

Rozwój rolnictwa ekologicznego w obszarze ma doskonałe warunki (gleba, powietrze i wody są wolne od zanieczyszczeń) i może stanowić pewną szansę dla wsi, umożliwiając tworzenie nowych miejsc pracy oraz zwiększenie dochodów rolników.

Program ten przewiduje podjęcie działań stymulujących rozwój rynku produktów ekologicznych od producenta poprzez organizacje producentów, przetwórstwo i handel do konsumentów. Działania te obejmują akcję informacyjną i promocyjną za pomocą wydawnictw, skierowaną do wszystkich uczestników rynku, również do dzieci i młodzieży szkolnej, co przyczyni się do wzrostu świadomości ekologicznej konsumentów. Działania edukacyjne, mające na celu podnoszenie świadomości konsumenckiej, przyczynią się także do zwiększenia popytu na produkty rolnictwa ekologicznego, co w sposób pośredni spowoduje zwiększenie produkcji ekologicznej żywności, a tym samym spowoduje zmniejszenie chemizacji rolnictwa i poprawy stanu środowiska naturalnego.

3.6 Program Małej Retencji Wodnej dla Województwa Mazowieckiego

Program Małej Retencji Wodnej dla Województwa Mazowieckiego (2001–2015) jest podstawowym dokumentem informującym o możliwości gromadzenia wód na obszarze województwa mazowieckiego do pełnienia różnych funkcji przede wszystkim retencyjnych dla rolnictwa, gospodarczych, przeciwpowodziowych, przeciwpożarowych, rekreacyjnych i innych. Został opracowany w oparciu o materiały źródłowe, tj. *Programy Małej Retencji Wodnej* byłych województw, w tym dawnego województwa ostrołęckiego.

Program określa działania zmierzające do zwiększenia retencji na obszarze województwa, wskazując budowę zbiorników wodnych jako jednego ze skuteczniejszych sposobów magazynowania wody. Wskazuje też możliwości poprawy bilansu wodnego poprzez wprowadzenie zalesień i zakrzewień na terenie zlewni, szczególnie w części wododziałowej oraz poprzez wzajemny układ pól ornych, użytków zielonych i lasów.

Na terenie OOP *Program* zakłada wybudowanie lub zmodernizowanie 17 zbiorników wodnych, których powierzchnia wyniesie 406,20 ha o pojemności retencyjnej 4019,3 tys. m³. Ponadto w *Programie* założono wybudowanie 41 budowli piętrzących na ciekach wodnych w celu regulowania przepływu poziomu wody. Prognozowane zadania z tego zakresu zestawiono w poniższych tabelach.

Tabela 5. Wykaz zbiorników retencyjnych zrealizowanych i do realizacji w ramach *Programu Małej Retencji Wodnej dla Województwa Mazowieckiego*

lp.	miejsowość	gmina	rzeka (ciek wodny)	powierzchnia w ha	pojemność całkowita w tys. m ³	data realizacji
1	Wykrot	Myszyniec	Rozoga	49,9	777	zrealizowany
2	Szygi	Różan	Różanica	30	450	po 2005
3	Grodzisk Duży	Czerwin	Orzyc	5,6	67,8	zrealizowany
4	Jednorozec	Jednorozec	Orzyc	30	480	po 2005

5	Łyse	Łyse	Kanał Kaczor	5	74	po 2005
6	Łoje	Krzynowłoga Mała		5	50	po 2005
7	Chorzele	Chorzele	Orzyc	4	60	zrealizowany
8	Bosewo Stare	Długosiodło	Wymakracz	4	62	po 2008
9	Kornaciska	Długosiodło	Wymakracz	4,5	81	po 2005
10	Golanka	Kadzidło	Szkwa	2,5	50	po 2005
11	Nowy Podoś	Płoniowy Bra- mura	Orzyc	95	326	do 2008
12	Młodzianowo	Płoniawy Bra- mura		20	390	po 2005
13	Mierzejewo Kurpiewskie	Lelis	Szkwa	100	210	po 2015
14	Przyborowie Kolonja	Wąsewo		15	280	po 2007
15	Przyborowie	Wąsewo		15	450	po 2009
16	Obryte	Obryte	Ciek Psary	0,20	3	po 2005
17	Sokołowo Wło- ściańskie	Obryte	Kanał Gostko- wo	0,40	5,5	po 2005

Tabela 6. Wykaz budowli piętrzących planowanych bądź zrealizowanych w ramach Programu Małej Retencji Wodnej dla Województwa Mazowieckiego

lp.	Miejscowość	Gmina	Rzeka (ciek wodny)	Rodzaj budowli	Lata realizacji
1	Przyjmy	Ostrów Maz.	Tuchelka	zastawka	2009
2	Bosewo Stare	Długosiodło	Wymakracz	jaz	2008
3	Wiśniewo	Ostrów Maz.	Wymakracz	jaz	2006
4	Kornaciska Stare	Długosiodło	Wymakracz	jaz	zrealizowany
5	Sielc	Ostrów Maz.	Wymakracz	zastawka	2009
6	Komorowo	Ostrów Maz.	Wymakracz	zastawka	2011
7	Komorowo	Ostrów Maz.	Wymakracz	jaz	2011
8	Myszyniec	Myszyniec	Rozoga	jaz	2006
9	Dreżek	Myszyniec	Rozoga	jaz	2006
10	Krysiaki	Myszyniec	Szkwa	jaz	zrealizowany
11	Golanka	Kadzidło	Rozoga	jaz	zrealizowany
12	Kadzidło	Kadzidło	Rozoga	próg piętrzący	zrealizowany
13	Kadzidło	Kadzidło	Rozoga	próg piętrzący	zrealizowany
14	Łodziska	Lelis	Piasecznica	jaz	2006
15	Brzozówka	Kadzidło	Piasecznica	jaz	2006
16	Baba	Łyse	Kanał Kaczor	zastawka	2012
17	Połoń	Jednoróżec		zastawka	2011
18	Żelazna	Jednoróżec	Ciek nr 1	zastawka	2011
19	Wąsewo	Wąsewo	potok Czerna	zastawka	2006
20	Wąsewo Kolonia	Wąsewo	potok Czerna	zastawka	2006
21	Grądzki	Lubotyń Stary	Kanał Zakrzewek	zastawka	2007
22	Gibałka	Lelis	Piasecznica	jaz	2006
23	Szafarnia	Lelis	Piasecznica	jaz	2006
24	Zabrodzie	Olszewo-Broki	Piasecznica	jaz	2006
25	Ziomek	Baranowo	Płodownica	stopień z piętrzeniem	2006
26	Zaręby	Chorzele	Płodownica	jaz	2006
27	Jednoróżec	Jednoróżec	Orzyc		2006
28	Ulatowo Pogorzal	Jednoróżec	Orzyc	jaz	2006
29	Przątalina	Chorzele	Orzyc	jaz	2010
30	Zdziwój Stary	Chorzele	Orzyc	jaz	zrealizowany
31	Zdziwój Stary	Chorzele	Orzyc	jaz	zrealizowany
32	Ochenki	Sypniewo	Róż	stopień z piętrzeniem	2006
33	Sławkowo	Sypniewo	Róż	zastawka	2006

34	Rzechowo Wielkie	Sypniewo	Kanał E	zastawka	2006
35	Pienice	Krasnosielc	Kanał E	zastawka	2006
36	Ponikiew Wielka	Czerwonka	Różanica	zastawka	2006
37	Nowa Wieś Wschodnia	Rzekuń	Czczotka	zastawka	2007
38	Nowa Wieś Wschodnia	Rzekuń	Czczotka	zastawka	2007
39	Ołdaki	Rzekuń	Czczotka	zastawka	2008
40	Przytuły Stare	Rzekuń	Czczotka	zastawka	2008
41	Grądzkie	Myszyniec	Kanał Spaliny	zastawka	2008
42	Janki Młode	Czerwin	Orz	jaz	zrealizowany
43	Wejdo	Lyse	Kanał Wejdo	jaz	zrealizowany

3.7 Strategia Wojewódzka w zakresie Polityki Społecznej dla Województwa Mazowieckiego na lata 2005–2013

Strategia Wojewódzka w zakresie Polityki Społecznej dla Województwa Mazowieckiego na lata 2005-2013, przyjęta uchwałą nr 106/05 przez Sejmik Województwa Mazowieckiego 4 lipca 2005 roku, przedstawia bilans korzystnych i niekorzystnych cech społecznych regionu. Na podstawie tych cech wyznacza misję dla instytucji działających w obszarze polityki społecznej oraz cele strategiczne, operacyjne i zadania, których realizacja powinna w znacznym stopniu przyczynić się do rozwiązania wielu problemów społecznych lub minimalizacji skutków negatywnych zjawisk.

Strategia zwraca uwagę na silne zróżnicowanie wewnętrzne województwa w zakresie poziomu życia, wskazując z jednej strony bogaty obszar metropolitalny, a z drugiej tereny wiejskie byłych województw ciechanowskiego, siedleckiego, ostrołęckiego, płockiego, radomskiego, dla których największym problemem jest bezrobocie, nierozwinięty rynek pracy i ubóstwo. Dalsze pogłębianie dysproporcji wewnątrzregionalnych może doprowadzić do trwałego regresu terenów wiejskich oraz małych miast pozostających poza strefą wpływów aglomeracji warszawskiej i ośrodków subregionalnych. *Strategia* podkreśla rolę instytucji z zakresu zaspokajania potrzeb zbiorowych dla powstrzymania tego procesu oraz zapowiada podejmowanie przez nie działań w następujących priorytetowych obszarach: ubóstwo, uzależnienia, starość, bezrobocie oraz niepełnosprawność.

Za cele strategiczne, w ramach których będą realizowane cele szczegółowe i działania służące poprawie jakości życia mieszkańców i przeciwdziałające wykluczeniu grup szczególnie narażonych na marginalizację przyjęto:

1. Podejmowanie selektywnych działań na rzecz osób i rodzin znajdujących się w stanie **ubóstwa**, ze szczególnym uwzględnieniem przedsięwzięć ograniczających skutki życia w biedzie.
2. Tworzenie mechanizmów wychodzenia z **bezdomności** i zapobiegających przechodzeniu osób ubogich w stan bezdomności.
3. Zahamowanie wzrostu spożycia **alkoholu**, promocja zdrowego stylu życia, rozwijanie postaw sprzyjających temu zachowaniu.
4. Ograniczenie używania i dostępności do **narkotyków** i innych środków psychoaktywnych oraz związanych z tym problemów.
5. Podniesienie jakości życia **osób starych**, zaspokajanie ich potrzeb poprzez spójne i skoordynowane działania podmiotów mających wpływ na realizację regionalnej polityki społecznej.
6. Rozwijanie aktywnej polityki **rynku pracy** w zakresie działań objętych pomocą społeczną, wspieranej przez realizację sektorowych i regionalnych programów.
7. Wyrównywanie szans **osób niepełnosprawnych** i przeciwdziałanie ich wykluczeniu społecznemu.

Realizacja tak sformułowanych celów będzie polegała z jednej strony na tworzeniu warunków zewnętrznych sprzyjających budowaniu sieci bezpieczeństwa socjalnego, przeciwdziałanie ubóstwu i wykluczaniu społecznemu, z drugiej strony działania będą ukierunkowane na poprawę dostępu ludności do praw społecznych i zwiększenie ich realizacji.

Strategia podkreśla, że dla jej powodzenia bardzo ważna będzie koordynacja działań instytucji publicznych (ośrodków pomocy społecznej, powiatowych centrów pomocy rodzinie, regionalnego ośrodka polityki społecznej) oraz partnerów społecznych (organizacji pozarządowych, fundacji, stowarzyszeń).

3.8 Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami na lata 2006–2009

Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami na lata 2006–2009 przyjęty uchwałą Sejmiku Województwa Mazowieckiego dnia 19 grudnia 2005 roku przyjmuje jako cel strategiczny: *Utrwalenie dziedzictwa kulturowego regionu w celu budowania tożsamości regionalnej oraz promocji turystycznej Mazowsza w kraju i za granicą w połączeniu z aktywizacją obywatelską i zawodową społeczności lokalnych; kreowanie turystycznych pasm przyrodniczo – kulturowych.*

Twórcy *Programu* w celu zdynamizowania wykorzystania dziedzictwa kulturowego dla budowania tożsamości regionalnej Mazowsza opracowali koncepcję „pasmową” ochrony i kształtowania dziedzictwa kulturowego, tj. tworzenia powiązań pomiędzy ośrodkami o dobrze wykształconej tożsamości kulturowej z obszarami peryferyjnymi w oparciu o **historyczne szlaki wodne (Wisły, Bugu, Narwi, Liwca i Pilicy)** oraz **trasę Kolei Warszawsko-Wiedeńskiej i kolejki WKD** (miasta ogrody, osady przemysłowe).

W ramach 5 celów operacyjnych zapowiedziano działania, a w ich ramach zadania, z których oprócz przedsięwzięć realizowanych na obszarze całego województwa (opracowanie bazy zabytków, wspomaganie ich rewitalizacji i aktywna promocja przy użyciu nowoczesnych narzędzi marketingowych: strony www., przewodniki, periodyki, konkursy) na Ostrołęckim Obszarze Problemowym będzie wdrażana część zadań adresowana do tzw. „**pasma Narwi, Bugu i Liwca**” (rzeka Bug przepływa jedynie przez gminę Brańszczyk, rzeka Liwiec nie przepływa przez OOP). W ramach tego pasma na terenie OOP realizowane będą następujące zadania:

- Wspieranie inicjatyw tworzenia bazy obsługi turystyki w obszarach cennego krajobrazu przyrodniczego i kulturowego.
- Wsparcie działań samorządów lokalnych dotyczących utworzenia Parków Kulturowych w szczególności położonych na terenach: Pułtuska, Puszczy Białej i Kurpiowskiej.
- Ekspozowanie na stronie internetowej wartości kulturowych miejscowości położonych w paśmie.
- Wsparcie lokalnych programów rewitalizacji centrów małych miast historycznych.
- Wspieranie samorządów lokalnych w działaniach dotyczących rewitalizacji historycznych zespołów urbanistycznych i ruralistycznych zwłaszcza w Ostrołęce oraz Turzynie, Brańszczyku, Tuchlinie, Udrzynie (m.in. w ramach ZPORR – działania 1.4., 3.1. i 3.3. – wg wniosków).
- Opracowanie w ramach cyklu wydawniczego o zabytkach regionu wydawnictwa dot. pasma Bugu i Narwi.
- Opracowanie przewodnika w formie elektronicznej zawierającego informacje o zabytkach i historii miejscowości położonych w paśmie Bugu i Narwi.
- Wspieranie opracowania wspólnego terminarza imprez folklorystycznych (koordynacja terminów imprez w miejscowościach położonych w paśmie).
- Wspomaganie urzędnika szlaków przyrodniczo – kulturowych w ramach pasma.
- Patronat nad stworzeniem formalnej współpracy samorządów położonych w paśmie.
- Wsparcie działań związanych z adaptacją obiektów zabytkowych położonych w paśmie na cele turystyczne, kulturalne i oświatowe.

4 Priorytety i programy działań

Priorytetowe kierunki działań warunkujące rozwój obszaru

Z diagnozy stanu zagospodarowania obszaru i wynikającej z niej analizy SWOT, z analizy dokumentów programowych samorządu województwa oraz wniosków nadesłanych przez podmioty współuczestniczące w opracowaniu niniejszego opracowania, a także z dyskusji na forum zespołów problemowych, wyłoniła się sekwencja priorytetów wraz z powiązаныmi z nimi programami działań warunkujących rozwój Ostrołęckiego Obszaru Problemowego, a w szczególności łagodzenie występujących tu dysproporcji w porównaniu z regionem i przeważającymi obszarami kraju. Należy podkreślić, że szereg spośród zaproponowanych w tych sekwencjach przedsięwzięć stanowi rozwinięcie i uszczegółowienie kierunków polityki przeciwdziałania nadmiernym dysproporcjom rozwojowym, przyjętych w *Planie Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Mazowieckiego* w odniesieniu do Ostrołęckiego Obszaru Problemowego.

Wskazano następujące priorytety:

1. Rozwój systemów infrastruktury technicznej;
2. Dywersyfikację struktury gospodarczej;
3. Wspieranie zrównoważonego rozwoju obszarów wiejskich;
4. Rozwój kapitału ludzkiego;
5. Poprawę stanu środowiska przyrodniczego i ochronę jego zasobów.

Uszeregowanie odpowiada w przybliżeniu ich wadze w ocenie gremium autorskiego, przy czym na szczególne wyróżnienie zasługują dwa pierwsze priorytety. Wprawdzie kluczową kwestią dla trwałego podniesienia poziomu rozwoju subregionu jest wzbogacenie jego struktury gospodarczej (w której obecnie dominuje rolnictwo), a tym samym endogenicznego potencjału rozwojowego, o działalności generujące wyższe dochody (przemysł i usługi) – jest to silnie uwarunkowane zasilaniem kapitałowym pochodzenia zewnętrznego. To z kolei zależy w znacznym stopniu od istotnej poprawy atrakcyjności inwestycyjnej Obszaru, której jednym z najważniejszych wyznaczników jest wyposażenie w infrastrukturę, a w szczególności radykalna poprawa dostępności komunikacyjnej z otoczeniem zewnętrznym. Znaczenie pozostałych priorytetów polega głównie na dążeniu do aktywizacji i wykorzystania w procesach rozwojowych czynników endogenicznych, w szczególności rolniczej przestrzeni produkcyjnej (ponad 13% użytków rolnych województwa, z wykształconą specjalizacją w mleczarstwie), potencjału demograficznego (o wciąż dodatnim przyroście naturalnym i nieco młodszego niż przeciętnie w województwie, lecz uszczuplanego silnymi migracjami), a także walorów środowiska o stosunkowo małym stopniu naruszeń i dużej obfitości lasów o naturalnym charakterze. Powiązane z priorytetami programy działań sformułowano wykorzystując sugestie zespołów roboczych oraz wnioski nadesłane w trakcie prac przez samorządy i inne instytucje zaproszone do współpracy nad opracowaniem. Należy przy tym wyraźnie zaznaczyć, że wnioski te – zawarte w załączniku – nie stanowią w żadnym razie zbioru zamkniętego, lecz są swoistą egzemplifikacją stanu poglądów i rozpoznania potrzeb (a i możliwości) partnerów społecznych współtworzących założenia programów działań na obecnym etapie. Najważniejsze dla rozwoju OOP przedsięwzięcia przedstawiono na mapie (Mapa 17).

4.1 Rozwój systemów infrastruktury technicznej

Ostrołęcki Obszar Problemowy charakteryzuje się słabym poziomem rozwoju w wielu obszarach infrastruktury technicznej, szczególnie na terenach wiejskich. Odczuwalne są różnice w poziomie funkcjonowania transportu i w zakresie zaopatrzenia w gaz ziemny. Obszar charakteryzuje również nieuregulowana gospodarka wodno-ściekowa i niski stopień wyposażenia w urządzenia teleinformatyczne, w tym dostęp do szerokopasmowego Internetu. Występuje tu również konieczność reelektryfikacji wsi.

Poziom wyposażenia w podstawowe urządzenia infrastrukturalne jest ważnym czynnikiem aktywizującym rozwój tego obszaru, dlatego też jednym z głównych priorytetów rozwoju OOP powinien być rozwój systemów infrastruktury technicznej – sfery, która w znacznym stopniu decyduje o atrakcyjności obszaru wobec potencjalnych inwestorów, determinuje standard życia ludności i warunki funkcjonowania przedsiębiorstw.

Realizacja priorytetu odbywać się będzie przez następujące programy działań:

- 1.1. Szybciej – do regionu, Polski i Europy;
- 1.2. Sprawniej do gminy i powiatu;
- 1.3. Bezpieczniej na drodze;
- 1.4. Pewność zasilania – energia dla gospodarstw domowych i gospodarki;
- 1.5. Wodociągi i sanitacja – wygoda dla ludzi, bezpieczeństwo dla środowiska.

4.1.1 Szybciej – do regionu, Polski i Europy

Istniejące niedomagania w zakresie infrastruktury komunikacyjnej, wynikające z uwarunkowań i wieloletnich zaniedbań w tej dziedzinie (zła jakość nawierzchni dróg i niedostateczny stan torowisk kolejowych, brak tras obwodowych w obrębie obszarów zabudowanych, ograniczony zakres funkcjonowania transportu kolejowego), skłaniają do podjęcia działań zmierzających do poprawy stanu technicznego oraz usprawnienia powiązań (drogowych i kolejowych) obszaru, szczególnie z Metropolią Warszawską i ościennymi ośrodkami regionalnymi (Olsztynem i Białymstokiem) a także z innymi ośrodkami subregionalnymi. Przyjęty program działań zmierzał więc będzie do takiej poprawy stanu dróg wojewódzkich i krajowych, aby spełniały one normy określone w przepisach prawa⁷⁷, przyczyniając się do zmniejszenia uciążliwości związanych z nakładaniem się ruchu tranzytowego z ruchem lokalnym w głównych ciągach komunikacyjnych dróg krajowych. Program obejmować będzie również działania, mające na celu przywrócenie właściwej rangi połączeniom kolejowym, których potencjał jest obecnie w dużym stopniu niewykorzystany z powodu złego stanu torowisk oraz uwarunkowań ekonomicznych (funkcjonuje jedynie połączenie Ostrołęka-Tłuszcz, a na liniach Ostrołęka-Ostrów Maz., Ostrołęka-Łapy w ogóle nie prowadzi się ruchu osobowego i towarowego).

Realizacja powyższego programu przyniesie poprawę jakości połączeń transportowych, drogowych i kolejowych oraz reaktywację nieczynnych obecnie połączeń kolejowych relacji Ostrołęka-Szczytno i Ostrołęka-Łapy, skrócenie czasu podróży i zwiększenie komfortu jazdy. Lepsze powiązania komunikacyjne OOP przesądzą o strukturze komunikacyjnej i kierunkach rozwoju obszaru, przyczynią się do wzrostu aktywności gospodarczej na tych terenach.

Jednym z kluczowych działań jest **usprawnienie powiązań Ostrołęki z Warszawą** poprzez budowę nowego odcinka drogi relacji Ostrołęka-Wyszków i włączenie go do planowanej drogi ekspresowej nr 8. Realizacja tej drogi wymaga jednak wykonania studiów co do jej przebiegu i możliwości wykorzystania istniejących odcinków dróg powiatowych i gminnych. Inwestycja ta poprawi mobilność mieszkańców Ostrołęki i czterech gmin położonych wzdłuż

⁷⁷ Rozporządzenie Ministra Transportu i Gospodarki Morskiej z dnia 2 marca 1999 r. wraz z późniejszymi zmianami w sprawie stanu technicznego dróg publicznych i ich usytuowania poszczególnych kategorii (Dz.U. nr 43, poz.430 z 1999 roku z późn. zmianami).

tej trasy, umożliwi skrócenie czasu dojazdu do Wyszkowa oraz do stolicy, a także wzmocni mechanizmy dyfuzji procesów rozwojowych z aglomeracji na OOP.

Równie ważnym przedsięwzięciem jest **przebudowa drogi krajowej nr 61**, usprawniającej ruch z OOP w kierunku Warszawy i Białegostoku, a także między Warszawą a Mazurami. Projekt ten realizowany jest etapowo, obecnie wykonano odcinek od granicy województwa podlaskiego do Różana, bez obwodnicy miasta Ostrołki. Innym ważnym działaniem z tego zakresu jest **włączenie Ostrołki w układ Wielkiej Obwodnicy Mazowsza**, realizowanym poprzez podniesienie standardów technicznych dróg wojewódzkich nr 627, 544 i 617 (z tego zrealizowano odcinek drogi nr 627 od granicy Ostrołki do Ostrowi Mazowieckiej). Zrealizowanie tego działania, sprzyjać będzie spójności regionu i usprawni powiązania ośrodków subregionalnych, w tym Ostrołki. Usprawnienie powiązań transportowych powinno objąć także modernizację, przebudowę **dróg krajowych (nr 60 i nr 53, 57)**, **budowę tras obwodowych (Ostrołki, Makowa Mazowieckiego i Różana)** oraz przebudowę **dróg wojewódzkich** o istotnym znaczeniu dla powiązań z zewnętrznym układem transportowym (drogi nr: **614; 616; 645; 647 i 677**). Przedsięwzięcia modernizacyjne obejmować będą także prace związane z bieżącym utrzymaniem właściwego stanu technicznego istniejących przepraw mostowych na rzece Narew.

W ramach realizacji tego programu działań za celowe uznaje się ponadto rozważenie możliwości realizacji następujących zadań:

- włączenie Ostrołki w układ projektowanej trasy Via Baltica, np. poprzez realizację wariantu obejmującego ciąg drogowy **Warszawa-Pułtusk-Ostrołęka-Łomża-Augustów** (z pominięciem Białegostoku), który zaproponowany został przez Politechnikę Warszawską - Instytut Dróg i Mostów i uzyskał pozytywną rekomendację samorządów miejskich i przedsiębiorców z Łomży i Ostrołki a także organizacji ekologicznych. Taki wariant przebiegu projektowanej trasy posiada walor aktywizacyjny dla subregionów ostrołęckiego i łomżyńskiego, a zwłaszcza byłych ośrodków wojewódzkich, przesądzając wręcz o perspektywach ich rozwoju;
- wykształcenie nowego szlaku drogowo-kolejowego usprawniającego ruch pomiędzy aglomeracją warszawską a północną granicą państwa, którego zakładana trasa prowadzi może od **Nowego Dworu Mazowieckiego poprzez Nasielsk, Ciechanów, Przasnysz, Chorzele, Szczytno, Olsztyn aż do granicy państwa i dalej w kierunku Kaliningradu**. W ramach prac przygotowawczych obejmujących ustalenie przebiegu projektowanego szlaku należy podjąć szereg uzgodnień na szczeblu międzywojewódzkim, krajowym a nadto międzynarodowym, w szczególności z władzami Województwa Warmińsko-Mazurskiego oraz Federacją Rosyjską. Takie rozwiązanie daje możliwości dostępu do ustanowionego I europejskiego korytarza transportowego. Realizacja tego działania, oprócz poprawy powiązań komunikacyjnych subregionu z aglomeracją warszawską może wywołać duży efekt synergiczny w północno-wschodnich obszarach Mazowsza, w tym OOP poprzez otwarcie tych terenów dla nowych inwestycji oraz rozwoju turystyki. Ponadto przynieść może i inne korzyści gospodarcze, np.: zwiększenie mobilności zawodowej mieszkańców, lepszy transfer wiedzy i technologii, poprawę rozwoju rozmaitych usług społecznych itp. Obwód Kaliningradzki, od 1 kwietnia 2006 r. jest „*Specjalną Strefą Ekonomiczną Federacji Rosyjskiej*”, w związku z tym należy liczyć się ze zwiększonym ruchem tranzytowym przez OOP w kierunku północ-południe;
- wykonanie **obwodnicy miasta Ostrołki** w ciągu drogi krajowej nr 61 wraz z nową przeprawą mostową na rz. Narew. Obecnie realizowana jest budowa nowej drogi między ul. Wojska Polskiego (droga nr 61) a ul. Goworowską, która może stanowić element planowanej trasy obwodowej.

Usprawnienie transportu kolejowego proponuje się realizować poprzez modernizację linii kolejowej **Ostrołęka-Tłuszcz**, uruchomienie połączeń kolejowych na liniach Ostrołęka-Szczytno i Ostrołęka-Łapy, z alternatywnym wprowadzeniem na tych liniach szynobusów. Wnioskowana reaktywacja połączeń kolejowych, niezależnie od proponowanej formy, wymagać będzie przebudowy torowisk, umożliwiających prowadzenie takiego ruchu. W zakresie usprawnienia przewozów kolejowych proponuje się ponadto utworzenie w Ostrołęce systemu parkingów „**Park & Ride**”. Jest to jedna z form przywrócenia aktywności w zakresie pasażerskich przewozów kolejowych, która pozwoli na korzystanie z kolei zmotoryzowanym podróżnym, głównie zainteresowanych dojazdami do pracy i szkoły. Jednym z warunków koniecznych do zrealizowania tego zadania jest wymiana wyeksploatowanego taboru kolejowego i podniesienie standardu świadczonych usług poprzez modernizację dworców, przystanków oraz bezpośredniego otoczenia terenów kolejowych, które zachęcą podróżnych do korzystania z usług kolei.

Program zakłada w szczególności:

Nazwa przedsięwzięcia lub działania	Odniesienie przestrzenne	Wykonawcy	Odniesienie czasowe	Potencjalne źródła finansowania
1. Usprawnienie powiązań Ostrołęki z Warszawą poprzez: 1) budowę nowego odcinka drogi relacji Ostrołęka-Wyszków i włączenie go do planowanej drogi ekspresowej nr 8 2) modernizację linii kolejowej Ostrołęka –Tłuszcz	miasto Ostrołęka, Wyszków, gminy Rzekuń, Goworowo, Długosiodło, Brańszczyk	samorząd województwa we współpracy z samorządami gmin i powiatów, przez które droga przebiega	2007 - 2013	środki własne, środki wspólnotowe (RPO Woj. Mazowieckiego)
	przebieg po istniejącej linii kolejowej	PKP Polskie Linie Kolejowe SA	2007 - 2013	środki własne, środki wspólnotowe (PO Infrastruktura i Środowisko)
2. Usprawnienie powiązań komunikacyjnych OOP z ośrodkami regionalnymi poprzez: 1) przebudowę dróg krajowych (nr 61, 60, 57, 53), w tym budowa obwodnic Różana, Makowa Maz. i Ostrołęki wraz z przeprawą mostową przez Narwę (w ciągu drogi krajowej nr 61) 2) reaktywację nieczynnych przewozów kolejowych Ostrołęka-Łapy, Ostrołęka-Szczytno	dotychczasowy przebieg dróg i nowy obwodnic	GDDKiA	2007 - 2013 i następne okresy programowania rozwoju	środki budżetu państwa, środki wspólnotowe (PO Infrastruktura i Środowisko)
	przebieg po istniejących liniach kolejowych	Koleje Mazowieckie sp. z o.o.	2007 - 2013	środki własne i wspólnotowe (RPO Woj. Mazowieckiego)
3. Poprawa połączeń Ostrołęki z ośrodkami subregionalnymi -włączenie Ostrołęki w układ Wielkiej Obwodnicy Mazowsza poprzez podniesienie standardów dróg wojewódzkich 627, 617 i 544	dotychczasowy przebieg dróg 627, 544, 617	samorząd województwa	2007 - 2013	środki własne, środki wspólnotowe (RPO Woj. Mazowieckiego)

4. Przebudowa dróg wojewódzkich 614, 616, 645, 647 i 677	dotychczasowy przebieg dróg	samorząd województwa	2007 - 2013 i następne okresy programowania rozwoju	środki własne, środki wspólnotowe (RPO Woj. Mazowieckiego)
5. Za celowe uznaje się rozwiązanie możliwości: 1) włączenia Ostrołęki w układ projektowanej trasy Via Baltica (wariant obejmujący ciąg drogowy Warszawa-Pułusk-Ostrołęka-Lomża-Augustów) 2) wykształcenia nowego szlaku drogowo-kolejowego Nowy Dwór Mazowiecki-Nasielsk-Ciechanów –Przasnysz-Chorzele-Olsztyn- granica państwa w kierunku Kaliningradu	miasto Ostrołęka, Różan gminy Rzekuń, Olszewo-Borki, Młynarze, Różan, Rzewnie, Szelków	GDDKiA	po 2006 roku przewiduje się wybranie wariantu przebiegu trasy	środki budżetu państwa, środki wspólnotowe (PO Infrastruktura i Środowisko)
	gminy: Przasnysz, Chorzele, Krzynowłoga Mała	GDDKiA i samorząd województwa.	2007 – 2013 i następne okresy programowania rozwoju	środki budżetu państwa, środki samorządu województwa

4.1.2 Sprawniej do gminy i powiatu

Obecnie stan techniczny dróg lokalnych jest na ogół zły. Wiele z nich, zwłaszcza gminnych nie posiada w ogóle nawierzchni utwardzonej i nie spełnia odpowiednich norm, określonych przepisami prawa⁷⁸. Działania pozwolą na lepsze skomunikowanie ośrodków osadniczych z gminami oraz powiązanie ich z ośrodkami powiatowymi i subregionami, poprawi się stan techniczny dróg, w tym jakość nawierzchni, ich geometria, nośność i ścieralność. Zwiększy się także udział dróg utwardzonych (długość w km), zwłaszcza na obszarach wiejskich, poprawi oznakowanie i organizacja ruchu na drogach z korzyścią dla bezpieczeństwa i komfortu ruchu.

W ramach tego programu na drogach publicznych zarządzanych przez samorzady gmin i powiatów podejmowane będą takie działania jak: budowa nowych i przebudowa istniejących odcinków, modernizacja ulic w większych ośrodkach osadniczych o zwartej zabudowie, rozbudowa zaplecza parkingowego (w ośrodkach miejskich oraz potencjalnych strefach rekreacyjno-wypoczynkowych), utwardzanie dróg i ulic wewnętrznych itp. W miastach i ośrodkach gminnych w ramach modernizacji przewiduje się wykonanie chodników, krawężników oraz w koniecznych przypadkach kanalizacji deszczowej. Zakres pożądanых prac modernizacyjnych obejmuje ponadto budowę dróg dojazdowych, w tym: do ważniejszych obiektów związanych z rolnictwem, np. punktów skupu oraz dróg dojazdowych do pól. W ramach proponowanych działań przewiduje się także prace modernizacyjne związane ze zwirowaniem nawierzchni dróg.

⁷⁸ (Rozporządzenie Ministra Transportu i Gospodarki Morskiej z dnia 2 marca 1999 r. wraz z późniejszymi zmianami w sprawie stanu technicznego dróg publicznych i ich usytuowania poszczególnych kategorii (Dz.U. nr 43, poz.430 z 1999 roku z późn. zmianami).

Program zakłada w szczególności:

Nazwa przedsięwzięcia lub działania	Odniesienie przestrzenne	Wykonawcy	Odniesienie czasowe	Potencjalne źródła finansowania
1. Budowa nowych, przebudowa i modernizacja istniejących odcinków dróg powiatowych	Cały obszar. W trakcie prac nad programem zainteresowanie wdrażaniem tego działania przejawiały samorządy powiatów wyszkowskiego, ostrowskiego, makowskiego, przasnyskiego oraz gmin Długosiodło, Czerwonka, Baranowo, Olszewo-Borki	samorządy powiatów	2007 - 2013 i następne okresy programowania rozwoju	środki własne, środki wspólnotowe (RPO Woj. Mazowieckiego)
2. Budowa nowych, przebudowa i modernizacja istniejących odcinków dróg gminnych, w tym modernizacja ulic w większych ośrodkach osadniczych o zwartej zabudowie	Cały obszar. W trakcie prac nad programem zainteresowanie wdrażaniem tego działania przejawiały samorządy miast Ostrołęka i Maków Maz. oraz gmin: Chorzele, Brańszczyk, Łyse, Kadzidło, Myszyniec, Ostrów Maz., Długosiodło, Szeków, Sypniewo, Rząśnik, Obryte, Baranowo, Olszewo-Borki	samorządy gmin	2007 - 2013 i następne okresy programowania rozwoju	środki własne, środki wspólnotowe (RPO Woj. Mazowieckiego)
3. Rozbudowa zaplecza parkingowego (w ośrodkach miejskich oraz potencjalnych strefach rekreacyjno-wypoczynkowych)	Cały obszar. W trakcie prac nad programem zainteresowanie wdrażaniem tego działania przejawiały samorządy miast Ostrołęka i Myszyniec	samorządy gmin	2007 - 2013	środki własne, środki wspólnotowe (RPO Woj. Mazowieckiego)
4. Wykonanie wzdłuż ciągów komunikacyjnych chodników, krawężników oraz w koniecznych przypadkach kanalizacji deszczowej	Cały obszar. W trakcie prac nad programem zainteresowanie wdrażaniem tego działania przejawiały samorządy miast: Ostrołęka, Maków Maz. oraz gmin: Baranowo, Łyse	samorządy gmin	2007 - 2013 i następne okresy programowania rozwoju	środki własne, środki wspólnotowe (RPO Woj. Mazowieckiego)
5. Budowa dróg dojazdowych, w tym: do ważniejszych obiektów związanych z rolnictwem, np. punktów skupu oraz dróg dojazdowych do pól	Cały obszar. W trakcie prac nad programem zainteresowanie wdrażaniem tego działania przejawiały samorządy gmin Łyse i Rząśnik	podmioty prywatne, w tym gospodarstwa rolne	2007 - 2013	środki własne, środki wspólnotowe (Program Rozwoju Obszarów Wiejskich)

4.1.3 Bezpieczniej na drodze

Stan bezpieczeństwa ruchu pieszych oraz rowerzystów na drogach publicznych obszaru jest niedostateczny. Brak tras rowerowych powoduje, że rowerzyści korzystają z istniejącej sieci dróg publicznych oraz chodników. Stwarza to potencjalne zagrożenie dla pieszych i kierujących rowerami, a także jest przyczyną wielu kolizji drogowych z udziałem rowerzystów oraz pozostałych użytkowników dróg. Poprawa stanu w zakresie bezpieczeństwa ruchu przyniesie korzyści nie

tylko w funkcjonowaniu pieszych i rowerzystów, ale również będzie służyło kreowaniu postaw zdrowego stylu życia. Wymaga to jednak znacznych nakładów finansowych, które powinny być kierowane na działania zmierzające do utworzenia systemu szlaków pieszych, budowy tras rowerowych, w tym powstawania odpowiedniego zaplecza. Program ten proponuje się realizować poprzez podejmowanie takich przedsięwzięć jak: budowa tras i ścieżek rowerowych, budowa chodników przy ważnych szlakach i obiektach użyteczności publicznej, instalowanie lub wymianę oświetlenia wzdłuż głównych ciągów komunikacyjnych, budowę sygnalizacji świetlnej na skrzyżowaniach ulic, likwidację barier architektonicznych związanych z korzystaniem osób niepełnosprawnych z obiektów użyteczności publicznej.

W ramach programu przewidziano:

Nazwa przedsięwzięcia lub działania	Odniesienie przestrzenne	Wykonawcy	Odniesienie czasowe	Potencjalne źródła finansowania
1. Budowa tras i ścieżek rowerowych	Cały obszar. W trakcie prac nad programem zainteresowanie wdrażaniem tego działania przejawiały samorządy miast Ostrołęka i Maków Maz. oraz gmin: Chorzelski i Rząśnia	samorządy gmin	2007 -2013	środki własne, środki wspólnotowe (RPO Woj. Mazowieckiego)
2. Budowa chodników przy ważnych szlakach i obiektach użyteczności publicznej	Cały obszar. W trakcie prac nad programem zainteresowanie wdrażaniem tego działania przejawiały samorządy gmin Długosiodło, Ostrow Maz.	samorządy gmin	2007 - 2013	środki własne, środki wspólnotowe (RPO Woj. Mazowieckiego)
3. Wykonanie lub modernizacja oświetlenia ulicznego wzdłuż głównych ciągów komunikacyjnych	Cały obszar. W trakcie prac nad programem zainteresowanie wdrażaniem tego działania przejawiały samorządy miasta Maków Maz. i gminy Długosiodło	samorządy gmin	2007 - 2013	środki własne, środki wspólnotowe (RPO Woj. Mazowieckiego)
4. Budowa sygnalizacji świetlnej na skrzyżowaniach ulic	Cały obszar na terenach miejskich – w obrębie głównych skrzyżowań na drogach krajowych i wojewódzkich o znacznym stopniu, kolizyjności. W trakcie prac nad programem zainteresowanie wdrażaniem tego działania przejawiał samorząd miasta Maków Maz.	samorządy miast	2007 - 2013	środki własne, środki wspólnotowe (RPO Woj. Mazowieckiego)
5. Likwidacja barier architektonicznych w obiektach użyteczności publicznej	Cały obszar. W trakcie prac nad programem zainteresowanie wdrażaniem tego działania przejawiał samorząd gminy Długosiodło	samorząd gmin	2007 - 2013	środki własne, środki wspólnotowe (RPO Woj. Mazowieckiego)

4.1.4 Pewność zasilania – energia dla gospodarstw domowych i gospodarki

Istniejące braki w funkcjonowaniu urządzeń elektroenergetycznych skłaniają do podjęcia działań zmierzających do podniesienia ich sprawności i pewności zasilania w energię elektryczną w celu zaspokojenia potrzeb energetycznych podmiotów w zakresie wysokich, średnich i niskich napięć. W rezultacie zakładanych działań poprawie powinien ulec stan poszczególnych urządzeń elektroenergetycznych oraz ich sprawność i niezawodność. Pozwoli to również, szczególnie na obszarach wiejskich, stopniowo wyeliminować istniejący od dawna problem reelektryfikacji wsi, który wynika ze złego stanu urządzeń elektroenergetycznych (większość budowana była jeszcze w latach 60-tych i 70-tych). Działania w tym programie pozwolą na wzrost nasycenia sieci, zagęszczenia stacji oraz zmniejszenie strat energetycznych. Poprawie ulegnie również stan środowiska, związany ze stosowaniem płynów ekologicznych zamiast oleju transformatorowego, a także z wymianą transformatorów na hermetyczne. Przedsięwzięcia w zakresie modernizacji sieci przyniosą również poprawę w zakresie wyeliminowania obszarów narażonych na niedobór zasilania w energię elektryczną (gminy: Baranowo, Chorzele, Krzynowłoga Mała).

Zakład Energetyczny Warszawa Teren, funkcjonujący na terenie OOP, podejmuje działania modernizacyjne ze środków własnych, ale wobec braku możliwości sprostania istniejącym potrzebom czyni również starania celem pozyskania dodatkowych środków finansowych w ramach *Narodowego Planu Rozwoju*. Działania zmierzające do poprawy stanu urządzeń elektroenergetycznych wynikają z zobowiązań ustawowych (Prawo energetyczne) oraz innych dokumentów strategicznych⁷⁹ i są zbieżne z dyrektywami unijnymi. Zakłada się, że w ramach realizacji tego programu podejmowane będą przedsięwzięcia związane z przesyłaniem, dystrybucją i odbiorem energii elektrycznej realizowane poprzez modernizację lub wymianę napowietrznych linii wysokich, średnich i niskich napięć, zastępowanie linii napowietrznych kablami, wymianę stacji transformatorowych, modernizację lub wymianę pozostałych urządzeń powiązanych z funkcjonowaniem całego układu rozdzielczo-odbiorczego oraz prace związane z wykonaniem przyłączeń nowych odbiorców.

Jednym z wymogów współczesnej gospodarki jest przebudowa istniejących systemów energetycznych, w tym zaopatrzenie w gaz. Podejmowane działania muszą zapewnić bezpieczeństwo zaopatrzenia w gaz ziemny, umożliwić racjonalne gospodarowanie tym nośnikiem energii, a także służyć optymalnemu wykorzystaniu istniejących sieci przesyłowych, których budowa jest kosztochłonna. Systemy infrastruktury podziemnej, w tym sieci gazowe wiążą się z oddziaływaniem na środowisko, dlatego też podczas realizacji takich inwestycji należy położyć nacisk, by nie ponosić nadmiernych kosztów ekonomicznych i ekologicznych. Jest to istotne, w sytuacji słabego zaopatrzenia obszaru w gaz ziemny (blisko 2/3 obszaru, w tym gminy: Czarnia, Myszyniec, Łyse, Goworowo, Długosiodło, Goworowo, Obryte oraz wszystkie gminy powiatu przasnyskiego, makowskiego, pozbawione są możliwości korzystania z tego źródła energii). Dzieje się tak, pomimo przebiegu przez OOP sieci przesyłowych gazu wysokiego ciśnienia o znaczeniu krajowym oraz regionalnym.

Działania ukierunkowane na poprawę gazyfikowania obszaru przyniosą poprawę sytuacji gospodarstw domowym, osobom prowadzącym działalność gospodarczą oraz przedsiębiorstwom wykorzystującym w swojej działalności gaz ziemny. Działania obejmują modernizację, rozbudowę lub budowę sieci przesyłowych gazu ziemnego w zakresie wysokiego i średniego ciśnienia, budowę stacji redukcyjnych. Wpłyną one ponadto na wzrost zainteresowania oraz na poszukiwanie potencjalnych możliwości w zakresie dywersyfikacji dostaw gazu i wykorzystanie najnowszych rozwiązań technologicznych, w tym możliwość wykorzystania gazu skroplonego. Wykorzystanie tego rodzaju gazu uwarunkowane jest jednak od

⁷⁹ *Polityka Energetyczna Polski do 2025 roku* – dokument przyjęty przez Radę Ministrów w dniu 04 stycznia.2005 r.

działań na szczeblu krajowym, które realizowane będzie poprzez budowę terminalu - gazoportu na Bałtyku, co przewiduje się w latach 2010–2011 r.

Program ten obejmuje w szczególności:

Nazwa przedsięwzięcia lub działania	Odniesienie przestrzenne	Wykonawcy	Odniesienie czasowe	Potencjalne źródła finansowania
1. Modernizacja, wymiana, budowa sieci i urządzeń elektroenergetycznych na obszarach wiejskich w zakresie niskich i średnich napięć	W trakcie prac nad programem zainteresowanie wdrożeniem tego działania przejawiał ZEWT S.A - w 134 miejscowościach, które zaznaczono na mapie (Mapa 12)	Rejony Energetyczne podległe Zakładowi Energetycznemu W-wa Teren SA	2007 - 2013 i następne okresy programowania rozwoju	środki własne, środki wspólnotowe (RPO Woj. Mazowieckiego)
2. Modernizacja, wymiana, budowa sieci i urządzeń elektroenergetycznych na obszarach wiejskich związana z przyłączeniem nowych odbiorców w zakresie niskich i średnich napięć	W trakcie prac nad programem zainteresowanie wdrożeniem tego działania w 25 miejscowościach przejawiał ZEWT S.A (miejscowości zaznaczono na mapie (Mapa 12))	Zakład Energetyczny Warszawa Teren SA oraz inne podmioty przyłączające się do sieci	2007 - 2013	środki własne, środki wspólnotowe (RPO Woj. Mazowieckiego)
3. Modernizacja, wymiana, budowa sieci i urządzeń elektroenergetycznych w miastach w zakresie średnich i niskich napięć	W trakcie prac nad programem zainteresowanie wdrożeniem tego działania przejawiał ZEWT S.A w miastach: Chorzele, Myszyniec, Ostrołęka, Ostrów Maz., Różan (co zaznaczono na mapie (Mapa 12))	Rejony Energetyczne podległe Zakładowi Energetycznemu W-wa Teren SA	2007 - 2013 i następne okresy programowania rozwoju	środki własne, środki wspólnotowe (RPO Woj. Mazowieckiego)
4. Modernizacja i budowa sieci i urządzeń elektroenergetycznych przesyłowych w zakresie wysokich napięć poprzez: 1) budowę stacji 110/15 kV Różan wraz z powiązaniem jej z istniejącą siecią 110 kV 2) modernizację stacji 110/15kV Dylewo 3) modernizację linii 110kV Pomian-Maków Maz. 4) modernizację linii 110kV Ostrołęka-Pomian 5) modernizacja stacji 15/15kV Chorzele	Gmina Różan Gmina Kadzidło dotychczasowy przebieg linii gmina Chorzele	Rejony Energetyczne podległe Zakładowi Energetycznemu W-wa Teren SA	2007-2013	środki własne, środki wspólnotowe (RPO Woj. Mazowieckiego)

5. Rozbudowa i budowa sieci przesyłowych gazu ziemnego w zakresie wysokiego i średniego ciśnienia, budowa stacji redukcyjnych	Cały obszar. W trakcie prac nad programem zainicjowaniem wdrożenia tego działania przejawiały samorządy powiatów ostrołęckiego przasnyskiego oraz gmin Łyse, Myszyniec, Baranowo	Operator sieci oraz samorządy gmin	2007 - 2013 i następne okresy programowania rozwoju	środki własne, środki wspólnotowe (RPO Woj. Mazowieckiego)
6. Zastosowanie nowych technologii umożliwiających korzystanie np. z gazu skroplonego	Cały obszar.	PGNiG i wybrane przez niego jednostki wykonawcze, podmioty prywatne	po 2011 roku	środki budżetu państwa, środki własne, środki WFOŚiGW

4.1.5 Wodociągi i sanitacja – wygoda dla ludzi, bezpieczeństwo dla środowiska

Dostęp do wody o odpowiedniej jakości, jak i możliwość oczyszczania zużytych wód, jest we współczesnym społeczeństwie podstawowym standardem. Rozwój infrastruktury komunalnej, w tym urządzeń do zaopatrzenia ludności w wodę pitną i na cele gospodarcze oraz odprowadzania i oczyszczania ścieków, znacząco poprawi warunki życia mieszkańców oraz stan środowiska naturalnego. Zmodernizowana infrastruktura komunalna wpłynie na atrakcyjność obszaru, rozwój przedsiębiorczości (zwłaszcza dla potrzeb lokalizacji nowych inwestycji), umożliwi jego ekonomiczny i ekologicznie zrównoważony rozwój, a tym samym poprawi warunki życia jego mieszkańców.

Przedstawiony program działań realizowany będzie poprzez modernizację i rozbudowę systemów zaopatrzenia w wodę, w tym kompleksową modernizację istniejących stacji uzdatniania wody, budowę sieci wodociągowej wraz z przyłączami do budynków mieszkalnych i zbiorowego zamieszkania, wymianę wyeksploatowanych rur wodociągowych na nowe, budowę nowych stacji uzdatniania wody itp. Ponadto w ramach przedstawionego programu przewiduje się podejmowanie przedsięwzięć polegających na: modernizacji i rozbudowie sieci kanalizacyjnych, modernizacji istniejących i budowie nowych oczyszczalni oraz usprawnieniu funkcjonowania pozostałych urządzeń służących gromadzeniu, przesyłaniu i oczyszczaniu ścieków. W ramach programu winny być również podejmowane przedsięwzięcia zmierzające do sukcesywnej sanitacji terenów o zabudowie rozproszonej, obejmujące budowę przydomowych oczyszczalni ścieków, zorganizowanie taboru asenizacyjnego i punktów zlewnych. Realizacja programu działań wpłynie na poprawę jakości wód powierzchniowych i podziemnych poprzez uporządkowanie całej gospodarki wodno-ściekowej. Pozwoli ponadto wyeliminować obszary, na których występuje niedostatek wodociągów, bądź ich zupełny brak (gminy Czarnia i Młynarze). Lepsza jakość wody poprawi komfort życia mieszkańców, a także warunki do rozwoju specjalizacji gospodarstw rolnych, zwłaszcza w dziedzinie mleczarstwa, gdzie czynnik ten odgrywa istotne znaczenie i wiąże się z uzyskaniem certyfikatów weterynaryjno-sanitarnych. Zmniejszona w sposób istotny zostanie także dysfunkcjonalność techniczna obszaru, polegająca na dużej dysproporcji sieci wodociągowej wobec kanalizacyjnej. Poprawie ulegnie sposób gromadzenia i odprowadzania ścieków, zwłaszcza na terenach wiejskich, gdzie w większości funkcjonują bezodpływowe zbiorniki (szamba) o wątpliwej szczelności. Wskutek działań naprawczych zwiększy się liczba punktów zlewnych i samych oczyszczalni ścieków.

Waga zagadnień dotycząca zapewnienia odpowiedniej ilości i jakości wody dla społeczeństwa oraz wyposażenia obszaru w systemy odprowadzania i oczyszczania ścieków znalazły odbicie w prawie krajowym oraz dyrektywach unijnych.⁸⁰

W programie przewidziano w szczególności:

Nazwa przedsięwzięcia lub działania	Odniesienie przestrzenne	Wykonawcy	Odniesienie czasowe	Potencjalne źródła finansowania
1. Modernizacja istniejących stacji uzdatniania wody (dostosowanie obiektów do wymogów nowych przepisów)	Miasto Ostrołęka (SUW Leśna), gmina Kadzidło (wieś Dylewo) i inne wymagające dostosowania	samorządy miasta i gmin	2007-2013	środki własne gmin, WFOŚiGW i inne fundusze ekologiczne, środki wspólnotowe (RPO Woj. Mazowieckiego)
2. Budowa sieci wodociągowej wraz z przyłączami do budynków mieszkalnych i zbiorowego zamieszkania	Cały obszar. W trakcie prac nad programem zainteresowanie wdrożeniem tego działania przejawiały samorząd miasta Ostrołęka oraz gmin: Kadzidło, Długosiodło, Ostrów Maz., Szelków, Sypniewo, Rząśnik, Baranowo, Olszewo-Borki	samorząd miasta i samorządy gmin, gospodarstwa domowe	2007-2013	środki własne, WFOŚiGW i inne fundusze ekologiczne, środki wspólnotowe (RPO Woj. Mazowieckiego)
3. Wymiana wyeksploatowanych rur wodociągowych na nowe	Cały obszar. W trakcie prac nad programem zainteresowanie wdrożeniem tego działania przejawiał samorząd gminy Ostrów Mazowiecka	samorząd gminy	2007-2013	środki własne gminy, WFOŚ i GW, środki wspólnotowe (RPO Woj. Mazowieckiego)
4. Budowa nowych stacji uzdatniania wody	gminy: Długosiodło (wieś Stare Bosewo), Sypniewo (wieś Rzechowo Gać), Olszewo-Borki (wieś Dobrołęka) i inne gminy wg potrzeb	samorządy gmin	2007-2013	środki własne gmin, WFOŚiGW, inne fundusze ochrony środowiska, środki wspólnotowe (RPO Woj. Mazowieckiego)

⁸⁰ Ustawa – Prawo wodne, dyrektywa 80/778/EWG i 91/271/EWG. Zgodnie z art.43 ustawy Prawo wodne „Aglomeracje o równoważonej liczbie mieszkańców powyżej 2000 powinny być wyposażone w sieci kanalizacyjne dla ścieków komunalnych zakończone oczyszczalniami ścieków, zgodnie z ustaleniami Krajowego programu oczyszczania ścieków komunalnych”. Zgodnie z art.208 pkt.1 niniejszej ustawy „obowiązek ten aglomeracje powinny zrealizować: do dnia 31 grudnia 2015 roku, w przypadku aglomeracji o równoważonej liczbie mieszkańców od 2000 do 15000; do dnia 31 grudnia 2010 roku, w przypadku aglomeracji o równoważonej liczbie mieszkańców powyżej 15000”.

5. Modernizacja, rozbudowa i budowa oczyszczalni w aglomeracjach o równoważnej liczbie mieszkańców (RLM) od 2000 do 15000	W ośrodkach gminnych: Krasne, Łyse, Jednoróżec, Długosiodło, Kadzidło, Sypniewo, gmina Ostrów Maz. (wieś Komorowo), gmina Baranowo (wieś Guzowatka - Kucyje i Gaczyńska -Jastrząbka) i inne oczyszczalnie wymagające dostosowań	samorządy gmin	do 31 grudnia 2015 r. (zgodnie z ustawą z dnia 18 lipca 2001 r. – Prawo wodne)	środki własne gmin, WFOŚiGW, inne fundusze ochrony środowiska, środki wspólnotowe (RPO Woj. Mazowieckiego lub PROW)
6. Modernizacja, rozbudowa i budowa systemów kanalizacji zbiorczej w aglomeracjach o równoważnej liczbie mieszkańców (RLM) powyżej 15000	Miasto Ostrołęka Maków Maz, Przasnysz oraz inne w miarę potrzeb	samorządy gmin, organizacje ponadgminne, podmioty wykonujące zadania komunalne	do 31 grudnia 2010 r. (zgodnie z Ustawą z dnia 18 lipca 2001 r. – Prawo wodne)	środki własne miast i gmin, WFOŚiGW, inne fundusze ochrony środowiska; środki własne przedsiębiorstw; środki wspólnotowe (PO Infrastruktura i Środowisko)
7. Budowa i modernizacja sieci kanalizacyjnych	Cały obszar. W trakcie prac nad programem zainteresowanie wdrożeniem tego działania przejawiały samorządy gmin: Chorzele, Ostrów Maz., Kadzidło, Myszyniec, Łyse, Jednoróżec, Rzaśnik, Brańszczyk, Długosiodło, Sypniewo, Obryte, Baranowo, Olszewo-Borki	samorządy gmin	do 2015 r.	środki własne, WFOŚi GW, inne fundusze ochrony środowiska, środki wspólnotowe (RPO Woj. Mazowieckiego, PROW)
8. Sanitacja terenów o zabudowie rozproszonej (budowa przydomowych oczyszczalni ścieków, zorganizowanie taboru asenizacyjnego i punktów zlewnych)	obszar o rozproszonej zabudowie. W trakcie prac nad programem zainteresowanie wdrożeniem tego działania przejawiał samorząd gminy Baranowo	samorządy gmin, organizacje ponadgminne, podmioty wykonujące zadania komunalne, gospodarstwa domowe	do 2015 r.	środki własne WFOŚiGW, inne fundusze ochrony środowiska, środki wspólnotowe (RPO Woj. Mazowieckiego, PROW)

4.2 Dywersyfikacja struktury gospodarczej – rozwój sektorów pozarolniczych

Ostrołęcki Obszar Problemowy charakteryzuje się jednym z najniższych poziomów rozwoju gospodarczego w skali województwa i kraju, o czym świadczy wartość produktu krajowego brutto przypadająca na jednego mieszkańca w podregionie ostrołęcko-siedleckim (OOP jest jego znaczącą częścią). Przyczyny takiej sytuacji mają charakter strukturalny: słabo rozwinięte są tu przemysł i usługi (zwłaszcza rynkowe), zaś dominującym sektorem w gospodar-

ce obszaru jest rolnictwo, które cechuje znacznie niższa zdolność generowania dochodów (jest to prawidłowość globalna), przy bardzo dużej liczbie pracujących, co znajduje przełożenie na relacje wydajnościowe. Poprawa sytuacji obszaru, w szczególności w sferze dochodowej, wymaga zatem istotnych przeobrażeń struktury gospodarczej polegających na wzroście udziału pozarolniczych sektorów, bez zaniedbywania procesu unowocześniania sektora produkcji rolniczej. Wobec słabości kapitałowej obszaru, omawiany priorytet jest silnie uwarunkowany działaniami wpływającymi na poprawę atrakcyjności inwestycyjnej OOP, związanymi w szczególności z jakością infrastruktury, środowiska naturalnego (zwłaszcza problem odoranów w Ostrołęce) i kapitału ludzkiego.

Realizacja priorytetu odbywać się będzie poprzez następujące programy:

- 2.1. Instytucje otoczenia biznesu – ułatwienie dla przedsiębiorców;
- 2.2. Promocja potencjału gospodarczego – pierwszy krok do sukcesu obszaru;
- 2.3. Przez innowacje do rozwoju;
- 2.4. Wzrost przez rozwój specjalizacji energochłonnej;
- 2.5. Prosperity turystyki – impuls dla gospodarki.

4.2.1 Instytucje otoczenia biznesu – ułatwienie dla przedsiębiorców

Program ten będzie realizowany poprzez podejmowanie działań sprzyjających integracji środowiska przedsiębiorców, wspierających rozwój instytucji otoczenia biznesu, w drodze zwiększania ich potencjału instytucjonalnego oraz zakresu i jakości usług. Stworzenie w ośrodku subregionalnym i współdziałających z nim ośrodkach lokalnych komplementarnego systemu wspierania przedsiębiorczości, składającego się z instytucji otoczenia biznesu o oddziaływaniu ponadlokalnym, usprawni organizacyjnie dyfuzję czynników rozwojowych z Warszawy do OOP, jak również stymulowanie kooperacji gospodarczej między metropolią a wymagającym wsparcia obszarem problemowym. Placówki wzmocnią możliwości poprawy atrakcyjności inwestycyjnej obszaru i transfer zewnętrznego kapitału. Poprzez wspieranie bezpośrednie i pośrednie (np. funduszami pożyczkowymi i poręczeniowymi) stworzone zostaną organizacyjno-finansowe podstawy rozwoju małych i średnich przedsiębiorstw. Integracja środowiska biznesu umożliwi wdrażanie rozwiązań innowacyjnych i wzrost wykorzystania istniejącego potencjału produkcyjnego, usługowego oraz rozwój nowych form działalności.

Program obejmuje w szczególności:

Nazwa przedsięwzięcia lub działania	Odniesienie przestrzenne	Wykonawcy	Odniesienie czasowe	Potencjalne źródła finansowania
1. Wspieranie oddolnych inicjatyw integracyjnych i kooperacyjnych przedsiębiorców	Cały obszar. W trakcie prac nad programem zainteresowanie wdrażaniem tego działania przejawiały samorządy miasta Ostrołęka i gminy Myszyńiec	samorządy gmin, stowarzyszenia, fundacje, samorząd gospodarczy	2007-2013 i dalsze okresy programowania	środki własne samorządów, fundusze instytucji otoczenia biznesu, środki wspólnotowe (RPO Woj. Mazowieckiego, PO Innowacyjna Gospodarka)
2. Kreowanie systemu wsparcia finansowego dla MSP poprzez tworzenie i dokapitalizowanie funduszy pożyczkowych i poręczeniowych	Cały obszar. W trakcie prac nad programem zainteresowanie wdrażaniem tego działania przejawiał samorząd miasta Ostrołęka	samorządy gmin, banki, fundacje, instytucje otoczenia biznesu	2007-2013 i dalsze okresy programowania	środki własne samorządów, fundusze instytucji otoczenia biznesu, środki wspólnotowe (RPO Woj. Mazowieckiego)

3. Tworzenie i rozszerzanie zakresu działalności instytucji consultingowych i innych wspierających merytorycznie MSP, w tym gminnych centrów wspierania przedsiębiorczości	Cały obszar. W trakcie prac nad programem zainteresowanie wdrażaniem tego działania przejawiały samorzady miasta Ostrołęka i gminy Baranowo	samorządy gmin, instytucje otoczenia biznesu	2007-2013 i dalsze okresy programowania	środki własne samorządów, fundusze instytucji otoczenia biznesu, środki wspólnotowe (RPO Woj. Mazowieckiego)
4. Opracowanie i wdrażanie Programu Rozwoju Przedsiębiorczości w Ostrołęce	miasto Ostrołęka	Samorząd miasta	2007-2013	środki własne samorządu miasta

4.2.2 Promocja potencjału gospodarczego – pierwszy krok do sukcesu obszaru

W ramach tego programu przewiduje się podejmowanie przedsięwzięć polegających na wykupie gruntów i uzbrojeniu (wyposażeniu w infrastrukturę towarzyszącą) terenów przeznaczonych do umieszczenia nowych przedsiębiorstw lub rozwoju dotychczas funkcjonujących oraz działań promocyjnych polegających na budowaniu trwałego i stabilnego wizerunku obszaru, jako przyjaznego inwestorom i przedsiębiorcom.

Działająca na terenie miasta Ostrołęka tzw. strefa rozwoju gospodarczego wyposażona w pełną infrastrukturę techniczną, przyczyniła się do stworzenia wielu przedsiębiorcom dogodnych warunków dla lokalizacji działalności produkcyjnej i usługowej. Zebrane pozytywne doświadczenia, związane z funkcjonowaniem tej strefy, potwierdzają potrzebę tworzenia takich struktur jako inkubatorów przedsiębiorczości na terenie obszaru problemowego. Działanie to powinno stopniowo przyczynić się do zwiększenia poziomu nakładów inwestycyjnych w przedsiębiorstwach OOP i przeciwdziałać pogłębiającej się polaryzacji wewnątrzwojewódzkiej.

Ponadto obszar dysponuje drogocennym potencjałem rozwojowym związanym z oryginalnymi walorami przyrodniczymi i krajobrazowymi, a zwłaszcza kulturowymi Kurpiowszczyzny. Podejmowane dla optymalnego wykorzystania tego potencjału inicjatywy będą zmierzać do poprawy informacji turystycznej poprzez tworzenie punktów informacji w gminach. Promocja powinna polegać na wykorzystaniu odpowiednio dobranych i opracowanych informacji, narzędzi i metod z preferencją dla projektów obejmujących znaczny obszar (np. nadbużański, nadnarwiański), oraz ciekawych zrealizowanych projektów.

Podejmowane działania powinny zaowocować, wzbogaceniem struktury gospodarki obszaru o przedsiębiorstwa sektora przemysłowego i usług, w tym turystycznych, które należy uznać za istotny czynnik aktywizacyjny.

Program obejmuje w szczególności:

Nazwa przedsięwzięcia lub działania	Odniesienie przestrzenne	Wykonawcy	Odniesienie czasowe	Potencjalne źródła finansowania
1. Wykup oraz uzbrojenie terenów przeznaczonych pod lokalizację nowych przedsiębiorstw	Cały obszar.	samorządy gmin	2007-2013	środki własne samorządów, środki wspólnotowe (PO Infrastruktura i Środowisko)
2. Stworzenie zintegrowanego systemu informacji turystycznej w gminach poprzez uruchamianie platform internetowych i gminnych punktów informacji	Cały obszar. W trakcie prac nad programem zainteresowanie wdrażaniem tego działania przejawiały samorzady powiatu wyszkowskiego oraz gminy Długosiodło	samorządy gmin i powiatów	2007-2013	środki własne samorządów, środki wspólnotowe (RPO Woj. Mazowieckiego, PO Innowacyjna Gospodarka)

3. Opracowanie i wdrożenie programów promocji gmin	Cały obszar. W trakcie prac nad programem zainteresowanie wdrażaniem tego działania przejawiały samorządy gmin Obryte i Myszyniec oraz miasta Ostrołęka.	samorządy gmin	2007-2013	środki własne samorządów, środki wspólnotowe (RPO Woj. Mazowieckiego, PO Innowacyjna Gospodarka)
4. Wykreowanie systemu informacji o bazie gospodarczej gmin, w tym inwestycyjnej	Cały obszar.	samorządy gmin	2007-2013	środki własne samorządów, środki wspólnotowe (RPO Woj. Mazowieckiego, PO Innowacyjna Gospodarka)

4.2.3 Przez innowacje do rozwoju

Działania, które złożą się na ten program polegać będą na tworzeniu dogodnych warunków umożliwiających lokalizację przedsięwzięć gospodarczych i naukowych stosujących nowe techniki i technologie oraz wspieraniu postaw proinnowacyjnych, nowoczesnych rozwiązań technologicznych, sprawnych metod organizacji i zarządzania w lokalnej gospodarce.

Tworzący się ośrodek naukowy i więzi z wykształconymi ośrodkami sąsiednimi (w Warszawie, Olsztynie i Białymstoku) umożliwiają powołanie różnych form filialnych, co powinno sprzyjać rozwojowi nowoczesnych technologii opartych na wiedzy. Dla osiągnięcia tego celu niezbędne jest stworzenie na terenie OOP potencjału badawczo-rozwojowego oraz wzmocnienie powiązań nauki z gospodarką regionu i dostosowanie oferty badawczej do potrzeb przedsiębiorstw. Niezbędne jest również wsparcie rozwoju sprawnych systemów teleinformatycznych i zapewnienie dostępu do szerokopasmowego Internetu dla sfery publicznej i komercyjnej.

Program obejmuje w szczególności:

Nazwa przedsięwzięcia lub działania	Odniesienie przestrzenne	Wykonawcy	Odniesienie czasowe	Potencjalne źródła finansowania
1. Tworzenie instytucji wspierających powstawanie firm innowacyjnych, w tym tworzenie Parków Techniczno-Technologicznych	Cały obszar. W trakcie prac nad programem zainteresowanie wdrażaniem tego działania przejawiały samorządy powiatu przasnyskiego oraz miasta Ostrołęki	uczelnie wyższe, instytuty naukowe, samorządy, fundacje	2007-2013	środki budżetu państwa, środki własne samorządów, środki fundacji, środki wspólnotowe (RPO Woj. Mazowieckiego, PO Innowacyjna Gospodarka)
2. Inicjowanie i wspieranie działalności naukowo-badawczej w uczelniach wyższych i dużych przedsiębiorstwach obszaru	ośrodki powiatowe i gminne. W trakcie prac nad programem zainteresowanie wdrażaniem tego działania przejawiały samorządy powiatu przasnyskiego oraz miasta Ostrołęki	ministerstwo właściwe do spraw szkolnictwa wyższego, samorządy gmin i powiatów, przedsiębiorstwa	2007-2013	środki budżetu państwa, środki własne samorządów i przedsiębiorstw, środki wspólnotowe (RPO Woj. Mazowieckiego, PO Innowacyjna Gospodarka)
3. Wspieranie transferu innowacji, komercjalizacji wyników badań i nowych technologii	Cały obszar.	samorządy gmin i powiatów, instytucje otoczenia biznesu, szkoły wyższe i instytuty naukowe	2007-2013	środki budżetu państwa, środki wspólnotowe (RPO Woj. Mazowieckiego, PO Innowacyjna Gospodarka)

4.2.4 Wzrost przez rozwój specjalizacji energochłonnej

Działania, które złożą się na ten program polegać będą na kreowaniu przez miejscowe samorządy lokalne (a także wojewódzki) lobbingu oraz kształtowaniu postaw społeczności lokalnej umożliwiających lokalizację przemysłu energochłonnego i elektrowni atomowej.

W Ostrołęce działa już od szeregu lat konwencjonalna elektrownia włączona do ogólnopolskiego systemu przesyłowego. Możliwość bezpośredniego odbioru energii elektrycznej i ciepłej z elektrowni stwarza korzystną okoliczność do lokalizacji przemysłu energochłonnego zarówno w Ostrołęce jak i w obszarze.

Ponadto OOP posiada sprzyjające uwarunkowania do lokalizacji elektrowni atomowej. Przejawia się to między innymi dobrymi warunkami geologiczno-inżynierskimi, sejsmicznymi, małą gęstością zaludnienia, niską przydatnością gruntów do celów rolniczych (klasy V i VI), względnie korzystnymi warunkami zaopatrzenia elektrowni w wodę, brakiem istotnych przeciwwskazań z punktu widzenia kryteriów ekologicznych, dużymi zasobami kruszywa naturalnego niezbędnego przy budowie kubaturowej o specjalnych parametrach.

Program obejmuje w szczególności:

Nazwa przedsięwzięcia lub działania	Odniesienie przestrzenne	Wykonawcy	Odniesienie czasowe	Potencjalne źródła finansowania
1. Lokalizacja w OOP przemysłu energochłonnego	Gminy położone wzdłuż Narwi. W trakcie prac nad programem zainteresowanie wdrażaniem tego działania przejawiał samorząd powiatu ostrołęckiego	prywatni przedsiębiorcy	2007-2013 i dalsze okresy programowania	środki własne przedsiębiorców, środki wspólnotowe (RPO Woj. Mazowieckiego, PO Infrastruktura i Środowisko)
2. Rozważenie możliwości lokalizacji elektrowni atomowej i ewentualny lobbing tej inwestycji	OOP	ministerstwo właściwe do spraw energetyki	2007-2013 i dalsze okresy programowania	środki budżetu państwa, kapitał prywatny, środki wspólnotowe (PO Infrastruktura i Środowisko)

4.2.5 Prosperity turystyki – impuls dla gospodarki

Dziedzictwo kulturowe Kurpi, ich gościnność oraz bogactwo przyrodnicze obszaru może przyczynić się do rozwoju usług turystycznych generujących znaczne dochody. W ramach tego programu przewiduje się podjęcie szeregu działań restrukturyzacyjnych i rozwojowych, spośród których najważniejszymi są działania ekologizacyjne (rozwiązujące problemy gospodarki wodno-ściekowej, odpadowej) oraz modernizacja istniejącej infrastruktury turystycznej połączona z wprowadzaniem nowych jej elementów. Nowe przedsięwzięcia obejmą zagospodarowanie miejsc służących rekreacji w rejonach rzek, zbiorników wodnych i kompleksów leśnych np. poprzez tworzenie miejsc biwakowych, placów zabaw, punktów widokowych, zorganizowanych kąpielisk i sieci ścieżek rekreacyjnych. Na rzekach Obszaru, w szczególności Narwi, Bugu i Omulwi, gdzie występują warunki sprzyjające rozwojowi turystyki i sportów wodnych, proponuje się podejmowanie działań polegających na wyznaczeniu nowych i utrzymaniu istniejących szlaków wodnych, rozwój zaplecza towarzyszącego żegludze rzecznej np. portów, przystani, stanic, ośrodków turystyki wodnej. Wzmocnieniu tej formy turystyki służyć będzie budowa nowych zbiorników wodnych. Rolniczy charakter obszaru sprzyja rozwojowi turystyki wiejskiej i agroturystyki, a ich rozkwit umożliwi rolnikom uzyskanie alternatywnych dochodów. Niewątpliwą atrakcją dla turystów będzie możliwość uczestniczenia w licznych, oryginalnych imprezach folklorystycznych oraz posmakowania tutejszej kuchni, m.in. fafernuchów, rejbaka, lub trunków, np. mioduszki, piwa koziczego itp. W ramach zwiększania atrakcyjności turystycznej proponuje się wspieranie realizacji nowych

produktów turystycznych m.in. „Zielonego Szlaku Rowerowego Mazowsza” wchodzącego w skład europejskich szlaków rowerowych „EuroVelo” i „Greenways” oraz budowę ośrodków sportowo-rekreacyjnych. Niezbędnym elementem zwiększającym atrakcyjność turystyczną obszaru jest również poprawa dostępności komunikacyjnej, zarówno zewnętrznej i wewnętrznej poprzez inwestycje modernizujące obecną sieć dróg oraz budowę nowych dróg o znaczeniu ponadlokalnym.

Program obejmuje w szczególności:

Nazwa przedsięwzięcia lub działania	Odniesienie przestrzenne	Wykonawcy	Odniesienie czasowe	Potencjalne źródło finansowania
1. Rozwój infrastruktury turystycznej, w tym: 1) tworzenie wielofunkcyjnych szlaków i ścieżek rekreacyjnych oraz dydaktycznych (rowerowych, pieszych, konnych)	Cały obszar. W trakcie prac nad programem zainteresowanie wdrażaniem tego działania przejawiały samorządy powiatów: ostrołęckiego, przasnyskiego, wyszkowskiego oraz gmin Myszyniec, Czarnia, Łyse, Kadzidło, Lelis, Baranowo, Długosiodło, Rząśnik	samorząd województwa, samorządy gmin i powiatów	2007-2013	środki własne samorządu województwa, środki własne powiatów i gmin, WFOŚiGW, środki wspólnotowe (RPO Woj. Mazowieckiego)
2) tworzenie miejsc biwakowych, punktów widokowych, placów zabaw, zorganizowanych kąpielisk		samorządy gmin i powiatów, sektor prywatny		środki własne powiatów i gmin, środki własne przedsiębiorców, WFOŚiGW, środki wspólnotowe (RPO Woj. Mazowieckiego)
3) wyznaczenie nowych i utrzymanie istniejących szlaków wodnych	na rzece Narwi, Omulwi, Bugu i innych możliwych ciekach. W trakcie prac nad programem zainteresowanie wdrażaniem tego działania przejawiał samorząd powiatu przasnyskiego	samorząd województwa, samorządy gmin i powiatów, PTTK lub inne organizacje	2007-2013	środki własne samorządu województwa, środki własne powiatów i gmin, WFOŚiGW, środki wspólnotowe (RPO Woj. Mazowieckiego)
4) budowa zbiorników wodnych na rzekach i ciekach wodnych m.in. na Różanicy, Orzycu, Kanale Kaczor, Wymakraczu, Szkwie, ⁸¹ i na innych wg opracowywanych koncepcji, oraz rekreacyjne zagospodarowanie terenów przy tych zbiornikach	Cały obszar. W trakcie prac nad programem zainteresowanie wdrażaniem tego działania przejawiały samorządy powiatów wyszkowskiego i przasnyskiego oraz gmin Łyse i Długosiodło (szczegółowe przedsięwzięcia dotyczące budowy zbiorników wodnych umieszczono w programie 5.3.5.)	samorząd województwa (WZMiUW), samorządy gmin i powiatów	2007-2013	środki własne samorządu województwa, środki własne powiatów i gmin, WFOŚiGW, środki wspólnotowe (Program Rozwoju Obszarów Wiejskich)

⁸¹ Źródło: Na podstawie Programu Małej Retencji Wodnej Województwa Mazowieckiego

5) budowa portów, przystani, stanic, ośrodków turystyki wodnej i ośrodków sportowych	Przy rzekach obszaru, zwłaszcza Narwi, Omulwi, Bugu, Orzycu. W trakcie prac nad programem zainteresowanie wdrażaniem działania przejawiały samorząd powiatu wyszkowskiego i przasnyskiego oraz gminy Baranowo	samorząd województwa, samorządy gmin i powiatów, sektor prywatny	2007-2013	środki własne województwa, środki własne powiatów i gmin, środki własne przedsiębiorców, środki wspólnotowe (RPO Woj. Mazowieckiego)
6) wyposażenie terenów służących turystyce w odpowiednie zaplecze sanitarne (wodociągi, kanalizację, odbiór odpadów)	Cały obszar, w tym wzdłuż rzeki Narwi i okolicach otuliny Puszczy Białej (szczegółowe przedsięwzięcia dotyczące uporządkowania gospodarki wodno-ściekowej umieszczono w programie 1.5., a gospodarki odpadami w programie 5.3.). W trakcie prac nad programem zainteresowanie wdrażaniem tego działania przejawiał samorządy gmin Rząśnik i Baranowo oraz powiatu wyszkowskiego		2007-2013	środki własne gmin, fundusze własne przedsiębiorstw, NFOŚiGW, WFOŚiGW lub inne fundusze ekologiczne, środki wspólnotowe (RPO Woj. Mazowieckiego 3.) lub PO Infrastruktura i Środowisko)
7) rozbudowa bazy noclegowej o różnym standardzie	Cały obszar, ze szczególnym uwzględnieniem rejonu etnograficznego Kurpi. W trakcie prac nad programem zainteresowanie wdrażaniem tego działania przejawiał samorząd powiatu wyszkowskiego	sektor prywatny	2007-2013	środki własne przedsiębiorstw lub osób prywatnych, środki wspólnotowe (RPO Woj. Mazowieckiego)
8) rozbudowa zaplecza gastronomicznego, zwłaszcza z regionalną kuchnią				
2. Kreowanie i wdrożenie produktów turystycznych, w tym: 1) rozwój usług agroturystycznych	Cały obszar. W trakcie prac nad programem zainteresowanie wdrażaniem tego działania przejawiały samorządy powiatów ostrołęckiego i przasnyskiego oraz gminy Myszyńiec	sektor prywatny	2007-2013	środki własne przedsiębiorstw lub osób prywatnych, środki wspólnotowe (Program Rozwoju Obszarów Wiejskich)
2) aktywizacja procesów powstawania produktów lokalnych	Cały obszar	samorząd powiatów i gmin, lokalne organizacje turystyczne, organizacje pozarządowe	2007-2013	środki własne powiatów i gmin, środki wspólnotowe (RPO Woj. Mazowieckiego)

3) realizacja nowego produktu turystycznego „Zielony Szlak Rowerowy Mazowsza” oraz „Pisa-Narew”	Gminy uczestniczące w tworzeniu tych produktów - Jednorzec, Chorzele, Przasnysz, gminy powiatu ostrołęckiego i miasto Ostrołęka	samorząd województwa, samorządy gmin i powiatów	2007-2013	środki własne samorządu województwa, środki własne powiatów i gmin, środki wspólnotowe (RPO Woj. Mazowieckiego)
3. Zwiększenie efektywności działań promocyjnych w turystyce, w tym: 1) rozwój lokalnych organizacji turystycznych	Cały obszar. W trakcie prac nad programem zainteresowanie wdrażaniem tego działania przejawiał samorząd gminy Długosiodło	samorządy powiatów i gmin, Kurpiowska Organizacja Turystyczna	2007-2013	środki własne powiatów i gmin, środki wspólnotowe (RPO Woj. Mazowieckiego)
4. Zwiększenie dostępności turystycznej obszaru (zewnętrznej i wewnętrznej) przez rozwój transportu (szczegółowe przedsięwzięcia w tym zakresie przedstawiono w programie 5.1.1. i 5.1.2.)	Cały obszar. W trakcie prac nad programem zainteresowanie wdrażaniem tego działania przejawiał samorząd gminy: Łyse, Rzańnik i Przasnysz	samorząd województwa, samorząd powiatów i gmin	2007-2013	środki własne samorządu województwa, środki własne powiatów i gmin, środki wspólnotowe (RPO Woj. Mazowieckiego lub PO Infrastruktura i Środowisko)

4.3 Wspieranie zrównoważonego rozwoju obszarów wiejskich

Podstawowym sektorem gospodarki OOP jest rolnictwo. Sektor ten charakteryzuje się dużą pracochłonnością, co jest prawidłowością o charakterze globalnym oraz w związku z relatywnie niską produktywnością, również z powodu niskiej jakości rolniczej przestrzeni produkcyjnej. Relatywnie niska produktywność rolnictwa determinuje poziom generowanych dochodów całego obszaru, w tym zwłaszcza terenów wiejskich, które zamieszkuje 2/3 całej populacji, a ponad połowa wszystkich zatrudnionych na obszarze pracuje w rolnictwie. Dla zdynamizowania rozwoju tego obszaru niezbędne jest podejmowanie szeregu działań, wspierających aktywność gospodarczą społeczeństwa wiejskiego.

W obrębie wyznaczonego priorytetu określono następujące programy działań:

- 3.1. Silniejsze i efektywniejsze rolnictwo;
- 3.2. Większe i sprawniejsze gospodarstwa rolne;
- 3.3. Konkurencyjne przetwórstwo rolno-spożywcze;
- 3.4. Sprawniejsze ośrodki gminne;
- 3.5. Woda dla rolnictwa.

4.3.1 Silniejsze i efektywniejsze rolnictwo

Program ten realizowany będzie poprzez podejmowanie działań zmierzających do umocnienia dobrze wykształconej w OOP specjalizacji mleczarskiej, jak i proponowanego, alternatywnego do mleczarstwa kierunku obejmującego chów bydła mięsnego, co stwarza możliwości podwyższania zarówno poziomu produkcji (w poszczególnych gospodarstwach), jak i jakości produkowanego surowca. Specjalizacja mleczarska umożliwia osiąganie relatywnie korzystnych efektów w lokalnej gospodarce rolnej, doskonale wykorzystując do wytwarzania pasz występującą tu niską jakość rolniczej przestrzeni produkcyjnej, z dużym udziałem użytków zielonych. Dalsze umacnianie, służące zwiększaniu efektywności tych kierunków, jest tym bardziej konieczne, że obecna runda rokowań WTO wymusi istotne zmiany w ramach wspólnej organizacji rynków rolnych, w tym i na rynku mleka.

W ramach tego programu przewiduje się animację wystawieniczo-szkoleniową, prowadzoną przez państwowe służby doradcze, przy wsparciu samorządu rolniczego⁸².

Tego rodzaju przedsięwzięcia mogą być realizowane jako praktyczne projekty upowszechniające zewnętrzne doświadczenia, np. w czasie organizowanych w gminach „dni kukurydzy”, owocujące podwyższeniem poziomu wiedzy i umiejętności rolników. Projekty te jednocześnie będą upowszechniać wprowadzanie do użytkowania nowych ras zwierząt i odmian roślin o wyższym potencjale genetycznym, a także nowoczesne sposoby wytwarzania i konserwacji pasz, potencjalnie dostosowanych do występujących w OOP słabych warunków glebowych.

Proponuje się również inicjowanie działań oraz wspieranie współpracy naukowych jednostek badawczych i wyższych uczelni z rolnikami, w celu propagowania innowacyjnych rozwiązań w rolnictwie.

Ponadto wszystkie gospodarstwa specjalizujące się w kierunku mleczarskim wspomagane będą środkami publicznymi przy zakupie sprzętu i urządzeń zabezpieczających mleko przed pogarszaniem jego jakości, uzyskując zgodność ze standardami higieniczno-weterynaryjnymi. W ramach tego programu proponuje się także wsparcie finansowe⁸³ gospodarstw, podejmujących budowę i modernizację obór i innych budowli zabezpieczających środowisko przed szkodliwym oddziaływaniem skoncentrowanej hodowli, a także zakup sprzętu i innych urządzeń stanowiących wyposażenie gospodarstw rolnych.

Alternatywą dla kurczących się możliwości rozwoju produkcji mleczarskiej, zagrożonej niskimi limitami przyznanymi kwot mlecznych, może być wspomniany chów bydła mięsnego, umożliwiający gospodarstwom wykorzystanie dobrze rozwiniętej infrastruktury technicznej oraz zorganizowanej bazy paszowej. Innymi w ramach tej idei kierunkami w rolnictwie mogą być uprawy ziemniaków, rolnictwo ekologiczne oraz uprawy roślin energetycznych (np. wierzby i róży bezkolcowej).

Równoległym, uzupełniającym działaniem umożliwiającym poprawę efektywności gospodarki rolnej jest organizowanie się producentów rolnych w grupy producentów, które powinno zaowocować uczestniczeniem ich jako znaczących podmiotów na rynku produktów rolnych, zarówno lokalnym jak i zewnętrznym. Pozytywny przykład, wskazujący na znaczenie organizowania się rolników może stanowić wysoko zaawansowana integracja na rynku mleka w formie spółdzielni mleczarskich, których są udziałowcami. Na pozostałych rynkach rolnych obserwuje się brak podobnej integracji. Zorganizowanie grup, np. zajmujących się zagospodarowaniem ziemniaków, reaktywowałoby uprawę tej rośliny, która jeszcze w latach osiemdziesiątych była tu powszechnym kierunkiem produkcji, generującym w gospodarstwach dość znaczne dochody. Specjalność ta odnotowała regres w momencie likwidacji (zarządzanych przez władze państwowe) organizacji skupujących ziemniaki. Organizowanie się producentów rolnych w grupy producenckie daje możliwość stosowania przez nich wspólnych technologii produkcji, właściwego przygotowania produktu na rynek, wspólnego przygotowania do sprzedaży dużych partii produktów oraz zapewnia lepszy dostęp do informacji rynkowych⁸⁴.

W programie tym przewiduje się również oddziaływanie na jakość kapitału ludzkiego producentów rolnych poprzez prowadzenie stosownych szkoleń, doradztwa organizacyjnego, prawnego i technicznego, dostosowanego do lokalnych potrzeb rolników, a także liderów grup. Projekty takie mogą wykonywać państwowe służby doradcze i samorząd rolniczy,

⁸² Mazowiecka Izba Rolnicza – samorząd zawodowy rolników.

⁸³ W ramach programów wsparcia wsi i rolnictwa

⁸⁴ Grupa producentów w ramach swej działalności może prowadzić również zaopatrzenie w artykuły do produkcji rolnej, w tym również w wysoko kwalifikowany materiał oraz prowadzić analizy rynku i szkolenia producentów.

przy wsparciu samorządu województwa polegającym np. na organizowaniu wystaw produktów regionalnych w kraju i za granicą itp.

Program obejmuje w szczególności:

Nazwa działania lub przedsięwzięcia	Odniesienie przestrzenne	Wykonawcy	Odniesienie czasowe	Potencjalne źródła finansowania
1. Umocnianie wykształconej specjalizacji mleczarskiej	Cały obszar. W trakcie prac nad programem zainteresowanie wdrażaniem tego działania przejął samorząd gminy Myszyniec	rolnicy	2007 - 2013 i następne okresy programowania rozwoju	środki własne, środki budżetu państwa, środki wspólnotowe (Program Rozwoju Obszarów Wiejskich - PROW)
2. Rozwój alternatywnych do mleczarstwa kierunków produkcji rolniczej np. chów bydła mięsnego	Cały obszar. W trakcie prac nad programem zainteresowanie wdrażaniem tego działania przejął samorząd gminy Łyse	rolnicy	2007 - 2013 i następne okresy programowania rozwoju	środki własne, środki budżetu państwa, środki wspólnotowe (Program Rozwoju Obszarów Wiejskich)
3. Podwyższanie wśród rolników i mieszkańców wsi kwalifikacji i wiedzy w zakresie nowoczesnego gospodarowania poprzez edukację zawodową w ramach kursów i warsztatów, animację wystawienniczo-szkoleniową	Cały obszar. W trakcie prac nad programem zainteresowanie wdrażaniem tego działania przejął samorząd gminy Myszyniec	Wojewódzki Ośrodek Doradztwa Rolniczego w Warszawie, Mazowiecka Izba Rolnicza, organizacje pozarządowe, samorząd województwa mazowieckiego	2007 - 2013 i następne okresy programowania rozwoju	środki własne rolników, środki budżetu państwa, środki wspólnotowe (Program Rozwoju Obszarów Wiejskich),
4. Inicjowanie i wspieranie współpracy jednostek naukowo-badawczych i wyższych uczelni z rolnikami, w zakresie upowszechniania innowacyjnych rozwiązań w rolnictwie	Cały obszar.	Mazowiecka Izba Rolnicza, samorząd województwa mazowieckiego, jednostki naukowo-badawcze i wyższe uczelnie	2007 - 2013 i następne okresy programowania rozwoju	środki własne, środki wspólnotowe (Program Rozwoju Obszarów Wiejskich)
5. Organizowanie się producentów rolnych w grupy producenckie	Cały obszar.	rolnicy przy współpracy z Mazowiecką Izbą Rolniczą	2007 - 2013	środki własne, środki budżetu państwa, środki wspólnotowe (Program Rozwoju Obszarów Wiejskich)
6. Dostosowywanie gospodarstw do standardów w zakresie ochrony środowiska, higieny, dobrostanu zwierząt oraz bezpieczeństwa żywności	Cały obszar.	rolnicy	2007 - 2013	środki własne, środki wspólnotowe (Program Rozwoju Obszarów Wiejskich)

4.3.2 Większe i sprawniejsze gospodarstwa rolne

Stosunkowo korzystna struktura obszarowa gospodarstw rolnych w OOP, a także zarysowująca się tendencja do powiększania ich powierzchni, wymaga zdynamizowania tego procesu, umożliwiając poprawę konkurencyjnej pozycji na rynku krajowym i globalnym.

W ramach tego programu realizowane będą przedsięwzięcia dotyczące szkoleń, informacji i upowszechniania wiedzy na temat przepisów prawnych w sprawie zmian własnościowych, rent strukturalnych oraz promowania na terenach wiejskich nowych działalności gospodarczych, przyczyniających się do tworzenia miejsc pracy dla osób rezygnujących z działalności rolniczej. Podejmowane działania ukierunkowane będą na przyspieszenie przemian agrarnych w rolnictwie, polegających na powiększaniu powierzchni gospodarstw rolnych, a tym samym wzrost ich potencjału ekonomicznego.

Na terenach charakteryzujących się dużym rozdrobnieniem i rozproszeniem działek rolnych, wchodzących w skład gospodarstwa rolnego, niezbędne jest wspieranie procesów scalania i wymiany gruntów, poprawiające rozłóg w poszczególnych gospodarstwach. W wyniku zmniejszenia liczby działek w gospodarstwie nastąpi obniżenie kosztów transportu rolniczego i lepsze zmechanizowanie prac polowych, a w rezultacie poprawa warunków i efektywności gospodarowania. Realizacja projektów obejmujących scalanie działek gruntów położonych w różnych odległościach od siedziby gospodarstwa, powinna następować na wniosek większości właścicieli gospodarstw rolnych po uzgodnieniu z samorządem wsi i organizacjami społeczno-gospodarczymi rolników.⁸⁵

W ramach projektu scaleniowego przeprowadzone będą również prace w zakresie zagospodarowania poscaleniowego, w tym urządzenie dróg dojazdowych do pól.

Program zakłada w szczególności:

Nazwa działania lub przedsięwzięcia	Odniesienie przestrzenne	Wykonawcy	Odniesienie czasowe	Potencjalne źródła finansowania
1. Upowszechnianie wiedzy na temat przepisów prawnych dotyczących zmian własnościowych, rent strukturalnych	Cały obszar.	Wojewódzki Ośrodek Doradztwa Rolniczego w Warszawie, Mazowiecka Izba Rolnicza,	2007 - 2013	środki własne, środki wspólnotowe (Program Rozwoju Obszarów Wiejskich)
2. Promowanie tworzenia pozarolniczych miejsc pracy na terenach wiejskich (w tym dla osób z gospodarstw rolnych)	Cały obszar. W trakcie prac nad programem zainteresowanie wdrażaniem tego działania przejawiał samorząd powiatu ostrołęckiego i przasnyskiego.	Wojewódzki Ośrodek Doradztwa Rolniczego w Warszawie, Mazowiecka Izba Rolnicza,	2007 - 2013	środki własne, środki wspólnotowe (Program Rozwoju Obszarów Wiejskich)
3. Wspieranie procesów scalania i wymiany gruntów	Cały obszar. W trakcie prac nad programem zainteresowanie wdrażaniem tego działania przejawiał samorząd gminy Rząśnik.	samorząd powiatów, służby geodezyjne samorządu województwa	2007 - 2013	środki własne, środki wspólnotowe (Program Rozwoju Obszarów Wiejskich)

⁸⁵ Projekt scalania zgodnie z Ustawą o scalaniu i wymianie gruntów z dnia 26 marca 1982 r. opracowany i realizowany będzie przez służby geodezyjne samorządu województwa na koszt Skarbu Państwa.

4. W ramach procesu scalania urządzenie dróg dojazdowych do pól	Cały obszar. W trakcie prac nad programem zainteresowanie wdrażaniem tego działania przejawiał samorząd gminy Rząśnik	samorządy gmin	2007 - 2013 i następne okresy programowania rozwoju	środki własne, środki wspólnotowe (Program Rozwoju Obszarów Wiejskich)
---	--	----------------	---	--

4.3.3 Konkurencyjne przetwórstwo rolno-spożywcze

Przemysł rolno-spożywczy jest na obszarze problemowym stosunkowo dobrze rozwinięty, jednak konieczna jest dalsza jego modernizacja, zwłaszcza w zakresie dostosowania do wymogów sanitarno-weterynaryjnych oraz wprowadzania nowoczesnych technologii produkcji dla rozszerzania asortymentu produktów. W ramach tego programu celowe są działania zmierzające do tworzenia warunków do rozwoju przedsiębiorstw w sektorze usług i przemysłu rolno-spożywczego, z zachowaniem zasad ochrony środowiska naturalnego. Szczególnie pożądane jest wspieranie projektów innowacyjnych, realizowanych przez przedsiębiorstwa we współpracy z jednostkami naukowymi. Pomocą należałoby objąć firmy w trakcie realizacji całego przedsięwzięcia rozwojowego od momentu gromadzenia dokumentacji do ukończenia projektu. Realizacja tego programu powinna sprzyjać osiągnięciu takiego poziomu rozwoju przemysłu rolno-spożywczego, który jakością, standardem i wydajnością będzie w stanie umacniać swoją konkurencyjną pozycję na rynku krajowym i globalnym. Wagę tego działania podnosi fakt, że przemysł rolno-spożywczy jest tu głównym odbiorcą wyprodukowanych surowców wytworzonych przez dominujące w OOP rolnictwo, a ponadto niejednokrotnie jako jedyny decyduje o tworzeniu pozarolniczych miejsc pracy w gminach wiejskich.

Program obejmuje:

Nazwa działania lub przedsięwzięcia	Odniesienie przestrzenne	Wykonawcy	Odniesienie czasowe	Potencjalne źródła finansowania
1. Modernizacja istniejących zakładów przetwórczych zwłaszcza w zakresie dostosowania do norm sanitarno-weterynaryjnych, oraz wprowadzania nowoczesnych technologii produkcji	Cały obszar	podmioty gospodarcze	2007 - 2013	środki własne, środki budżetu państwa, środki wspólnotowe (Program Rozwoju Obszarów Wiejskich)
2. Tworzenie warunków do rozwoju i powstawania nowych zakładów przetwórstwa rolno-spożywczego z zachowaniem zasad ochrony środowiska	Cały obszar. W trakcie prac nad programem zainteresowanie wdrażaniem tego działania przejawiały samorządy: powiatu ostrołęckiego oraz gminy Myszyńiec i Baranowo	samorządy gmin	2007 - 2013	środki własne, środki wspólnotowe (RPO Woj. Mazowieckiego)
3. Wspieranie projektów, zwłaszcza innowacyjnych, tworzących nowe miejsca pracy na wsi, realizowanych we współpracy z jednostkami naukowymi	Cały obszar	przedsiębiorcy	2007 - 2013	środki własne, środki wspólnotowe (RPO Woj. Mazowieckiego)

4.3.4 Sprawniejsze ośrodki gminne

Słabo zurbanizowany obszar i związana z tym znaczna odległość od rynku usług, nie stwarza warunków do obsługi ludności na zadawalającym poziomie. W związku z tym niezbędne jest wzmocnienie ośrodków gminnych, które stanowiłyby centra administracyjne

i usługowe, sprzyjające zwiększaniu aktywności gospodarczej oraz społecznej mieszkańców wsi. Program ten realizowany będzie poprzez usprawnienie funkcjonowania instytucji obsługi ludności i rolnictwa oraz wspieranie lokalnego biznesu. Przewiduje się poprawę dostępności do podstawowych usług publicznych poprzez rozwój infrastruktury społecznej, przybliżającej ośrodki administracyjne do mieszkańców wsi, w tym szeroko rozumianego szkolnictwa, umożliwiającego podnoszenie kwalifikacji i wiedzy fachowej wśród rolników oraz osób zamieszkujących w gospodarstwach rolnych. Umożliwi to tworzenie miejsc pracy w tego rodzaju usługach, a w dalszej kolejności dywersyfikację ekonomiczną obszarów wiejskich.

Inna możliwość ograniczenia wysokiego poziomu bezrobocia agrarnego istnieje w samych gospodarstwach rolnych. W ramach tego programu przewiduje się podejmowanie przedsięwzięć zmierzających do uruchomienia alternatywnych źródeł zarobkowania poza rolnictwem, poprzez organizowanie szkoleń i innych form wsparcia, umożliwiających uruchamianie w gospodarstwie rolnym dodatkowej działalności, np. w obsłudze rolnictwa, utrzymywaniu infrastruktury technicznej, agroturystyce, rzemiośle itp. Podejmowane działania przyczynią się zarówno do uzyskiwania dodatkowych dochodów w gospodarstwach rolnych jak i łagodzenia wysokiego bezrobocia (po części agrarnego) na terenach wiejskich. Działania te skierowane będą głównie do gospodarstw o niewielkiej skali produkcji rolniczej i dużych zasobach siły roboczej (w połowie gospodarstw rolnych pracuje po cztery osoby a nawet więcej). Mogą być one wspierane realizowanymi przez samorządy gmin projektami umożliwiającymi funkcjonowanie wsi agroturystycznej (budowa świetlic, kortów tenisowych i innej infrastruktury).

Program przewiduje:

Nazwa działania lub przedsięwzięcia	Odniesienie przestrzenne	Wykonawcy	Odniesienie czasowe	Potencjalne źródła finansowania
1. Wzmocnienie ośrodków gminnych, które stanowiłyby centra administracyjne i usługowe, sprzyjające zwiększaniu aktywności gospodarczej oraz społecznej mieszkańców poprzez: 1) budowę i modernizację infrastruktury społecznej	Cały obszar.	samorządy gmin	2007–2013 i następne okresy programowania rozwoju	środki własne, środki wspólnotowe (RPO Woj. Mazowieckiego i Program Rozwoju Obszarów Wiejskich)
2) usprawnienie funkcjonowania instytucji obsługi ludności i rolnictwa oraz wspieranie lokalnego biznesu	Cały obszar.	samorządy gmin	2007–2013	środki własne
2. Szkolenia i informacje podnoszące umiejętności i kwalifikacje zawodowe mieszkańców objętych strategią rozwoju lokalnego – Lokalnych Grup Działania	Cały obszar.	instytucje lub podmioty prywatne	2007–2013	budżet państwa, środki wspólnotowe (Program Rozwoju Obszarów Wiejskich)
3. Wspieranie podejmowania lub rozwijania przez ludność rolniczą dodatkowej działalności w zakresie produkcji i usług	Cały obszar.	ludność rolnicza	2007–2013	środki własne, środki wspólnotowe (Program Rozwoju Obszarów Wiejskich)

4. Tworzenie i rozwój mikro-przedsiębiorstw na obszarach wiejskich	Cały obszar.	przedsiębiorcy	2007 – 2013	środki własne, środki wspólnotowe (Program Rozwoju Obszarów Wiejskich)
--	--------------	----------------	-------------	--

4.3.5 Woda dla rolnictwa

Program ten ma szczególne znaczenie ze względu na występowanie suszy hydrologicznej, odczuwalnej głównie w rolnictwie, zwłaszcza w północno-wschodniej części obszaru – na terenie „sandru kurpiowskiego”. W warunkach ograniczonych zasobów wód zachodzi potrzeba oszczędnego i efektywnego gospodarowania nimi, w tym właściwego doboru upraw rolniczych, o niższych wymaganiach wodnych. Poprawę bilansu wodnego w obszarze przyniesie realizacja projektów z zakresu retencji wodnej, dotyczących zwłaszcza odtwarzania mokradeł, rozbudowy systemu małej retencji⁸⁶ oraz zwiększania zadrzewień i lesistości. W ramach melioracji wodnych konieczna jest budowa i modernizacja podstawowych i szczegółowych urządzeń melioracyjnych. Nawet częściowe ich wykorzystanie może w istotny sposób przyczynić się do wzrostu zasobów wodnych na obszarze. Niezwykle ważną metodą w tym zakresie jest budowa zbiorników retencyjnych, zważywszy że obserwuje się stopniowe obniżanie zwierciadła wody w rzekach występujących na obszarze. Zbiorniki retencyjne poprawią lokalny mikroklimat, a zmagazynowana woda pozwoli przede wszystkim na lepsze wykorzystanie potencjału produkcyjnego gleb użytkowanych rolniczo (nawadnianie pól), a także na rozwój np. hodowli ryb, ochronę przeciwpowodziową i tworzenie naturalnych rezerw wody dla celów przeciwpożarowych. Ponadto, zbiorniki retencyjne poprawią walory krajobrazowe OOP, oddziałując na rozwój turystyki oraz poprawę warunków rekreacyjnych i wypoczynku dla miejscowej i przyjezdnej ludności. Zbiorniki o dużej powierzchni, z odpowiednią dostępnością do linii brzegów oraz dogodnym połączeniem komunikacyjnym stworzą dla wielu gmin szansę rozwoju funkcji turystycznej.

⁸⁶ W tym realizację „Programu Małej Retencji Wodnej dla Województwa Mazowieckiego”. Program ten zakłada wybudowanie lub zmodernizowanie na obszarze 17 zbiorników wodnych o pojemności retencyjnej 42.538 tys. m³ oraz wybudowanie 34 budowli piętrzących na istniejących ciekach wodnych w celu regulowania przepływu poziomu wody.

Program obejmuje:

Nazwa działania lub przedsięwzięcia	Odniesienie przestrzenne	Wykonawcy	Odniesienie czasowe	Potencjalne źródła finansowania
1. Budowa zbiorników wodnych na rzekach i ciekach wodnych m.in. na Różanicy, Orzycu, Kanale Kaczor, Wymakraczu, Szkwie ⁸⁷ , oraz na innych ciekach wg opracowywanych koncepcji (np.: na Płodownicy, Węgierce)	gmina Różan (wieś Szygi), Jednorożec (wieś Jednorożec), Łyse (wieś Łyse), Krzynowłoga Mała (wieś Łoje), Długosiodło (wieś Bosewo Stare, Kornaciska), Kadzidło (wieś Golanka), Płoniawy Bramura (wieś Nowy Podoś, Młodzianowo), Lelis (wieś Mierzewo Kurpiowskie), Wąsewo (wieś Przyborowie Kolonia, Przyborowie), Obryte (wieś Obryte, Sokołowo Włosciańskie) ⁸⁸ oraz inne gminy w miarę pojawiających się potrzeb	samorząd województwa (WZMiUW); samorządy gmin	2007 - 2013 i następne okresy programowania rozwoju	środki własne samorządu województwa, środki własne gmin, WFOŚiGW, środki wspólnotowe (Program Rozwoju Obszarów Wiejskich)
2. Budowa lub modernizacja budowli piętrzących (jazy, zastawki, stopnie z piętrzeniem) na rzekach i ciekach wodnych m.in. na Tuchelce, Wymakraczu, Rozodze, Piasecznicy, Kanale Kaczor, potoku Czerna, Kanale Zakrzewek, Płodownicy, Rózu, Kanale E, Różanicy, Czeczotce, Kanale Spaliny ⁸⁹ , oraz na innych ciekach wg opracowywanych koncepcji	gminy: Ostrów Maz., Długosiodło, Myszyniec Lelis, Kadzidło, Łyse, Jednorożec, Wąsewo, Lubotyń Stary, Olszewo-Broki, Baranowo, Chorzele, Sypniewo, Krasnosielc, Czerwonka, Rzekuń ⁹⁰ , oraz inne gminy w miarę pojawiających się potrzeb	samorząd województwa (WZMiUW)	2007-2013	środki własne samorządu województwa, WFOŚiGW, środki wspólnotowe (Program Rozwoju Obszarów Wiejskich)
3. Zwiększanie zalesień i zadrzewień	Cały obszar. W trakcie prac nad programem zainteresowanie wdrażaniem tego działania przejął samorząd powiatu przasnyskiego i ostrołęckiego.	właściciele gruntów, samorządy powiatów i gmin	2007 - 2013 i następne okresy programowania rozwoju	środki własne, WFOŚiGW, środki wspólnotowe (Program Rozwoju Obszarów Wiejskich)

4.4 Rozwój kapitału ludzkiego

Jakość kapitału ludzkiego oraz służące jego kształtowaniu czynniki „miękkie” typu oświata, opieka zdrowotna, oferta kulturalna, jest obecnie jednym z kluczowych czynników konkurencji regionu determinującym jego możliwości rozwojowe. Wyedukowane, prężne, cieszące się dobrym zdrowiem społeczeństwo OOP może stanowić strategiczny zasób te-

⁸⁷ Wg Programu Małej Retencji Wodnej dla Województwa Mazowieckiego.

⁸⁸ Wg Programu Małej Retencji Wodnej dla Województwa Mazowieckiego.

⁸⁹ Wg Programu Małej Retencji Wodnej dla Województwa Mazowieckiego.

⁹⁰ Wg Programu Małej Retencji Wodnej dla Województwa Mazowieckiego.

go obszaru. Świadome społeczeństwo włącza się czynnie w zachodzące przeobrażenia, stymulując wzrost gospodarczy. Wyższa jakość życia mieszkańców, będąca efektem tych przemian, intensyfikuje aktywność społeczną, stając się kołem zamachowym wzrostu i służąc łagodzeniu różnic w poziomie i warunkach życia mieszkańców pomiędzy centrum regionu i jego obszarami peryferyjnymi, a przez to budując spójność gospodarczą i społeczną OOP z całym Mazowszem.

Optymalne warunki dla wzrostu kapitału społecznego i zaspokojenia potrzeb społecznych w OOP zostaną zapewnione poprzez odpowiednio ukierunkowane inwestycje w infrastrukturę społeczną.

Realizacja priorytetu odbywać się będzie przez następujące programy:

- 4.1. Ostrołęka kuźnią wykwalifikowanych kadr;
- 4.2. Edukacja – szansą na lepszą przyszłość;
- 4.3. Społeczeństwo informacyjne impulsem rozwoju;
- 4.4. Wysokie zatrudnienie- szybszy wzrost gospodarczy;
- 4.5. „Nie” dla wykluczenia społecznego;
- 4.6. Zdrowe społeczeństwo;
- 4.7. Wygodnie i przyjemnie w domu i w okolicy;
- 4.8. Bezpieczniej w mieście i na wsi;
- 4.9. Aktywnie po pracy i szkole.

4.4.1 Ostrołęka kuźnią wykwalifikowanych kadr

Dla wzmocnienia potencjału endogenicznego obszaru konieczne jest podejmowanie działań na rzecz podniesienia wskaźnika ludności legitymującej się wykształceniem wyższym.

W związku ze znacznymi odległościami do ośrodków akademickich, a także złą sytuacją materialną wielu rodzin, szczególnie ważne dla mieszkańców OOP jest umożliwienie im nieodpłatnego kształcenia na poziomie wyższym na miejscu. Istniejący popyt mogłoby zaspokoić utworzenie wyższej szkoły zawodowej z „miejscami nauczania” w Ostrołęce i Przasnyszu. Istotne znaczenie dla wzmocnienia bazy szkolnictwa wyższego będzie też miało tworzenie warunków dla rozwoju istniejących szkół i powoływanie nowych szkół lub filii uczelni zamiejscowych w ośrodkach obszaru.

Rozszerzanie oferty szkolnictwa wyższego oraz dostosowanie kierunków kształcenia do istniejących i prognozowanych trendów w gospodarce ma kluczowe znaczenie dla przyszłości obszaru, ponieważ może powstrzymać w części procesy „wymywania” najbardziej aktywnej i ambitnej młodzieży z tego terenu.

Program zakłada w szczególności:

Nazwa przedsięwzięcia lub działania	Odniesienie przestrzenne	Wykonawcy	Odniesienie czasowe	Potencjalne źródła finansowania
1. Powołanie samorządowej zawodowej szkoły wyższej z miejscami nauczania w Ostrołęce i Przasnyszu	miasta Ostrołęka i Przasnysz. W trakcie prac nad programem zainteresowanie wdrażaniem tego działania przejawiały miasto Ostrołęka i powiat Przasnysz	samorząd województwa mazowieckiego, ministerstwo właściwe do spraw szkolnictwa wyższego	2007-2013	środki budżetu państwa, środki samorządu województwa środki wspólnotowe (RPO Woj. Mazowieckiego, PO Kapitał Ludzki, PO Innowacyjna Gospodarka)

2. Tworzenie warunków dla rozwoju istniejących i powstawania nowych szkół niepublicznych	Miasta obszaru	ministerstwo właściwe do spraw szkolnictwa wyższego, osoby prywatne	2007-2013 i dalsze okresy programowania	środki budżetu państwa, środki prywatne, środki wspólnotowe (RPO Woj. Mazowieckiego, PO Kapitał Ludzki, PO Innowacyjna Gospodarka), fundusze NMF i EOG
--	----------------	---	---	--

4.4.2 Edukacja – szansą na lepszą przyszłość

Przedsięwzięcia podejmowane w celu realizacji tego programu będą zmierzały do stworzenia w obszarze łatwo dostępnego, kompleksowego systemu edukacji, zapewniającego wysoki poziom kształcenia i umożliwiającego dzieciom i młodzieży rozwój zgodny z ich predyspozycjami. Wyrównywanie szans w dostępie do edukacji na poziomie szkolnictwa podstawowego i średniego będzie realizowane przez inwestycje w bazę lokalową (remonty szkół, budowa sal gimnastycznych i boisk przyszkolnych), wyposażanie placówek w nowoczesne materiały dydaktyczne. Działania obejmą również rozszerzanie oferty o zajęcia pozalekcyjne oraz doksztalcanie kadry nauczycielskiej. Istotnym zadaniem dla przyszłości obszaru jest wprowadzanie różnych form kształcenia ustawicznego, które umożliwi zdobywanie wykształcenia średniego osobom dorosłym, w tym z terenów wiejskich, gdzie poziom wykształcenia jest szczególnie niski.

Efektem podejmowanych działań będzie podniesienie bardzo niskiego obecnie poziomu wykształcenia ludności. Wykształcone, operatywne społeczeństwo będzie w stanie uruchomić tkwiące w obszarze endogeniczne czynniki rozwoju, a także zmaksymalizować procesy dyfuzji płynące z metropolii.

Program zakłada w szczególności:

Nazwa przedsięwzięcia lub działania	Odniesienie przestrzenne	Wykonawcy	Odniesienie czasowe	Potencjalne źródła finansowania
1. Modernizacja bazy lokalowej szkół – sal dydaktycznych, hal sportowych, stadionów przyszkolnych oraz bazy przyszkolnej (internatów), w tym przystosowanie ich do potrzeb osób niepełnosprawnych	Cały obszar. W trakcie prac nad programem zainteresowaniem tego działania przejawiały samorządy powiatów ostrołęckiego, przasnyskiego, ostrowskiego, makowskiego, miast Ostrołęka i Maków Maz. oraz gmin: Kadzidło, Myszyniec, Baranowo, Olszewo-Borki, Szelków, Przasnysz, Długosiodło i Rząśnik	samorządy gmin i powiatów, organizacje pozarządowe	2007-2013 i dalsze okresy programowania	środki budżetu państwa, środki własne gmin i powiatów, środki organizacji pozarządowych, środki wspólnotowe (RPO Woj. Mazowieckiego, PO Kapitał Ludzki)
2. Wyposażenie szkół w nowoczesne pomoce dydaktyczne, w tym sprzęt komputerowy i audiowizualny	Cały obszar. W trakcie prac nad programem zainteresowaniem tego działania przejawiały samorządy powiatów ostrołęckiego i przasnyskiego, oraz gminy Długosiodło	samorządy gmin i powiatów, organizacje pozarządowe	2007-2013 i dalsze okresy programowania	środki budżetu państwa, środki własne gmin i powiatów, środki organizacji pozarządowych, środki wspólnotowe (RPO Woj. Mazowieckiego, PO Kapitał Ludzki)
3. Wyrównywanie szans edukacyjnych dzieci z rodzin ubogich poprzez wprowadzenie systemów stypendialnych	Cały obszar.	samorządy gmin i powiatów, organizacje pozarządowe	2007-2013 i dalsze okresy programowania	środki budżetu państwa, środki własne gmin i powiatów, środki organizacji pozarządowych, fundusze wspólnotowe (RPO Woj. Mazowieckiego, PO Kapitał Ludzki)

4. Tworzenie warunków do rozwoju alternatywnych form spędzania czasu wolnego dzieci i młodzieży, w tym organizacja zajęć pozalekcyjnych	Cały obszar. W trakcie prac nad programem zainteresowanie wdrażaniem tego działania przejawiały samorządy gmin Myszyńiec i Długosiodło	samorządy gmin i powiatów, organizacje pozarządowe	2007-2013 i dalsze okresy programowania	środki budżetu państwa, środki własne gmin i powiatów, środki organizacji pozarządowych, środki wspólnotowe (RPO Woj. Mazowieckiego, PO Kapitał Ludzki)
5. Doksztalcanie kadry nauczycielskiej	Cały obszar.	samorządy gmin i powiatów, organizacje pozarządowe	2007-2013 i dalsze okresy programowania	środki budżetu państwa, środki własne gmin i powiatów, środki organizacji pozarządowych, środki wspólnotowe (RPO Woj. Mazowieckiego, PO Kapitał Ludzki)
6. Tworzenie i wspieranie szkół dla dorosłych służących edukacji ustawicznej	Cały obszar. W trakcie prac nad programem zainteresowanie wdrażaniem tego działania przejawiały samorządy powiatów ostrołęckiego i przasnyskiego oraz gminy Długosiodło	samorządy gmin i powiatów, organizacje pozarządowe	2007-2013 i dalsze okresy programowania	środki budżetu państwa, środki własne gmin i powiatów, środki organizacji pozarządowych, fundusze wspólnotowe (RPO Woj. Mazowieckiego, PO Kapitał Ludzki)

4.4.3 Społeczeństwo informacyjne impulsem rozwoju

Dla realizacji tego programu będą podejmowane działania zmierzające do zapewnienia wszystkim mieszkańcom, szkołom i instytucjom dostępu do Internetu i innych technik szybkiego zdobywania informacji, a także upowszechnienia umiejętności posługiwania się nowymi technikami komputerowymi. Konieczne przedsięwzięcia powinny objąć rozbudowę systemu teleinformatycznego, zwłaszcza na wsi oraz wprowadzenie bogatej oferty nauczania informatyki, zarówno w szkole jak i poza nią.

Wziąwszy pod uwagę peryferyjne położenie obszaru i stosunkowo niskie koszty umasowania Internetu jest to tani sposób podnoszenia konkurencyjności. Umożliwienie dostępu do bezprzewodowych systemów łączności i szerokopasmowego Internetu rozszerzy mieszkańcom możliwości komunikowania się, korzystania z usług on-line świadczonych przez administrację i sektor komercyjny. Szczególnie korzystne dla tutejszej ludności będzie udostępnienie kształcenia w systemie e-learning, możliwość szerszej partycypacji w kulturze, wprowadzenie nowych form pracy na odległość, czego efektem powinno być zmniejszenie bezrobocia w obszarze i zatrzymanie procesów migracji.

Program zakłada w szczególności:

Nazwa przedsięwzięcia lub działania	Odniesienie przestrzenne	Wykonawcy	Odniesienie czasowe	Potencjalne źródła finansowania
1. Budowa i rozbudowa sieci szerokopasmowego Internetu oraz bezprzewodowych systemów łączności umożliwiających dostęp do Internetu wszystkim mieszkańcom obszaru oraz szkołom i instytucjom	Cały obszar. W trakcie prac nad programem zainteresowanie wdrażaniem tego działania przejawiały samorządy powiatu ostrołęckiego oraz gmin Baranowo i Myszyniec	samorządy gmin i powiatów, operatorzy telefoniczni	2007–2013 i dalsze okresy programowania	środki budżetu państwa, środki własne gmin i powiatów, środki wspólnotowe (RPO Woj. Mazowieckiego, PO Kapitał Ludzki, PO Innowacyjna Gospodarka, PO Infrastruktura i Środowisko)
2. Tworzenie publicznych punktów dostępu do Internetu	Cały obszar. W trakcie prac nad programem zainteresowanie wdrażaniem tego działania przejawiały samorządy powiatu ostrołęckiego oraz gminy Myszyniec	samorządy gmin i powiatów, operatorzy telefoniczni	2007–2013 i dalsze okresy programowania	środki budżetu państwa, środki własne gmin i powiatów, środki operatorów telefonicznych, środki wspólnotowe (RPO Woj. Mazowieckiego, PO Kapitał Ludzki, PO Infrastruktura i Środowisko)
3. Opracowanie i budowa systemów elektronicznych usług dla ludności oraz w administracji samorządowej	Cały obszar. W trakcie prac nad programem zainteresowanie wdrażaniem tego działania przejawiały samorządy powiatu ostrołęckiego oraz gminy Myszyniec	samorządy gmin i powiatów, operatorzy telefoniczni	2007–2013 i dalsze okresy programowania	środki budżetu państwa, środki własne gmin i powiatów, środki wspólnotowe (RPO Woj. Mazowieckiego, PO Kapitał Ludzki, PO Infrastruktura i Środowisko)
4. Edukacja teleinformatyczna dzieci i osób dorosłych	Cały obszar. W trakcie prac nad programem zainteresowanie wdrażaniem tego działania przejawiały samorządy powiatu ostrołęckiego oraz gminy Myszyniec	samorządy gmin i powiatów	2007–2013 i dalsze okresy programowania	środki budżetu państwa, środki własne gmin i powiatów, fundusze wspólnotowe (RPO Woj. Mazowieckiego, PO Kapitał Ludzki)

4.4.4 Wysokie zatrudnienie – szybszy wzrost gospodarczy

Kreowanie nowych miejsc pracy w obszarze wymaga z jednej strony tworzenia warunków prawnych dla rozwoju sektorów pozarolniczych generujących wyższe dochody, a z drugiej doskonalenia istniejących zasobów pracy i aktywizacji licznej grupy osób bezrobotnych. W tym celu będą rozszerzane możliwości kształcenia, stałego podnoszenia kwalifikacji kadr, jak również inicjowane i wdrażane projekty umożliwiające osobom bezrobotnym powrót na rynek pracy. Wachlarz przedsięwzięć adresowanych do osób poszukujących pracy obejmie między innymi: doradztwo zawodowe, organizację kursów i szkoleń ułatwiających reintegrację, promowanie rozwiązań umożliwiających łączenie życia rodzinnego z pracą oraz likwidację barier ograniczających podjęcie pracy zawodowej osobom niepełnosprawnym.

Oczekiwanym efektem działań jest wzrost jakości kapitału ludzkiego, przekwalifikowanie osób bezrobotnych, zwłaszcza tworzących bezrobocie strukturalne i ich powrót na rynek pracy. Podejmowanie działań na rzecz wzrostu jakości kadr ma priorytetowe znaczenie dla zmniejszenia poziomu bezrobocia, a tym samym dla przyszłości obszaru. Tworzenie miejsc pracy przyniesie wymierne efekty ekonomiczne w skali mikro – w postaci wzrostu dochodowości gospodarstw domowych i poprawy poziomu ich życia, oraz w skali makro – dywersyfikacji struktury gospodarki i podniesieniu, bardzo niskiego dotąd, udziału OOP w tworzeniu krajowego PKB.

Program zakłada w szczególności:

Nazwa przedsięwzięcia lub działania	Odniesienie przestrzenne	Wykonawcy	Odniesienie czasowe	Potencjalne źródła finansowania
1. Organizacja szkoleń, kursów umożliwiających reintegrację zawodową i społeczną osób bezrobotnych	Cały obszar. W trakcie prac nad programem zainteresowanie wdrażaniem tego działania przejawiały samorzady powiatu ostrołęckiego, miasta Ostrołęki oraz gmin Baranowo i Myszyniec	WUP, PUP-y, przedsiębiorcy, firmy consultingowo-szkoleniowe	2007–2013 i dalsze okresy programowania	środki WUP-u i PUP-ów, środki wspólnotowe (RPO Woj. Mazowieckiego, PO Kapitał Ludzki)
2. Wspieranie publicznych i niepublicznych instytucji pośrednictwa pracy, doradztwa zawodowego oraz współpracy między instytucjami pośrednictwa pracy a przedsiębiorcami	Cały obszar. W trakcie prac nad programem zainteresowanie wdrażaniem tego działania przejawiały samorzady powiatu ostrołęckiego, miasta Ostrołęki oraz gmin Baranowo i Myszyniec	samorzady gmin i powiatów, WUP, PUP-y, agencje pośrednictwa pracy	2007–2013 i dalsze okresy programowania	środki własne samorządów gminnych i powiatowych, agencji pośrednictwa pracy, środki wspólnotowe (PO Kapitał Ludzki, PO Innowacyjna Gospodarka)
3. Promocja przedsiębiorczości i samozatrudnienia oraz wspieranie nowopowstałych przedsiębiorstw	Cały obszar. W trakcie prac nad programem zainteresowanie wdrażaniem tego działania przejawiały	Ministerstwo właściwe do spraw pracy, samorzady powiatów i gmin, WUP, PUP-y	2007–2013 i dalsze okresy programowania	środki budżetu państwa, samorządów powiatowych i gminnych, środki WUP-u i PUP-ów, środki wspólnotowe (PO Kapitał

	samorządy powiatu ostrołęckiego, miasta Ostrołęki oraz gmin Baranowo i Myszyniec			Ludzki, PO Innowacyjna Gospodarka)
4. Doskonalenie zasobów pracy przez organizację kursów i szkoleń dla osób zatrudnionych	Cały obszar.	przedsiębiorcy, samorządy wszystkich szczebli, firmy consultingowo-szkoleniowe	2007–2013 i dalsze okresy programowania	środki przedsiębiorców, środki wspólnotowe w ramach (PO Kapitał Ludzki, PO Innowacyjna Gospodarka)
5. Promowanie rozwiązań umożliwiających łączenie życia rodzinnego z pracą oraz zatrudnienie osób niepełnosprawnych	Cały obszar. W trakcie prac nad programem zainteresowanie wdrażaniem tego działania przejawiały samorządy powiatu ostrołęckiego, miasta Ostrołęki oraz gmin Baranowo i Myszyniec	WUP, PUP-y, samorządy wszystkich szczebli, PFRON	2007–2013 i dalsze okresy programowania	środki własne WUP i PUP-ów, środki samorządów wszystkich szczebli, fundusze PFRON, środki wspólnotowe (PO Kapitał Ludzki)

4.4.5 „Nie” dla wykluczenia społecznego

Obecna zła sytuacja społeczno-ekonomiczna powoduje pogarszanie się sytuacji finansowej wielu rodzin, sprzyjając ich marginalizacji i pauperyzacji, a w następstwie zmuszając do korzystania z pomocy społecznej, której stan i możliwości są niezadowolające, zwłaszcza na terenach wiejskich. W tym świetle konieczne są intensywne działania na rzecz zapobiegania szerzącemu się wykluczeniu społecznemu, wprowadzanie, wobec nieskuteczności dotychczasowych środków, nowatorskich rozwiązań w zakresie pomocy społecznej oraz angażowanie w te działania organizacji pozarządowych i społeczeństwa. Działania na rzecz rozwiązania problemów społecznych będą służyły zarówno łagodzeniu jego skutków, jak również ich profilaktyce. W ramach łagodzenia następstw kluczowe będzie wsparcie finansowe i materiałowe istniejących w obszarze placówek pomocy społecznej oraz pomoc pieniężna osobom i rodzinom, które nie radzą sobie z obecnymi przemianami gospodarczymi. Zasadnicze znaczenie dla zapobiegania wykluczeniu społecznemu będzie miało prowadzenie akcji informacyjnych i prewencyjnych na temat uzależnień, w tym w szkołach, oraz wsparcie dla rodzin w pełnieniu ich funkcji opiekuńczej i wychowawczej. Newralgiczne będzie również wdrażanie programów i mechanizmów pomocy adresowanych do osób zagrożonych wykluczeniem, mających na celu zmianę ich postaw z pasywnej, roszczeniowej, na aktywną.

Podejmowane działania powinny przyczynić się do zmniejszenia liczby osób dotkniętych patologiami.

Program zakłada w szczególności:

Nazwa przedsięwzięcia lub działania	Odniesienie przestrzenne	Wykonawcy	Odniesienie czasowe	Potencjalne źródła finansowania
1. Wzmocnienie instytucjonalne oraz modernizacja i rozbudowa istniejących placówek pomocy społecznej	Cały obszar. W trakcie prac nad programem zainteresowanie wdrażaniem tego działania	samorząd województwa mazowieckiego, samorządy gmin i powiatów, samorząd wojewódz-	2007–2013 i dalsze okresy programowania	środki budżetu państwa, środki własne samorządu województwa, powiatów oraz

	przejawiały samorządy powiatu ostrołęckiego i miasta Ostrołęki	twa mazowieckiego, PFRON, organizacje pozarządowe		gmin, środki PFRON i organizacji pozarządowych środki wspólnotowe (RPO Woj. Mazowieckiego, PO Kapitał Ludzki)
2. Zakup wyposażenia, sprzętu specjalistycznego oraz samochodów dla placówek pomocy społecznej funkcjonujących w obszarze	Cały obszar. W trakcie prac nad programem zainteresowanie wdrażaniem tego działania przejawiały samorządy powiatu ostrołęckiego oraz miasta Ostrołęki i Makowa Maz.	samorząd województwa mazowieckiego, samorządy powiatów i gmin, PFRON, organizacje pozarządowe	2007–2013 i dalsze okresy programowania	środki budżetu państwa, środki własne samorządu województwa, powiatów oraz gmin, środki PFRON i organizacji pozarządowych środki wspólnotowe (RPO Woj. Mazowieckiego, PO KL)
3. Organizacja kampanii oraz akcji informacyjnych i prewencyjnych na rzecz redukcji występowania patologii, zwłaszcza wśród młodzieży	Cały obszar. W trakcie prac nad programem zainteresowanie wdrażaniem tego działania przejawiały samorządy powiatu ostrołęckiego i miasta Ostrołęki	samorząd województwa mazowieckiego, samorządy powiatów i gmin, organizacje pozarządowe	2007–2013 i dalsze okresy programowania	środki budżetu państwa, środki własne samorządu województwa, powiatów oraz gmin, środki organizacji pozarządowych środki wspólnotowe (RPO Woj. Mazowieckiego, PO Kapitał Ludzki)
4. Wspieranie rodzin dysfunkcyjnych w procesie wychowawczym	Cały obszar. W trakcie prac nad programem zainteresowanie wdrażaniem tego działania przejawiały samorządy powiatu ostrołęckiego i miasta Ostrołęki	samorząd województwa mazowieckiego, samorządy powiatów i gmin, organizacje pozarządowe	2007–2013 i dalsze okresy programowania	środki budżetu państwa, środki własne samorządu województwa, powiatów oraz gmin, środki organizacji pozarządowych środki wspólnotowe (RPO Woj. Mazowieckiego, PO Kapitał Ludzki)

4.4.6 Zdrowe społeczeństwo

W obszarze zauważalny jest niedostateczny dostęp i jakość opieki medycznej, zwłaszcza w zakresie usług specjalistycznych. Dla uzupełnienia istniejących braków przewiduje się realizację kilku działań. W najbliższych latach zostanie ukończona budowa Szpitala Specjalistycznego w Ostrołęce oraz oddane do użytku oddziały świadczące usługi z zakresu kardiologii, onkologii, opieki długoterminowej i rehabilitacji. W związku z panującymi trendami

demograficznymi, pożądana jest także rozbudowa szpitali powiatowych o oddziały opieki długotrwałej i paliatywnej oraz oddziały chorób nowotworowych. Jakość opieki powinno podnieść również inwestowanie w infrastrukturę lokalową (modernizacja budynków), zakup wyposażenia oraz nowoczesnego sprzętu diagnostycznego i komputerowego dla szpitali, przychodni i gminnych ośrodków zdrowia. Poprawę dostępu do opieki zdrowotnej polegającą na skróceniu czasu reakcji służb medycznych na zgłoszenie przyniesie budowa lądowiska dla helikopterów przy SPZOZ-ZZ w Makowie Mazowieckim oraz rozbudowa systemu ratownictwa medycznego w oparciu o SPZOZ MEDITRANS w Ostrołęce obsługującego północno-wschodnie Mazowsze. Rozwój bazy medycznej stworzy nowe miejsca pracy dla kształcącej się obecnie w obszarze kadry pielęgniarskiej. Dla podniesienia stanu zdrowia mieszkańców bardzo ważna jest także profilaktyka, głównie przez akcje informacyjne i organizację bezpłatnych badań na obszarach wiejskich.

W efekcie uzupełniania istniejących niedoborów powinna znacznie poprawić się jakość obsługi mieszkańców w zakresie opieki zdrowotnej, a dzięki rozwojowi usług specjalistycznych zostanie stworzona atrakcyjna oferta dla potencjalnych pacjentów spoza obszaru.

Program zakłada w szczególności:

Nazwa przedsięwzięcia lub działania	Odniesienie przestrzenne	Wykonawcy	Odniesienie czasowe	Potencjalne źródła finansowania
1. Ukończenie budowy Szpitala Specjalistycznego w Ostrołęce wraz z uruchomieniem oddziałów onkologii, kardiologii i form opieki długoterminowej	miasto Ostrołęka	samorząd województwa mazowieckiego	do 2008	środki budżetu państwa, środki samorządu województwa środki wspólnotowe (RPO Woj. Mazowieckiego, PO Kapitał Ludzki, PO Infrastruktura i Środowisko)
2. Modernizacja i rozbudowa szpitali powiatowych, gminnych ośrodków zdrowia, przychodni oraz rozszerzanie oferty usług specjalistycznych	Cały obszar. W trakcie prac nad programem zainteresowanie wdrażaniem tego działania przejawiały samorzady powiatów makowskiego i ostrowskiego oraz gminy Baranowo	samorządy powiatów	2007–2013 i dalsze okresy programowania	środki budżetu państwa, środki powiatów środki wspólnotowe (RPO Woj. Mazowieckiego, PO Kapitał Ludzki, PO Infrastruktura i Środowisko)

3. Wyposażenie placówek ochrony zdrowia w nowoczesny sprzęt specjalistyczny, sprzęt informatyczny oraz środki transportu	Cały obszar. W trakcie prac nad programem zainteresowanie wdrażaniem tego działania przejawiały samorządy powiatów mazowieckiego i ostrowskiego	Ministerstwo właściwe do spraw zdrowia, samorząd województwa mazowieckiego, samorządy powiatów i gmin	2007–2013 i dalsze okresy programowania	środki budżetu państwa, środki samorządu województwa, powiatów i gmin, środki wspólnotowe (RPO Woj. Mazowieckiego, PO Infrastruktura i Środowisko)
4. Organizacja badań profilaktycznych i akcji promujących zdrowy styl życia	Cały obszar.	Ministerstwo właściwe do spraw zdrowia, samorząd województwa mazowieckiego, samorządy powiatów i gmin, organizacje pozarządowe	2007–2013 i dalsze okresy programowania	środki budżetu państwa, środki własne samorządu województwa, powiatów, gmin, fundusze celowe, środki wspólnotowe (RPO Woj. Mazowieckiego, PO Kapitał Ludzki)
5. Rozbudowa systemu ratownictwa medycznego, w tym przez zakup ambulansów	Cały obszar. W trakcie prac nad programem zainteresowanie wdrażaniem tego działania przejawiał SPZOZ MEDITRANS Ostrołęka	Ministerstwo właściwe do spraw zdrowia, samorząd województwa mazowieckiego	2007–2013	środki budżetu państwa, środki własne samorządu województwa, środki wspólnotowe (RPO Woj. Mazowieckiego, PO Infrastruktura i Środowisko)
6. Rozbudowa bazy i usług związanych ze zjawiskiem starzenia się społeczeństwa	Cały obszar.	Ministerstwo właściwe do spraw zdrowia, samorząd województwa mazowieckiego, samorządy powiatów i gmin	2007–2013	środki budżetu państwa, środki własne samorządu województwa, powiatów i gmin, środki wspólnotowe (RPO Woj. Mazowieckiego, PO Infrastruktura i Środowisko)

4.4.7 Wygodnie i przyjemnie w domu i w okolicy

OOP charakteryzuje niezadowolający poziom zaspokojenia potrzeb mieszkaniowych oraz ogólne poczucie nieładu przestrzennego i braku estetyki terenów ogólnodostępnych, co negatywnie wpływa na jakość życia i poczucie bezpieczeństwa mieszkańców. Zmianę tego stanu może przynieść urzeczywistnienie poniższych przedsięwzięć. Podejmowanie działań w celu zwiększenia podaży mieszkań, adresowanie oferty szczególnie do ludzi młodych przyczyni się do zwiększenia mobilności przestrzennej ludności i przyspieszenia zmian gospodarczych w obszarze. Pożądana jest również realizacja taniego budownictwa socjalnego, skierowanego do najbiedniejszych, adaptowanie pomieszczeń niemieszkalnych na mieszkalne oraz

wprowadzanie różnego rodzaju nowatorskich rozwiązań wspierających budownictwo na poziomie lokalnym (zwolnienia z opłat). Podnoszenie standardu mieszkań poprzez wyposażenie ich w instalację co, łazienkę, gaz sieciowy wpłynie bezpośrednio na poczucie komfortu mieszkańców. W obszarze zostaną też podjęte działania na rzecz podnoszenia estetyki terenów ogólnodostępnych w postaci budowy placów gier i zabaw, urządzania podwórek i terenów wokół stadionów, rewitalizacji zabytkowych obiektów.

Proponowane działania przyczynią się do wzrostu zaspokojenia potrzeb mieszkaniowych oraz wpłyną pozytywnie na percepcję otoczenia i na poczucie zadowolenia ludności.

Program zakłada w szczególności:

Nazwa przedsięwzięcia lub działania	Odniesienie przestrzenne	Wykonawcy	Odniesienie czasowe	Potencjalne źródła finansowania
1. Budowa i modernizacja budynków komunalnych oraz adaptacja budynków niemieszkalnych na cele mieszkaniowe	Cały obszar. W trakcie prac nad programem zainteresowanie wdrażaniem tego działania przejawiały samorządy miast Makowa Maz., Ostrołęki oraz gmin Myszyniec i Baranowo	samorządy gmin	2007–2013 i dalsze okresy programowania	środki gmin, środki wspólnotowe (RPO Woj. Mazowieckiego)
2. Podnoszenie standardu mieszkań komunalnych przez inwestycje wodociagowo-kanalizacyjne, termomodernizacyjne	Cały obszar. W trakcie prac nad programem zainteresowanie wdrażaniem tego działania przejawiały samorządy miast Makowa Maz., Ostrołęki oraz gmin Myszyniec i Baranowo	samorządy gmin	2007–2013 i dalsze okresy programowania	środki gmin, środki wspólnotowe w ramach (RPO Woj. Mazowieckiego, PO Infrastruktura i Środowisko)
3. Rewitalizacja historycznych obszarów miejskich, elementów starej zabudowy oraz osiedli wielkopłytowych	Cały obszar. W trakcie prac nad programem zainteresowanie wdrażaniem tego działania przejawiały samorządy miast Makowa Maz. i Ostrołęki	samorządy powiatów i gmin	2007–2013 i dalsze okresy programowania	środki budżetu państwa, środki własne powiatów i gmin, środki wspólnotowe (RPO Woj. Mazowieckiego)
4. Zagospodarowanie osiedlowych podwórek, placów zabaw oraz terenów ogólnodostępnych służących czynnemu wypoczynkowi	Cały obszar. W trakcie prac nad programem zainteresowanie wdrażaniem tego działania przejawiały samorządy miast Makowa Maz., Ostrołęki oraz gmin Myszyniec i Długosiodło	samorządy gmin, samorządy powiatów	2007–2013 i dalsze okresy programowania	środki budżetu państwa, środki własne powiatów i gmin, środki wspólnotowe (RPO Woj. Mazowieckiego, PROW)

4.4.8 Bezpieczniej w mieście i na wsi

Dla właściwego funkcjonowania jednostki i społeczności konieczne jest zaspokojenie jednej z podstawowych potrzeb społecznych, tj. poczucia bezpieczeństwa. Charakterystyczne dla obszaru jest słabe wyposażenie w sprzęt i niska skuteczność służb dbających o porządek publiczny. W ramach wzmacniania systemu służb gwarantujących bezpieczeństwo zakłada się wyposażenie placówek w nowoczesny sprzęt i poprawę ich warunków lokalowych. Dla wzmocnienia efektywności ich działania konieczne jest też stworzenie skutecznego systemu komunikacji między policją, strażą miejską, strażą pożarną i innymi służbami oraz usprawnienie systemu interwencji w sytuacjach kryzysowych. Zwiększeniu poczucia bezpieczeństwa mieszkańców będzie też służyło wprowadzenie nowoczesnych technik zarządzania ruchem drogowym, monitoring miejsc niebezpiecznych, prowadzenie akcji informacyjnych w zakresie bezpieczeństwa na drogach i nad wodą oraz zagrożeń technologicznych i cywilizacyjnych.

W efekcie powyższych działań powinno wzrosnąć poczucie bezpieczeństwa ludności, jak również porządek i ład przestrzenny.

Program zakłada w szczególności:

Nazwa przedsięwzięcia lub działania	Odniesienie przestrzenne	Wykonawcy	Odniesienie czasowe	Potencjalne źródła finansowania
1. Poprawa warunków lokalowych oraz wyposażenie w nowoczesny sprzęt służb porządku publicznego	Cały obszar. W trakcie prac nad programem zainteresowanie wdrażaniem tego działania przejawiały samorządy miast Maków Maz., Ostrołęka	MSWiA, samorząd województwa	2007–2013 i dalsze okresy programowania	środki budżetu państwa, środki własne samorządu środki wspólnotowe (RPO Woj. Mazowieckiego)
2. Stworzenie systemu szybkiego reagowania między służbami porządku publicznego w sytuacjach kryzysowych	Cały obszar. W trakcie prac nad programem zainteresowanie wdrażaniem tego działania przejawiał samorząd powiatu makowskiego	MSWiA	2007–2013	środki budżetu państwa, środki wspólnotowe (RPO Woj. Mazowieckiego)
3. Wprowadzenie nowoczesnych technik zarządzania ruchem drogowym oraz monitoringu miejsc niebezpiecznych w miastach	Cały obszar. W trakcie prac nad programem zainteresowanie wdrażaniem tego działania przejawiały samorządy miast Maków Maz.	Komenda Wojewódzka Policji, samorządy gmin	2007–2013	środki budżetu państwa, środki własne gmin, środki wspólnotowe (RPO Woj. Mazowieckiego)
4. Organizacja akcji informacyjno-prewencyjnych dotyczących przestępczości i bezpieczeństwa zwłaszcza wśród młodzieży	Cały obszar. W trakcie prac nad programem zainteresowanie wdrażaniem tego działania przejawiały samorządy miast Maków Maz. i Ostrołęka	Komenda Wojewódzka Policji, organizacje pozarządowe	2007–2013 i dalsze okresy programowania	środki budżetu państwa, środki własne gminy, środki wspólnotowe (RPO Woj. Mazowieckiego, PO Kapitał Ludzki)

4.4.9 Aktywnie po pracy i szkole

Ostrołęcki Obszar Problemowy cechuje się małym zróżnicowaniem bazy kulturalnej i sportowej. Dla poprawy tej sytuacji zakłada się wybudowanie na terenie OOP nowoczesnych, ogólnodostępnych stadionów i hal sportowych oraz pływalni. Zostaną też wzmocnione, poprzez modernizację lokali i wyposażenie w sprzęt wysokiej jakości, Gminne Ośrodki Kultury oraz działające w oparciu o nie kółka zainteresowań i zespoły artystyczne. Wspieranie środowisk artystycznych i imprez kulturalnych o znaczeniu regionalnym i ponadregionalnym umożliwi utrzymanie lokalnej odrębności, może również stać się produktem turystycznym OOP.

Kształtowanie materialnego zaplecza dla rozwoju sportu, rekreacji, kultury, w tym zwłaszcza dla kultywowania lokalnych tradycji kurpiowskich przyczyni się znacznie do rozszerzenia oferty, a zarazem do lepszego zaspokojenia potrzeb społecznych w tym zakresie. Wzmocnienie podaży i korzystania z usług instytucji kultury i sportu umożliwi dzieciom i młodzieży pogłębianie zainteresowań, absorpcję nowych idei, a w efekcie przyspieszy aktywizację młodego pokolenia i pozwoli na dokonanie szybszych i efektywniejszych zmian zmierzających do przekształcania i unowocześnienia obszaru. Ponadto wzmocnienie bazy wypoczynkowej i kulturalnej podniesie atrakcyjność tego terenu dla dorosłych mieszkańców, skutkując osłabieniem procesów trwałej migracji, oraz dla inwestorów, zmieniając obraz OOP w odbiorze zewnętrznym.

Program zakłada w szczególności:

Nazwa przedsięwzięcia lub działania	Odniesienie przestrzenne	Wykonawcy	Odniesienie czasowe	Potencjalne źródła finansowania
1. Budowa i modernizacja publicznych i niepublicznych obiektów kultury, w tym przystosowanie ich do potrzeb osób niepełnosprawnych	Cały obszar. W trakcie prac nad programem zainteresowanie wdrażaniem tego działania przejawiały samorządy miast Maków Maz., Ostrołęki oraz gmin Myszyniec, Długosiodło, Rząśnik, Szeków	samorząd województwa mazowieckiego, samorządy powiatów i gmin, organizacje pozarządowe	2007–2013 i dalsze okresy programowania	środki budżetu państwa, środki własne samorządu województwa, powiatów, gmin, środki organizacji pozarządowych, środki wspólnotowe (RPO Woj. Mazowieckiego, PO Infrastruktura i Środowisko)
2. Wyposażenie obiektów kultury w nowoczesny sprzęt i oprogramowanie, wraz z dokształcaniem animatorów kultury	Cały obszar. W trakcie prac nad programem zainteresowanie wdrażaniem tego działania przejawiały samorządy miast Maków Maz., Ostrołęki oraz gmin Myszyniec, Długosiodło, Rząśnik, Szeków	samorząd województwa mazowieckiego, samorządy powiatów i gmin, organizacje pozarządowe	2007–2013 i dalsze okresy programowania	środki budżetu państwa, środki własne samorządu województwa, powiatów, gmin, środki organizacji pozarządowych, środki wspólnotowe (RPO Woj. Mazowieckiego, PO Infrastruktura i Środowisko, PO Kapitał Ludzki)

3. Opracowania i wdrożenie systemów informacji kulturalnej i rekreacyjnej w gminach	Cały obszar. W trakcie prac nad programem zainteresowanie wdrażaniem tego działania przejawiały samorzady miasta Ostrołęki oraz gmin Myszyniec i Rzańnik	samorzady gmin, organizacje pozarządowe	2007–2013	środki budżetu państwa, środki własne samorządu województwa, gmin, środki organizacji pozarządowych, środki wspólnotowe (RPO Woj. Mazowieckiego, PO Infrastruktura i Środowisko, PO Kapitał Ludzki)
4. Rewitalizacja obiektów dziedzictwa kulturowego oraz ich adaptacja na cele publiczne	Cały obszar. W trakcie prac nad programem zainteresowanie wdrażaniem tego działania przejawiały samorzady miasta Ostrołęki, Mako-wa Maz.	samorząd województwa mazowieckiego, samorzady powiatów i gmin, organizacje pozarządowe	2007–2013 i dalsze okresy programowania	środki budżetu państwa, środki własne samorządu województwa, powiatów i gmin, środki organizacji pozarządowych, środki wspólnotowe (RPO Woj. Mazowieckiego, PO Infrastruktura i Środowisko, PO Kapitał Ludzki)
5. Budowa i modernizacja ogólnodostępnych stadionów, pływalni, centrów sportowych i rekreacji	Cały obszar. W trakcie prac nad programem zainteresowanie wdrażaniem tego działania przejawiały samorzady miast Maków Maz., Ostrołęki, oraz gmin wiejskich Kadzidło, Długosiodło, Baranowo.	samorząd województwa mazowieckiego, samorzady gmin, organizacje pozarządowe	2007–2013 i dalsze okresy programowania	środki budżetu państwa, środki własne samorządu województwa, gmin, środki organizacji pozarządowych, środki wspólnotowe (RPO Woj. Mazowieckiego, PO Kapitał Ludzki)
6. Rozszerzanie oferty imprez kulturalnych, sportowych oraz wspieranie środowisk artystycznych, w tym kultywujących lokalne tradycje	Cały obszar. W trakcie prac nad programem zainteresowanie wdrażaniem tego działania przejawiały samorzady powiatu przasnyskiego, miasta Ostrołęka, gmin wiejskich Baranowo, Długosiodło i Rzańnik	samorząd województwa mazowieckiego, samorzady powiatów i gmin, organizacje pozarządowe, środowiska artystyczne	2007–2013 i dalsze okresy programowania	środki budżetu państwa, środki własne samorządu województwa, powiatów, gmin, środki organizacji pozarządowych, środki wspólnotowe (RPO Woj. Mazowieckiego, PO Kapitał Ludzki)

4.5 Poprawa stanu środowiska przyrodniczego i ochrona jego zasobów

Walory środowiska przyrodniczego należą do głównych potencjałów endogenicznych OOP, stanowią jego mocną stronę i są szansą rozwojową. Racjonalne korzystanie z zasobów środowiska może zapewnić stały i zrównoważony rozwój gospodarczy obszaru i zwiększyć poziom życia miejscowej ludności. Od jakości przestrzeni ekologicznej, jej różnorodności i powiązań z systemem krajowym i europejskim zależy atrakcyjność OOP i jego zdolność do budowania przewag konkurencyjnych.

Jednocześnie w analizach wskazano na szereg słabości i zagrożeń sfery ekologicznej, a zwłaszcza występujący deficyt jakościowy i ilościowy wód, słabo zorganizowaną gospodarkę odpadami komunalnymi i nieuporządkowaną gospodarkę odpadami zwierzęcymi oraz uciążliwość zapachową ośrodka subregionalnego (miasta Ostrołęki).

W ramach założonego priorytetu oczekuje się uzyskania poprawy stanu środowiska i bezpieczeństwa ekologicznego ludności obszaru, a także ugruntowania trwałych podstaw do rozwoju wielofunkcyjnej gospodarki, co powinno przyczynić się do wzmocnienia atrakcyjności i spójności terytorialnej OOP w układzie przestrzennym województwa i kraju. Założeniem priorytetu, obejmującego kluczowe komponenty środowiska jest likwidacja istniejących na OOP zagrożeń dla środowiska przyrodniczego, a także uzyskanie standardów środowiska i wymagań ochronnych, zgodnie z obowiązującymi przepisami prawa krajowego oraz dyrektywami Unii Europejskiej.

W obrębie wyznaczonego priorytetu określono następujące programy działań:

- 5.1. Edukacja dla środowiska;
- 5.2. Rolnictwo przyjazne środowisku;
- 5.3. Opanować odpady;
- 5.4. Ścieki do oczyszczalni;
- 5.5. Bez obaw o powódź;
- 5.6. Odorany precz z Ostrołęki;
- 5.7. Czyste powietrze – zdrowsze życie;
- 5.8. Ochrona przyrody – atutem nie ograniczeniem.

4.5.1 Edukacja dla środowiska

W ramach tego programu proponuje się podejmować działania zmierzające do podniesienia poziomu świadomości ekologicznej mieszkańców poprzez różne formy edukacji, jako czynnika zwiększającego skuteczność podejmowanych działań na obszarze w zakresie ochrony środowiska. Proponuje się szerzenie wiedzy ekologicznej na wszystkich poziomach edukacji szkolnej poprzez wprowadzenie przedmiotu ochrony środowiska do planu nauczania, a także poprzez organizowanie konkursów i olimpiad ekologicznych, festynów, akademii okolicznościowych np. z okazji Dnia Ziemi, a także zajęć w terenie (tzw. „zielone szkoły”). Proponuje się również, żeby kampania edukacyjna podejmowana była z zastosowaniem dostępnych na obszarze środków masowego przekazu, m.in. lokalnej prasy, witryn internetowych lub nadającego z Ostrołęki radia. Bardzo duże znaczenie w podnoszeniu świadomości ekologicznej mieszkańców obszaru, zwłaszcza terenów wiejskich, mają również działania podejmowane przez Wojewódzki Ośrodek Doradztwa Rolniczego w Warszawie. Należy podejmować współpracę z tą instytucją w organizowaniu szkoleń rolników w poszczególnych gminach.

Warte rozważenia jest również powołanie w ośrodku subregionalnym Regionalnego Ośrodka Edukacji Ekologicznej⁹¹. Placówka taka mogłaby powstać przy jednej z istniejących instytucji oświatowych, lub jako samodzielna jednostka wspierana przez samorządy gmin i powiatów. W Ośrodku proponuje się zorganizowanie biblioteki z publikacjami z szeroko

⁹¹ Zgodnie z działaniem zaproponowanym w *Programie Ochrony Środowiska Województwa Mazowieckiego*.

pojętego zakresu ochrony środowiska. Ośrodek zrzeszałby sympatyków ekologii poprzez tworzenie kół naukowych dla dzieci, młodzieży i osób dorosłych. Ponadto byłby też koordynatorem w organizowaniu warsztatów ekologicznych, konkursów i innych imprez z tego cyklu, oraz szkoleń, czy nawet sympozjów naukowych. Istnienie Regionalnego Ośrodka Edukacji Ekologicznej powinno przynieść korzyści nie tylko lokalnej społeczności, umożliwiając dostęp do tego rodzaju wiedzy, ale również mogłoby wpłynąć na rozwój obszaru poprzez współpracę ze środowiskami naukowymi i stowarzyszeniami ekologicznymi.

Program obejmuje w szczególności:

Nazwa przedsięwzięcia - działania	Odniesienie przestrzenne	Wykonawcy	Odniesienie czasowe	Potencjalne źródło finansowania
1. Organizowanie konkursów i olimpiad ekologicznych, festynów, akademii okolicznościowych np. z okazji Dnia Ziemi, a także zajęć w terenie (tzw. „zielone szkoły”)	Cały obszar. W trakcie prac nad programem zainteresowanie wdrożeniem tego działania przejawiał samorząd gminy Baranowo	samorząd województwa, samorządy gmin i powiatów, Ośrodki Ruchu Drogowego, organizacje pozarządowe	2007–2013 i następne okresy programowania rozwoju	środki własne województwa, środki własne powiatów, środki własne gmin, WFOŚiGW, środki wspólnotowe (PO Infrastruktura i Środowisko)
2. Zastosowanie do kampanii edukacyjnej dostępnych na obszarze środków masowego przekazu, m.in. lokalnej prasy, witryn internetowych lub nadającego z Ostrołęki radia.	Cały obszar.	lokalne media: radio, telewizja, prasa, witryny internetowe, samorząd województwa, samorządy gmin i powiatów, organizacje pozarządowe	2007–2013, i następne okresy programowania rozwoju	środki własne województwa, środki własne powiatów, środki własne gmin, WFOŚiGW lub inne fundusze ekologiczne, środki wspólnotowe (RPO Woj. Mazowieckiego)
3. Organizowanie szkoleń dla rolników	Cały obszar. W trakcie prac nad programem zainteresowanie wdrożeniem tego działania przejawiał samorząd gminy Baranowo	Wojewódzki Ośrodek Doradztwa Rolniczego w Warszawie, organizacje pozarządowe, samorządy gmin i powiatów	2007–2013, i następne okresy programowania rozwoju	środki własne województwa, środki własne powiatów i gmin, środki wspólnotowe (Program Rozwoju Obszarów Wiejskich)
4. Zorganizowanie Regionalnego Ośrodka Edukacji Ekologicznej w Ostrołęce	miasto Ostrołęka	Urząd Miasta, samorząd województwa	2007–2013	środki własne województwa, środki własne Miasta, WFOŚiGW lub inne fundusze ekologiczne, środki wspólnotowe (RPO Woj. Mazowieckiego)

4.5.2 Rolnictwo przyjazne środowisku

W ramach tego programu przewiduje się podejmować działania zmierzające do ograniczenia spływu zanieczyszczeń pochodzących z rolnictwa, w szczególności poprzez budowę płyt gnojowych i zbiorników na gnojowicę. Podjęcie tych działań jest ważne dla OOP, zważywszy na niedostatek tych urządzeń w gospodarstwach rolnych specjalizujących się w hodowli i chowie zwierząt, ponadto występujące na przeważającej części obszaru gleby o słabej jakości (piaszczyste) sprzyjają infiltracji zanieczyszczeń do wód powierzchniowych i podziemnych, wpływając na obniżenie ich jakości. W rezultacie założonych działań powinna nastąpić poprawa jakości istniejących na obszarze wód oraz warunków sanitarnych w otoczeniu tych gospodarstw. Należy przy tym nadmienić, że ze względu na główną specjalizację produkcji rolniczej na OOP, jaką jest chów bydła mlecznego, działanie to jest o tyle istotne, że zgodnie z ustawą o nawozach i nawożeniu gospodarstwa rolne specjalizujące się w chowie zwierząt do 24 października 2008 r. muszą zaopatrzyć swoje gospodarstwa w szczelne urządzenia do przechowywania nawozów naturalnych w postaci płynnej.

Program obejmuje w szczególności:

Nazwa przedsięwzięcia - działania	Odniesienie przestrzenne	Wykonawcy	Odniesienie czasowe	Potencjalne źródło finansowania
Budowa płyt gnojowych i zbiorników na gnojowicę	Cały obszar. W trakcie prac nad programem zainteresowanie wdrożeniem tego działania przejawiały samorzady gmin Rzańnik i Baranowo oraz samorząd powiatu ostrołęckiego	użytkownicy gospodarstw rolnych specjalizujący się w chowie i hodowli zwierząt, samorząd województwa	do 24 października 2008 r. (zgodnie z ustawą „o nawozach i nawożeniu”), po tym praca bieżąca	środki własne, WFOŚiGW lub inne fundusze ekologiczne, środki wspólnotowe (Program Rozwoju Obszarów Wiejskich)

4.5.3 Opanować odpady

Ze względu na duże zaniedbania w gospodarce odpadami w OOP, a zwłaszcza niski stopień odzysku odpadów komunalnych i liczne nielegalne wysypiska pogarszające stan i walory estetyczne środowiska przyrodniczego, konieczne jest wdrożenie na OOP zintegrowanego systemu gospodarki odpadami. Szczególna w tym względzie jest działalność edukacyjna ukierunkowana na ograniczanie ilości wytwarzanych odpadów, a następnie na ich segregację „u źródła”. W ramach tego programu działań zakłada się również, że samorzady gmin obejmą wszystkich mieszkańców obszaru skutecznym systemem odbioru odpadów, zwłaszcza na terenach wiejskich, na których system ten funkcjonuje jedynie fragmentarycznie. W celu uniknięcia dalszego zaśmiecania środowiska przyrodniczego na OOP, proponuje się wprowadzenie zachęt finansowych poprzez obniżenie kosztów odbioru za posegregowane odpady lub w ostateczności samą partycypację w kosztach odbioru (tzw. metoda kosztów zapobiegawczych).

Obok wdrożenia systemu segregacji odpadów w gospodarstwach domowych oraz osiągnięciu (wymaganych prawem) planowanych poziomów odzysku poszczególnych strumieni odpadów, niezbędne jest tworzenie w OOP zdolności produkcyjnych dla ich przerobu i ostatecznego unieszkodliwiania. Na obszarze występują duże zaniedbania w infrastrukturze odpadowej, większość składowisk nie spełnia odpowiednich norm chroniących środowisko przed ich szkodliwym oddziaływaniem oraz występują duże braki w wyposażeniu składowisk w instalacje do odzysku i przerobu odpadów. Poprawa stanu technicznego infrastruktury od-

padowej osiągnięta będzie poprzez przebudowę i modernizację istniejących obiektów oraz budowę nowych struktur o znaczeniu ponadlokalnym w celu lepszego wykorzystania zdolności produkcyjnych oraz obniżenia kosztów ich utrzymania. Do najważniejszych projektów w tym zakresie proponuje się zaliczyć rozbudowę i modernizację składowiska w Goworkach i Lubiejewie Starym oraz składowiska w powiecie makowskim⁹². Pozostałe małe obiekty, których modernizacja nie ma uzasadnienia ekonomicznego przewiduje się do zamknięcia i rekultywacji lub przekształcenia w stacje przeładunkowe lub inne obiekty związane z gospodarką odpadami. Proponuje się, żeby istniejące na obszarze obiekty, które przeznaczone są do dalszego funkcjonowania wyposażać w instalacje i urządzenia do segregacji, przerobu i utylizacji zebranych odpadów poprzez budowę sortowni, kompostowni oraz spalarni odpadów na tych obiektach.

Oprócz działań zorientowanych na uporządkowanie na OOP gospodarki odpadami komunalnymi, proponuje się wspierać działania z tego zakresu w sektorze gospodarczym poprzez wdrożenie w zakładach wytwarzających odpady tzw. technologii „Czystej Produkcji” oraz norm serii ISO 14000. Na OOP dotyczy to zwłaszcza przemysłu energetycznego, papierniczego, spożywczego i budowlanego, gdyż te przemysły generują tu największe ilości odpadów.

Program obejmuje w szczególności:

Nazwa przedsięwzięcia - działania	Odniesienie przestrzenne	Wykonawcy	Odniesienie czasowe	Potencjalne źródło finansowania
1. Edukacja ekologiczna ukierunkowana na ograniczanie ilości wytwarzanych odpadów, a następnie na ich segregację „u źródła”	Cały obszar. W trakcie prac nad programem zainteresowanie wdrożeniem tego działania przejawiał samorząd gminy Baranowo	samorząd województwa, samorządy gmin i powiatów, przedsiębiorcy, organizacje pozarządowe	2007–2013, i następne okresy programowania rozwoju	środki własne województwa, środki własne powiatów, środki własne gmin, WFOŚiGW lub inne fundusze ekologiczne, środki wspólnotowe (PO Infrastruktura i Środowisko)
2. Objęcie wszystkich mieszkańców obszaru skutecznym systemem odbioru odpadów, zwłaszcza na terenach wiejskich	Cały obszar.	samorządy gmin, podmioty wykonujące zadania komunalne	do 2011 r. ⁹³ (100% mieszkańców obszaru)	środki własne gmin, środki własne przedsiębiorstw i osób prywatnych, WFOŚiGW lub inne fundusze ekologiczne
3. Poprawa stanu technicznego infrastruktury odpadowej, w tym:				

⁹² Wskazano w *Planie Gospodarki Odpadami Województwa Mazowieckiego*.

⁹³ Odniesienie czasowe wynika z *Planu Gospodarki Odpadami Województwa Mazowieckiego*

1) budowa, przebudowa i modernizacja istniejących obiektów oraz budowa nowych struktur o znaczeniu ponadlokalnym	gminy: Rzekuń (Goworki), Ostrów Maz (Lubiejewo Stare), Troszyn (Troszyn), Myszyniec (Myszyniec), gmina w powiecie makowskim ⁹⁴ , inne gminy w miarę potrzeb. W trakcie prac nad programem zainteresowanie wdrożeniem tego działania przejawiały samorządy gmin Czerwonka i Różan	samorządy gmin, organizacje ponadgminne, podmioty wykonujące zadania komunalne	do 2012 r.	środki własne województwa środki własne gmin, środki własne przedsiębiorstw, NFOŚiGW, WFOŚiGW lub inne fundusze ekologiczne, środki wspólnotowe (RPO Woj. Mazowieckiego lub PO Infrastruktura i Środowisko)
2) zamykanie i rekultywacja małych obiektów, których modernizacja nie ma uzasadnienia ekonomicznego lub przekształcenie w stacje przeładunkowe lub inne obiekty związane z gospodarką odpadami	miasto: Maków Maz. Myszyniec, Chorzele, gmina: Płoniawy-Bramura (Jaciążek), Sypniewo (Chelchy), Krzynowłoga Mała (Krzynowłoga Mała), Krasnosielc (Krasnosielc Leśny), Stary Lubotyń (Lubotyń Włóki), Obryte (Obryte), Długosiodło (Bosowo Nowe), Czerwonka (Dąbrówka), Różan (Mroczy Rębiszewo), Rzewnie (Małki), Szelków (Chyliny), Baranowo (Czerwińskie), Kadzidło (Brzozówka), Lelis (Gibałka), Wąsowo (Brzezinko Rościszewskie), Jednoróżec (Jednoróżec), Przasnysz (Ogłędą) ⁹⁵ , inne gminy w miarę potrzeb	samorządy gmin, organizacje ponadgminne, właściciele obiektów, przedsiębiorcy wykonujący zadania komunalne	do 2012 r.	
3) wyposażenie składowisk w instalacje i urządzenia do segregacji, przerobu i utylizacji zebranych odpadów, w tym np.: budowa: sortowni, kompostowni, spalarni odpadów	gminy: Rzekuń (m. Goworki), Goworowo, Długosiodło, Chorzele, powiat ostrowski ⁹⁶ , inne gminy w miarę potrzeb. W trakcie prac nad programem zainteresowanie wdrożeniem tego działania przejawiał samorząd miasta Ostrołęki	samorządy gmin, organizacje ponadgminne, podmioty wykonujące zadania komunalne	do 2012 r.	

⁹⁴ Wskazano w *Planie Gospodarki Odpadami Województwa Mazowieckiego*.

⁹⁵ Wskazano w *Planie Gospodarki Odpadami Województwa Mazowieckiego*.

⁹⁶ Inwestycje wskazane w *Planie Gospodarki Odpadami Województwa Mazowieckiego*.

4. Wdrożenie w zakładach wytwarzających odpady tzw. technologii „Czystej Produkcji” oraz norm serii ISO 14000, zwłaszcza przemysłu energetycznego, papierniczego, spożywczego i budowlanego	obszary koncentracji tych przemysłów, zwłaszcza na terenach miejskich obszaru	przedsiębiorstwa	2007–2013	środki własne przedsiębiorstw, środki wspólnotowe (RPO Woj. Mazowieckiego lub PO Infrastruktura i Środowisko)
---	---	------------------	-----------	---

4.5.4 Ścieki do oczyszczalni

Proponowane działania w ramach tego programu zmierzać będą do ograniczenia ilości nieoczyszczonych ścieków komunalnych dostających się do środowiska obniżając jego jakość. Rosnąca na obszarze ilość przyłączy wodociągowych poprawia zdecydowanie warunki sanitarne gospodarstw, ale powoduje większe zużycie wody, a tym samym wzrost ilości wytwarzanych ścieków wymagających oczyszczania. Niezbędnym jest zatem podjęcie działań zapewniających możliwość objęcia wszystkich mieszkańców obszaru zorganizowanym systemem oczyszczania ścieków (szczegółowe przedsięwzięcia dotyczące realizacji tego programu, umieszczono w programie 5.1.5. „Wodociągi i sanitacja dla wsi – bezpiecznej dla środowiska”). Wykonanie przedsięwzięć w ramach tego programu wpłynie na poprawę środowiska naturalnego (zwłaszcza na jakość wód powierzchniowych i podziemnych), oraz komfort życia mieszkańców. Poza aspektem środowiskowym, dobrze rozwiązana gospodarka wodno-ściekowa poprawi atrakcyjność inwestycyjną terenów na obszarze.

Program obejmuje w szczególności:

Nazwa przedsięwzięcia - działania	Odniesienie przestrzenne	Wykonawcy	Odniesienie czasowe	Potencjalne źródło finansowania
1. Objęcie wszystkich mieszkańców obszaru zorganizowanym systemem oczyszczania ścieków komunalnych (szczegółowe przedsięwzięcia umieszczono w programie 5.1.5.)	Cały obszar.	samorządy gmin, organizacje ponadgminne, podmioty wykonujące zadania komunalne	do 2015 r. ⁹⁷	środki własne gmin, środki własne przedsiębiorstw, NFOŚiGW, WFOŚiGW lub inne fundusze ekologiczne, środki wspólnotowe (RPO Woj. Mazowieckiego lub PO Infrastruktura i Środowisko)

4.5.5 Bez obaw o powódź

Przedsięwzięcia, które złożą się na ten program zmierzać będą do zaspokojenia niezbędnych potrzeb w zakresie ochrony przed powodzią, zwłaszcza w rejonie rzeki Narew (tereny obszaru najbardziej narażone na występowanie powodzi i lokalnych podtopień). Proponuje się realizować program poprzez modernizację i budowę wałów przeciwpowodziowych (szczególnie chroniących miasto Ostrołękę), tworzenie polderów dla zapewnienia odpowiednich warunków przepływu „wód wielkich” oraz ograniczenie zabudowy na terenach zalewo-

⁹⁷ Odniesienie czasowe wg Ustawy Prawo Wodne.

wych występujących na obszarze. Podejmowane działania przyczynią się do zwiększenia bezpieczeństwa ekologicznego, w tym minimalizowanie ewentualnych skutków powodzi.

Program obejmuje w szczególności:

Nazwa przedsięwzięcia - działania	Odniesienie przestrzenne	Wykonawcy	Odniesienie czasowe	Potencjalne źródło finansowania
1. Modernizacja i budowa wałów przeciwpowodziowych (szczególnie chroniących miasto Ostrołkę)	dotyczy rzeki Narew (tereny obszaru najbardziej narażone na występowanie powodzi i lokalnych podtopień)	samorządy gmin, Wojewódzki Zarząd Melioracji i Urządzeń Wodnych	2007–2013	środki własne województwa, środki własne gmin, WFOŚiGW lub fundusze ekologiczne, środki wspólnotowe (RPO Woj. Mazowieckiego lub PO Infrastruktura i Środowisko)
2. Tworzenie polderów dla zapewnienia odpowiednich warunków przepływu „wód wielkich”				
3. Ograniczenie zabudowy na terenach zalewowych występujących na obszarze		samorządy gmin i powiatów	praca ciągła	

4.5.6 Odorany precz z Ostrołki

Proponowane działania w ramach tego programu zmierzać będą do radykalnego zmniejszenia, a w ostatecznym rezultacie do trwałej eliminacji odoranów obecnych w atmosferze Ostrołki i części przylegających do niej terenów. Jest to bardzo istotna kwestia rzutująca pośrednio na obraz całego OOP. Proponuje się wyeliminować uciążliwość zapachową z Ostrołki poprzez modernizację systemu oczyszczania ścieków komunalnych, a także wspieranie i egzekwowanie przedsięwzięć w zakresie modernizacji procesów technologicznych działającego w Ostrołce zakładu celulozowo-papierniczego, który jest główną przyczyną powstawania odoranów (merkaptany, siarkowodór). Za celowe uznaje się również rozważenie możliwości wyboru nowych lokalizacji oczyszczalni ścieków (miejskiej i zakładu celulozowo-papierniczego), zważywszy że istniejące obiekty znajdują się na terenie zalewowym i w przypadku katastrofalnej powodzi stanowią istotne zagrożenie dla środowiska. Ponadto obiekty są uciążliwe zapachowo oddziałując niekorzystnie na mieszkańców, głównie Osiedla Sienkiewicza. Rozwój Ostrołki, jako subregionalnego ośrodka równoważenia rozwoju, jest w znacznym stopniu uwarunkowany stanem środowiska. Jest on ważkim czynnikiem wpływającym na atrakcyjność inwestycyjną, przy czym jego znaczenie wzrasta w odniesieniu do działalności szczególnie pożądaných (bo nie tylko rozwojowych, ale i generujących najwyższe dochody) w koniecznym procesie wzbogacania struktury gospodarczej OOP, a mianowicie wysokich technologii i usług. Ma to związek z rosnącymi wymaganiami wykwalifikowanych kadr, które w coraz wyższym stopniu cenią sobie przyjazne środowisko w miejscu zamieszkiwania i pracy.

Program obejmuje w szczególności:

Nazwa przedsięwzięcia - działania	Odniesienie przestrzenne	Wykonawcy	Odniesienie czasowe	Potencjalne źródło finansowania
1. Modernizacja systemu oczyszczania ścieków komunalnych w Ostrołęce	miasto Ostrołęka	samorząd miasta, OPWiK	do 2010 r. ⁹⁸	środki własne miasta, NFOŚiGW, WFOŚiGW lub inne fundusze ekologiczne, środki wspólnotowe
2. Wspieranie i egzekwowanie przedsięwzięć w zakresie modernizacji procesów technologicznych działającego w Ostrołęce zakładu celulozowo-papierniczego		właściciel zakładu, samorząd miasta, Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska	2007–2013	środki własne zakładu, środki własne miasta, NFOŚiGW, WFOŚiGW lub inne fundusze ekologiczne, środki wspólnotowe (PO Infrastruktura i Środowisko)
3. Za celowe uznaje się rozważenie możliwości zmiany lokalizacji oczyszczalni ścieków zlokalizowanych w południowej (le-wobrzeżnej) części miasta		właściciele obiektów	2007–2013, i następne okresy programowania rozwoju	środki własne właścicieli obiektów, NFOŚiGW, WFOŚiGW lub inne fundusze ekologiczne, środki wspólnotowe

4.5.7 Czyste powietrze – zdrowsze życie

Przedsięwzięcia i działania, które się złożą na ten program zmierzają do ograniczania emisji zanieczyszczeń do atmosfery. Na obszarze występują wprawdzie wysokie parametry jakości powietrza (oprócz miasta Ostrołęki), jednak warto podejmować działania utrzymujące ten dobry stan a nawet zmierzać do jego wzrostu. Polegać one będą na podłączaniu obiektów (zwłaszcza w zwartej zabudowie) do istniejących sieci ciepłowniczych oraz zmianę nośnika grzewczego z paliwa stałego na ekologiczne (gazowe, olejowe), w tym wykorzystanie alternatywnych źródeł energii (biomasa). Ma to istotne znaczenie, gdyż na obszarze obserwuje się znaczne uciążliwości z powodu „niskiej emisji” pochodzącej z domostw opalanych stałymi nośnikami energii, zwłaszcza w ośrodkach miejskich. Ważne są również działania zmierzające do ograniczania strat energii poprzez modernizację sieci przesyłowych (ciepłowniczych i energetycznych) oraz poprawę parametrów termoizolacyjnych budynków. Wpłyne to także na obniżenie kosztów eksploatacyjnych tych obiektów oraz ograniczy emisję energii do środowiska. Korzystny wpływ na ograniczenie zanieczyszczeń pochodzących z transportu i komunikacji będą miały inwestycje drogowe, w tym działania zmierzające do wyeliminowania ruchu tranzytowego z centrów miast, zwłaszcza Ostrołęki, Przasnysza, Różna, Myszynca, Makowa Mazowieckiego.

⁹⁸ Odniesienie czasowe wg terminu wynikającego z nadesłanego do opracowania wniosku przez Urząd Miejski w Ostrołęce.

W efekcie podejmowanych działań powinna nastąpić poprawa parametrów jakości powietrza, co może wpłynąć pozytywnie na poprawę atrakcyjności obszaru, komfort życia mieszkańców i stan wszystkich komponentów środowiska na obszarze.

Program obejmuje w szczególności:

Nazwa przedsięwzięcia - działania	Odniesienie przestrzenne	Wykonawcy	Odniesienie czasowe	Potencjalne źródło finansowania
1. Podłączanie obiektów (zwłaszcza w zwartej zabudowie) do istniejących sieci ciepłowniczych	tereny miejskie obszaru	samorządy miast, spółdzielnie mieszkaniowe, indywidualne domostwa	2007–2013	środki własne miast, środki własne prywatnych odbiorców ciepła, WFOŚiGW lub inne fundusze ekologiczne, środki wspólnotowe (RPO Woj. Mazowieckiego)
2. Zmiana nośnika grzewczego z paliwa stałego na ekologiczne (gazowe, olejowe), w tym wykorzystanie alternatywnych źródeł energii (biomasa)	Cały obszar. W trakcie prac nad programem zainteresowanie wdrożeniem tego działania przedstawił samorząd powiatu przasnyskiego	samorządy gmin, spółdzielnie mieszkaniowe, przedsiębiorstwa, indywidualne domostwa	2007–2013	środki własne gmin, środki własne przedsiębiorstw i osób prywatnych, WFOŚiGW lub inne fundusze ekologiczne, środki wspólnotowe (RPO Woj. Mazowieckiego)
3. Modernizacja sieci przesyłowych (ciepłowniczych i energetycznych)	Cały obszar. W trakcie prac nad programem zainteresowanie wdrożeniem tego działania przedstawiły samorządy gmin Baranowo i Myszyniec, powiatu ostrołęckiego, oraz miasta Ostrołęki	samorząd województwa, samorządy gmin i powiatów, zarządcy sieci	2007–2013	środki własne województwa, środki własne gmin i powiatów, środki własne zarządców sieci, WFOŚiGW lub inne fundusze ekologiczne, środki wspólnotowe (PO Infrastruktura i Środowisko)
4. Poprawa parametrów termoizolacyjnych budynków	Cały obszar. W trakcie prac nad programem zainteresowanie wdrożeniem tego działania przedstawił samorząd miasta Ostrołęki, Makowa Mazowieckiego i Ostrowi Mazowieckiej	samorządy gmin, spółdzielnie mieszkaniowe, przedsiębiorstwa, indywidualne domostwa	2007–2013	środki własne gmin, środki własne SM, środki własne przedsiębiorstw i osób prywatnych

5. Wylimowanie ruchu tranzytowego z centrów miast (budowa tras obwodowych)	Ostrołęka, Przasnysz, Różan, Myszyniec, Maków Mazowiecki	samorządy miast, zarządcy dróg	2007–2013	środki budżetu państwa, środki własne województwa, środki własne miast, NFOŚiGW, WFOŚiGW lub inne fundusze ekologiczne, środki wspólnotowe (PO Infrastruktura i Środowisko)
--	--	--------------------------------	-----------	---

4.5.8 Ochrona przyrody – atutem, nie ograniczeniem

Program ten realizować się będzie podejmując działania zmierzające do ochrony różnorodności biologicznej, która jest dziedzictwem przyrodniczym i kulturowym OOP, oraz wzmocnienia systemu obszarów chronionych dla zachowania równowagi ekologicznej. Pomimo znacznych walorów przyrodniczych występujących na obszarze, nie wprowadzono tu wieloprzestrzennych prawnych form ochrony przyrody w postaci parków narodowych, krajobrazowych czy obszaru chronionego krajobrazu. Proponuje się, żeby dla utrzymania i ochrony cennych wartości przyrodniczych i kulturowych występujących na OOP rozważyć możliwość objęcia ochroną prawną obszarów wskazanych w *Planie zagospodarowania przestrzennego województwa mazowieckiego* w postaci: parków krajobrazowych (dolina Omulwi i Płodownicy z fragmentami Puszczy Kurpiowskiej, dolina Narwi wraz z kompleksem bagienno-łąkowym „Pulwy”) oraz obszarów chronionego krajobrazu (dolina rzeki Orzyc, fragment Równiny Kurpiowskiej). Proponuje się również w ramach tego programu, podejmowanie innych koncepcji mających łagodniejsze ograniczenia prawne poprzez wspieranie inicjatyw tworzenia pozaprawnych form ochrony przyrody np. mini parków krajobrazowych. Należy również, podejmować działania służące ochronie obszarów użytkowanych rolniczo na OOP poprzez zachęcanie rolników do wdrażania w swoich gospodarstwach rolnych programów rolno-środowiskowych, których zamierzeniem jest utrwalenie wzorców trwałej i zrównoważonej gospodarki rolnej, zgodnie z zasadami ochrony środowiska przyrodniczego. Działanie to jest o tyle istotne, że na OOP wyznaczono 22. gminy do wdrożenia tych programów, czyli aż 2/3 wszystkich gmin OOP.

Podejmowane działania przyczynią się do poprawy komfortu życia mieszkańców obszaru, a także mogą wpłynąć na rozwój ruchu turystycznego. Ponadto zachowanie cennych walorów przyrodniczych występujących na obszarze jest nie tylko obowiązkiem wynikającym z przepisów prawa, ale także powinnością wobec przyszłych pokoleń.

Program obejmuje w szczególności:

Nazwa przedsięwzięcia - działania	Odniesienie przestrzenne	Wykonawcy	Odniesienie czasowe	Potencjalne źródło finansowania
1. Objęcie ochroną prawną obszarów ⁹⁹ w postaci: 1) parków krajobrazowych:		Wojewoda w uzgodnieniu z samorządami gmin	2007–2013 i następne okresy programowania	środki budżetu państwa, środki własne województwa,

⁹⁹ Wskazanych w *Planie zagospodarowania przestrzennego województwa mazowieckiego*.

<ul style="list-style-type: none"> ▪ dolina Omulwi i Płodownicy z fragmentami Puszczy Kurpiowskiej, 	gminy w projektowanych granicach obszarów: ¹⁰⁰ Chorzele, Czarnia, Jednorożec, Kadzidło, Baranowo, Lelis, Olszewo-Borki i część miasta Ostrołęki			
<ul style="list-style-type: none"> ▪ dolina Narwi wraz z kompleksem bagienno-łąkowym „Pulwy”, 	Obryte, Szelków, Rząśnik, Rzewnie, Goworowo, Różan, Młynarze, Rzekuń, Olszewo-Borki, Lelis i część miasta Ostrołęki			
<ul style="list-style-type: none"> ▪ rozszerzenia Nadbużańskiego Parku Krajobrazowego 	Brańszczyk, Obryte, Rząśnik, Długosiodło, Wąsewo, Ostrów Mazowiecka			
2) obszarów chronionego krajobrazu: <ul style="list-style-type: none"> ▪ dolina rzeki Orzyc 	Chorzele, Krzynowłoga Mała, Jednorożec, Baranowo, Krasnosielc, Olszewo-Borki, Sypniewo, Płoniawy-Bramura, Czerwonka, Młynarze, Różan, Szelków, Rzewnie			
<ul style="list-style-type: none"> ▪ fragment Równiny Kurpiowskiej 	Myszyniec, Kadzidło, Czarnia, Lelis			
2. Tworzenie pozaprawnych form ochrony przyrody np. mini parków krajobrazowych	Cały obszar. Na obecnym etapie zainteresowanie wdrożeniem tego działania przejawiał samorząd gminy Baranowo	samorządy gmin, organizacje ponadgminne	2007–2013	środki własne gmin, WFOŚiGW lub inne fundusze ekologiczne, środki wspólnotowe (RPO Woj. Mazowieckiego)
3. Wdrażanie programów rolno-środowiskowych	22 gminy OOP ¹⁰¹ (tj. wszystkie gminy powiatu ostrołęckiego oraz gminy: Chorzele, Jednorożec, Krzynowłoga Mała, Krasnosielc, Sypniewo, Młynarze, Różan, Rzewnie, Szelków, Obryte, Rząśnik, Długosiodło, Brańszczyk)	indywidualne gospodarstwa rolne, Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa	2007–2013 i następne okresy programowania	Europejski Fundusz Orientacji i Gwarancji Rolnej (Program Rozwoju Obszarów Wiejskich)

¹⁰⁰ Wskazane w *Planie zagospodarowania przestrzennego województwa mazowieckiego*

¹⁰¹ Wskazane w *Planie zagospodarowania przestrzennego województwa mazowieckiego*

5 Ocena zgłoszonych wniosków

Zgłoszone wnioski stanowiły obok diagnozy i ustaleń dokumentów programowych samorządu województwa inspirację do ustalenia programów działań mających docelowo umożliwić łagodzenie narastających dysproporcji w poziomie rozwoju społeczno-gospodarczego między obszarem problemowym a centrum województwa.

Do prac nad opracowaniem zaproszono 68 podmiotów, z czego wnioski zgłosiło 29 uczestników. Wśród nich było 19 samorządów gmin, 5 starostw powiatowych, 2 placówki ochrony zdrowia podległe marszałkowi, WFOŚiGW oraz 2 spółki PKP. Organizacje społeczne i gospodarcze nie złożyły żadnych wniosków, aczkolwiek ich przedstawiciele brali udział w spotkaniach panelowych.

Zgłoszone wnioski pokrywają się częściowo z działaniami zapisanymi w dokumentach strategicznych województwa, ponadto konieczność ich realizacji znajduje potwierdzenie w diagnozie i analizie SWOT opracowania, w których określono dziedziny wymagające wsparcia.

Zgłoszone przedsięwzięcia i działania różnią się bardzo pod względem stopnia szczegółowości – od bardzo precyzyjnie sformułowanych inwestycji z zakresu infrastruktury technicznej i ochrony środowiska do ogólnikowych działań, pozwalających na osiągnięcie dalekosiężnych celów rozwojowych, które przeważają w dziedzinach kapitału ludzkiego i gospodarki. Pod względem podmiotowym dominują przedsięwzięcia zgłoszone przez samorządy gmin. Pod względem rodzajowym najwięcej zgłoszonych zadań dotyczy infrastruktury komunikacyjnej, w tym zwłaszcza transportu drogowego, oraz technicznej, służącej poprawie jakości środowiska. Następnie pod względem ilościowym plasują się projekty z zakresu infrastruktury społecznej i rozwoju kapitału ludzkiego. Najmniej wniosków i najbardziej ogólne zgłoszono z dziedziny rolnictwa i gospodarki.

Taki rozkład wniosków wskazuje, że największe braki, a zarazem potrzeby, występują w dziedzinie komunikacji i infrastrukturze technicznej, w tym służącej poprawie jakości środowiska. Stan infrastruktury jest postrzegany jako główna bariera rozwojowa obszaru, stąd też duża aktywność samorządowców na tym polu. Zgłoszone projekty dotyczą w głównej mierze wzmocnienia zewnętrznych powiązań, głównie z Warszawą i ośrodkami subregionalnymi oraz wewnętrznych między gminami i powiatami. Zgłoszono również jednostkowe wnioski z zakresu poprawy bezpieczeństwa na drogach. We wnioskach podnoszono też temat poprawy stanu istniejących lub reaktywacji nieczynnych linii kolejowych. Jako istotne dla wzmocnienia pozycji konkurencyjnej gmin wnioskodawcy wskazywali też inwestycje wodno-kanalizacyjne oraz modernizację systemów przesyłania energii elektrycznej i zaopatrzenia w gaz. Należy zaznaczyć, że infrastruktura, w tym zwłaszcza transportowa, to obszary działań, dla których poprawy samorządy oczekują wsparcia finansowego ze środków publicznych, w tym funduszy Unii Europejskiej.

We wnioskach ze sfery gospodarki dominują projekty dotyczące rozwoju bazy i usług turystycznych. Zauważalny jest niedosyt konkretnych propozycji ze sfery produkcyjnej, wysokich technologii i inicjowania współpracy na linii gospodarka – nauka. Samorządowcy dostrzegają znaczenie instytucji otoczenia biznesu, promocji regionu dla jego rozwoju, jednak formułują w tej dziedzinie bardzo ogólne zapisy, nie wskazując konkretnych przedsięwzięć. Lokalne władze, jak wynika z wniosków, zamierzają wpływać na podniesienie aktywności mieszkańców, pobudzenie ducha przedsiębiorczości w sposób pośredni – przez poprawę infrastruktury, uzbrajanie terenów pod inwestycje oraz tworzenie warunków dla wysokiej jakości edukacji.

Złożono niewiele (18) wniosków odnoszących się do rolnictwa, mimo że przeważająca część ludności obszaru pracuje w tej dziedzinie. Przedsięwzięcia te dotyczą głównych problemów rolnictwa i wsi, np. rozwoju specjalizacji mleczarskiej, uruchamiania miejsc pracy poza rolnictwem.

Dosyć ogólnie we wnioskach została potraktowana tematyka szeroko rozumianego rozwoju kapitału ludzkiego. Złożone wnioski zawierają zarówno konkretne inwestycje (projekty twarde dotyczące budowy i modernizacji infrastruktury społecznej) jak i bardzo ogólnikowe działania, zwłaszcza z zakresu walki z bezrobociem i wykluczeniem społecznym, w ramach których można realizować projekty miękkie.

Sprawy środowiska zostały we wnioskach przedstawione w kontekście infrastruktury technicznej oraz rozwoju rolnictwa i funkcji turystycznej. Tylko jedna gmina zgłosiła potrzebę tworzenia form ochrony przyrody. Wnioskodawcy akcentowali głównie potrzebę poprawy bilansu wodnego, uporządkowania gospodarki wodno-ściekowej i odpadowej, w tym odpadami zwierzęcymi, oraz podejmowanie działań okołosrodowiskowych z zakresu modernizacji infrastruktury energetycznej i transportowej.

Zgłoszone we wnioskach i w trakcie spotkań panelowych przedsięwzięcia zostały włączone zgodnie ze swą tematyką do odpowiednich programów, jednakże należy zaznaczyć, że ich wykaz nie stanowi listy zamkniętej. Z punktu widzenia możliwości rozwoju obszaru, w wielu przypadkach nie należy ograniczać zasięgu realizacji wniosków do terenu gminy/powiatu, która daną propozycję zgłosiła. Niektóre zgłoszone przez pojedyncze gminy przedsięwzięcia (zawłaszcza z zakresu gospodarki i rozwoju kapitału ludzkiego) należałoby, ze względu na korzyści, jakie przyniosłaby ich realizacja, upowszechnić i wdrożyć na całym obszarze.

6 Załącznik

Zaproponowane we wnioskach działania i przedsięwzięcia:

<i>Wyszczególnienie</i>	<i>Wnioskujący</i>
5.1.1. Szybciej – do regionu, Polski i Europy.	
Budowa trasy szybkiego ruchu z Warszawy przez Wyszków i Ostrołękę oraz jej wyjazdów do dróg gminnych i powiatowych	Powiat Wyszków
Przebudowa drogi krajowej nr 61	Miasto Ostrołęka
Budowa nowej przeprawy przez rzekę Narew (w ciągu dr. kraj. nr 61)	
Przebudowa drogi wojewódzkiej nr 627 z kanalizacją deszczową	Miasto Ostrołęka
Przebudowa drogi krajowej nr 53	Miasto Ostrołęka
Włączenie do układu drogowego Wielkiej Obwodnicy Mazowsza miejscowości Ostrołęka oraz Przasnysz wraz z obwodnicą miasta. Przebieg obwodnicy na bazie istniejących ciągów drogowych: drogi nr 627 Ostrów Mazowiecka-Ostrołęka, nr 544 Ostrołęka-Krasnosielc-Przasnysz	Powiat Przasnysz
Modernizacja dróg krajowych i wojewódzkich mających zasadnicze znaczenie dla lokalnych ośrodków gospodarczych, w tym modernizacja drogi krajowej nr 57 na odc. Przasnysz-Chorzele, modernizacja drogi wojewódzkiej nr 614	Powiat Przasnysz
Zmodernizowanie dróg wojewódzkich na trasie relacji Myszyniec-Chorzele-Grudusk oraz budowa nowej drogi wzdłuż linii kolejowej Nasielsk-Nowy Dwór	Powiat Przasnysz
Wybudowanie szlaku drogowego na bazie nie funkcjonującej linii kolejowej Ostrołęka - Chorzele w celu skrócenia przejazdu z północnych terenów obszaru (Chorzele) do Ostrołęki	Powiat Przasnysz
Połączenie drogi krajowej nr 60 (w miejscowości Zastawie gm.Wąsewo) z drogą krajową nr 8 (w miejscowości Knurowiec gm.Brańszczyk).Projekt obejmuje przejście dróg powiatowych o łącznej długości ok.24 km tj. odc. Długosiodło-Plewki-Brudki do dr.krajowej nr 60, drogi powiatowej nr 28523 oraz odc. Długosiodło-Białebloto-Knurowiec dr. powiatowa nr 28527	Gmina Długosiodło
Przełożenie drogi wojewódzkiej Ostrołęka-Siedlce (alternatywny przebieg odcinka drogi)	Gmina Ostrów Maz.
Poszerzenie drogi krajowej nr 61 w kierunku stolicy województwa oraz budowa obwodnicy dla drogi krajowej nr 61 w Różanie	Miasto i Gmina Różan
Zapewnienie nowego alternatywnego połączenia Ostrołęki z Wyszkowem, w tym: Modernizacja drogi powiatowej nr 28527 3Ostrołęka-Goworowo-Pasieki dl. odc.23,3km	Gmina Długosiodło
Modernizacja drogi powiatowej nr 28184 Pasieki-Józefowo odc. dł. 1,06km	Gmina Długosiodło
Modernizacja drogi gminnej nr 2813004 Józefowo-Kobylin odc. dł.4,09km	Gmina Długosiodło
Modernizacja drogi powiatowej nr 28527 Kobylin-Prabuty odc.dł. 1,8 km	Gmina Długosiodło
Modernizacja drogi gminnej nr 2812006 Prabuty-Stare Bosewo odc.3,1 km	Gmina Długosiodło
Modernizacja drogi gminnej nr 2812006 Stare Bosewo-Przetycz Folwark 3,1 km	Gmina Długosiodło
Modernizacja drogi powiatowej nr 28536 Długosiodło-Sieczychy 0,9 km	Gmina Długosiodło
Modernizacja drogi nr 2812006 Przetycz Włociańska-Jaszczuły, dł. 4,6 km	Gmina Długosiodło
Modernizacja drogi gminnej nr 2807006 Jaszczuły-do drogi Knurowiec-Porządzie dł.0,9km	Gmina Długosiodło
Modernizacja drogi powiatowej nr 28535 od skrzyżowania z drogą nr 2807006 do miejscowości Białebloto, odc. 5,3km	Gmina Długosiodło
Modernizacja drogi powiatowej nr 28527 Białebloto –Knurowiec (do dr nr 8) dł.1,9km	Gmina Długosiodło
Usprawnienie powiązań komunikacyjnych Ostrołęki poprzez włączenie jej do „Wielkiej obwodnicy Mazowsza”	Miasto Ostrołęka
Remont zabezpieczenia antykorozyjnego mostu Madalińskiego przez. rz. Narew	Miasto Ostrołęka
Budowa obwodnicy na drodze krajowej nr 60 omijającej miasto Maków Maz. po stronie północnej oraz na drodze krajowej nr 599 omijającej miasto Maków Maz. po stronie zachodniej	Gmina Czerwonka
Utworzenie korytarza transportowego łączącego północną granicę państwa „Via” obszar ostrołęcki” z metropolią warszawską (Korytarz Transportowy Warszawa-Olsztyn-Kaliningrad). Układ drogowy korytarza mógłby obejmować: drogę wojewódzką nr 616 na odc. Chorzele-Krzynowłoga Mała-Grudusk-Ciechanów, a następnie nowe ukształtowanie ciągów drogowych (poprzez zmianę ich kategorii) położonych wzdłuż linii kole-	Powiat Przasnysz

jowej nr 65 Ciechanów-Nasielsk-Warszawa)	
Włączenie Ostrołęki - do projektowanej trasy VIA BALTICA zgodnie z postulowanym Wariantem III: Warszawa-Ostrołęka (Pułtusk)- Łomża-Augustów (z pominięciem Białegostoku)	Miasto Ostrołęka
Poprawa połączenia kolejowego obszaru Ostrołęki z Warszawą oraz wykorzystanie drogi kolejowej dla sprawnego połączenia miejscowości powiatu ostrołęckiego i wyszkowskiego (linia Tłuszcz-Ostrołęka dł. odc. 40,00km)	PKP Polskie Linie Kolejowe S.A. Oddział Regionalny w Warszawie
Uruchomienie szynobusu na trasie Ostrołęka-Szczytno	Gmina Baranowo
Reaktywacja połączeń na obszarze zawieszonych linii kolejowych w relacji: Ostrołęka-Szczytno, Ostrołęka-Łapy,	Miasto Ostrołęka
Konieczność zaplanowania w Ostrołęce systemu parkingów „Parkuj i Jedź”	Koleje Mazowieckie Sp. z o. o.
Wspomaganie rozwoju regionalnego transportu kolejowego	Miasto Ostrołęka
5.1.2. Sprawniej do gminy i powiatu.	
Modernizacja drogi nr 28526, od drogi nr 8 relacji Długosiodło-Lubiel Nowy- Rząśnik	Powiat Wyszków
Budowa drogi Bielino- Rogoźno (od drogi nr 28526)	Powiat Wyszków
Przebudowa drogi gminnej Chrzczanka Włościańska-Olszaki (od dr 28526)	Powiat Wyszków
Przebudowa drogi Prabuty Stare-Bosewo-Jaszczyły	Powiat Wyszków
Przebudowa drogi 28523 Długosiodło-Skarżyn-Czerwin	Powiat Wyszków
Modernizacja drogi 28533, od drogi nr 8 Turzyn-Brańszczyk-Niemiry	Powiat Wyszków
Przebudowa drogi gminnej Nowy Brańszczyk-Przyjmy-Tuchlin (Trakt Napoleoński 28532)	Powiat Wyszków
Modernizacja drogi 28532 Poręba Kocęby-Tuchlin-Trzcianka	Powiat Wyszków
Przebudowa drogi Przyjmy-Nowe Budy	Powiat Wyszków
Rozwój infrastruktury drogowej	Powiat Ostrołęka
Budowa i modernizacja ulic osiedlowych na terenie miasta Makowa Mazowieckiego: Osiedle Polna, Królów, Południe, Pomowskie, Grzanka	Powiat Ostrołęka
Przebudowa ul. Witosy wraz z kanalizacją sanitarną	Miasto Ostrołęka
Przebudowa ul. Goworowskiej z kanalizacją deszczową	Miasto Ostrołęka
Budowa ul. Nowopomian z odwodnieniem	Miasto Ostrołęka
Budowa ul. Ławskiej z kanalizacją deszczową	Miasto Ostrołęka
Budowa ul. Korczaka	Miasto Ostrołęka
Modernizacja Alei Jana Pawła II (od Kaczyńskiej do ul. Żeromskiego)	Miasto Ostrołęka
Przebudowa drogi nr 28175 Brzeźno Kol.-Rososz-Mokrylas, długość 2,6 km	Powiat Ostrów Maz.
Przebudowa drogi nr 28501 Koskowo-Turobin Stary Lubotyń, długość 5,3 km	Powiat Ostrów Maz.
Przebudowa drogi nr 28502 Wólka Seroczyńska – Lubotyń – Rząśnik, długość 10,0 km	Powiat Ostrów Maz.
Przebudowa drogi nr 28503 Gniazdowo – Chmielewo – Prosiénica, długość 13,9 km	Powiat Ostrów Maz.
Przebudowa drogi nr 28504 Podborze – Pałapus – Sulęcín – Jelonki, długość 3 km	Powiat Ostrów Maz.
Przebudowa drogi nr 28505 Podborze – Kalinowo, długość 5,5 km	Powiat Ostrów Maz.
Przebudowa drogi nr 28506 Kalinowo – Jasiénica – Chmielewo, długość 5,7 km	Powiat Ostrów Maz.
Przebudowa drogi nr 28516 Koziki – Popielarnia, długość 5,0 km	Powiat Ostrów Maz.
Przebudowa drogi nr 28517 Komorowo – Sielc, długość 2,8 km	Powiat Ostrów Maz.
Przebudowa drogi nr 28518 Wąsewo – Dalekie – Jelenie, długość 7,5 km	Powiat Ostrów Maz.
Przebudowa drogi nr 28519 Jelonki – Wąsewo – Brzezienko – Wólka Brzezińska, długość 14,5 km	Powiat Ostrów Maz.
Przebudowa drogi nr 28520 Wąsewo – Wysocze – Przyborowie, długość 1,2 km	Powiat Ostrów Maz.
Przebudowa drogi nr 28521 Wąsewo – Bagatele – Rząśnik Szlachecki, długość 1 km	Powiat Ostrów Maz.
Przebudowa drogi nr 28522 Stok – Rynek – Rząśnik Szlachecki – Przedświt, długość 17,7 km	Powiat Ostrów Maz.
Przebudowa drogi nr 28523 Długosiodło – Wąsewo – Skarżyn – Czerwin, długość 11,0 km	Powiat Ostrów Maz.
Przebudowa drogi nr 28524 Grądy – Chojny – Jarzábka – Wiśniewo – Dybki, długość 5,0 km	Powiat Ostrów Maz.
Przebudowa drogi nr 28525 Długosiodło – Nagoszewka, długość 0,4 km	Powiat Ostrów Maz.
Przebudowa drogi nr 28526 Przyjmy – Długosiodło – Rząśnik, długość 3,6 km	Powiat Ostrów Maz.
Przebudowa drogi nr 28530 Brok – Udrzyn – Udrzynek, długość 6,0 km	Powiat Ostrów Maz.
Przebudowa drogi relacji Brańszczyk-Udrzyn-Brok	Gmina Brańszczyk

Przebudowa dróg gminnych	Miasto i Gmina Chorzele
Przebudowa drogi relacji Wyszaków Nowiny-Jaszczuły łączącej gminę Wyszaków i Długosiodło	Gmina Brańszczyk
Wzmocnienie infrastruktury drogowej powiatu –kontynuacja przebudowy i modernizacji o łącznej długości 100 km	Powiat Przasnysz
Budowa dróg gminnych tj. Kadzidło-Strzałki-Piasecznia, Tatary-Brzozówka, Jegliowiec – Piasecznia	Gmina Kadzidło
Poprawa stanu dróg i ulic wraz z rozbudową zaplecza parkingowego na terenie miasta oraz w potencjalnych strefach rekreacyjno-wypoczynkowych	Gmina Myszyniec
Modernizacja dróg gminnych. Na terenie gminy Długosiodło do roku 2013 planuje się przebudować nawierzchnie dróg o łącznej długości ok. 67 km w tym ok. 37 km wykonanie nowej nawierzchni bitumicznej oraz przebudowa dróg o nawierzchni gruntowej na żwirową o łącznej długości ok. 30 km	Gmina Długosiodło
Utwardzanie ulic wewnętrznych, oraz budowa systemów odprowadzania wody w miejscowości Długosiodło,	Gmina Długosiodło
Przebudowa drogi gminnej Zalesie	Gmina Ostrów Maz.
Odnowa drogi gminnej N. Lubiejewo ul. Ostrowska-nakładka	Gmina Ostrów Maz.
Przebudowa drogi gminnej Jelonki p. wieś	Gmina Ostrów Maz.
Przebudowa drogi gminnej Jelenie Przyjmy	Gmina Ostrów Maz.
Przebudowa drogi gminnej Zalesie p. wieś	Gmina Ostrów Maz.
Przebudowa dróg gminnych (ulic) w Komorowie: ul. Kwiatowa, Krzywa, Długa, Zielona, Poprzeczna, Topolowa, Leśna, Ułańska, Bociańskiego, Wodociąg-Piaski, Cegielniana, Świerkowa, Majdan	Gmina Ostrów Maz.
Przebudowa drogi gminnej Zalesie Kolonia przez wieś w kier. do Sulęcina	Gmina Ostrów Maz.
Przebudowa drogi gminnej Budy Grudzie do drogi Pałapus i p. wieś	Gmina Ostrów Maz.
Przebudowa drogi gminnej Stok Kolonia	Gmina Ostrów Maz.
Przebudowa drogi gminnej Sulęcina Kolonia	Gmina Ostrów Maz.
Przebudowa drogi gminnej Podborze-Ostrów	Gmina Ostrów Maz.
Przebudowa drogi gminnej Jelenie do przyst. autobusowego	Gmina Ostrów Maz.
Przebudowa drogi gminnej Pólki -Sielc	Gmina Ostrów Maz.
Przebudowa drogi gminnej N.Lubiejewo-Zakrzewek	Gmina Ostrów Maz.
Przebudowa drogi gminnej Antoniewo-Komorowo	Gmina Ostrów Maz.
Przebudowa drogi gminnej Zalesie Kolonia	Gmina Ostrów Maz.
Przebudowa drogi gminnej Stok do dr.wojewódzkiej	Gmina Ostrów Maz.
Przebudowa drogi gminnej Sielc przedłużenie asfaltu	Gmina Ostrów Maz.
Przebudowa drogi gminnej Jelenie k/Młyna	Gmina Ostrów Maz.
Przebudowa drogi gminnej Jelenie do torów	Gmina Ostrów Maz.
Przebudowa drogi gminnej Prosienica - łącznik	Gmina Ostrów Maz.
Modernizacja drogi powiatowej nr 28364 Maków Czerwonka odc. Janopole-Czerwonka	Gmina Czerwonka
Modernizacja drogi powiatowej Perzanowo-Łoś odc. Perzanowo-Thuszcz	Gmina Czerwonka
Modernizacja drogi powiatowej nr 28359 Czerwonka-Ponikiew Wlk.(odc. Czerwonka Szlachecka-Ponikiew Wielka	Gmina Czerwonka
Modernizacja drogi powiatowej nr 28188 Ponikiew Wielka –Załużie	Gmina Czerwonka
Przebudowa dróg gminnych we wsiach: Dzierzanowo, Rostki, Smrock Kolonia, Magnuszew Duży, Stary Strachocin, Laski, Nowy Szelków, Orzyc	Gmina Szelków
Modernizacja drogi gminnej Rzechowo-Gać-Rzechówek, Zamość-Poświętne	Gmina Sypniewo
Modernizacja drogi gminnej Sypniewo-Sławkowo	Gmina Sypniewo
Modernizacja drogi gminnej Szczeglin Poduchowny	Gmina Sypniewo
Modernizacja dróg gminnych, w tym poprawa stanu technicznego dróg łączących ośrodki gminne i powiatowe oraz dróg dojazdowych (w tym do punktów skupu)	Gmina Rzańnik
Modernizacja dróg gminnych w rejonie nadnarwiańskim	Gmina Obryte
Budowa drogi relacji Obryte-Bartodzieje-Gładczyn-Zatory-Warszawa	Gmina Obryte
Poprawa dostępności komunikacyjnej gminy, budowa dróg i ulic (ulożenie nawierzchni, chodników i kanalizacji deszczowej) we wsiach: Wola Błędowska-Dąbrowa (2,5km), Dłutówka-Adameczyha (2,3 km), Kucieje-Ziomek (2,85km), Zawady (droga w kierunku szkoły-2,8km), Lipowy Las (droga przez wieś- 0,65km), Kucieje-Błędowo (4,4km), Jastrząbki-Krzywoszyja (2,1km)	Gmina Baranowo
Modernizacja ulic we wsi gminnej Baranowo (modernizacja nawierzchni wraz z chodnikami, kanalizacją deszczową)	Gmina Baranowo

Modernizacja dróg gminnych (żwirowanie, utrzymanie) we wsiach: Zawady-Karaska(2,9km), Orzolek(droga przez wieś-0,6km),Majdan (przez wieś-0,5km), Bakuła-Glinki (0,3km), Jastrząbka-Majdan(Gościmiec-2,5km), Baranowo-Grabownica (3,4km)	Gmina Baranowo
Partycypacja samorządu gminnego w modernizacji dróg powiatowych (ulożenie nowej nawierzchni) o relacji: Baranowo-Przasnysz, Baranowo-Oborzyska, Baranowo-Budne, Bakuła-Ziomek-Cierpieta, Baranowo-Cierpieta, Baranowo-Brodowe Łąki, Haczyska-Jastrząbka-Witowy Most	Gmina Baranowo
Partycypacja samorządu gminnego w modernizacji dróg powiatowych (żwirowanie nawierzchni) o relacji: Oborzyska-Bakuła	Gmina Baranowo
Przebudowa drogi powiatowej nr 28348 Młodzianowo-Łazy na odcinku 13,295 km	Powiat Makowski
Przebudowa drogi powiatowej nr 28331Przasnysz -Baranowo na odcinku 5,112 km	Powiat Makowski
Przebudowa drogi powiatowej 530 nr 28192 Młynarze -Sławkowo na odcinku 9,995 km, korekta skrzyżowania z drogą powiatową nr 28357 i z drogą gminną w m. Sławkowo	Powiat Makowski
Przebudowa drogi powiatowej nr 28367 Rzewnie -Drozdowo na odcinku 5,18 13km	Powiat Makowski
Przebudowa drogi powiatowej nr 28368 Szelków Sielc - Chrzczony na odcinku 5,82 km	Powiat Makowski
Przebudowa drogi powiatowej nr 28189 Chrzczonki - Szygi - Ponikiew Wielka na odcinku 2,57 km	Powiat Makowski
Przebudowa drogi powiatowej nr 28359 Czerwonka - Ponikiew Wielka na odcinku 5,116 km	Powiat Makowski
Przebudowa drogi powiatowej nr 28375 Krasnosielc - Pienice do drogi wojewódzkiej 626 na odcinku 4,990 km	Powiat Makowski
Przebudowa drogi powiatowej nr 28352 Zamość - Rawy - Sypniewo na odcinku 3,08 km	Powiat Makowski
Przebudowa drogi powiatowej nr 28332 Przytuły - Grądy - Klin na odcinku 6,087 km	Powiat Makowski
Przebudowa drogi powiatowej nr 28363 Chyliny - Makowica na odcinku 1,36 km	Powiat Makowski
Przebudowa drogi powiatowej nr 28350 Jaciążek - Krzyżewo Jurki na odcinku 8,128 km	Powiat Makowski
Przebudowa drogi powiatowej nr 28329 Krasnosielc - Wólka Rakowska na odcinku 10,765 km	Powiat Makowski
Przebudowa drogi powiatowej nr 28355 Jarzyły - Chelchy - Glinki na odcinku 6,165 km	Powiat Makowski
Przebudowa drogi powiatowej nr 28349 Ulaski - Krasnosielc na odcinku 16,257 km	Powiat Makowski
Przebudowa drogi powiatowej nr 28366 Łaś - Rzewnie - Brzoże na odcinku 12,93 km	Powiat Makowski
Przebudowa ulicy Królowej Bony w m. Różan w ciągu drogi powiatowej nr 28187 Różan -Dzbaż - Drozdowo na odcinku 1,150 km	Powiat Makowski
Przebudowa drogi powiatowej nr 28328 Budziska- Budy Prywatne na odcinku 3,385 km	Powiat Makowski
Przebudowa drogi powiatowej nr 28335 Płoniawy - Bramura - Kuchny - Grzybki na odcinku 3,21 km	Powiat Makowski
Przebudowa drogi powiatowej nr 28360 Czerwonka - Jankowo na odcinku 3,7 km	Powiat Makowski
Przebudowa drogi powiatowej nr 28371 Nowy Szelków - Stary Strachocin na odcinku 0,53 km	Powiat Makowski
Przebudowa drogi powiatowej nr 28364 Łaś - Perzanowo na odcinku 2,03 km	Powiat Makowski
Przebudowa drogi gminnej Zabrodzie-Antonie-Kruki-Łazy-Szwendrowy Most	Gmina Olszewo-Borki
Przebudowa drogi gminnej Żebry Perosy-Olszewo-Borki (objazd dla drogi krajowej nr 61)	Gmina Olszewo-Borki
Przebudowa drogi gminnej Żebry Ostrowy-Żebry Chudek	Gmina Olszewo-Borki
Przebudowa drogi gminnej Działyń-Nowa Wieś	Gmina Olszewo-Borki
Budowa mostu na rzece Omulew oraz drogi gminnej we wsi Białobrzegi Dalszy	Gmina Olszewo-Borki
Budowa ulic we wsi gminnej Olszewo-Borki	Gmina Olszewo-Borki
Budowa ulic we wsi: Nowa Wieś	Gmina Olszewo-Borki
Przebudowa dróg gminnych we wsi Rżaniec	Gmina Olszewo-Borki

Przebudowa drogi powiatowej Żebry-Wierzchlas-Dobrołęka (połączenie drogi wojewódzkiej Nowa Wieś-Sypniewo z drogą krajową nr 61)	Gmina Olszewo-Borki
Poprawa i rozbudowa infrastruktury drogowej celem wykorzystania gospodarczego (rolnictwo, przemysł, handel)	Gmina Łyse
Poprawa połączeń drogowych poprzez przebudowę dróg w Gminie Przasnysz.	Gmina Przasnysz
5.1.3. Bezpieczniej na drodze.	
Budowa szlaków i baz rowerowych w ramach projektu „Zielony Szlak Mazowsza”	Miasto Ostrołęka
Budowa ścieżek rowerowych	Miasto i Gmina Chorzele
Budowa ścieżek –szlaków rowerowych	Gmina Rzańnik
Budowa ścieżek rowerowych	Miasto Maków Maz.
Budowa chodników przy szlakach, obiektach użyteczności publicznej	Gmina Długosiodło
Usuwanie barier architektonicznych przy i w obiektach użyteczności publicznej	Gmina Długosiodło
Budowa (modernizacja) na bardziej energooszczędne oświetlenia ulicznego w szczególności przy placówkach oświatowych i przystankach autobusowych, centrach wsi.	Gmina Długosiodło
Modernizacja i budowa oświetlenia w mieście Maków Maz.	Miasto Maków Maz.
Budowa chodnika- ścieżki rowerowej ul. Szkolna	Gmina Ostrów Maz.
Opracowanie projektu organizacji ruchu w mieście	Miasto Maków Maz.
Budowa sygnalizacji świetlnej na skrzyżowaniu ulic Mickiewicza z ul. Pułaskiego i Kopernika	Miasto Maków Maz.
5.1.4. Pewność zasilania – energia dla gospodarstw domowych i gospodarki.	
Modernizacja istniejących linii energetycznych średniego i niskiego napięcia wraz ze stacjami transformatorowymi: we wsiach Dłutówka, Jastrząbka, Baranowo, Rycice, Oborzyska, Czarnotrzew, Zawady, Ziomek, Kopaczyska	Gmina Baranowo
Budowa lub przebudowa na linie wielotorowe (wielonapięciowe) systemu przesyłowego energii elektrycznej szczególnie w północnej i środkowej części powiatu przasnyskiego (Chorzele, Jednorozec, Krzynowłoga Mała), gdzie występuje deficyt energii elektrycznej.	Powiat Przasnysz
Unowocześnienie infrastruktury energetycznej na obszarach zurbanizowanych (Zabrodzie, Drężewo, Olszewo-Borki) poprzez zamianę linii napowietrznej na kablową.	Gmina Olszewo-Borki
Modernizacja i rozbudowa sieci energetycznej	Gmina Myszyniec
Gazyfikacja obszarów wiejskich	Powiat Ostrołęcki
Budowa sieci przesyłowej gazu ziemnego na obszarze powiatu przasnyskiego w oparciu o przebiegający w sąsiednich powiatach system przesyłowy gazu ziemnego..	Powiat Przasnyski
Budowa gazociągu do strategicznych ośrodków rozwoju północnego Mazowsza (w tym do gm. Łyse)	Gmina Łyse
Gazyfikacja gminy Myszyniec	Miasto i Gmina Myszyniec
Zwiększenie dostępności gazu ziemnego –rozbudowa gazociągów średniego i niskiego ciśnienia we wsi gminnej Baranowo i sąsiednich miejscowościach	Gmina Baranowo
Rozbudowa sieci gazociągów średniego i niskiego ciśnienia wraz ze stacjami redukcyjnymi w Baranowie i sąsiednich miejscowościach	Gmina Baranowo
5.1.5. Wodociągi i sanitacja dla wsi- bezpieczeństwo dla środowiska.	
Modernizacja i rozbudowa systemu dostawy wody	Miasto Ostrołęka
Kompleksowa modernizacja technologii SUW Leśna ul. Warszawska	Miasto Ostrołęka
Budowa sieci wodociągowej z przyłączami w miejscowościach: Strzałki, Piasecznia, Kierzek, Gleba, Chudek, Brzozówka, Brzozowa, Czarnia, Siarcza Łąka, Wach, Jazgar-ka, Klimki, Krobia, Todzia, Rososz, Sul i przebudowa istniejącej stacji wodociągowej w Dylewie	Gmina Kadzidło
Budowa sieci wodociągowej (32,3 km) i stacji uzdatniania wody w Starym Bosewie	Gmina Długosiodło
Budowa sieci wodociągowej we wsi Antoniewo oraz ul. Majdan i Leśna w Komorowie	Gmina Ostrów Maz.
Budowa sieci wodociągowej we wsi Pałapus	Gmina Ostrów Maz.
Budowa sieci wodociągowej we wsi Budy Grudzie	Gmina Ostrów Maz.
Budowa wodociągu Stare Lubiejewo-Ugniewo	Gmina Ostrów Maz.
Wymiana rur wodociągowych z azbestowo-cementowych na PCV we wsi Biel	Gmina Ostrów Maz.
Budowa sieci wodociągowej z przyłączami w gminie Szelków	Gmina Szelków
Modernizacja hydroforni w Gąsewie połączona z budowa wodociągu do wsi Szczeglin Poduchowny	Gmina Sypniewo
Budowa wodociągu do wsi: Sławkowo, Batogowo, Dylewo, Glinki Stare, Ziemaki, Mamino	Gmina Sypniewo

Budowa stacji uzdatniania wody w Rzechowie Gać połączona z budową sieci wodociągowej do wsi Rzechowo Gać, Orzechówek, Zalesie, Rzechowo Wielkie, Biedrzyce Koziegłowy, Biedrzyce Stara Wieś	Gmina Sypniewo
Wykonanie zwodociągowania na terenach rekreacyjnych wzdłuż rzeki Narew i w otulinie Puszczy Białej	Gmina Rzańnik
Poprawić warunki gospodarki wodnej na terenach użytków zielonych w rejonie Bagno Pulwy	Gmina Rzańnik
Rozbudowa systemu wodociągowego i podłączenie do niego ok. 95% gospodarstw gminy w ciągu 10 lat	Gmina Baranowo
Budowa sieci wodociągowej wraz z przyłączami w miejscowościach: Zawady, Ostrówek, Kalisko, Błędowo	Gmina Baranowo
Budowa sieci wodociągowej wraz z przyłączami w miejscowościach: Gaczyska, Jastrząbka, Dłutówka, Adamczycha, Witowy Most, Czarnotrzew, Czerwińskie, Oborzyska, Lipowy Las, Orzołek oraz połączenie sieci między miejscowościami Orzołek i Bakuła	Gmina Baranowo
Uzupełnienie przyłączy wodociągowych na terenie gminy	Gmina Baranowo
Budowa sieci wodociągowej w Nowej Wsi	Gmina Olszewo-Borki
Budowa sieci wodociągowej we wsiach Zabrodzie-Antonie-Kruki-Łazy	Gmina Olszewo-Borki
Budowa SUW we wsi Dobrołęka oraz sieci wodociągowej we wsi Dobrołęka, Nożewo, Kordowo, Zerań Duży	Gmina Olszewo-Borki
Budowa sieci wodociągowej we wsi Grabowo	Gmina Olszewo-Borki
Budowa systemu kanalizacji sanitarnej z przykanalikami w Udrzynie i Nowym Brańszczyku	Powiat Wyszków
Rozbudowa oczyszczalni ścieków i systemu kanalizacji sanitarnej w Długosiodle (oczyszczalnia docelowo będzie odbierała ścieki z innych miejscowości)	Powiat Wyszków
Budowa sieci kanalizacji w Starym Bosewie	Powiat Wyszków
Budowa kanalizacji w gminie Rzańnik	Powiat Wyszków
Budowa kanalizacji sanitarnej z przykanalikami w Przyjmach i Porębie	Powiat Wyszków
Budowa kanalizacji sanitarnej z przykanalikami w Dudowiznie, Trzciance i Niemirach	Powiat Wyszków
Budowa kanalizacji sanitarnej z przykanalikami w Turzynie	Powiat Wyszków
Wykonanie kanalizacji na terenach rekreacyjnych wzdłuż rzeki Narew i w otulinie Puszczy Białej	Gmina Rzańnik
Rozwój sieci kanalizacyjnej na wsi	Powiat Ostrołęcki
Budowa kanalizacji sanitarnej w Makowie Mazowieckim: ulice Moniuszki, Armii Krajowej, Ciechanowska, Nadrzeczna, Przasnyska, Konstytucji 3 maja, Duńskiego	Miasto Maków Mazowiecki
Budowa kanalizacji deszczowej wraz z modernizacją istniejącej	Miasto Maków Mazowiecki
Modernizacja i rozbudowa systemu odbioru ścieków w m. Ostrołęka	Miasto Ostrołęka
Budowa sieci kanalizacyjnej na terenie gminy Chorzele	Miasto i Gmina Chorzele
Rozbudowa oczyszczalni ścieków i systemu kanalizacji sanitarnej w Kadzidle	Gmina Kadzidło
Budowa kanalizacji sanitarnej we wsi Dylewo-Jeglijowiec-Kuczyńskie	Gmina Kadzidło
Rozwiązanie problemu gospodarki wodno-ściekowej w gminie Myszyniec	Gmina Myszyniec
Budowa systemu kanalizacji sanitarnej 20,8 km w Długosiodle oraz Starym Bosewie	Gmina Długosiodło
Budowa kanalizacji sanitarnej w Komorowie (osiedle ul. Legionowa, Bociańskiego, Cegielniana, Mazowiecka, Piaski, Leśna, Ułańska)	Gmina Ostrów Maz.
Budowa sieci kanalizacyjnej na długości 50,8km	Gmina Szekłów
Budowa oczyszczalni ścieków wraz z kanalizacją wsi Sypniewo, Gąsewo	Gmina Sypniewo
Rozbudowa systemów kanalizacyjnych na wsi w gm. Rzańnik	Gmina Rzańnik
Skanalizowanie północnych terenów gminy Obryte wzdłuż rz. Narew	Gmina Obryte
Budowa kanalizacji sanitarnej w ulicach w miejscowości Baranowo	Gmina Baranowo
Budowa sieci kanalizacji sanitarnej grawitacyjno-ciśnieniowej z przyłączami i UZT w Baranowie	Gmina Baranowo
Modernizacja istniejącej oczyszczalni ścieków w Baranowie	Gmina Baranowo
Budowa wiejskiej oczyszczalni ścieków Guzowatka-Kucieje	Gmina Baranowo
Budowa wiejskiej oczyszczalni ścieków Gaczyska-Jastrząbka	Gmina Baranowo

Budowa przydomowych oczyszczalni ścieków przy 5 obiektach oświatowych	Gmina Baranowo
Przydomowa oczyszczalnia ścieków przy SP Zawady	Gmina Baranowo
Budowa sieci kanalizacyjnej w Nowej Wsi	Gmina Olszewo-Borki
Budowa systemu kanalizacji deszczowej w Olszewie-Borkach	Gmina Olszewo-Borki
Modernizacja i rozbudowa systemu odbioru ścieków w rejonie Miasta Ostrołęki- miejscowości: Zabrodzie, Antonie, Kruki, Nakły, Drężewo, Olszewo-Borki	Gmina Olszewo-Borki
Budowa kanalizacji w Gminie Przasnysz.	Gmina Przasnysz
5.2.1. Instytucje otoczenia biznesu – ułatwienie dla przedsiębiorców.	
Stworzenie ponadlokalnego systemu wsparcia finansowego i organizacyjnego MŚP	Miasto Ostrołęka
Wspieranie i tworzenie instrumentów finansowania działalności gospodarczej i inwestycyjnej	Miasto Ostrołęka
Utworzenie na bazie Gminnego Centrum Informacji - Centrum Wspierania Przedsiębiorczości	Gmina Baranowo
Tworzenie warunków do samoorganizacji lokalnych przedsiębiorców w Ostrołęce.	Miasto Ostrołęka
Integracja środowiska lokalnych przedsiębiorców tak, aby stało się ono partnerem samorządu w działaniach na rzecz rozwoju społeczno-gospodarczego gminy	Miasto i Gmina Myszyniec
Integracja środowiska biznesu, wspieranie kooperacji i współpracy lokalnych przedsiębiorstw	Miasto Ostrołęka
Opracowanie i wdrażanie Programu Rozwoju Przedsiębiorczości w Ostrołęce	Miasto Ostrołęka
5.2.2. Promocja potencjału gospodarczego – pierwszy krok do sukcesu obszaru.	
Utworzenie Nadbużańskiej Platformy Internetowej z przystąpieniem gmin: Brańszczyk, Długosiodło, Rzaśnik	Powiat Wyszków
Opracowanie projektu promującego region pułusko-ostrołęcki	Gmina Obryte
Tworzenie systemu informacji turystycznej	Gmina Długosiodło
Opracowanie i wdrożenie programu promocji i marketingu gminy Myszyniec oraz budowanie jej wizerunku z wykorzystaniem doświadczeń innych krajów i regionów	Miasto i Gmina Myszyniec
Promocja ciekawych inicjatyw oraz aktywności gospodarczej i społecznej mieszkańców	Miasto Ostrołęka
Stworzenie warunków oraz uzbrojenie terenów pod rozwój przedsiębiorstw lokalnych, do rozwoju MŚP w Ostrołęce	Miasto Ostrołęka
Wykup gruntów oraz uzbrojenie terenów pod rozwój przedsiębiorstw lokalnych w Baranowie	Gmina Baranowo
5.2.3. Innowacyjne przedsiębiorstwa motorem rozwoju obszaru.	
Tworzenie dogodnych warunków dla lokalizacji przedsięwzięć gospodarczych i naukowych - inwestycje w parki przemysłowe i naukowo techniczne	Miasto Ostrołęka
Tworzenie dogodnych warunków dla lokalizacji przedsięwzięć gospodarczych i naukowych w zakresie nowych technik i technologii - utworzenie Parku Techniczno-Technologicznego w powiecie Przasnyskim	Powiat Przasnysz
Wzrost innowacyjności i konkurencyjności gospodarki - wzmocnienie lokalnego systemu gospodarczego	Miasto Ostrołęka
5.2.4. Wzrost przez rozwój specjalizacji energochłonnej.	
Włączenie OOP jako potencjalnego miejsca lokalizacji elektrowni atomowej	z dyskusji w zespole
Lokalizacja w Ostrołęce przemysłu energochłonnego	Powiat ostrołęcki
5.2.5. Prosperity turystyki - impuls dla gospodarki.	
Tworzenie systemu informacji turystycznej	Gmina Długosiodło
Utworzenie sieci punktów gastronomicznych „W Nadnarwiańskim Garnku” i „W Nadbużańskim Garnku”	Powiat Wyszków
Utworzenie sieci regionalistów „Nadbużański i Nadnarwiański kram” na terenie powiatu wyszkowskiego.	Powiat Wyszków
Zorganizowanie i wyposażenie punktów widokowych i miejsc odpoczynku z odpowiednim zapleczem sanitarnym.	Powiat Wyszków
Budowa zbiornika retencyjnego na rzece Wymakracz oraz ośrodka sportowo-rekreacyjnego w powiecie wyszkowskim.	Powiat Wyszków
Budowa ścieżek rowerowych i ciągów pieszych.	Powiat Wyszków
Tworzenie małej infrastruktury turystycznej.	Powiat ostrołęcki
Turystyczne zagospodarowanie walorów przyrodniczych powiatu ostrołęckiego.	Powiat ostrołęcki
Budowa Mazowieckiego Centrum Sportów Zimowych w Chorzelach.	Powiat Przasnysz

Budowa 80 km dróg rowerowych o funkcji turystycznej w gminie Chorzele, Jednorzec, Krzynowłoga Mała, Przasnysz.	Powiat Przasnysz
Zagospodarowanie rzeki Omulew, Płodownicy, Orzyca oraz zbiorników wodnych.	Powiat Przasnysz
Zwiększenie atrakcyjności turystycznej Puszczy Zielonej poprzez: utworzenie sieci ścieżek rowerowych na terenie gmin: Czarnia, Myszyniec, Łyse, Kadzidło, Lelis; budowę zbiorników retencji na wszystkich możliwych ciekach wodnych; poprawę dostępności regionu północno-wschodniego Mazowsza jako terenów atrakcyjnych turystycznie poprzez budowę sieci dróg krajowych, wojewódzkich, powiatowych i gminnych	Gmina Łyse
Rozbudowa infrastruktury turystycznej gminy Myszyniec na zasadzie partnerstwa publiczno-prywatnego, jako zadanie samorządu oraz lokalnego środowiska rolników i przedsiębiorców.	Miasto i Gmina Myszyniec
Zagospodarowanie terenów służących czynnemu wypoczynkowi: wiejskie parki, place zabaw; szlaki turystyczne oraz ścieżki rekreacyjno-dydaktyczne; budowa zbiorników retencyjnych oraz zagospodarowanie terenów przy zbiornikach wodnych.	Gmina Długosiodło
Poprawienie dojazdu poprzez modernizację dróg gminnych, wykonie zwodociągowania i kanalizacji na terenach rekreacyjnych wzdłuż rzeki Narwi i otuliny Puszczy Białej.	Gmina Rząśnik
Stworzenie możliwości rozwoju ścieżek, szlaków rowerowych z możliwością rozbudzenia rozwoju turystyki.	Gmina Rząśnik
Poprawienie stanu technicznego dróg dojazdowych do terenów atrakcyjnych turystycznie, w tym łączących ośrodki gminne i powiatowe.	Gmina Rząśnik
Przygotowanie terenu (uzbrojenie, dojazd) i budowa stancji wodnej w Brodowych Łąkach	Gmina Baranowo
Utworzenie miejsc biwakowych w Oborzyskach, Kopaczyskach i Olkowej Kępie	Gmina Baranowo
Wyznaczenie i urządzenie turystycznych ścieżek rowerowych i pieszych wzdłuż rzeki Omulew oraz wzdłuż tras: Przasnysz – Baranowo – Kadzidło oraz Adamczycha – Witowy Most (Zasadnicza) – Cierpięta – Ramiona	Gmina Baranowo
Przygotowanie terenu (uzbrojenie, dojazd) i budowa stancji wodnej w Czarnotrzewiu	Gmina Baranowo
Przygotowanie terenu pod mini park krajobrazowy.	Gmina Baranowo
Rozwój agroturystyki	Powiat ostrołęcki
Stworzenie produktu turystycznego powiatu ostrołęckiego.	Powiat ostrołęcki
Utworzenie nowego produktu turystycznego w ramach współpracy ponadlokalnej pn. „PISA-NAREW”.	Miasto Ostrołęka
Wykorzystanie lotniska Sierakowo do celów rozwoju gospodarczego turystyki.	Gmina Przasnysz
Budowa dróg rowerowych o funkcji turystycznej w Gminie Przasnysz.	Gmina Przasnysz
5.3.1. Silniejsze i efektywniejsze rolnictwo.	
Rozwój nowoczesnych form rolnictwa opartego na maksymalnym wykorzystaniu lokalnych warunków do produkcji rolnej oraz tradycji regionu	Gmina Myszyniec
Rozwój alternatywnych do mleczarstwa kierunków działalności oprócz agroturystyki	Gmina Łyse - zgłoszone na spotkaniu panelowym
5.3.2. Większe gospodarstwa rolne.	
Scalanie gruntów rozdrobnionych	Gmina Rząśnik
Modernizacja dróg dojazdowych do pól uprawnych	Gmina Rząśnik
5.3.3. Konkurencyjne przetwórstwo rolno-spożywcze.	
Tworzenie warunków do rozwoju przedsiębiorstw lokalnych i zewnętrznych w sektorze usług i przemysłu rolno-spożywczego oraz przetwórstwa z zachowaniem zasad ochrony środowiska naturalnego gminy	Miasto Gmina Myszyniec
Rozwój przetwórstwa rolno-spożywczego	Powiat ostrołęcki
Ograniczenie bezrobocia i sfery wykluczenia społecznego poprzez tworzenie warunków do rozwoju przedsiębiorstw lokalnych i zewnętrznych w sektorze przemysłu rolno-spożywczego oraz przetwórstwa żywności z zachowaniem zasad ochrony środowiska naturalnego	Gmina Baranowo
5.3.4. Sprawniejsze ośrodki gminne.	
Ograniczenie bezrobocia i tworzenie możliwości uruchamiania alternatywnych źródeł zarobkowania poza rolnictwem	Powiat ostrołęcki

Stymulowanie tworzenia pozarolniczych miejsc pracy, szczególnie w agroturystyce, turystyce, rzemiośle artystycznym, gastronomii i usługach oraz produkcji regionalnych produktów żywnościowych	Powiat Przasnysz
Ograniczenie bezrobocia i tworzenie możliwości uruchamiania alternatywnych źródeł zarobkowania poza rolnictwem	Powiat ostrołęcki
Reaktywacja ginących zawodów – rękodzieło ludowe	Miasto Ostrołęka
5.3.5. Woda dla rolnictwa.	
Budowa i modernizacja urządzeń melioracji podstawowych.	Powiat Przasnysz
Budowa zbiorników retencyjnych na rzekach Omulew, Orzyc, Płodownica, Węgierka.	Powiat Przasnysz
Modernizacja urządzeń melioracji szczegółowych poprzez budowę urządzeń i budowli piętrzących na ciekach w powiecie przasnyskim.	Powiat Przasnysz
Budowa zbiorników wodnych w miejscowościach: Jednorozec, Chorzele, Karwacz, Łoje.	Powiat Przasnysz
Budowa zbiorników retencyjnych w Obrębie i Bogatem – Wielodróż na rzece Węgierce.	Gmina Przasnysz
Powiększenie istniejącego zbiornika retencyjno – rekreacyjnego na rzece Morawka w miejscowości Karwacz.	Gmina Przasnysz
Budowa zbiornika wodnego na rzece Rózanicy w miejscowości Szygi i Zawady Ponikiew gmina Różan.	Gmina Różan
Poprawa warunków gospodarki wodnej na terenach użytków zielonych w rejonie Bagno Pulwy (tereny gminy Rzaśnik i Długosiodło).	Gmina Rzaśnik
Realizacja „Program zalesiania gruntów” w powiecie ostrołęckim.	Powiat ostrołęcki
Zwiększenie lesistości w powiecie przasnyskim.	Powiat Przasnysz
5.4.1. Ostrołęka kuźnią wykwalifikowanych kadr.	
Zorganizowanie wyższej szkoły zawodowej lub filii uczelni	Miasto Ostrołęka
Utworzenie Samorządowej Szkoły Wyższej	Powiat Przasnysz
Dostosowanie profili kształcenia w szkołach ponadpodstawowych i Samorządowej Szkole Wyższej do istniejących i prognozowanych trendów w gospodarce	Powiat Przasnysz
5.4.2. Edukacja – szansą na lepszą przyszłość.	
Rozwój systemu oświaty	Powiat ostrołęcki
Aktywizacja i edukacja ustawiczna dorosłych	Powiat ostrołęcki
Stworzenie nowoczesnej infrastruktury edukacyjnej	Powiat ostrołęcki
Podniesienie poziomu wykształcenia i kwalifikacji zawodowych mieszkańców powiatu poprzez wzmocnienie materialne szkół i placówek oświatowych	Powiat Przasnysz
Rozbudowa Zespołu Placówek Oświatowych w Kadzidle i Publicznego Gimnazjum w Kadzidle	Gmina Kadzidło
Budowa kompleksu sportowego przy szkołach w Kadzidle i budowa boisk sportowych przy szkołach na terenie Gminy	Gmina Kadzidło
Wyrównywanie szans edukacyjnych dzieci z terenu gminy oraz tworzenie warunków do rozwoju alternatywnych form spędzania czasu wolnego dzieci i młodzieży	Miasto i Gmina Myszyniec
Wyposażenie szkół w pomoce dydaktyczne i inny niezbędny sprzęt oraz remonty sal dydaktycznych	Gmina Długosiodło
Proponowanie nowoczesnych form edukacji na terenach wiejskich	Gmina Długosiodło
Poprawa bazy szkolnej, szczególnie poprzez budowę hal sportowych i pływalni co najmniej po jednej w każdej gminie	Gmina Rzaśnik
Dostosowanie obiektów oświatowych dla potrzeb osób niepełnosprawnych	Miasto Maków Maz.
Modernizacja budynku internatu I LO (roboty wewnętrzne)	Miasto Ostrołęka
Modernizacja budynku I LO etap II - roboty wewnętrzne	Miasto Ostrołęka
Zespół Szkół Zawodowych nr 3 (wymiana stolarki okiennej, podłóg, termomodernizacja, wymiana instalacji co)	Miasto Ostrołęka
Modernizacja obiektu Specjalnego Ośrodka Szkolno-Wychowawczego	Miasto Ostrołęka
Zespół Szkół Zawodowych Nr 1 – Internat	Miasto Ostrołęka
Remont budynków Zespołu Szkół Zawodowych Nr 1	Miasto Ostrołęka
Remonty i modernizacja budynków ZSZ Nr 2	Miasto Ostrołęka
Remont obiektu Zespołu Szkół Zawodowych Nr 4	Miasto Ostrołęka

Kapitalny remont budynku LO w Ostrowi Maz	Powiat Ostrów Maz.
Budowa sali sportowej w LO	Powiat Ostrów Maz.
Modernizacja Przedszkola Samorządowego nr 1, 2, 4.	Miasto Maków Maz.
Rozbudowa strychu w nowej części budynku szkolnego	Gmina Ostrów Maz.
Budowa sali gimnastycznej w Starym Szelkowie	Gmina Szelków
Budowa stadionu i urządzenie boiska szkolnego przy Zespole Szkół Gminnych w Baranowie	Gmina Baranowo
Budowa basenu krytego przy Zespole Szkół Gminnych w Baranowie	Gmina Baranowo
Budowa kompleksu Sportowo-Rekreacyjnego w Makowie Mazowieckim dla potrzeb szkół powiatu makowskiego	Powiat Maków Maz.
Budowa Sali gimnastycznej przy Szkole Podstawowej w Antoniach	Gmina Olszewo-Borki
Budowa boisk sportowych w Olszewie Borkach i Nowej Wsi	Gmina Olszewo-Borki
Budowa Sali gimnastycznej w Lesznie	Gmina Przasnysz
5.4.3. Społeczeństwo informacyjne impulsem rozwoju.	
Rozwój społeczeństwa informacyjnego	Powiat ostrołęcki, Miasto i Gmina Myszyniec
Umożliwienie dostępu do stałych łącz internetowych wszystkim mieszkańcom gminy oraz szkołom i instytucjom	Gmina Baranowo
Stworzenie nowoczesnego systemu telekomunikacji	Miasto i Gmina Myszyniec
5.4.4. Wysokie zatrudnienie- szybszy wzrost gospodarczy.	
Trwała poprawa warunków życia mieszkańców gminy Baranowo poprzez ograniczenie bezrobocia i sfery wykluczenia społecznego (tworzenie warunków do rozwoju przedsiębiorstw lokalnych i zewnętrznych w sektorze usług i przemysłu rolno-spożywczego oraz przetwórstwa żywności, z zachowaniem zasad ochrony środowiska naturalnego);	Gmina Baranowo
Stworzenie systemu promocji zatrudnienia bezrobotnych zakwalifikowanych do grup ryzyka	Powiat ostrołęcki
Dostosowanie kształcenia do potrzeb rynku pracy	Powiat ostrołęcki
Reintegracja zawodowa i społeczna grup wykluczonych lub zagrożonych wykluczeniem społecznym	Powiat ostrołęcki, Miasto Ostrołęka
Poprawa warunków życia mieszkańców gminy Myszyniec	Miasto i Gmina Myszyniec
5.4.5. „Nie” dla wykluczenia społecznego.	
Redukcja i zapobieganie procesom patologicznym i uzależnieniom	Powiat ostrołęcki, Miasto Ostrołęka
Likwidacja biedy i ubóstwa oraz zmniejszenie patologii społecznych	Powiat ostrołęcki, Miasto Ostrołęka
Polityka prorodzinna	Powiat ostrołęcki, Miasto Ostrołęka
Zakup samochodu dla potrzeb podopiecznych MOPS	Miasto Maków Maz.
5.4.6. Zdrowe społeczeństwo.	
Nadbudowa III piętra w prawym skrzydle szpitala z przeznaczeniem na oddział ginekologiczny i patologii ciąży z nową klatką schodową p/ pożarową	Powiat Ostrów Maz.
Zakup i montaż 2 wind osobowych w budynku A szpitala	Powiat Ostrów Maz.
Zakup i montaż 2 wind osobowych w budynku C szpitala	Powiat Ostrów Maz.
Remont obecnego oddziału położniczo –ginekologicznego z przeznaczeniem na: oddział położniczy, organizację nowej sali do cięć cesarskich, nową salę porodową, oddział noworodkowy, w tym: salę do intensywnej terapii dwóch noworodków	Powiat Ostrów Maz.
Remont kapitalny kuchni wraz z wyposażeniem w szpitalu	Powiat Ostrów Maz.
Remont hotelu na terenie Szpitala z dobudową od strony północnej klatki schodowej i windy z przystosowaniem dla: Poradni Zdrowia Psychicznego, Poradni Chorób Płuc i Gruźlicy, Poradni Dermatologicznej, Poradni Odwykowej, pomieszczeń administracyjnych (centrala telefoniczna i Sekcja Statystyki Medycznej), Archiwum medycznego i administracyjnego	Powiat Ostrów Maz.

Dostosowanie Powiatowej Przychodni Zdrowia na ulicy Okrzei – Poradnia dziecięca – jednego gabinetu lekarskiego z bezpośrednim połączeniem z gabinetem zabiegowym	Powiat Ostrów Maz.
Dobudowa klatki schodowej, szybu windowego ,pomieszczeń socjalnych, oraz zakup i montaż windy osobowej	Powiat Ostrów Maz.
Adaptacja pomieszczeń GOZ Komorowo polegająca na zorganizowaniu na parterze warunków pracy lekarza rodzinnego i pediatry (bez stomatologa) przyjmujących naprzemiennie w różnym rozkładzie czasowym	Powiat Ostrów Maz.
Przebudowa pierwszego piętra wraz z wydzieleniem odrębnego wejścia i montażem windy osobowej	Powiat Ostrów Maz.
Dokończenie pełnej instalacji sygnalizacji pożarowej wraz z podłączeniem do Komendy Państwowej Powiatowej Straży Pożarnej	Powiat Ostrów Maz.
Zakup i wdrożenie zintegrowanego oprogramowania informatycznego wraz z uzupełnieniem sieci oraz niezbędnego sprzętu komputerowego	Powiat Ostrów Maz.
Budowa nowego budynku w łączności z budynkiem „C” z przeznaczeniem na :Blok Operacyjny - 3 sale klimatyzowane, Centralną Sterylizatornię, OIOM - 6 łóżek + izolatka wraz z wyposażeniem	Powiat Ostrów Maz.
Remont kapitalny budynku administracyjnego wraz z termomodernizacją (wymiana wszelkich mediów) wraz z niewielką dobudową z przeznaczeniem pomieszczeń na aptekę i pomieszczenia socjalne	Powiat Ostrów Maz.
Modernizacja kotłowni	Powiat Ostrów Maz.
Dobudowa pawilonu do istniejącego obiektu na terenie Szpitala z przeznaczeniem na 20 łóżkowy Oddział Psychosomatyczny	Powiat Ostrów Maz.
Zakup 10 sztuk ambulansów wraz z wyposażeniem medycznym	SPZOZ MEDI-TRANS OSTRO-ŁĘKA
Budowa i modernizacja infrastruktury technicznej Ratownictwa Medycznego w obsługiwanym i planowanym do obsługi obszarze działania	SPZOZ MEDI-TRANS OSTRO-ŁĘKA
Budowa informatycznego systemu łączności Ratownictwa Medycznego w obszarze pod nazwa "Ostrołęcki"	SPZOZ MEDI-TRANS OSTRO-ŁĘKA
Modernizacja budynku ośrodka zdrowia w Baranowie	Gmina Baranowo
Komputeryzacja SPZOZ-ZZ w Makowie Mazowieckim	Powiat Maków Maz.
Modernizacja obiektów i rozbudowa SPZOZ-ZZ w Makowie Maz	Powiat Maków Maz.
Budowa lądowiska dla helikoptera przy SPZOZ-ZZ w Makowie Mazowieckim	Powiat Maków Maz.
Budowa Szpitala Specjalistycznego w Ostrołęce na 650 łóżek, której zakończenie jest planowane z dniem 31.12.2008 roku	SZPZOP w Ostrołęce
Uruchomienie ostrego dyżuru wieńcowego w ramach ostrego dyżuru kardiologicznego - wynika to z analiz przeprowadzonych przez Szpital a dotyczących przyczyn zgonów	SZPZOP w Ostrołęce
Zorganizowanie i uruchomienie nowych form opieki długoterminowej - Zakład Opiekuńczo-Leczniczy (32 łóżka), i Hospicjum (10 łóżek), oraz poszerzenie działalności funkcjonującego Zakładu Pielęgnacyjno-Opiekunczego(wzrost o 45 łóżek)	SZPZOP w Ostrołęce
Uruchomienie Oddziału Onkologii	SZPZOP w Ostrołęce
Uruchomienie całodobowego Oddziału Rehabilitacji na 22 łóżka	SZPZOP w Ostrołęce
5.4.7. Wygodnie i przyjemnie w domu i w okolicy.	
Budowa budynku komunalnego (50 mieszkań po 40 m ²)	Miasto Maków Maz.
Termomodernizacja i wymiana pokryć dachowych w zasobach komunalnych i SM	Miasto Maków Maz.
Wyposażenie budynków komunalnych w instalację c.o	Miasto Maków Maz.
Budowa budynku z mieszkaniami pełnowartościowymi oraz adaptacja budynków socjalnych na pełnowartościowe	Miasto Ostrołęka
Remont kapitalny budynku przy ul. I AWP 42	Miasto Ostrołęka
Budowa budynków socjalnych oraz adaptacja budynków na cele mieszkaniowe	Miasto Ostrołęka
Budowa budynku socjalnego przy ul. Legionowej na os. Wojciechowice	Miasto Ostrołęka
Poprawa warunków i standardów zamieszkania	Miasto i Gmina Myszyniec
Wykup i uzbrojenie terenów pod budownictwo mieszkaniowe	Gmina Baranowo
Remonty i adaptacje obiektów zlikwidowanych szkół na potrzeby lokali socjalnych	Gmina Baranowo

Zagospodarowanie podwórek	Miasto Maków Maz.
Budowa placów gier i zabaw w mieście	Miasto Maków Maz.
Zagospodarowanie terenu nad zalewem Maków Maz.m	Miasto Maków Maz.
Rewitalizacja zabytkowej części miasta	Miasto Maków Maz.
Realizacja II etapu Lokalnego Programu Rewitalizacji dla obszaru Starego Miasta i Fortów Bema	Miasto Ostrołęka
Zagospodarowanie terenów służących czynnemu wypoczynkowi: wiejskich parków i placów zabaw, szlaków turystycznych oraz ścieżek rekreacyjno-dydaktycznych	Gmina Długosiodło
5.4.8. Bezpieczniej w mieście i na wsi.	
Budowa sygnalizacji świetlnej na skrzyżowaniu ulic Mickiewicza z Pułaskiego i Kopernika	Miasto Maków Maz.
Opracowanie projektu organizacji ruchu w mieście	Miasto Maków Maz.
Modernizacja i budowa oświetlenia w mieście	Miasto Maków Maz.
Monitoring Miasta	Miasto Maków Maz.
Dosprzętowanie jednostki Ratowniczo – Gaśniczej nr 1 w Makowie Maz.	Miasto Maków Maz.
Zwiększenie poczucia bezpieczeństwa zarówno mieszkańców gminy jak i przybywających tu gości	Miasto i Gmina Myszyniec
Doposażenie ochotniczych straży pożarnych gminy w sprzęt ratowniczy	Gmina Baranowo
Wyposażenie Powiatowego Centrum Reagowania Kryzysowego	Powiat Maków Maz.
5.4.9. Aktywnie po pracy i szkole.	
Budowa Centrum Kultury Fizycznej i Sportu w Makowie Maz.	Miasto Maków Maz.
Modernizacja i rozbudowa Miejskiego Domu Kultury	Miasto Maków Maz.
Budowa stadionu lekkoatletycznego o nawierzchni tartanowej przy ul. Witosa 1	Miasto Ostrołęka
Budowa pływalni krytej przy ul. Witosa 1	Miasto Ostrołęka
Zespół pełnowymiarowych boisk piłkarskich z oświetleniem i trybunami przy ul. Witosa 1.	Miasto Ostrołęka
Sala kinowo konferencyjna przy Ostrołęckim Centrum Kultury.	Miasto Ostrołęka
Utworzenie systemu stypendialnego dla artystów i twórców ludowych z regiony.	Miasto Ostrołęka
Opracowanie i wdrożenie programu polityki rozwoju kultury, sportu i turystyki regionu.	Miasto Ostrołęka
Rewitalizacja form lokalnego folkloru.	Miasto Ostrołęka
Badanie i gromadzenie dorobku kulturalnego regionu Kurpiowskiego.	Miasto Ostrołęka
Wspieranie działalności, twórczości ludowej, ochrona rzemiosła artystycznego, sponсорowanie imprez kulturalno-artystycznych.	Powiat Przasnysz
Budowa stadionu sportowego w Dylewie oraz modernizację istniejącego stadionu sportowego w Kadzidle.	Gmina Kadzidło
Zwiększenie poziomu dostępności i różnorodności oferty kulturalnej wraz z racjonalizacją wydatków publicznych z tym związanych.	Miasto i Gmina Myszyniec
Budowa (remonty) obiektów sportowych: hali sportowej i stadionu.	Gmina Długosiodło
Wspieranie lokalnych inicjatyw w zakresie kultury np. stworzenie o znaczeniu regionalnym Skansenu Wsi Mazowieckiej (program połączony z propagowaniem nowoczesnych form edukacji, aktywne formy zdobywania wiedzy na temat życia, kultury i tradycji przodków).	Gmina Długosiodło
Budowa (lub / i remont / adaptacja) obiektów pełniących funkcje kulturalne.	Gmina Długosiodło
Modernizacja i wyposażenie Gminnego Ośrodka Kultury w Szelkowie.	Gmina Szelków
Stworzenie Regionalnego Centrum Kultury i Informacji oraz forum spotkań w ośrodku gminnym.	Gmina Rzańnik
Włączenie dzieci i młodzieży do konkursów i zajęć o charakterze edukacyjnym na poziomie gminnym i regionalnym – działalność GOKiR i szkół gminnych.	Gmina Baranowo
Utworzenie centrów integracji społecznej na bazie szkół i świetlic przy OSP w Gminie Przasnysz.	Gmina Przasnysz
5.5.1. Edukacja dla środowiska.	
Włączenie dzieci i młodzieży do konkursów i zajęć o charakterze edukacji ekologicznej na poziomie gminnym i regionalnym.	Gmina Baranowo
Angażowanie rolników do udziału w programach szkoleniowych z zakresu ekologii i upraw rolnych metodami ekologicznymi.	Gmina Baranowo
5.5.2. Rolnictwo przyjazne środowisku.	
Budowa zbiorników na gnojowicę w powiecie ostrołęckim.	Powiat ostrołęcki
Budowa zbiorników gnojowicowych w większych gospodarstwach rolnych w gminie Rzańnik.	Gmina Rzańnik

Budowa urządzeń magazynujących ciekłe i stałe odchody zwierzęce w gospodarstwach rolnych (300 szt.) w gminie Baranowo.	Gmina Baranowo
5.5.3. Opanować odpady.	
Budowa stacji segregacji odpadów komunalnych dla miasta Ostrołęki i gmin powiatu ostrołęckiego.	Miasto Ostrołęka
Likwidacja i rekultywacja składowisk odpadów w gminie Jednorozec, Chorzele i Krzynowłoga Mała.	Powiat Przasnysz
Budowa składowiska odpadów obsługującego kilka gmin z powiatu makowskiego w gminie Czerwonka.	Gmina Czerwonka
Budowa międzypowiatowego wysypiska śmieci w gminie Różan.	Gmina Różan
Modernizacja składowiska odpadów komunalnych we wsi Chyliny.	Gmina Szelków
Rekultywacja wysypiska w Chechłach.	Gmina Sypniewo
Opracowanie i wdrożenie segregacji odpadów "u źródła" w I etapie na terenie Baranowa, w II w pozostałych miejscowościach gminy Baranowo.	Gmina Baranowo
5.5.4. Ścieki do oczyszczalni.	
Szczegółowe przedsięwzięcia dotyczące realizacji tego kierunku działań, umieszczono w pkt. 1.7 „Budowa i modernizacja systemów odprowadzania i oczyszczania ścieków”	
5.5.5. Bez obaw o powódź.	
Budowa i modernizacja wałów przeciwpowodziowych.	Miasto Ostrołęka
5.5.7. Czyste powietrze – zdrowsze życie.	
Wdrożenie programu rozwoju alternatywnych źródeł energii.	Powiat Przasnysz
Gazyfikacja obszarów wiejskich w powiecie ostrołęckim.	Powiat ostrołęcki
Wymiana sieci ciepłej w miejscowości Ostrołęka.	Miasto Ostrołęka
Budowa sieci przesyłowej gazu ziemnego na obszarze powiatu przasnyskiego.	Powiat przasnyski
Gazyfikacja gminy Myszyniec oraz modernizacja systemu ciepłowniczego.	Gmina Myszyniec
Rozbudowa linii gazowych średniego i niskiego ciśnienia wraz ze stacjami redukcyjnymi w Baranowie i sąsiednich miejscowościach.	Gmina Baranowo
Termomodernizacja i wymiana pokryć dachowych w zasobach komunalnych i SM w Makowie Mazowieckim.	Miasto Maków Mazowiecki
Termomodernizacja budynku ZSZ nr 3 oraz ZSZ nr 2 z internatem w Ostrołęce.	Miasto Ostrołęka
Termomodernizacja budynku Bursy Szkolnej w Ostrowi Mazowieckiej.	Powiat ostrowski
Termomodernizacja budynków ZS CKP w Starym Lubiejewie	Powiat ostrowski
Termomodernizacja budynku ZS Nr 1 oraz Zespołu Szkół Specjalnych w Ostrowi Mazowieckiej.	Powiat ostrowski
Wymiana instalacji centralnego ogrzewania w budynku ZS Nr 2 w Ostrowi Mazowieckiej.	Powiat ostrowski
Termomodernizacja budynku administracyjnego Szpitala w Ostrowi Mazowieckiej oraz modernizacja kotłowni w tym Szpitalu.	Powiat ostrowski
Termomodernizacja budynku SP w Jelonkach (gmina Ostrów Mazowiecka).	Powiat ostrowski
Termomodernizacja budynku ZSP w Komorowie (gmina Ostrów Mazowiecka).	Powiat ostrowski
Termomodernizacja budynku SP w Pałapusie i remont dachu (gmina Ostrów Mazowiecka).	Powiat ostrowski
5.5.8. Ochrona przyrody – atutem nie ograniczeniem	
Przygotowanie terenu pod mini park krajobrazowy.	Gmina Baranowo

7 Spisy

7.1 Spis źródeł

Bilans zasobów kopalin i wód podziemnych w Polsce wg stanu na 31. XII 2003 r. [w:] Państwowy Instytut Geologiczny, Warszawa 2004.

Koncepcja polityki przestrzennego zagospodarowania kraju, Obwieszczenie Prezesa Rady Ministrów z dnia 26 lipca 2001 r. o ogłoszeniu Koncepcji polityki przestrzennego zagospodarowania kraju, (M.P. 2001 nr 26 poz. 432)

Lista 2000 Polskie przedsiębiorstwa, Rzeczpospolita 12.10.2004 r.

Mazowsze. Agroturystyka 2005/06 [w:] Mazowiecki Ośrodek Doradztwa Rolniczego w Warszawie, Warszawa 2006.

Narodowa Strategia Rozwoju Dostępu Szerokopasmowego do Internetu na lata 2004-2006, Ministerstwo Infrastruktury, Ministerstwo Nauki i Informatyzacji. Przyjęta przez Radę Ministrów 23.12.2003 r.

Ocena stanu ochrony radiologicznej na terenie i otoczeniu Krajowego Składowiska Odpadów Promieniotwórczych w Różanie w 2003 roku Raport B IEA Nr:B-1/2004 [w:] Instytut Energii Atomowej, Świerk 2004.

Plan gospodarki odpadami w województwie mazowieckim na lata 2004-2011 Zarząd Województwa Mazowieckiego, Warszawa 2003.

Plan gospodarowania wodą w zlewni rzeki Narew (od granicy państwa do Pułtuska) Etap II [w:] Regionalny Zarząd Gospodarki Wodnej w Warszawie, Warszawa 2001.

Plan rozwoju obszarów wiejskich na lata 2004-2006, Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi, Warszawa 2004.

Plan zagospodarowania przestrzennego województwa mazowieckiego [w:] Urząd Marszałkowski Województwa Mazowieckiego, Warszawa 2004.

Program Małej Retencji Wodnej dla Województwa Mazowieckiego, Wojewódzki Zarząd Melioracji i Urządzeń Wodnych w Warszawie, Warszawa 2001.

Program Ochrony Środowiska Powiatu Ostrołęckiego, Powiat Ostrołęcki, Ostrołęka 2004.

Program Ograniczania Zanieczyszczeń Środowiska Składnikami Nawozowymi z Produkcji Zwierzęcej w Województwie Mazowieckim, Samorząd Województwa Mazowieckiego, Warszawa 2002.

Program Rozwoju Rolnictwa Ekologicznego na Mazowszu w latach 2004-2006, Samorząd Województwa Mazowieckiego, Warszawa 2004.

Program wykonawczy do II polityki ekologicznej państwa na lata 2002-2010, Rada Ministrów, Warszawa listopad 2002.

Raport z wyników spisów powszechnych. Województwo Mazowieckie 2002. Narodowy Spis Powszechny Ludności i Mieszkań. Powszechny Spis Rolny [w:] Urząd Statystyczny w Warszawie, Warszawa 2003.

Roczna ocena jakości powietrza w województwie mazowieckim. Raport za rok 2004 [w:] Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska w Warszawie, Warszawa 2005.

Rocznik Statystyczny Rolnictwa i Obszarów Wiejskich 2005 [w:] Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 2005.

Rocznik Statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej 2004 [w:] Główny Urząd Statystyczny, Rok LXIV Warszawa.

Rocznik Statystyczny Województwa Mazowieckiego 2003 [w:] Urząd Statystyczny w Warszawie, Rok IV Warszawa

Rocznik Statystyczny Województwa Mazowieckiego 2004 [w:] Urząd Statystyczny w Warszawie, Rok V Warszawa.

Rocznik Statystyczny Województw 2002 [w:] Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 2002.

Rocznik Statystyczny Województw 2003 [w:] Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 2003.

Stan środowiska w województwie mazowieckim w 2003 r. [w:] Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska. Inspekcja Ochrony Środowiska. Biblioteka Monitoringu Środowiska, Warszawa 2004.

Strategia Rozwoju Województwa Mazowieckiego do roku 2020 (aktualizacja), Samorząd Województwa Mazowieckiego, Warszawa 2006.

Strategia Wojewódzka w Zakresie Polityki Społecznej dla Województwa Mazowieckiego na lata 2005-2013, Samorząd Województwa Mazowieckiego, Warszawa 2005.

Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego województwa ostrołęckiego, Wojewódzkie Biuro Planowania Przestrzennego w Ostrołęce, Ostrołęka 1997.

Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami na lata 2006-2009, Zarząd Województwa Mazowieckiego, Warszawa 2005.

7.2 Spis map

Mapa 1.	Obszary polityki przestrzennej.....	8
Mapa 2.	Waloryzacja rolniczej przestrzeni produkcyjnej.....	22
Mapa 3.	Obsada zwierząt gospodarskich na 100 ha użytków rolnych.....	23
Mapa 4.	Turystyka.....	36
Mapa 5.	Wybrane elementy infrastruktury technicznej.....	39
Mapa 6.	Długość czynnej gazowej sieci rozdzielczej w 2003 roku.....	42
Mapa 7.	Gospodarstwa domowe posiadające gaz sieciowy w 2002 roku.....	43
Mapa 8.	Dysproporcje w zakresie wyposażenia w sieć kanalizacyjną i wodociągową 2003 r.	45
Mapa 9.	Ludność korzystająca z sieci wodociągowej rozdzielczej w 2003 roku.....	46
Mapa 10.	Ludność korzystająca z sieci kanalizacyjnej rozdzielczej w 2003 roku.....	47
Mapa 11.	Ludność obsługiwana przez oczyszczalnie komunalne w 2004 roku.....	49
Mapa 12.	Jednostki osadnicze, w których planowana jest modernizacja sieci niskiego i średniego napięcia.....	51
Mapa 13.	Ochrona walorów przyrodniczych.....	53
Mapa 14.	Wskaźnik lesistości OOP w 2003 roku.....	56
Mapa 15.	Klasyfikacja stref jakości powietrza cel: ochrona zdrowia.....	57
Mapa 16.	Koncepcja polityki przestrzennego zagospodarowania kraju Model równoważenia rozwoju.....	63
Mapa 17.	Rozkład ważniejszych przedsięwzięć.....	81

7.3 Spis tabel

Tabela 1.	Produkt krajowy brutto na mieszkańca	13
Tabela 2.	Zestawienie nakładów inwestycyjnych i wartości środków trwałych.....	18
Tabela 3.	Użytki rolne w OOP w latach 1995 - 2004	20
Tabela 4.	Dostęp do usług medycznych w latach 1999-2003	31
Tabela 5.	Wykaz zbiorników retencyjnych zrealizowanych i do realizacji w ramach <i>Programu Małej Retencji Wodnej dla Województwa Mazowieckiego</i>	76
Tabela 6.	Wykaz budowli piętrzących planowanych bądź zrealizowanych w ramach <i>Programu Małej Retencji Wodnej dla Województwa Mazowieckiego</i>	77

7.4 Spis wykresów

Wykres 1. Dynamika zmian demograficznych w OOP na tle województwa mazowieckiego i kraju.....	9
Wykres 2. Struktura płci i wieku w OOP w 2004 r.	10
Wykres 3. Prognoza dynamiki zmian ludności w wieku przedprodukcyjnym i I. grupie produkcyjnej.....	12
Wykres 4. Prognoza dynamiki zmian ludności w wieku II grupie produkcyjnej i poprodukcyjnej.....	12
Wykres 5. Dynamika zmian PKB na mieszkańca	14
Wykres 6. Struktura WDB według sektorów i struktura pracujących w tych sektorach w 2003 r..	14
Wykres 7. Dynamika zmian liczby podmiotów gospodarczych w OOP.....	16
Wykres 8. Struktura zmian wydatków budżetów gmin w OOP	19
Wykres 9. Struktura gospodarstw rolnych wg prowadzonej działalności w 2002 r.....	24
Wykres 10. Gospodarstwa domowe wg struktury dochodów	24
Wykres 11. Struktura wykształcenia rolniczego osoby kierującej gospodarstwem rolnym ...	25
Wykres 12. Liczba bezrobotnych w latach 2000–2004 w OOP	27
Wykres 13. Stopa bezrobocia w latach 2000–2005	27
Wykres 14. Struktura wykształcenia w województwie, OOP i powiatach OOP w 2002 r.	29
Wykres 15. Liczba osób korzystających z noclegów w latach 2000–2002.....	37

7.5 Spis załączników

Zaproponowane we wnioskach działania i przedsięwzięcia	135
--	-----

Abstract

The Mazowieckie Voivodeship is featured by the highest ratio of internal disproportions in Poland. Apart from the highly developed Warsaw metropolitan area, there are poorly developed peripheral areas. The policy of counteracting this disproportions has been drafted in *the Spatial Development Plan for the Mazowieckie Voivodeship* and it is aimed at supporting actions to promote growth processes in 5 problem areas, which are characterized by an accumulation of negative features and socio-economic processes, as well as by limited abilities of solving their problems by themselves. One of these is situated in the area of influence of Ostrołęka sub-regional centre. It groups 3 towns and 30 communes from the following districts: Ostrołęka (11), Maków (8), Przasnysz (4), Ostrów Maz. (3), Wyszaków (3) and Pułtusk (1). The present dissertation has been prepared by the Mazowieckie Office for Spatial Planning and Regional Development, together with units of territorial self-government, as well as a group of institutions and organizations concerned. It includes a thorough diagnosis of situation in the problem area and programs (directions) of actions that follow. In many cases it is completed by examples of concrete projects.

The analyses, confirmed by the working-groups discussions, point at the importance of programmes directed at diversification of economic structure of the problem areas, which is dominated by agriculture (over 50% of the employed population), which brings relatively low profits (barely 14% of the total GDP generated in the area). However, due to the lack of endogenous ability to create earnings, the process depends on the possibility of attracting external sources of capital. But the latter is in turn conditioned by the investment attractiveness of a region (in which, the area in question ranks among the weakest in Poland). That is why highest priority has been given to programmes directed to the development of the systems of infrastructure, especially to the improvement of communications between the area and its external environment (the voivodeship capital, neighbouring regional and sub-regional centres, as well as Polish and European transport junctions). There are also programmes directed at activating and making use of the endogenous factors in the development processes. It concerns especially the agricultural productive area (over 13% of the voivodeship's arable land, with a specialization of milk processing), the demographic potential (with a still positive population growth rate, an age slightly lower than the voivodeship average, however, with a strong emigration) and the environmental values, with low pollution and an abundance of natural forests).